

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

ERCİŞ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

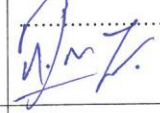

Serpil ÇELEBİOĞLU

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Sevda ERATALAY

VAN - 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-4)

Serpil Çelebioğlu tarafından hazırlanan "Erciş Ağzı" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Dr. Öğr. Ü. Sevda ERATALAY Türk Dili ve Edebiyatı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan: Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ Türk Dili ve Edebiyatı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Ü. Yılmaz AKDEMİR Türk Dili ve Edebiyatı, Siirt Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Doç. Dr. İbrahim TOSUN Türk Dili ve Edebiyatı, Tunceli Munzur Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye: Dr. Öğr. Ü. Süleyman ERATALAY Dil Bilimi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	11.10.2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.	
 Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (11/10/2019)

Serpil ÇELEBİOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Serpil ÇELEBİOĞLU

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKİM, 2019

ERCİŞ AĞZI

ÖZET

Araştırmanın amacı, Türkiye’de ağız araştırmaları üzerine yapılmış çalışmaları inceleyerek bu akademik çalışmaları esas alarak ağız çalışması yapmaktır. Türk dili araştırmalarının önemli bir kısmını şüphesiz ağız çalışmaları oluşturmaktadır. Amacımız yapacağımız ağız çalışmasıyla dil araştırmalarına yeni katkılar sağlamaktır. Anadolu ağızları Türk dilinin ve kültürünün zenginliğini göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Yapılan ağız çalışmaları sayesinde dilin geçirmiş olduğu aşamalar ve değişiklikler konusunda, seslerin geçirmiş olduğu evreler ve bölgeden bölgeye değişen kullanımları konusunda bilgi sahibi olunmaktadır. Aynı zamanda yapılan çalışmalarla bölgesel ağız özelliklerinin yazı dilinden ayrılan farklılıkları gün ışığına çıkmaktadır. Çeşitli etnik grupların bir arada yaşamasından dolayı yapmış oldukları etkileşim sonucunda birbirlerinden hem dilsel özellikler hem de kültürel özellikler bakımından etkilenmektedirler. Bu etkileşimler dil varlığının daha da çeşitlenmesine ve daha farklı boyutlara taşınmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple yapılan ağız çalışmalarında dilsel yapıyla bölge halkının etnolojik kimliği birbiriyle ilintili bir şekilde ele alınmalıdır. Yapılan çalışmada bu unsurlar göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Doğu Anadolu Ağızları, Dil

Sayfa Sayısı: 205

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sevda ERATAL

M. Sc. Thesis

Serpil ÇELEBİOĞLU

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

OCTOBER, 2019

ERCİŞ MOUTH

ABSTRACT

The aim of the research, academic studies examining these studies is to do research in Turkey on the basis mouth mouth work. An important part of Turkish language research is undoubtedly formed by oral studies. Our aim is to make new contributions to language research with the mouthwork we will do. Anatolian dialects are of great importance in terms of demonstrating the richness of Turkish language and culture. We have knowledge about the phases and changes that language has undergone by mouth exercises, the phases that the sounds have undergone and their changing usage from the region to the region. At the same time, the differences between regional dialectic features and written language emerge. As a result of the interaction of different ethnic groups, they are affected from each other both in terms of linguistic features and cultural characteristics. These interactions lead to a further diversification of language existence and to a different dimension. For this reason, the ethnological identity of the people of the region and the linguistic structure should be handled in relation to each other. We tried to consider these elements in our work.

Key Words: Mouth, Eastern Anatolian Dialects, Language

Number of pages: 205

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Sevda ERATALAY

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
SİMGELER	VIII
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1
1. ERCİŞ'İN TARİHİ VE COĞRAFI KONUMU	4
1.1. ERCİŞ'İN TARİHSEL VE KÜLTÜREL DOKUSU	4
1.2. ERCİŞ'İN COĞRAFI KONUMU	6
2. SES BİLGİSİ İNCELEMESİ.....	6
2.1. ÜNLÜLER.....	7
2.1.1. Ünlülerin İşaretleri.....	7
2.1.2. Ünlülerde Uzunluk ve Kısalık	9
2.1.3. Ünlü Değişmeleri.....	10
2.1.4. Ünlü Düşmesi	17
2.1.5. Ekleşme.....	18
2.1.6. Ünlü Türemesi	19
2.1.7. Ünlü Uyumları	19
2.1.7.1. Kalınlaşma Yönünden Kalınlık-İncelik Uyumu	19
2.1.7.2. İncelme Yönünden Kalınlık-İncelik Uyumu.....	20
2.1.8. Ünlü Uyumunun Bozulması	21
2.1.8.1. Kalınlık - İncelik Uyumunun Bozulması	21
2.1.9. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	22
2.1.9.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması	22
2.2. ÜNSÜZLER	24
2.2.1. Ünsüzlerin İşaretleri.....	24
2.2.2. Ünsüz Değişmeleri.....	28
2.2.3. Ünsüz Benzeşmesi	35
2.2.4. Bazı Ünsüzlerin Düşmesi Hadisesi.....	37
2.2.5. Ünsüz Türemesi	39
2.2.6. Ünsüzlerde Yer Değiştirme (Göçüşme - Metatez)	42
2.2.7. Ünsüz İkizleşmesi	42
2.3. VURGU	42
2.4. TEKRARLAR (İKİLEMELER).....	43
3. ŞEKİL BİLGİSİ İNCELEMESİ.....	45
3.1. YAPIM EKLERİ	45

3.1.1 İsimden İsim Yapan Ekler	45
3.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler.....	48
3.1.3. Fiilden İsim Yapan Ekler.....	49
3.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler	52
3.2. ADLAR VE AD ÇEKİMLERİ	54
3.2.1. Çokluk Ekleri.....	54
3.2.2. İyelik Ekleri	55
3.2.3. İlgî (Tamlayan) Durumu.....	58
3.2.4. Belirtme Durumu	59
3.2.5. Yönelme Durumu	59
3.2.6. Bulunma Durumu	60
3.2.7. Ayrılma Durumu.....	60
3.2.8. Vasıta (Araç) Durumu	61
3.3. SIFATLAR	62
3.3.1. Niteleme Sıfatları.....	62
3.3.2. Belirtme Sıfatları.....	63
3.3.3. Belirsizlik Sıfatları.....	63
3.3.4. Soru Sıfatları	63
3.3.5. İşaret Sıfatları.....	64
3.3.6. Sayı Sıfatları	64
3.3.6.1. Asıl Sayı Sıfatları	64
3.3.6.2. Sıra Sayı Sıfatları	64
3.3.6.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	65
3.3.6.4. Kesir Sayı Sıfatları	65
3.4. ZARFLAR	65
3.4.1. Yer - Yön Zarfları	65
3.4.2. Zaman Zarfları	66
3.4.3. Nitelik Zarfları	66
3.4.4. Nicelik (Azlık-Çokluk-Miktar) Zarfları.....	67
3.4.5. Soru Zarfları.....	68
3.5. ZAMİRLER.....	68
3.5.1. Şahıs Zamirleri.....	69
3.5.2. Dönüşlülük Zamirleri.....	74
3.5.3. İşaret Zamirleri	74
3.5.3.1. Bu	74
3.5.3.2. Şu	75
3.5.3.3. O.....	75
3.5.3.4. Bunlar, Bunnar	76
3.5.3.5. Şunlar, Şunnar	77
3.5.3.6. Onlar, onnar.....	77
3.5.4. Belirsizlik Zamirleri.....	78
3.5.5. Soru Zamirleri.....	78

3.6. EDATLAR.....	79
3.7. BAĞLAÇLAR.....	79
3.8. ÜNLEMLER	82
3.9. EK-FİİL (İSİM FİİL)	83
3.9.1. Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Çekimi.....	83
3.9.2. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi.....	83
3.9.3. Ek-Fiilin Geniş Zaman Çekimi.....	83
3.10. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ.....	84
3.10.1. Hikâye Birleşik Çekimi	84
3.10.2. Rivayet Birleşik Çekimi.....	86
3.10.3. Şart Birleşik Çekimi	87
3.11. FİİL KİPLERİ.....	89
3.11.1. HABER KİPLERİ.....	89
3.11.1.1. Şimdiki Zaman Çekimi	89
3.11.1.2. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi.....	91
3.11.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi.....	94
3.11.1.4. Gelecek Zaman Çekimi.....	96
3.11.1.5. Geniş Zaman Çekimi	97
3.11.2. TASARLAMA KİPLERİ	100
3.11.2.1. Emir Ekleri	100
3.11.2.2. İstek Kipi.....	102
3.11.2.3. Şart Kipi	103
3.12. FİİLİMSİLER.....	105
3.12.1. İsim - Fiiller (Ad - Eylem, Mastar).....	105
3.12.2. Sıfat - Fiiller (Partisipler, Ortaçlar).....	106
3.12.3. Zarf - Fiiller (Gerundium, Ulaçlar).....	108
3.13. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	110
3.13.1. Kurallı Cümle	110
3.13.2. Devrik Cümle.....	110
4. METİNLER.....	112
SÖZLÜK.....	183
SONUÇ.....	186
KAYNAKÇA	190
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER

a: normal a sesi

ā: normalden uzun okunan a sesi

â: yuvarlaklaşmış a- o arası a sesi

e: normal e sesi

ä: a-e arası e, açık e sesi

é: kapalı e, e-i arası e sesi

‘: ayn sesi

ı: normal ı sesi

í: ı-i arası ı sesi

î: normal i sesi

ĩ: normalden uzun i sesi

o: normal o sesi

ō: normalden uzun söylenen o sesi

ó: o-ö arası ses

ô: o-u arası ses

ö: normal ö sesi

u: normal u sesi

û: yuvarlaklaşmış u sesi

ü: normal ü sesi

ũ: normalden kısa ü sesi

û: ü-u arası ü sesine yakın ses

b: normal b sesi

c: normal c sesi

ç: normal ç sesi

Ç: c-ç arası ses

d: normal d sesi

f: normal f sesi

F: f-v arası söylenen f sesi

g: ön damaklı g sesi

ġ: art damak g’si

ğ: yumuşak g sesi

h: normal h sesi

ħ: hırıltılı h sesi

j: normal j sesi

k: normal ön damaklı k sesi

κ: patlaklığını kaybeden ön damak k’sı

ķ: patlaklığını kaybetmiş g’ye yakın

söylenen k sesi

K:ön ve art ünlülerle hece kuran,

/k/ ile /g/ arasında katı, patlayıcı,

yarı ötümlü ünsüz

Ķ: kalın ünlülü sözcüklerde söylenen

ince k sesi

l: normal l sesi

m: normal m sesi

n: normal n sesi

p: normal p sesi

P: patlaklığını kaybetmiş b sesine

yakın söylenen p sesi

r: normal r sesi

s: normal s sesi

ş: normal ş sesi

t: normal t sesi

T: d sesine yakın söylenen

patlaklığını kaybetmiş t sesi

v: normal v sesi

y: normal y sesi

z: normal z sesi

ÖNSÖZ

Türk dilinin önemli alanlarından olan ağız araştırmaları son yıllarda oldukça ilerleme kaydetmiştir. Bu çalışmaların devamlılığı açısından özellikle daha önce derleme yapılmamış yerlerin kayda geçirilmesi bu yörelerin dil incelemeleri bağlamında da ağız çalışmalarının kayıt altına alınması oldukça önemlidir. Çünkü teknolojik gelişmeler ve daha pek çok sebep henüz dil incelemesi yapılamayan yerin/yörenin ağız özelliğini ve yapısını bozmaktadır. Bu sebeple acilen ağız araştırmalarının bu yörelere yönelerek derleme çalışmalarına hız vermesi ağız özellikleri yok olmadan kayıt altına alınması gerekmektedir.

Ağızlar, sadece dil özelliklerini yansıtan bir yapı değildir. Bölge ağzının etnik yapısını, tarihini, kültürünü yansıtan geniş bir malzeme içermektedir. Bu yönüyle diğer bilimsel araştırmalara da kaynaklık etmektedir. Bu sebepten dolayı araştırmalar birbiriyle işbirliği içerisinde yürütülmelidir.

Yüksek Lisans tezi olarak ‘‘Erciş Ağızı’’ üzerine çalışma yapmamı sağlayan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sevdâ Eratalay’a, Doç. Dr. Veysi Sevinçli’ye Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Eratalay’a sabır ve katkılarından dolayı teşekkür ederim. Tezi yazma sürecinde yanımda olan ve bana destek olan Nesrin Çelebioğlu, Arif Çelebioğlu tüm aileme ve derleme sürecinde çalışmama katkı sağlayan tüm yakınlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Ağız, bir dilin sınırları içinde belli bir bölgede belli topluluklarca kullanılan bağlı olduğu dilden ya da lehçeden ses, yapı, anlamsal yönlerden birtakım farklılıklar gösteren konuşmalardır (Demir, 2002:107).

Türk dilinin ilk ağız araştırmacısı Kaşgarlı Mahmut olarak bilinmektedir. XI. yüzyılda kaleme alınan Dîvânü Lugâti't-Türk sözlüğünde Kaşgarlı, sadece sözcük anlamlarını ve kökenini vermekle yetinmemiş aynı zamanda sözcüklerin Türk boyları arasında nasıl ve hangi anlamlarda kullanıldığına değinerek bir bakıma ağız araştırması da yapmıştır. Kaşgarlı'nın sözlüğü kadar önemli olan bir diğer çalışma da şüphesiz Evliya Çelebi'ye aittir. XVII. yüzyılda kaleme aldığı Seyahatnâmede gezip gördüğü yerler hakkında bilgi veren yazar aynı zamanda bu yerlerde konuşulan diller ve ağızlar hakkında da bilgiler sunmuş ve bu bilgileri eserinde örneklerle aktarmıştır. Evliya Çelebi'nin bu eseri bu bağlamda ağız araştırmaları içerisinde sayılmakta ve söz varlığı araştırmaları arasında da önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye'de ağız çalışmaları XX. yüzyılın başından başlayarak günümüze kadar ulaşmaktadır. Nitekim bu çalışmalar son yirmi yılda daha da artmış ve bu bağlamda bilim dünyasına çok fazla eser kazandırılmıştır. Anadolu ağızları üzerine yapılan çalışmalar uzun yıllar yabancı araştırmacılar tarafından yürütülmüş olsa da özellikle 1940 yılından sonra çalışmaların yönü daha çok yerli araştırmacılara dönmüştür. Ağız araştırmaları kapsamında bu yerli araştırmacılardan biri şüphesiz Ahmet Caferoğlu'dur. Bu konuda yerli çalışmaların öncüsü sayılan Caferoğlu hem metin derlemeleri hem de konu bağlamında yazdığı makaleleriyle oldukça bilinen bir dilbilimcidir. Caferoğlu'ndan sonra ağız çalışmaları bağlamında önemli kaynakları ve makaleleri bulunan bir diğer isim de Zeynep Korkmaz'dır. Özellikle 1970 sonrası hız kazanan ve içerik bakımından da daha geliştirilmiş bir sisteme sahip olan ağız araştırmaları bugüne değin; Sadettin Buluç, Selahattin Olcay, Turgut Günay, Ahmet B. Ercilasun, Tuncer Gülensoy, Hamza Zülfikar, Efrasiyap Gemalmaz, Ahmet Buran, Nuri Yüce, Emin Kalay, Ahmet Günşen, Sadettin Özçelik, Sadi H. Nakiboğlu, Ayşe Kılıç, H. Ömer Karpuz, Hülya Pilâncı, Mukim Sağır, Leyla Karahan, Nurettin Demir, Erdoğan Boz, Ali Akar, Muharrem Öçalan, Gürer Gülsevin, Ayşe İlker, Münir Erten,

Mehmet Dursun Erdem, Emin Karaörs ve ismini sayamadığımız pek çok dilbilimci bu alana hem kendi çalışmalarıyla hem de yönettikleri yüksek lisans ya da doktora çalışmalarıyla alana katkı sunmuşlardır.

Ağızlar üzerine yapılan çalışmalar birkaç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, çalışma yapılan bölgenin dil özelliklerini en iyi şekilde yansıtacak köy ve mahallelerin tespitini yapmaktır. Ardından kişileri konuştururken ses özelliklerini yansıtacak iyi bir ses kayıt cihazına sahip olmak gerekmektedir. Sonraki aşama ise şahısların konuşmasına mümkün olduğu kadar müdahale edilmeden çeşitli konularda onların derlemeye katkı sunmalarını sağlamak ve konuşmacının söz varlığını yeterli düzeyde ortaya çıkarmak için konu çeşitliliğini arttırmak gerekmektedir. Konuşmacıların sesleri kaydedildikten sonra bu ses kayıtlarının oldukça dikkatli bir şekilde gerekirse birkaç kez dinlenmesi önem arz eden diğer aşamalardandır. Transkripsiyon harflerini yazıya geçirirken bu alanda çalışma yapmış araştırmacıların çalışmalarından da yararlanarak hata payını en aza indirmek de bu bağlamda oldukça önemlidir. Bu sebepten çalışmada derleme metinlerinde yer alan transkripsiyon işaretleri İbrahim Tosun'nun "Doğu Anadolu Ağızlarında Ara Ünlüler" adlı çalışması temel alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca Engin Gökçür'un "Van ve Merkez Köyleri Ağızları" isimli çalışmasından da yararlanılmış ve konu üzerine yazılmış kitaplar, makaleler ve tezler çalışma sırasında kullanılan materyaller arasına girmiştir.

Türkiye'de ağız araştırmaları üzerine yapılmış çalışmaları inceleyerek bu akademik çalışmalar çerçevesinde Erciş ağzının dil özelliklerini tespit etmek çalışmanın amaçlarından biridir. Daha önce de belirtildiği gibi Türk dilinin önemli unsurları arasında saydığımız ağız çalışmaları dilin geçmişini saklaması bakımından oldukça önemlidir. Bu bağlamda amacımız, yapılan çalışmayla ağız araştırmalarına yeni katkılar sunmak ve yörede kullanılan farklı sözcük/yapıları kayda geçirmektir. Ayrıca çalışma, bölge ağzı kapsamında; seslerin ve bölgeden bölgeye değişen yapıların geçirmiş olduğu evreler ve değişiklikler hakkında bilgi vermek amacını da taşımaktadır. Aynı zamanda bölge ağzı üzerine yapılan çalışmaların da yardımıyla yöre ağzı dil özelliklerinin yazı dili ile karşılaştırılıp unutulmak üzere olan yapıların kayda geçirilmesi diğer amaçlardan biridir.

Çalışmada Van'ın Erciş ilçesinden derlenen metinler ve bu metinler üzerinden bazı dil özelliklerine değinilmiştir. Derleme metinler ana dili Türkçe olan şahıslardan yapılmış ve yazıya aktarılmıştır. Derleme kişileri 60 yaş ve üzeri olup daha çok okuma yazması olmayanlardan seçilmiştir. Ayrıca ağız bölgesinden ayrılmamış kişiler olmasına da dikkat edilmiştir.

Araştırma yapılan bölge; etnik yapı, tarihî-kültürel özellikler, ses ve şekil bilgisi, sözlük, metinler olmak üzere bazı bölümlere ayrılmış olup çalışmada yöreye ait bazı hikâye ve masallar da yazıya geçirilerek varlığının korunması sağlanmıştır.

1. ERCİŞ'İN TARİHİ VE COĞRAFİ KONUMU

1.1. Erciş'in Tarihsel Ve Kültürel Dokusu

Erciş'in de içinde bulunduğu Van Gölü havzasının geçmişi tarih öncesi dönemlere kadar inmektedir. Bölgede Neolitik yerleşmeler konusunda bilgi olmamasına rağmen Tilkitepe Höyüğü, Edremit, Kalecik, Dilkaya ve Ernis mezarlarındaki buluntularda Kalkolitik yerleşim izleri görülmektedir. Dilkaya Höyüğü buluntularında Erken Hurri kültürünün (M.Ö 3000) bölgede etkili olduğu bilinmektedir. Erciş'in bilinen ilk resmi tarihi Urartularla (M.Ö 900-600) başlar. Erciş'in çeşitli yerlerinde bulunan çivi yazılı kitabelerden anlaşıldığı kadarıyla Urartu Kralları Arğişti ve Menua döneminde Erciş'in imar edildiği, Tetuma adında bir şehir kurulduğu ve imar edilen bu şehirde tarıma büyük önem verilerek sulama kanallarının yapıldığı bilinmektedir. Urartulardan sonra sırasıyla Med, Pers, Roma ve Bizans egemenliğine giren bölge 640 yılında Hz. Ömer'in komutanlarından İvaz Bin Gonem tarafından İslam topraklarına katılır; kimi dönemlerde Ermeni krallarına ve gücünü geri kazanan Bizanslılara tabi olmuştur. Selçuklular döneminde ise Türk topraklarına katılarak Türk şehirlerinden biri olmuştur. Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey tarafından kısmen fethedilen ve 1071 Malazgirt Zaferi ile Selçuklu topraklarına katılan Erciş bölgenin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir (Abalı,2017:37).

Erciş tarihinin en önemli devri Karakoyunlular dönemidir. Karakoyunlular İlhanlıların (İran Moğolları)'nın yıkılmasından sonra Türkmen boy ve oymaklarının bir araya gelerek teşkil ettikleri siyasi birliğin ve bunların XIV. Yüzyılın ikinci yarısında Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da kurduğu devletin adıdır. Karakoyunlular'ın Moğol istilası ve İlhanlılar devrinden önceki durumları hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Kaynakların rivayetinden, Koyunlular devletini teşkil eden boy ve oymakların Moğol istilası (1220-1221 ve takip eden yıllar) neticesinde Türkistan'dan İran'na ve sonra Doğu Anadolu'ya geldikleri, Musul Van Gölü çevresi ile Erzurum bölgelerinde geleneksel yaylak-kışlak hayatlarına devam ettikleri anlaşılmaktadır. Karakoyunlular 789 / 1387 yılında Timur tehdidi ile karşılaşır. Timur Doğu Anadolu'nun istilâsına hazırlanır. Karabağ'dan hareket ederek Doğu Anadolu'ya girer. Sonra Muş ovasına gelen Timur, buradaki Türkmen obalarını

yağmalar. Ordan Erciş ve Malazgır'te girer. Timurun bölgeden çekilmesiye Karakoyunlu Beyi Kara Yusuf buraları tekrar geri alır. Karakoyunlular'ın en geniş ve güçlü devri Cihan-Şah dönemidir. Cihan-Şah zamanında, Akkoyunlu Beyi Uzun Hasan ve kuvvetleri iki defa Ahlat, Adilcevaz ve Erciş'i basıp yağmalamışlardır. Bu durum karşısında Cihan-Şah, Akkoyunlular üzerine sefere hazırlanır. Uzun Hasan, gece vakti düzenlediği âni bir baskınla Cihan-Şah'ı öldürür. Cihan-Şah'ın ölümünden sonra Akkoyunlular karşısında daha fazla tutunamaz ve Karakoyunlular Devleti yıkılır. Bütün toprakları Akkoyunluların hâkimiyetine geçer. Bir müddet Akkoyunlu hâkimiyetinde kalan Erciş, daha sonra 1503'te Şah İsmail'in Akkoyunlu devletini yıkması ile bu defa da Safevilerin eline geçer. 1514 Çaldıran Zaferi ile Osmanlı hâkimiyetine gire bölge, Osmanlıların geri çekilmesi ile tekrar Safevilerin eline geçer. 1534'te Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi ile tekrar Osmanlı topraklarına katılır. XIV. Yüzyılda Karakoyunlu devletinin başkentliğini yapan Erciş, I. Dünya Savaşı sırasında bir süre Ermenilerin işgaline maruz kalmış 1 Nisan 1918'de tekrar Türklerin eline geçmiştir (Abalı,2017:38).

Erciş, idari yönden Van iline bağlıdır. Van gölünün kuzeyinde, Sübhan dağının eteğinde ve verimli Erciş ovasının üzerinde kurulmuştur. Karasal iklim kuşağında yer almasına rağmen, Van gölü ile kuzeyini saran yüksek dağlar sayesinde ılıman bir iklime sahiptir. Bu nedenle Erciş yeşilliklerle kaplı, insanların tarım ve hayvancılık yapabileceği olanaklara sahip bir yer konumundadır. Üzüm, elma, patates başta olmak üzere pek çok ürün yetiştirilebilmektedir. Van gölünde bulunan inci kefali balık türüne de ev sahipliği yapmaktadır. 200 bine yaklaşan nüfusuyla bölgenin önemli merkezlerinden biridir (Abalı,2017:38).

İlçe tarihi geçmişi ile de birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İlçeye ait eserler arasında; Urartu dönemine ait baskı kalıpları, Urartu dönemine ait Deliçay Kalesi ve Limanı, Urartulara ait çivi yazılı kitabeler, açık hava tapınağı, Urartu kaya mezarları, Zernaki tepe yerleşim yerleri bulunmaktadır; ayrıca mezarlar, kaleler ve türbeler de ilçede yer alan yapılardandır. Bunlar arasında Erciş Kalesi, Akçayuva Köyü Türbesi, Koca Yusuf Paşa türbesi sayılabilir.

Erciş kültürel değerleriyle de önem arz etmektedir. Bu değerlerin başında Ercişli Emrah gelmektedir. XVII. Yüzyılda yaşadığı tahmin edilen koşma, semai,

destan türlerinde şiir söyleyen Ercişli Emrah, şiirlerinin tamamını hece ölçüsüyle oluşturmuştur. Ercişli Emrah'ın Karakoyunlu âşıklarından olduğu ve hakkındaki tüm bilgilerin Ercişli Emrah ile Selbidan Hikâyesinden elde edildiği bilinmektedir. Ercişli Emrah'tan başka Âşık Hayreti, Âşık Ahmet Poyrazoğlu, Âşık Davut Telli, Âşık Emin Telli, Kasımbağlı Âşık Hakkı, âşık Ömer Poyrazoğlu, Âşık Kahraman Dursun ve Âşık Hadi Kaya adlı halk ozanları Erciş'in önemli değerlerindedir (Abalı,2017:38).

1.2 Erciş'in Coğrafi Konumu

Erciş, Ala Dağlar, Sübhan Dağı ve Van Gölü arasına yayılmış verimli ve sulu bir ova üzerinde bulunmaktadır. Erciş'in doğusunda Muradiye, batısında Adilcevaz ve Patnos, kuzeyinde Diyadin, güneyinde ise Van Gölü yer almaktadır. Denizden yüksekliği 1750 m'dir. İlçenin kuzeyinde Ala Dağlar, Doğusunda Aksurik ve Meydan Dağları bulunmaktadır. Bununla birlikte Zernaki, Kızılkaya tepeleri de bulunmaktadır.

İklimi tarım ve hayvancılığa elverişli olan ilçede büyük ve küçükbaş hayvancıkla beraber tarım yapılan alanlarda şeker pancarı, sebze, meyve ve tahıl tarımı yapılmaktadır.

2. SES BİLGİSİ İNCELEMESİ

2.1. ÜNLÜLER

2.1.1. Ünlülerin İşaretleri

a	normal a sesi
ā	normalden uzun okunan a sesi
â	yuvarlaklaşmış a-o arası a sesi
e	normal e sesi
ä	a-e arası e, açık e sesi
è	kapalı e, e-i arası e sesi
‘	ayn sesi
ı	normal ı sesi
í	ı-i arası ı sesi
i	normal i sesi
ī	normalden uzun i sesi
o	normal o sesi
ō	normalden uzun söylenen o sesi
ó	o-ö arası ses
ò	o-u arası ses
ö	normal ö sesi
u	normal u sesi
û	yuvarlaklaşmış u sesi
ü	normal ü sesi
Û	normalden kısa ü sesi
ü	u-ü arası ü sesine yakın ses

Derleme yapılan bölgeden tespit edilen ünlü çeşitleri ve oluşumları aşağıda belirtilmiştir.

â:

Boğumlanma noktası a ile o arasında olan a’ya nazaran biraz daha yuvarlaklaşmış bir sestir (Korkmaz, 1956:9;Ercilasun,1983:51) Sesin bölge ağızında kullanımı yaygın değildir.

sāvũḡ “soğuk” (23-7,7-32)

ä:

Bu ünlü e sesine göre daha açık ve geniş bir çene açısında boğumlanan a ile e arası bir ünlüdür. Olcay (1995: 20) kelimelerin ilk hecesinde bulunmakta olan bu sesin önce a daha sonra ä biçimini alarak ortaya çıktığını söyler. Ercilasun (2002: 52) bu sesin Azeri ve Terekeme ağızlarında görüldüğünü ifade etmektedir.

äfedersen “afedersin” (5-28), ädeT “âdet” (17-6), äzrail “azrail”(20-15), ehmäK “ekmek” (5-18)

è:

Kapalı e sesidir. Ercilasun (2002:51) bu ünlü sesin dar ve kapalı, e ile i arası bir ses olduğunu belirtir. Zülfikar (1978:302) dil sırtı a’ya göre kabarık, yarı alçak bir sestir. Bazı kelimelerde ses düşmesinin yaşandığını ve bu sesin düşmeden önce yanındaki ünlüyü düzleştirip daraltarak kapalı e sesine dönüştüğü görülmektedir. (Erten,1994:10)

èle “öyle” (20-7), nèce “nice” (28-20), èyi “iyi” (12-17), bèle “böyle” (26-5), cehèz “çeyiz” (5-27), abèmi “abimi” (22-15), èledír “öyledir” (5-9)

ı:

Bu ünlü ı ile i arası bir ses ihtiva etmektedir (Günay,1978:15). Ercilasun (2002:53) bu sesin y’nin inceltici özelliğinden dolayı ve ünlü benzeşmesi yoluyla oluştuğunu ifade etmiştir. Buran ve Oğraş’a (2003:28) göre yarı ince veya yarı kalın bir sestir. ı’ya nazaran yarı kapalı bir ses niteliğindedir (Gülensoy,1978:21;Zülfikar, 1978:302).

getíriler “getiriyorlar” (1-50), senedír “senedir” (1-74), behledím “bekledim”(2-18), mením “benim” (2-23), evíne “evine” (2-48), geldíh “geldik” (4-6), yetíşdíh “yetiştik” (4-15), dedíh “dedik” (4-16), ğarníni “karnını” (4-142), giderdíh “giderdik”(5-30), hepímíz “hepimiz” (6-6), tendír “tandır” (6-3), yarisíni “yarısını”(7-24), faķír “fakir” (9-4), selamíni “selamını”(9-8), kibirlendín “kibirlendin” (9-13), çadırlarímízi “çadırlarımızı”(14-43)

û :

/û/ ile /u/ arası bir ses olup boğumlanma noktası daha çok ü'ye yaklaşan ses olmakla beraber ü ünlüsüne göre biraz daha kalınlaşmış bir yapıdadır (Caferoğlu,1945:15;Sağır,1995:26). Bu sesin bölge ağızında kullanımı yaygın değildir.

üzügi ‘‘yüzüğü’’ (1-2), üzüm ‘‘üzüm’’ (19-12)

ó :

o-u arası bir sestir. Yarı kapalı bir ses olup dudaklardaki büzülmeden dolayı u sesine yaklaşır (Tosun,2012:67).

ön sene ‘‘on sene’’ (27-29), óyandı ‘‘uyandı’’ (15-6), óva ‘‘ova’’ (4-71),
hórulti ‘‘horultu’’ (4-64)

ó :

orta damak sınırına kayması sonucunda oluşmuştur. Daha çok kalınlaşmış olan ünsüz seslerden önce ve sonra kullanılır (Tosun,2012:60; Gülensoy,1988:22).

tóba ‘‘tövbe’’ (28-5), óbüürü ‘‘öbüürü’’ (26-2), kór ‘‘kör’’ (1-11)

2.1.2. Ünlülerde Uzunluk ve Kısalık

Bölge ağızında uzun ünlülere rastlamamaktayız. Arapça ve Farsçadan dilimize geçmiş olan sözcüklerde uzun ünlülerin bulunduğu kelimeler görülmektedir. Bunun yanında kelimelerin kendi bünyesinde bulunan seslerde düşme olduğu durumda kendilerinden önceki ünlüler uzun söylenir (Ercilasun,1983:56).

Yazı dilinde uzun olup da bölge ağızında normal uzunluğa getirilen ünlüler (Gemalmaz,1995:81): ädeT ‘‘âdet’’(17-6)

Yazı dilinde normal uzunlukta olup da kısaltmaya uğrayan ünlüler (Gemalmaz,1995:82;Ercilasun,1983:61):küçügi ‘‘küçüğü’’(1-66), şükür ‘‘şükür’’(10-1,13-9),

Şimdiki zaman ekinin erimesi sonucunda uzayan ünlüler (Ercilasun,1983:56): baḥī “bakıyor” (14-23), ḡaḥī “kalkıyor” (13-8), sancī “sancıyor” (19-13), ariyīlar “arıyorlar”(18-9), sorī “soruyor”(19-2), yapīlar “yapıyorlar”(15-16), görī “görüyor” (19-8), yīler “yiyorlar” (11-57), üzülī “üzülüyor” (20-7), gelī “geliyor” (11-3), diyī “diyor” (14-8), gidīyem “gidiyorum” (14-26), olī “oluyor” (19-8), öti “ötüyor” (18-13), yaḡīyam “yakıyorum” (28-17), istiyī “istiyor” (20-5), verī “veriyor”(18-13)

Gelecek zaman ekinin erimesi sonucunda uzayan ünlüler (Ercilasun,1983:56): alacām “alacağım”(24-8),ḡoyacām “koyacağım”(14-44), dolduracām “dolduracağım”(15-38)

“k,y, ḡ, v” ünsüz seslerin erimesi sonucunda uzayan ünlüler (Ercilasun,1983:56): ĩne “iğne”(7-11), õlesine “öylesine”(6-5), õle “öyle” (6-13), õlũm “oğlum” (22-7), yõ “yok” (17-6)

Kavramların anlamını pekiştirmek ve sözcüklere güç katmak amacıyla genellikle kelimelerin ilk ya da ikinci hecelerinin daha uzun ve vurgulu okunması sonucunda uzatılan ünlüler (Gökçur,2006:10):

āmīm “amcam” (11-30,12-2), aṣṣāḡıdadır “aşağıdadır” (12-2), eh māḡi “ekmeḡi” (5-1), annāṣīlar “anlaşıyorlar” (13-13)

2.1.3. Ünlü Değişmeleri

Ünlü değişmeleri ya komşu hecelerde bulunan diğ er ünlülerin veya yanlarında yer alan ünsüzlerin tesiriyle oluşmaktadır. Ünlü incelmeleri daha çok “s, ṣ, ç, r, y, z” seslerinin inceltici etkisiyle ve benzeşme yoluyla oluşmaktadır. Sonraki hecelerde bulunan ince ünlüler kendilerinden önceki hecelerde bulunan ünlüleri incelterek kalınlık incelik uyumunun oluşmasını sebep olur (Ercilasun,1983:83). “v, ḡ, ḡ” gibi ünsüz seslerin kalınlaştırıcı etkisiyle de kendilerinden önce ve sonra gelen ünlü seslerde kalınlaşma meydana gelir (Ercilasun,1983:86).

a > e değişmesi

Erciş yöresinde a>e ünlüsünün değişmesi bazı nedenlere bağlıdır.

Diğer dillerden dilimize geçmiş olan “ ę ” sesi bu ses değişmesine neden olmuştur (Olçay,1995:26).

ecíz “aciz” (26-7), emeliyeT “ameliyat” (26-2), eceba “acaba” (27-6), ekraba “akraba” (12-3), eđdím “ahtım” (14-37), ecele “acele” (1-47)

Bazı birleşik kelimeler ile alıntı kelimelerde benzeşmeler yoluyla oluşmaktadır (Ercilasun,1983:83).

tene “tane” (27-1), tederek “tedârik” (11-22), esger “asker” (4-55), ħerrise “hayırlıysa”(10-12)

Diş ve dudak ünsüzlerinin dar ve geniş ünlü seslere bağlanması sebebiyle a sesi e sesine dönüşür (Ercilasun,1983:84).

tendir “tandır” (4-106), seeT “saat” (22-3)

Diğer örnek sözcükler:

ħesret “hasret” (1-74), ğehve “kahve” (7-31), reħmet “rahmet” (1-28), ħetír “hatır” (14-70), birez “biraz” (9-8), ğeder “kader” (19-6) ħerb “harp, savaş” (29-5), ħeram “haram” (25-50), meħset “maksat” (34-18), telebe “talebe” (15-41), terefine “tarafına” (1-20), tezze “taze” (26-12), nesíb “nasip” (11-26), ħerrise “hayırlıysa” (10-12), remezan “ramazan” (12-12), ğelb “kalp” (11-22), merħemeT “merhamet” (4-49), bereber “beraber” (1-64), ħeyvan “hayvan” (3-11), tederek “tedârik” (11-22), meħrum “mahrum” (10-19), reħet “rahat” (10-10), ħesyet “haysiyet”(27-9)

a > i değişmesi

“y” ünsüzünün inceltici özelliğinden dolayı a sesi i sesine dönüşmüştür (Gökçur,2006:29).

olmiyadi “olmayaydı”(11-7), sormiyacağsan “sormayacaksın”(16-8), yaşan miyacağ “yaşanmayacak”(6-10), olmiyacağ “olmayacak”(6-10), doymiyacağ “doymayacak”(30-17)

ı > i değişmesi

“c, ç, s, ş, r, y, z” seslerinin inceltici yönünden dolayı ı sesinin i sesine dönüşmesiyle oluşan ses değişmeleridir (Korkmaz,1994:57) :

açamirih “açamıyoruz”(3-17), yapamirih “yapamıyoruz”(22-30), sağmiram “sağmı-yorum”(2-11), yaziram “yazıyorum”(2-36), atiram “atıyorum”(2-36), yatirih “yatı-yoruz”(16-17), burasi “burası”(29-4), ğapiyi pacayi “kapıyı bacayı”(25-7)

Sözcük köklerinde, sözcüklere gelen yapım ve çekim eklerinde ve zaman eklerinde bu ses değişmeleri görülmektedir.:

Sözcük kökünde; ğapi “kapı”(14-36), ğırmızı “kırmızı”(5-26), alti “altı”(3-1)

Belirtme ekinde; halhalını “halhalını”(1-4), balalarımızı “balalarımızı, çocuklarımızı”(10-12), çayını “çayını”(1-7), şamdani “şamdanı”(1-53), başını “başını”(2-43), ğazancını “kazancını”(10-13), onlari “onları”(1-53), bağırimi “bağırımı”(1-61), analarını “analarını”(4-149), ğızımızı “kızımızı”(4-136)

Zaman ekinde; yarıldı “yarıldı”(1-16), çığdı “çıktı”(1-16), yapıldı “yapıldı”(8-17), vardı “vardı”(1-54), ğaldı “kaldı”(3-6), dışardadi “dışardaydı”(4-145)

İyelik ekinde; yardımcılari “yardımcıları”(3-25), dolmasi “dolması”(4-2), ğalanlari “kalanları”(4-37)

e > a değişmesi

Ünlü benzeşmesi sonucunda meydana gelen ses olayıdır; ayrıca “ğ, ħ, v” seslerinin kalınlaştırıcı etkisinden dolayı bu seslerden önce ve sonra gelen ünlülerde kalınlaşma meydana gelmekte ve e sesi a sesine dönüşmektedir (Ercilasun,1983:86).

baħça “bahçe”(1-1), yaşındakan “yaşındayken”(7-1), işda “işte”(6-12), ħabar “haber”(29-41), satan “zaten”(10-8), ħalaya “kaleye”(2-69), alav “alev”(6-4), ħardaş “kardeş”(1-61), ataş “ateş”(25-23), barabar “beraber”(1-19)

i > ı değişmesi

Ünlü benzeştirmesi sonucunda oluşan ses değiştirmesidir (Ercilasun,1983:87). Bu ses değişmesi hem sözcük başlarında hem de sözcük sonlarında görülmektedir. Derlenilen metinlerde i sesinin ı sesine dönüştüğü sözcük sayısı sınırlıdır.

vaħıT “vakit”(5-13), cıgara “sigara”(28-5), kıraliyi “kırılıyor”(28-12)

i > í değişmesi

/i/ ünlüsü ı ile i arası bir ses ihtiva etmektedir (Günay,1978:15). bu ses değişmesinin oluşmasında “ħ, m, n, r, z” seslerinin kalınlaştırıcı yönü etkilidir (Özçelik,1997:31).

evim “evim”(24-6), eTsın “etsin”(23-6), faħır “fakir”(9-4), geldim “geldim”(28-19), eTdım “ettim”(31-14), yetişdiħ “yetiştik”(32-3), gelirdiħ “gelirdik”(26-9), emniyetin “emniyetin”(31-4), diyeriħ “diyeriz”(6-3), temizledi “temizledi”(27-40), elim “elim”(31-6), benim “benim”(25-39), ederdıħ “ederdik”(5-1), istesediz “isteseydiniz”(35-17), getirim “getireyim”(34-4), verdin “verdin”(33-58), giydiriħ “giydirmiş”(33-36), keçindirip “keçindirmiş”(33-36)

ö > ó değişmesi

ó sesi /o/ ile /ö/ arası bir sestir, “t, b, k, k’” gibi ünsüz seslerin etkisiyle bu ses değişmesi oluşmuş ve ö sesi ó sesine dönüşmüştür (Tosun,2012:61).

tóba “tövbe”(28-5), óbüri “öbürü”(26-2), kór “kör”(1-11)

i > a değişmesi

Bölge ağızında fazla kullanılmayan ses değişmesidir. Ünsüz seslerin kalınlaştırıcı etkisinden dolayı oluşmuştur (Sağır,1995:54). Derleme yapılan metinler de bir örneğine rastlanmıştır.

sahabi “sahibi”(1-36)

ü > e değişmesi

Bölge ağızdaki kullanımları incelendiğinde bu değişmenin daha çok “r” ünsüzünün tesiriyle oluştuğu görülmektedir.

yeriyemiyem “yürüyemiyorum”(4-73), görersen “görürsün”(16-5)

i > ü değişmesi

Bölge ağızında bazı sözcüklerde hem sözcük köklerinde hem sözcüklere gelmiş olan eklerde i sesinin ü sesine dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca “b” ünsüzünün yapmış olduğu yuvarlaklaşma örneklerine rastlanılmaktadır (Ergin,1993:349).

bülürsen“bilirsin”(2-56), bülür “bilir”(28-4), büldün “bildin”(14-6), yenebülür “yenebilir”(14-29), bulabüllem “bulabilirim”(9-19), sevündüm “sevin dim”(20-13), sevgüli “sevgili”(28-32), üçün “için”(16-21)

ü > a değişmesi

gözan “gözüne”(7-11), özan “özüne”(5-26) bu sözcüklerdeki yönelme ekinin düşmesi sonucunda ses değişmesi oluşmuş ve ü sesi a sesine dönüşmüştür.

ö > é değişmesi

éle “öyle”(20-7), bële “böyle”(26-5), bu sözcüklerdeki ses değişmesinde “y” ünsüzünün inceltici ve daraltıcı etkisinin yanı sıra “e” ünlüsünün benzeştirici yönü etkili olmuş ve ö ünlü sesi é sesine dönüşmüştür (Ercilasun,1983:92).

u > ı değişmesi

Derlenen metinlerde u sesinin ı sesine dönüştüğü sözcüklere rastlanılmıştır.

hatındır “hatundur”(12-9), mıstogilin “mustafagilin”(28-27)

u > i değişmesi

Bölge ağzından derlenen metinler incelendiğinde kimi sözcüklerde u sesinin i sesine dönüştüğü görülmektedir. Bu kullanımlar daha çok sözcük köklerine gelen eklerde görülür. Söz konusu kullanımlar belirtme eklerinde görüldüğü gibi zaman eklerinde de görülmektedir.

Belirtme ekinde; banyosuni “banyosunu”(11-64), oni “onu”(11-67), buni “bunu”(11-32), boynuni “boynunu”(16-12), özünü “özünü”(11-75), çocuği “çocuğu”(2-31), göyuni “koyunu”(2-20), çocuğumi “çocuğumu”(2-27), suyuni “suyunu”(2-33), ğabuğuni “kabuğunu”(25-15)

İyelik ekinde; usuli “usulu”(13-14), hoşluği “hoşluğu”(26-13), yoli “yolu”(23-6), posti “postu”(25-27), huyi “huyu”(27-23)

Zaman eklerinde; ğondi “kondu”(11-66), doldururdılar “doldurdular”(5-11), boğuldi “boğuldu”(2-38), vurdılar “vurdular”(29-6), unutmışam “unutmışum”(18-18), ğutalmışdı “kurtulmuştu”(4-42), tutdı “tuttu”(1-19)

şimdiki zaman ekini alan sözcüklerde; ğonişilar “konuşuyorlar”(4-69), ğoşmiyişilar “koşmuyorlar”(4-80), topliyi “topluyor”(14-31)

Sözcük köklerinde; ğomşi “komşu”(5-16)

Yukarıdaki sözcüklerde görüldüğü üzere belirtme eklerinde ve zaman eklerinde bölge ağzında daralma olmaktadır; ayrıca sözcüklere “ı” şimdiki zaman eki geldiğinde bu zaman ekinden önceki hecedeki ünlü seste daralma meydana gelmektedir.

ü > i değişmesi

Derlenen metinlerde ü ünlü sesinin i ünlü sesine değiştii kullanımlara rastlanılmıştır.

Belirtme ekinde; özüni “özünü”(11-75), üzügi “yüzüğü”(1-28), üsdüni “üstünü” (27-33)

İyelik ekinde; üzi “yüzü”(2-58)

Zaman eklerinde; düşdi “düştü”(13-5), tökdiler “döktüler”(7-35),götürdi “götürdü” (24-12), çökdi “çöktü”(4-6), böyütmişem “büyütmüşüm”(2-30), öldürmüşdiler “öldürmüştüler”(4-42), gündi “gündü”(22-3)

Yapım ekinde; ükli “yüklü”(1-16), gündüzli “gündüzlü”(9-16)

Bu ses değişmesi daha çok gelen eklerde görölmektedir. Yuvarlak ünlülerden oluşan sözcük kökleri zaman eklerini, yapım ve çekim eklerini aldığında bu eklerin sözcük köklerine uyum sağlayıp yuvarlaklaşması gerekirken yuvarlaklaşma temayülü göstermemiş sözcük köklerine düz ünlülü şekliyle bağlanmıştır. Bu durum düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulmasına sebep olmuştur. Bölge ağzında bu şekildeki kullanımı oldukça yaygındır.

e > i değişmesi

Daha çok daralma sonucunda oluşan değişmelerdir.

söyliyende “söyleyende”(11-20)

i > é değişmesi

Arapça ve Farsçadan alıntı sözcükler ile bazı Türkçe sözcüklerde görülen ses değişmesidir. i>e değişimi sonucunda oluşmuştur. Bu sesin aslı i olup sonradan é sesine dönüşmüştür (Gökçur,2006:38).

heç “hiç”(10-19), éyidi “iyiydi”(5-31), abemi “abimi”(22-15), cehéz “çeyiz”(5-27), néce “nice”(28-20)

a > ı değişmesi

Bölge ağzında nadir görülen ses olayıdır. Derlenen metinlerde tek örneğine rastlanılmıştır. Sözcük başındaki a ünlü sesi ı ünlü sesine dönüşmüştür.

ışk ‘‘aşk’’(4-16)

ü > ö değişmesi

Bölge ağzı incelendiğinde sözcük başındaki ü ünlü sesinin ö ünlü sesine dönüştüğü görülmüştür.

böyük ‘‘büyük’’(1-65), böyütmişem ‘‘büyütmüşüm’’(2-30), hökümaT ‘‘hükümet’’(29-12), güzel ‘‘güzel’’(33-40)

i > e değişmesi

Ünlü benzeştirmesi sonucu oluşan ses değişmesidir (Olçay,1995:26). Bu değişim sonucunda i sesinin yerini e sesi almıştır.

beke ‘‘belki’’(4-20), hekâye ‘‘hikâye’’(1-11), benim ‘‘benim’’(9-12), zehir ‘‘zehir’’ (25-9), vererem ‘‘veririm’’(4-117), tederek ‘‘tedârik’’(11-22)

2.1.4. Ünlü Düşmesi

Son hecesinde dar ünlü ‘‘ı,i,u,ü’’ bulunan kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında son hecedeki dar ünlü düşer. Bu olaya ünlü düşmesi denir. Anadolu ağızlarında ünlüler daha çok iç seste düşmektedir. Ön, iç ve son seste en çok düşen ünlü de ‘‘i’’ ünlüsüdür. ‘‘i’’ ünlüsünün kelime başındaki düşme örnekleri az ve dağıktır. Ön ve son seslerdeki düşmeler daha çok çabuk konuşma dolayısıyla oluşmaktadır. İç sesteki ‘‘i’’ sesinin düşmesi vurgunun değişmesi ile tonsuz duruma getirilen ilk ve orta hecelerde görülmektedir (Sağır,2002:5).

Ünlü düşmeleri bölge ağzında oldukça sık kullanılmaktadır. Özellikle söyleyiş kolaylığından ve çabuk söyleme alışkanlığından dolayı tasarrufa gidilmiş, söylenmek istenen en kısa yoldan dile getirilmeye çalışılmıştır. Ünlü düşmeleri sözcük başında ve

sonunda olduğu gibi bazı sözcüklerde düşen ünlünün yanında bulunan ünsüz ses de düşmektedir dolayısıyla hece düşmelerine de bölge ağızında sıklıkla rastlanılmaktadır.

Bölge ağızındaki yabancı kökenli kelimelerde de ünlü düşmesi olduğu görülmektedir. Sözcük köklerindeki ünlü düşmelerinin nedeni ise orta hece ünlüsünün düşük vurgulu söylenmesinden dolayıdır (Gemalmaz,1995:142).

Sözcük kökünde oluşan ünlü düşmesi; telerler “itelerler”(2-33), hamle “hamile” (1-50), oğlav “oklava”(3-2), kindi “ikindi”(11-41), hediye “hediye”(17-3), idar “idare”(4-25), nerye “nereye”(11-51)

Yabancı kökenli sözcüklerde ünlü düşmesi; mayana “muayene”(28-17), emelyeT “amaliyat”(12-16)

Hece düşmesi sonucunda oluşan ünlü düşmesi; yen “yiyen”(2-17), ye “niye”(13-7), hansı “hangisi”(15-13), yin “yiyin”(25-3), yesen “yiyesin”(1-25)

2.1.5. Ekleşme

Ünlü ile biten ve ünlü ile başlayan iki ayrı sözcüğün kaynaşması sonucunda bu ünlü seslerden biri düşer ve düşme sonucunda tek ünlüden oluşan bir sözcük meydana gelir bu ses olayına ekleşme ya da ünlü birleşmesi denir (Kalay,1998:39).

Bölge ağızında söylenilmek istenenin en kısa yoldan anlatılmaya çalışılması ses düşmelerine neden olmuş bu ses düşmeleri de sözcüklerde birleşmelere sebep olmuştur (Olçay,1995:25).

nola “ne ola”(28-11), nedī “ne ediyor”(25-45), noldi “ne oldu”(14-7), nedī neTmiyī “ne ediyor ne etmiyor”(25-6), nolurdi “ne olurdu”(23-5), nederler neTmezler “ne ederler ne etmezler”(25-33), pişolmaz “bir şey olmaz”(7-7), bişe “bir şey”(3-6), nedīm “ne edeyim”(1-28), neTTi “ne etti”(2-28), onunçün “onun için”(16-21)

2.1.6. Ünlü Türemesi

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazen birbirleriyle doğrudan doğruya birleşemez ve aralarına bağlanmayı sağlayan ilâve bir ses alırlar. Bu hadiseye ses türemesi denir. Türemiş olan ses ünlü bir ses ise bu türeme olayı ünlü türemesi şeklinde adlandırılır (Ergin,2006:51).

Bölge ağzında iki hece arasında ve bazı sözcüklerin başında ünlü türemesi olmaktadır.

urus “rus” (4-1), uvan “Van”(8-8), ğeyiboldi “kayboldu”(16-26), ğeyibeTTin “kaybettin”(9-13), Mehemed“Mehmet”(10-13), gedirini“kadrini”(11-62), ğompile “komple”(20-1)

2.1.7. Ünlü Uyumları

Ünlü uyumu, sözcüğü oluşturan ünlülerin kalınlık-incelik ya da düzlük-yuvarlaklık açısından birbiriyle uyumlu olmasıdır. Kalınlık-incelik uyumuyla kastedilen büyük ünlü uyumudur. Düzlük-yuvarlaklık olarak kastedilen durum ise küçük ünlü uyumudur. Kalınlık-incelik uyumu bir kelimedeki vokallerin kalınlık-incelik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Türkçede bir kelimedeki vokallerin hepsi ya kalın ya ince olabilir. Bir kelimedede hem kalın hem ince vokal bulunamaz (Ergin,2006:70). Düzlük-yuvarlaklık uyumu bir kelimedeki vokallerin düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uyumasıdır. Türkçede bir kelimedede düz vokalleri düz vokallerin, yuvarlak vokalleri ise dar-yuvarlak veya düz-geniş vokallerin takip etmesi durumudur. Dilimize geçmiş olan yabancı kökenli sözcükler genellikle bu uyumların dışında kalmaktadır. Anadolu ağızları bu yabancı kökenli sözcüklerde birtakım ses ve yapı değişiklikleri yaparak bu sözcüklerde uyumu sağlamaya çalışmıştır. Bu ses ve yapı değişikliğiyle de bazı sözcükler uyuma girerken bazı sözcükler de bu uyumların dışında kalmış gerekli uyumu sağlayamamıştır (Ergin,2006:73).

2.1.7.1. Kalınlaşma Yönünden Kalınlık-İncelik Uyumu

bağça“bahçe”(1-1), barabar“beraber”(1-19), sahap“sahip”(1-36), vahtT “vakit”(5-18), alav“alev”(6-4), ğardaş“kardeş”(1-61), anam“annem”(1-32), ğalacām “kalacağım”(1-35), bağ“bak”(1-36), sahabıdır“sahibidir”(1-36), bağhasan

“bakasın” (1-26), dayanıp“dayanmış”(1-76), tıkanlar“dikenler”(4-72), ğala“kale” (2-71), bala “bebek”(11-12), hara“nere”(10-11), alma“elma”(1-80), harya “nereye”(14-26), havas“heves”(27-37), cıgara“sigara”(28-5), ğabar“haber”(28-30)

2.1.7.2. İncelme Yönünden Kalınlık-İncelik Uyumu

Alınma sözcüklerdeki ünlü seslerdeki değişmelerin incelme yönünde gerçekleşmesi ve bu şekliyle uyuma girmesi Doğu Grubu ağızlarını belirleyen önemli özelliklerden birisidir (Karahana,1996:3).

bereber “beraber”(1-64), ğeFTe “hafta”(1-48), heğgeTTen “hakikaten”(1-40), reğetsızdı “rahatsızdı”(10-10), āfedersen “afedersin”(1-16), ğerrise “hayırlıysa”(10-12), ğesretin “hasretin”(1-74), birez “biraz”(18-16), ğederleri “kaderleri”(2-2), ğestedim “hastaydım”(12-4), tezze “taze,yeni”(2-6), emelyeT “ameliyat”(12-16), tene “tane”(4-34), nesip “nasip”(28-12), esger “asker”(4-1), tendir“tandır”(4-3), diğğet “dikkat”(4-16), ğetrine “hatırına”(14-72), rāhmeTliğ “rahmetlik”(12-6), merğemeT “merhamet”(4-49), ğelbır “kalbur”(14-33), değğe “dakika”(5-14), ğeneFğe “kanevice”(7-10), ğede “kadar”(7-36) ādeT “adet”(17-6), heyderbey “haydarbey”(8-9), ğeyibeTTin “kaybettin”(9-13), eciz “aciz”(10-2), reğetsızdı “rahatsızdı”(10-10), ğerrise “hayırlıysa”(10-12), teref “taraf”(28-17), eynisini “aynısını”(14-41), reğet “rahat”(18-18), ğerp “harp”(29-5)

Bölge ağızında yapılan derlemeler neticesinde ilerleyici ve gerileyici benzeşme örneklerine rastlanılmıştır. Ercilasun (1983;66) gerileyici benzeştirmenin çoğunlukla incelme yönünde olduğunu ve a>e değişmesi sonucunda oluştuğunu ifade etmiştir.

a) Gerileyici benzeşme yoluyla:

nesip “nasip”(28-11), esger “asker”(4-1), eciz “aciz”(10-2)

b) İlerleyici benzeşme yoluyla:

vağıT “vakit”(5-18), sahap “sahip”(1-36), bağğa “bahğe”(1-1), ğardaş “kardeş” (1-61)

c) Orta ünlü sesteki benzeşme:

merhemeT “merhamet”(4-49), bereber “beraber”(1-64), tederek “tedârik”(11-22)

d) Karmaşık benzeştirme: emelyeT “ameliyat”(12-16)

2.1.8. Ünlü Uyumunun Bozulması

Yabancı kökenli sözcüklerin kolay söylenebilmesi ya da sözcüklerin söylenişindeki çabukluktan dolayı bazı kelimeler ünlü uyumunun dışında kalmaktadır.

2.1.8.1. Kalınlık - İncelik Uyumunun Bozulması

Art damak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan ünlü kalınlaşmasının sebep olduğu kalınlık-incelik uyumsuzluğu Doğu Grubu ağızlarının belirleyici özelliğidir (Doğan,2011:109). Bu uyumsuzluk bölge ağızında da gözlemlenen bir durumdur. Bu özellikler aşağıda örnekleriyle birlikte belirtilmiştir.

a) Görülen Geçmiş Zaman Ekinde: Bölge ağızında görülen geçmiş zaman çekimi “-di,-Ti” ekleriyle sağlanmaktadır. Kalın ünlülerden oluşan sözcüklere bu eklerin gelmesi durumunda kalınlık-incelik uyumu bozulmaktadır. Yine aynı şekilde ince ünlülerden oluşan sözcüklere ekin “-dí, -Tí” şeklindeki kalın ünlülerden oluşan şeklinin getirilmesi kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olmuştur (Olcay,1995:47).

çıhđdi “çıktı”(1-17), açıldı “açıldı”(1-18), yođđdi “yoktu”(4-26) gezdíđ “gezdik”(4-35), ğaçđdilar “kaçtılar”(4-37), ğahđdi “kalktı”(1-18), eTdíz “ettiniz”(1-79), geldíđ “geldik”(4-6), eTdíđ “ettik”(4-25), görmedím “görmedim”(3-8), bırağmadi “bırakmadı”(3-22), dağıldı “dağıldı”(12-7), aTdilar “attılar”(12-15), yolladılar “yolladılar”(7-3), çıhđardi “çıkardı”(7-5), dedím “dedim”(7-36)

b)Öğrenilen Geçmiş Zaman Ekinde: Bölgede öğrenilen geçmiş zaman eki olarak farklı ekler karşımıza çıkmaktadır. Bu ekler -miş ve -ip ekleridir. -miş eki kalın ünlülerden oluşan kelimelere geldiğinde ünlü uyumunun bozulmasına sebep olur. -ip eki de öğrenilen geçmiş zama eki olarak kalın ünlülerden oluşan sözcüklere

geldiğinde kalınlık-incelik uyumuna ters düşer. Ayrıca ince ünlülülerden oluşan sözcüklere de -ıp şeklinin gelmesi yine kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olur.

sağlamışam “saklamışım”(25-51), almışam “almışım”(24-6), ğalmiyip “kalmamış”(4-33), olmiyip “olmamış”(27-19), gelipler “gelmişler”(8-1), yerleşipler “yerleşmişler”(8-2), getirip “getirmiş”(24-13), yetiştirip “yetiştirmiş”(15-18), ğalmiyip “kalmamış”(22-14)

c) Birleşik Zamanlı Çekimlerde: Bölge ağızında birleşik zamanlı çekimlerde kalınlık-incelik uyumsuzluğu görülmektedir.

dolanmışdilar “dolanmıştılar”(4-34), ğaşmışdı “kaçmıştı”(4-39), ğalmamışdı “kalmamıştı”(6-9), aparırdilar “götürdüler”(5-25), boşaldırdilar “boşaltırdılar”(5-20), giderdih “giderdik”(5-23)

2.1.9. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

2.1.9.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

a) Görülen Geçmiş Zaman Ekinde: Yuvarlak ünlülerden oluşan sözcüklerden sonra bu ekin düz-dar-ince ünlülü şeklinin kullanılması uyumun bozulmasına sebep olmuştur (Olçay,1995:47).

ğondi “kondu”(1-3), tutdi “tuttu”(1-19), doğdi “doğdu”(1-75), boğuldi “boğuldu”(2-38), gördiler “gördüler”(3-8), göturdiler “götürdüler”(3-9), oldi “oldu”(4-76), yoğdi “yoktu”(4-26), döndi “döndü”(4-45), durdi “durdu”(15-34), düşdiler “düştüler”(4-64), töküldi “döküldü”(15-35), düşdi “düştü”(13-5), öldi “öldü”(12-7), durdi “durdu”(15-22), ğondi “kondu”(15-5) doldurdi “doldurdu”(7-18) tökdiler “döktüler”(7-35), ğonuşdurdi “konuşturdu”(15-22), boldi “boldu”(5-23)

b) Öğrenilen Geçmiş Zaman Ekinde: Yuvarlak ünlülerden oluşan sözcüklerden sonra bu ekin düz-dar-ince ünlülü şeklinin kullanılması uyumun bozulmasına sebep olmuştur (Olçay,1995:47).

olmuşam “olmuşum”(3-19), okumuşam “okumuşum”(3-19), unutmuşam “unutmuşum”(18-18), konuşmuşam “konuşmuşum”(21-1), büyütmişem “büyütmüşüm”(2-30)

c) Geniş Zaman Ekinde: Bu ekin düz-dar ünlülerden oluşan kelimelere yuvarlak ünlülü haliyle bağlanması ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmuştur (Olca,1995:48).

bülürsen “bilirsin”(2-56), bülür “bilir”(28-4) bu iki sözcükteki kullanımda uyum söz konusuysen, yenebülür “yenebilir”(14-29) sözcüğünde uyum dışında kalınmıştır.

d) Birleşik Zamanlı Çekimlerde: Bölge ağızında birleşik zamanlı çekimlerde düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğu tespit edilmiştir.

öldürmüşdiler “öldürmüştüler”(4-41), gütalmışdi “kurtulmuştu”(4-42), ölmüşdi “öl-müştü”(12-4), olurdi “olurdu”(5-2), toğurdılar “dokurdular”(5-29)

2.2. ÜNSÜZLER

2.2.1. Ünsüzlerin İşaretleri

b	Normal b sesi
c	Normal c sesi
ç	Normal ç sesi
Ç	c-ç arası ses
d	Normal d sesi
f	Normal f sesi
F	f-v arası söylenen f sesi
g	Ön damaklı g sesi
ğ	Art damaklı g sesi
ğ	Yumuşak g sesi
h	Normal h sesi
h	Hırıltılı h sesi
J	Normal j sesi
k	Normal ön damaklı k sesi
κ	Patlaklığını kaybeden ön damak k'sı
Қ	Patlaklığını kaybetmiş g'ye yakın söylenen k sesi
K	Ön ve art ünlülerle hece kuran, /k/ ile /g/ arasında katı, patlayıcı, yarı ötümlü ses
k	Kalın ünlülü sözcüklerde söylenen ince k sesi
l	Normal l sesi
m	Normal m sesi
n	Normal n sesi
p	Normal p sesi
P	Patlaklığını kaybetmiş b sesine yakın söylenen p sesi
r	Normal r sesi
s	Normal s sesi
ş	Normal ş sesi
t	Normal t sesi
T	d sesine yakın söylenen patlaklığını kaybetmiş t sesi
v	Normal v sesi
y	Normal y sesi
z	Normal z sesi

Derleme yapılan bölgeden tespit edilen ünsüz çeşitleri ve oluşumları aşağıda belirtilmiştir.

Ç

Bu ünsüz c-ç arası bir ses olup boğumlanma noktası bu iki ses arasında değişen yarı yumuşak bir ünsüzdür. ç sesine göre patlaklığını biraz daha kaybetmiş biraz daha yumuşak bir ünsüz olarak nitelendirilmektedir (Gülensoy-Buran,1992:13; Sağır,1995:394).

yardımcı “yardımcı”(4-8), öptükçe “öptükçe”(11-77), süpürgeçi “süpürgeci” (14 -1), oyuncu “oycu”(10-15)

ğ

Daha çok kalın ünlülerden oluşan kelimelerde özellikle de “a” ünlüsüyle kullanılan tonlu gırtlak patlayıcı olarak bilinen art damak sesidir. Kelime başlarındaki kullanımı daha yaygındır. “k” ünsüzünün değişmiş halidir (Olçay,1995:29; Gemalmaz,1995:69).

kuş “kuş”(1-3), gondi “kondu”(1-3), kız “kız”(1-1), gahdi “kalktı”(1-18), goca “koca”(1-59), geyun “koyun”(2-16), gapi “kapı”(13-3), gohi “kokuyor”(5-14), galdi “kaldı”(8-20), gapıldıh “kapıldık”(11-74), gurduh “kurduk”(4-26), gONU “konut”(14-22), gaynadırdıh “kaynatırdık”(5-17), gala “kale”(5-15), gavurma “kavurma”(5-10), gara “kara”(12-8), gasım “kasım”(12-6), garişdirī “karıştırıyor” (4-88), goşmiyīlar “koşmuyorlar”(4-80), gurt “kurt”(4-159), garga “karga”(4-80), gaçanlar “kaçanlar”(4-42), gahdım “kalktım”(6-1), galī “kalıyor” (14-18), gal “kal”(14-50), gondi “kondu”(15-15)

F

Bu ses f ile v sesleri arasında boğumlanıp ötümlenen yarı tonlu bir ünsüzdür (Gülensoy-Buran,1992:13). Derleme metinlerinde bu ses olayına ait örnekler sadece bu kadarla sınırlıdır.

heFTe ‘‘hafta’’(1-48), ğeneFçe ‘‘kanevice’’(7-10)

ğ

Boğaz derinliğinde oluşmuş olan hırıltılı sert bir sestir (Gülensoy-Buran,1992:13). Daha çok kelime ortasındaki ve sonundaki ‘‘k’’ sesinin bu sese dönüştüğü görülmektedir (Zülfikar,1968:67).

oğumişam ‘‘okumuşum’’(3-19), yoğdi ‘‘yoktu’’(4-26), toğurdılar ‘‘dokurdular’’(5-29), çğdi ‘‘çikti’’(1-17), bıraği ‘‘bırakıyor’’(1-2), oturduğ ‘‘oturduk’’(4-22), yoğdi ‘‘yoktu’’(4-26), gezdğ ‘‘gezdik’’(4-35), ğalamariğ ‘‘kalamayız’’(4-31), ğağdi ‘‘kalktı’’(1-18), geldğ ‘‘geldik’’(4-6), çğarTTi ‘‘çıkarttı’’(4-74), edğdiğ ‘‘ediyorduk’’(3-14), bağça ‘‘bahçe’’(1-1), vağiT ‘‘vakit’’(5-18), yapardiğ ‘‘yapardık’’(5-2), ağurrar ‘‘ahırlar’’(5-3), çğniyğdiğ ‘‘çğniyorduk’’(3-13), bırağmadi ‘‘bırakmadı’’(3-22), mezarriğ ‘‘mezarlık’’(5-15), şağırmışdiğ ‘‘şağırmıştık’’(6-7) arğadaşlar ‘‘arkadaşlar’’(4-5), ğarğ ‘‘yabancı’’(13-13), ğetrine ‘‘hatırına’’(14-70), reğetsizdi ‘‘rahatsızdı’’(10-10), ğerp ‘‘harp’’(29-5), ğesret ‘‘hasret’’(1-74), ğeste ‘‘hasta’’(12-4), ğelbir ‘‘kalbur’’(14-33), reğet ‘‘rahat’’(18-18), eğdım ‘‘ahtım’’ (14-37), iğTiyar ‘‘ihtiyar’’(2-10), ğer ğeraT ‘‘hayır hasenat’’(15-16)

K

Kalın ünlülü kelimelerde kullanılan art damak ünsüzüdür (Gökçur,2006:45). Derleme metinlerinde bu ses olayına ait örnekler sadece bu kadarla sınırlıdır.

tıkan ‘‘diken’’(4-72)

K

İnce ünlülü kelimelerde kullanılan bir sestir. k-g arası bir ses ihtiva etmektedir. k sesine göre patlaklığını biraz daha kaybetmiş yarı tonlu olan bir sestir. Boğumlanma sırasında k sesine göre damakla daha az büzüşür (Gülensoy,1988:49; Korkmaz,1956:51).

fıKere “fukara”(14-11), eşşeK “eşşek”(24-6), demeKKè “demekki”(15-13)

ķ

Kalın ya da ince seslerden oluşan kelimelere gelen Katı patlamalı art damak ünsüzüdür (Caferoğlu,1943:27).

Faķır “fakir”(14-11), haķği “hakkı”(11-79), heķgeTTen “hakikaten”(1-40)

ķ

Kalın ünlülü kelimelerde bulunan bir sestir. Korkmaz (1956:6) bu sesin patlaklığını kaybedip g'ye yaklaşan ön damak ünsüzü olduğunu belirtir. Derleme metinlerinde bu ses olayına ait örnekler sadece bu kadarla sınırlıdır.

ķolluķ “kolluk”(25-46), ķór “kör”(1-11)

P

b-p arası patlaklığını kaybetmiş duyum noktası b'ye yakın yarı tonlu bir sestir (Gülensoy,1988:19;Korkmaz,1956:7).

hePPi “hepsi”(1-48), ğuruluP “kurulmuş”(14-61), tePşi “tabak”(5-19), mektuP “mektup”(1-47), teĝiP “takip”(1-53), meĝriP “meĝrip”(32-7), Pişe “bir şey”(5-13)

T

Patlaklığını kaybedip “d” ünsüzüne yaklaşan bir sestir. t>d tonlulaşmasının ön seste oluşan halidir (Günay,1978:15;Ercilasun,1983:101).

heFTe “hafta”(1-48), eTdîĥ “ettik”(4-25), raĥmeTdîĥ “rahmetlik”(4-38), ŧehiT “ŧehit”(4-39), yaTTım “yattım”(4-63), aTTar “atlar”(5-25), vaĥıT “vakit”(5-2), giTdîĥ “gittik”(6-8), hayaTTı “hayattı”(6-11), vefaT “vefat”(6-9), boşalTTı̄rī

san ‘‘boşalttırıyorsun’’(7-22), bosTan ‘‘bostan’’(8-12), oTTıyılar ‘‘otluyorlar’’(4-80), ihTiyar ‘‘ihtiyar’’(2-10)

2.2.2. Ünsüz Değişmeleri

Ses değişmesi bir kelimedede bir sesin yerini kendisine yakın başka bir sese bırakması durumudur (Ergin,2006:78). Ses değişmeleri ünlü seslerde görüldüğü gibi ünsüz seslerde de görülmektedir.

Ünsüz değişmesi, sözcük içinde bir ünsüzün yerini başka bir ünsüze bırakması veya ünsüzün kelime içindeki başka bir sese benzemesi şeklinde gerçekleşir.

h > ħ değişmesi

Bölge ağızında h ünsüzüyle başlayan bazı kelimeler ħ ünsüzüne dönüşüp yarı tonlu bir hale gelmiştir. h ünsüzüne göre daha sert ve daha kalın bir yapıdadır (Gemalmaz,1995:164).

baħça ‘‘bahçe’’(1-1), ħabar ‘‘haber’’(28-30), ħısladım ‘‘hısladım, çaldım’’(7-20), ħırħız ‘‘hırsız’’(8-12), ħoş ‘‘hoş’’(18-13), ħas ‘‘has’’(1-41), ħesTeħana ‘‘hastahane’’(12-15), ħanım ‘‘hanım’’(12-9), ħatın ‘‘hatun’’(12-9)

k > ğ değişmesi

Daha çok kelime başında görülen ses değişmesidir (Ercilasun,1983:106). Bu ses değişmesinde k sesi ğ sesine dönüşmüştür.

ġuş ‘‘kuş’’(1-3), ġondi ‘‘kondu’’(1-3), ġız ‘‘kız’’(1-1), ġaħdi ‘‘kalktı’’(1-18), ġoca ‘‘koca’’(1-59), ġoyun ‘‘koyun’’(2-16), ġapı ‘‘kapı’’(13-3), ġoħı ‘‘kokuyor’’(5-14), ġaldi ‘‘kaldı’’(8-20), ġapıldıħ ‘‘kapıldık’’(11-74), ġurduħ ‘‘kurduk’’(4-26), ġonuT ‘‘konut’’(14-22), ġaynadırdıħ ‘‘kaynatırdık’’(5-17), ġala ‘‘kale’’(5-15), ġavurma ‘‘kavurma’’(5-10)

k > g değişmesi

Bu ses değişmesi sözcük başında ve ortasında da görülmekle beraber sözcük sonlarındaki kullanımı daha yaygındır.

üzüg “yüzük”(1-2), askerlig “askerlik”(25-29), böyüg “büyük”(11-4)

k > K

K sesi ince ünlülü kelimelerde kullanılan bir sestir. k-g arası bir ses ihtiva etmektedir. k sesine göre patlaklığını biraz daha kaybetmiş yarı tonlu olan bir sestir (Caferoğlu,1940:13). Derlenen metinlerde birkaç sözcükte k sesinin yerini K sesinin aldığı görülmüştür.

fiKere “fukara”(14-11), eşşeK “eşşek”(24-6), demeKKé “demekki”(15-13)

ç > c değişmesi

Kelime başındaki “ç” ünsüzü bazı kelimelerde “c” sesiyle kullanılmıştır.

cehéz “çeyiz”(5-27), acıh “açız”(30-16)

f > F değişmesi

F ünsüzü f-v arası bir ses düzeyindedir.

heFTe “hafta”(4-27), ğeneFçe “kanevice”(7-10)

s > c değişmesi

Nadir görülen ses olayıdır ve bu sebeptendir ki bu ses olayı ile ilgili derlenen metinler içerisinde sadece tek örneğe rastlanılmıştır. Sözcük başındaki s sesinin yerini c sesi almıştır.

cıgara “sigara”(28-5)

s > z değişmesi

Derlenen metinlerde bazı sözcüklerde s sesinin yerini z sesine bıraktığı tespit edilmiştir.

ğızınacağam “ısınacağım”(25-23), tezbah “tesbih”(18-9), zebze “sebze”
(26-1)

t > d değişmesi

Sözcük başında ve ortasında görülen bir ses olayıdır. Aynı zamanda bölge ağzında bu ses değişmesi, görülen geçmiş zaman ekinde ve ayrılma ekinde de oldukça sık görülmektedir.

Sözcük kökünde; daş “taş”(1-18), tohdor “doktor”(1-5), süd “süt”(2-17), işda “işte”(5-18), daTTi “tatlı”(12-12), üsd “üst”(27-33), dad “tat”(5-7)

Görülen geçmiş zaman ekinde; gaçdilar “kaçtılar”(4-37), işdım “içtim”(12-17), yetişdiğ “yetiştik”(4-15), düşdiler “düştüler”(4-64), yahlaşdım “yaklaştım”(4-73), yohdı “yoktu”(11-57), tutdum “tuttum”(18-7), dolanmışdilar “dolanmıştılar”(4-34), galmamışdı “kalmamıştı”(6-9)

Ayrılma ekinde; ateşden “ateşten”(16-7), ipekden “ipekten”(27-35)

Yukarıdaki sözcüklerde görüldüğü üzere bölge ağzında sert ünsüzle biten kelimelere gelen eklerde sertleşme olmamıştır.

d > t değişmesi

Sözcük başlarında görülen ses olayıdır. Türkiye Türkçesinde kimi sözcüklerde sözcük başındaki d sesinin bölge ağzında t sesiyle kullanıldığı görülmektedir.

töküli “dökülüyor”(1-73), tikerdi “dikerdi”(5-20), tökerdiler “dökerdiler”
(5-8), tıkan “diken”(4-72), tohdor “doktor”(1-5)

p > b değişmesi

Bazı sözcüklerde “p” sesinde sedalılaştırma oluşu bunun sonucunda da p’nin b’ye dönüştüğü görülmektedir.

basdırma “pastırma”(5-11), baha “paha, pahalı”(11-70), barmağ “parmak”
(4-89)

yine aynı şekilde “p” ünsüzünün de b’nin yerini aldığı görülmektedir.

pağır “bakır”(2-65), paca “baca”(25-7)

c > ç değişmesi

İsimden isim yapma eki olan -cı,-ci eki -çı,-çi şeklinde kullanılmaktadır; ayrıca kimi sözcük köklerindeki c sesinin yerini ç sesi almıştır.

nağırçı “nahırcı”(2-4), çeket “ceket” (4-32), ğeneFçe “kanevice”(7-10)

c > Ç değişmesi

yardımÇi “yardımcı”(4-8), süpürgeÇi “süpürgeci”(14-1), toyÇu “toycu”
(10-15)

g > k değişmesi

Bazı sözcük başındaki g sesinin k sesine dönüştüğü görülmektedir.

kibi “gibi”(4-26), kimin “gibi”(14-10)

v > F değişmesi

Derlenen metinlerde v sesinin yerini F sesinin aldığı örnek sayısı sınırlıdır.

ğeneFçe “kanevice”(7-10)

ç > ş değişmesi

Daha çok kelimelerin ilk hecesinde görülen ses olayıdır. Bu ses değişmesinde ç sesinin yerini ş sesi almıştır.

ğöş “göç”(4-22), ğaşmiyanlar “kaçmayanlar”(4-42), üş “üç”(1-80), geşdım
“geç-tim”(4-69), ğaşmışdi “kaçmıştı”(4-39)

k > ħ değişmesi

Bölge ağzında k sesinin yerini ħ sesinin aldığı kullanımlar oldukça yaygındır. Bu ses değişmesi sözcük köklerinde görüldüğü gibi sözcüklere gelen eklerde de görülmektedir.

oĥu “oku”(3-19), řaşırmıřdıĥ “şaşırmıştık”(6-7), toĥu “doku”(5-29), çıĥ “çık”(1-16), bıraĥ “bırak”(1-2), oturduĥ “oturduk”(4-22), yoĥ “yok”(4-26), gezdîĥ “gezdik”(4-35), arĥadař “arkadaş”(4-5), geldiĥ “geldik”(4-6), çıĥart “çıkart”(4-74)

k > h değişmesi

Bazı kelimelerde “k” sesi yerini “h” sesine bırakmıştır.

behledîm “bekledim”(2-18), ehmek “ekmek”(5-3), emehli “emekli”(26-1), ineh “inek”(3-12)

c > j değişmesi

Nadir görülen ses olayıdır. Bölge ağzında genel itibariyle “j” sesinin kullanımı yaygın değildir.

mejbur “mecbur”(7-30)

Bölge ağzında vicdan sözcüğünün de vijdan şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir; ancak derlenen metinlerde bu sözcüğe rastlanılmamıştır.

k > g değişmesi

Bölge ağzında kimi kullanımlarda k ünsüzünün yerini g ünsüzü almıştır.

böyüg “büyük”(11-4), asger “asker”(24-3), başga “başka”(25-10), keşge “keşke”(23-5), gögerî “gögeriyor”(8-12)

ğ > g değişmesi

İki ünlü arasında kalmış seslerde daha yaygın görülen ses değişmesidir. Bölge ağızında göçüşme olan bazı sözcüklerde de bu ses değişmesi görülmektedir. Türkiye Türkçesindeki kullanımında ğ sesiyle karşılanırken bölge ağızında g sesiyle karşılanmaktadır.

Sözcük kökünde; degmiyî “değmiyor”(7-11), ögünî “öğünüyor”(30-7), degirman “değirman”(30-7), igid “yiğit”(25-14)

Göçüşme olan sözcüklerde; örget “öğret”(7-20), gösgü “göğsü”(1-63)

ğ > y değişmesi

deyil “değil”(17-6)

g > ğ değişmesi

peyğember “peygamber”(16-12)

l > n değişmesi

Kelime sonunda “n” sesi bulunan sözcüklere “l” ünsüzüyle başlamış olan bir ek geldiğinde “l” sesi ilerleyici benzeşme sonucunda n’ye dönüşür. . Bu ses olayı özellikle -lAr çokluk ekleri, vasita eki ve +llk yapım ekinde görülür.

bunnarın “bunların”(4-9), altınnar “altınlar”(4-32), ğarannıĝ “karanlık”(4-6), ğaçannar “kaçanlar”(4-20), onnar “onlar”(4-27), unnan “unla”(4-74), günner “günler”(5-24), annamiyam “anlamıyorum”(7-12), oĝlannan “oĝlanla”(11-38), onnarnan “onlarla”(3-14), annaşılar “anlaşıyorlar”(13-13), mennen “benimle”(14-17), dinne “dinle”(4-10), nişannın “nişanlın”(2-72), sennen “seninle”(16-17), legennen “leğenle”(28-24), samannıĝ “samanlık”(5-20)

m > n değişmesi

Derlenen metinlerde fazla örneğine rastlanılmamıştır. Sözcük kökündeki m sesinin yerini n sesi almıştır.

şindi “şimdi”(27-6), hindi “şimdi”(5-12) bu sözcüklerde görüldüğü üzere bölge ağızında şimdi sözcüğü iki şekilde kullanılmaktadır. “ş” sesinin yerini “h”, “m” sesinin yerini de “n” ünsüzü almıştır.

b > m değişmesi

Bölge ağızında kimi sözcüklerde sözcük başındaki “b” sesinin “m” ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir.

men “ben”(5-31), man “bana”(3-2), mana “bana”(24-6), mindi “bindi”(14-23), menem “benim”(14-48), kimin “gibi”(14-10)

s > ş değişmesi

herkeş “herkes”(3-2)

ğ > v değişmesi

övle “öğle”(17-19), sāvũĥ “soğuk”(7-32,23-7)

y > h değişmesi

cehêz “çeyiz”(5-27)

y > g değişmesi

gine “yine”(14-41), girmi “yirmi”(5-29)

l > r değişmesi

Bölge ağızında ilk hecesi r sesi ile biten sözcükler l sesini aldığı anda bu l sesi gerileyici benzeşme yolu ile r sesine dönüşmektedir.

tarra “tarla”(5-8), mezarriĥ “mezarlık”(5-15), davarrar “davarlar”(4-79)

r > l değişmesi

gellem “gelirim”(25-39), bulabüllem “bulabilirim”(9-19)

Yukarıdaki sözcüklerde görüldüğü üzere ‘‘r’’ ünsüzünün yerini ‘‘l’’ ünsüzü almış aynı zamanda ‘‘i’’ ünlüsü de düşmüştür.

t > y değişmesi

yeke ‘‘tek’’(11-56): yeke ğalısan (tek başına, yalnız kalmak) bu sözcükte hem ‘‘y’’ ünsüzü ‘‘t’’ ünsüzünün yerini almış hem de kelime sonunda ‘‘e’’ ünlüsü türemiştir.

2.2.3. Ünsüz Benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimedede bazen yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye benzeşme denir (Ergin,2006:52).

-nd > -nn

‘‘n’’ sesiyle bitmiş olan kelimelere ‘‘d’’ ünsüzüyle başlayan ek geldiğinde bu ‘‘d’’ sesi n’ye dönüşür. Ayrılma eki olan -dAn ekinin yerini almış olur ve ayrılma işlevinde kullanılır. Bölge ağızında da bu işlevdeki kullanımı oldukça yaygındır.

onnan sora ‘‘ondan sonra’’(3-12), o yannan ‘‘o yandan,o taraftan’’(4-149), ağzınnan ‘‘ağızından’’(15-14), bosTannan ‘‘bostandan’’(8-13), mennan ‘‘benden’’(8-15), ğarşınnan ‘‘karşından’’(9-5), ğarşımnan ‘‘karşımdan’’(9-16), şışinnen ‘‘şışinden’’ (2-61), sennan ‘‘senden’’(11-47), anannan ‘‘anandan, annenden’’(11-62), serumnan ‘‘serumdan’’(12-16), dudelinnen ‘‘dudelinden’’(14-27), gidennen sora ‘‘gittikten sonra’’(14-34), içinnen ‘‘içinden’’(19-13), ğınınnan ‘‘kınından’’(25-19), erkennen ‘‘erkenden’’(26-9), bayramnan ‘‘bayramdan’’(26-12), soyunnan ‘‘soyundan’’(27-5), ğızınnan ‘‘kızından’’(27-13), ğerbínnen ‘‘harbinden’’(29-5), hayatımnan ‘‘hayatımdan’’ (3-28), bitennen sora ‘‘bittikten sonra’’(29-2), elímnan ‘‘elimden’’(31-10), ğolunnan ‘‘kolundan’’(31-5)

-nl > -nn

“n” ünsüzüyle biten sözcüklere “l” ünsüzüyle başlayan ek geldiğinde ekin başındaki “l” sesi n’ye dönüşür.

altınnar “altınlar”(4-32), unnan “unla”(4-74), günner “günler”(5-24), annamıyam “anlamıyorum”(7-12), oğlannan “oğlanla”(11-38), onnarnan “onlarla”(3-14), annaşılār “anlaşıyorlar”(13-13), mennen “benimle”(14-17), legennen “leğenle”(28-24), samannıh “samanlık”(5-20), nişannın “nişanlın”(2-72)

Bölge ağzında -nAn, -nAr ekleri farklı işlevlerde kullanılmaktadır.

onnan sora “ondan sonra”(3-12), ağzınnan “ağzından”(15-14), mennen “benden”(8-15), ğarşımnan “karşımdan”(9-16), şışinnen “şışinden”(2-61), sennen “senden”(11-47), anannan “anandan, annenden”(11-62), serumnan “serumdan”(12-16)¹

onnan barabar “onunla beraber”(1-30), gülünen nergisi “gül ile nergisi”(1-62), keşışnennen bereber “keşişle beraber”(1-64), meni gelınnen el ele verın “beni gelin ile el ele verin”(1-70), onnarnan uğraşdıh “onlar ile uğraşıyorduk”(3-14), gelinınnen oğlum “gelinim ile oğlum”(11-12), gelinlerinen görüşı “gelinleriyle görüşüyor”(11-23), ğoyunnarnan çoluğ çocuğı saħliyi “koyunlarla çoluk çocuğu saklıyor”(4-167)²

sabbahnan menım ibrığimi “sabahleyin benim ibrığımı”(14-20), sabahnan bu oğlan gidı ğoyunlarına baħı “sabahleyin bu oğlan gidiyor, koyunlarına bakıyor”(11-39), sabanan ge gör “sabahleyin gel gör”(17-5)³

beke ğaçannar olur “belki kaçanlar olur”(4-20), o günner “o günler”(5-24), onnarın ayağına giydir “onların ayağına giydir”(4-111), onnara elbise melbise bıraħırdıh “onlara elbise melbise bırakırdık”(5-30)⁴

¹ -nan,-nen eki bu sözcüklerde ayrılma eki işlevinde kullanılmıştır.

² -nan,-nen eki bu sözcüklerde vasıta hali işlevinde kullanılmıştır.

³ -nan eki -layın,-leyin işlevinde kullanılmıştır.

⁴ -nar,-ner ekleri bu sözcüklerde çokluk eki işlevinde kullanılmıştır.

-rl > -rr

Bölge ağzında ‘‘r’’ ünsüzüyle biten sözcüklere ‘‘l’’ ünsüzüyle başlayan bir ek geldiğinde ekin başındaki ‘‘l’’ sesi ‘‘r’’ sesine dönüşür.

tendirrer ‘‘tandırılar’’(4-145), tarralar ‘‘tarlalar’’(5-8), mezarrih ‘‘mezarlık’’(5-15), davarrar ‘‘davarlar’’(4-79), ahurrar ‘‘ahırlar’’(5-3)

-tl > tt

‘‘t’’ sesiyle biten kelimelere ‘‘l’’ ile başlayan bir ek geldiğinde ekin başındaki ‘‘l’’ sesinin t’ye dönüştüğü ve ünsüz seslerin sedalılaştığı görülmektedir.

aTTar ‘‘atlar’’(5-25), gıTTıh ‘‘kıtlık’’(11-70)

2.2.4. Bazı Ünsüzlerin Düşmesi Hadisesi

Bölge ağzında ünsüz düşmesi durumunda kimi sözcüklerde düşen ünsüzün bulunduğu hece uzarken kimisinde ise düşmenin olduğu hecedeki ünlülerin kısaldığı görülür.

ğ düşmesi

Bu ünsüzün düştüğü hecedeki ünlü seslerde uzama olmaktadır.

ine ‘‘iğne’’(7-11), ölüm ‘‘oğlum’’(22-7)

h düşmesi

Daha çok alınma sözcüklerde görülen ses olayıdır.

sabanan ‘‘sabahleyin’’(17-5), meşur ‘‘meşhur’’(22-31)

l düşmesi

ge ‘‘gel’’(1-13), ğahī ‘‘kalkıyor’’(1-12), bekē ‘‘belki’’(11-11,4-20), mehle ‘‘mahalle’’ (33-60)

n düşmesi

Bazı sözcüklerdeki iç ses konumundaki ‘‘n’’ seslerinde düşme olmaktadır. Bu durum söyleyiş kolaylığından kaynaklanmaktadır.

sora ‘‘sonra’’(3-15), anan ‘‘annen’’(11-6)

r düşmesi

Bölge ağzında sözcük sonlarında ve şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sonucunda bu sesin düştüğü görülmektedir.

Sözcük sonlarındaki r sesinin düşmesi; hege ‘‘eğer’’(1-35), bi sene sora bi gecede ‘‘bir sene sonra bir gecede’’(4-49), ğutalmışdı ‘‘kurtulmuştu’’(4-41), bişe ‘‘bir şey’’(3-5), sep ‘‘serp’’(2-60)

Şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sonucunda r sesinin düşmesi; tutı ‘‘tutuyor’’(1-20), diyı ‘‘diyor’’(1-32), saħliyı ‘‘saklıyor’’(1-44), topliyı ‘‘topluyor’’(1-15), sevi ‘‘seviyor’’(2-19)

t düşmesi

Daha çok sözcük sonundaki iki ünsüz sesin yan yana geldiği durumda bu sesin düştüğü görülmektedir.

ras geTsın ‘‘rast getirsin’’(3-28), rasladıħ ‘‘rastladık’’(4-36), ħeredin ‘‘hayrettin’’(10-2)

v düşmesi

tóba ‘‘tövbe’’(28-5)

y düşmesi

Bazı sözcüklerin başındaki ‘‘y’’ ünsüzü düşmektedir; aynı zamanda şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sonucunda da bu ekin başındaki ‘‘y’’ sesinin düştüğü görülmektedir.

Sözcük kökündeki y düşmesi; üzük “yüzük”(1-2), ühli “yüklü”(1-16), üz “yüz”(2-58), ölesine “öylesine”(6-5), öle “öyle”(6-13), ële “öyle”(10-17), selamün eleküm “selamün aleyküm”(14-26), bële “böyle”(14-58), ilan “yılan”(25-5), igiT “yiğit”(25-19), Һesyet “haysiyet”(27-4), uT “yut”(2-33), kefnen sefanan “keyifle sefayla”(2-59), Sileman “Süleyman”(8-1), bişeler “bir şeyler”(4-15)

Şart ekini alan sözcüklerde y düşmesi; Һerrise “hayırlıysa”(10-12), yenmedimse “yenmediysen”(14-28), neyi oldisa “neyi olduysa”(25-30)

Şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sonucu y düşmesi; aliram “alıyorum”(3-23), yirem “yiyorum”(28-25)

z düşmesi

Geniş zamanın olumsuzluk halinin şart birleşik çekiminde olumsuzluk ekindeki “z” sesi düşer.

sen olmasan “sen olmazsan”(14-20), getirmesen “getirmezsen”(14-21)

2.2.5. Ünsüz Türemesi

Bölge ağızında sözcük başında türeme olduğu gibi sözcük sonlarında da türeme söz konusu sözcük sonundaki türemelerde genellikle gelen eklerin özellikleri etkili olmaktadır. Orta hecelerde oluşan türemelerde ise bazı sözcüklerde ikizleşmeler olduğu görülmektedir.

h türemesi

Daha çok sözcük başlarına görülen ses olayıdır.

heyva “ayva”(1-41), heyvah “eyvah”(1-49), hama“ama”(3-20), hege “eğer”(10-6)

y türemesi

Genellikle sözcük başında gerçekleşen ses olayıdır. Yabancı kökenli kelimelerde de bu sesin türediği görülmektedir.

ayle “aile”(8-6), yeni “iniyor”(11-45), diyer “der”(2-3), seyis “seis”(25-32), eyyi “iyi”(31-14)

m türemesi

Genellikle iç ve son seste görülen ses olayıdır.

temmiz “temiz”(5-17), keşgem “keşke”(11-6), barambar “beraber”(25-2), hemmi “hepsi”(4-43)

hemmi sözcüğünde “p” sesi düşmüş ve yerini “m” ünsüzüne bırakmıştır. “m” ünsüzünde de ikizleşme söz konusudur.

n türemesi

Bu türeme olayı daha çok kelime sonuna gelen eklerde görülür.

Vasıta eki olan ile edatına gelen “n” sesi yörede oldukça örneğine rastlanan ses olayları arasındadır.

onnan “onunla”(1-30), gelinimnen “gelinimle”(11-12), kefnen sefanan “keyifle sefayla”(2-59), kelemnen “kelemlerle”(5-6), ağzınan “ağzıyla”(7-18), oğlumnan “oğlumla”(11-5), birbirlerinden “birbirleriyle”(11-5), satılan “satıyla”(12-14), mennen “benimle”(14-17)

Ayrıca “n” ünsüzünün ikinci tekil şahıs emir ekinde de türediği sıkça görülür.

deginen “de”(14-9), etginen “et”(17-3), görhmaginan “korkma”(25-14), gêtginen “git”(20-9), atginan “at”(25-17), äffeTginen “affet”(9-17), alginan “al”(20-9)

Edatlarda görülen “n” türemesi yöre ağzında sık karşılaşılan bir ses olayı olmamakla birlikte sadece birkaç örnekle sınırlıdır. Burada derlemelerde yer alan örnek verilmiştir.

kimin “gibi”(14-10)

p türemesi

köppük “köpük”(30-2)

ğ türemesi

ğızınacağam “ısınacağım”(25-23), ağgıllı “akıllı”(24-10), seğgiz “sekiz”(7-1), zığgım “zıkım”(28-26), çağgıl “çakıl, çakıl taşı”(15-34)

b türemesi

sabbah “sabah”(14-31)

l türemesi

illaç “ilaç”(2-72)

ş türemesi

aşşāği “aşağı”(11-8), eşşeK “eşek” (27-5)

d türemesi

yeddi “yedi”(7-1), ğedde “kadar” (35-17)

v türemesi

yavvaş “yavaş”(25-34)

t / T türemesi

ğette “kadar”(20-8), daTTi “tatlı” (12-12)

z türemesi

yazzıh “yazık”(27-37), tezze “taze, yeni”(26-12)

2.2.6. Ünsüzlerde Yer Değiştirme (Göçüşme - Metatez)

Yan yana gelen iki ünsüzün bazı ses olayları sonucunda yer değiştirmesidir. Anadolu ağızlarında fazlaca görülen bu ses olayı daha çok söyleyiş kolaylığından dolayı oluşmaktadır. İlk hecesinde ‘‘n, r, l, y’’ ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde yaygın olarak görülmektedir (Olçay,1995:35).

yarpağ ‘‘yaprak’’(4-2), eşki ‘‘ekşi’’(5-12), öğrenemedim ‘‘öğrenemedim’’(7-8), torpağ ‘‘toprak’’(33-20), melmekeT ‘‘memleket’’ (1-76,2-5), çölmek ‘‘çömlek’’ (4-2), ırbed ‘‘ibret’’(4-153), gösgü ‘‘göğsü’’(33-5), görset‘‘göster’’ (28-20)

2.2.7. Ünsüz İkizleşmesi

Bir ünsüzün iki kez söylenmesi durumudur. Vurgudan dolayı oluşmaktadır. Sözcük köklerinde görüldüğü gibi bazı ağızlarda bir kısım sayılarda da ikiz ünsüzler kullanılmaktadır (Ergin,2006:66).

hemmi ‘‘hepsi’’(4-34), temmiz ‘‘temiz’’(5-17), hePPi ‘‘hepsi’’(28-6), yeddi ‘‘yedi’’ (7-1), seğgiz ‘‘sekiz’’(7-1), sabbahnan ‘‘sabahleyin’’(14-31), tezze ‘‘taze’’(26-12), zıggım ‘‘zıkım’’(28-26), köppüK ‘‘köpük’’(30-2), aşşağı ‘‘aşağı’’(11-8), èyyi ‘‘iyi’’(31-14), yazziğ ‘‘yazık’’(27-37), yavvaş ‘‘yavaş’’(25-34), ağgıllı ‘‘akıllı’’(24-10), ħerri ‘‘hayırlı’’(15-31), illaç ‘‘ilaç’’(2-72)

2.3. VURGU

Sözcüklerdeki bazı seslerin diğerlerine oranla daha baskın söylenmesi durumudur. Daha çok son hece üzerinde oluşmaktadır; fakat bazı sözcüklerin ilk hecelerinde de görülebilmektedir. Özellikle özel isimlerde vurgu ilk hece üzerinde daha belirgindir; ayrıca ünlem cümlelerinde de vurgu ilk hece üzerindedir. Soru anlamı çoğu zaman şahıs ve zaman eklerinin vurgulu söylenmesiyle yapılır (Gökçur,2006:74). Bölge ağızında şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sebebiyle vurgu şimdiki zaman ekini alan sözcük üzerinde de kendisini göstermektedir.

toğdor ğalmiyî loğman hekim ğalmiyî ‘‘doktor kalmıyor lokman hekim kalmıyor’’(1-5), padişahın elini öpî ‘‘padişahın elini öpüyor’’(2-55), hemmi ğaçıp

“hepsi kaçmış” (4-35), ğızım sen ne yapısan “kızım sen ne yapıyorsun?”(7-19), çörek dağılı “çörek dağılıyor mu?”(7-13), gelini şimdi man göstermeyecehsiz “gelini şimdi bana göstermeyecek misiniz?”(17-5), niye vurisan “niye vuruyorsun?”(22-7), āmīm “amcam”(12-2), uvan “Van”(8-8), Başgale “Başkale”(8-8), heyvah “ey vah”(9-14)

2.4. TEKRARLAR (İKİLEMELER)

Aynı türde ya da benzer nitelikte olan sözcüklerin art arda gelmesiyle oluşan kelime gruplarıdır (Erten,1994:56).

1)İlaveli Tekrarlar:

çiçekli miçekli (2-43), ğazan mazan (4-25), elbise melbise (5-30), çadır madır (4-26), gül mül (10-5), doĥdor moĥtor (10-10), ğırmızı mırmızı (24-4), çat mat (1-14)

2)Eş Manalı Tekrarlar:

toy düĝün (2-52), kefnen sefanan (2-59), baĝırdı çaĝırdı (6-8), fakır fiKere (14-11), naĥırçılar bizavçılar (30-13), ĥer ĥerat (15-16)

3)Aynen Tekrarlar:

kesme kesme (30-4), köppüKleni köppüKleni (30-3), acıĥ acıĥ (30-16), öti öti (18-13), ĥoş ĥoş (18-13), bi salladi bi salladi (23-3), melül melül (14-6)

4)Zıt Manalı Tekrarlar:

geceli gündüzli (9-16), eyi kötü “iyi kötü”(12-17)

5) Bir Sözcüğü Manalı Tekrarlar:

dolanı firranı (19-4)

6) İki Sözcüğü de Anlamsız Tekrarlar:

moz moloz (30-5)

7)Yansıma Yoluyla Oluşturulan Tekrarlar:

gij gjj gjıldiyī (30-2), gırç gırç gırç (4-90)

3. ŞEKİL BİLGİSİ İNCELEMESİ

3.1. YAPIM EKLERİ

3.1.1 İsimden İsim Yapan Ekler

İsim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan yapım ekleridir (Ergin,2006:154). Bölgede kullanılan başlıca isimden isim yapım ekleri şunlardır:

1)+cA+ / +çA+ / +ÇA+

Daha çok eşitlik anlamı taşıyarak çekim eki şeklinde görülen bu ek dil, lehçe isimleri yaparak isimden isim yapma eki olarak da kullanılmaktadır (Ergin,2006:167). Aşağıda bu ekin metinlerden alınan sözcüklerine yer verilmiştir.

dilce “dilice”(4-18), boyuca (2-53), öpTükÇe (11-77)

2)+cI+ / +çI+ / +ÇI+ / +ÇU+

Özellikle bir işle uğraşan kişilerin mesleğini işaret etmede kullanılan bir ektir (Ergin,2006:157). Aşağıda bu ekin metinlerden alınan sözcüklerine yer verilmiştir. +çU+ eki yörede nadiren de olsa kullanılmaktadır.

naırçı“çoban”(2-4), toyÇu“toycu”(10-15), süpürgeÇi“süpürgeci”(14-1), zebzeci “sebzeci” (26-1), ğırılıçci “kırıkçı” (28-14), bizavçi “çoban” (30-13), yabancı “yabancı”(12-3), yardımÇi “yardımcı”(4-8)

3)+daş+

Eşlik, ortaklık ve mensubiyet, bağlılık ifâde eden isimler yapmaktadır (Ergin, 2006:167). Metinlerde tek örneğine rastlanılmıştır.

arhadaş “arkadaş”(4-5)

4)+gII+

Bu yapım eki anlam olarak akrabalık ya da çokluk bildiren bir ektir. Düz, dar, ince ünlülü haliyle kullanılmaktadır; ancak bu şekilde kullanılması ünlü uyumunun

bozulmasına sebep olmuştur (Ergin,2006:247). Aşağıda bu ekin metinlerden alınan sözcüklerine yer verilmiştir.

anamgil “annemgil”(4-71), Sıddıhgil“Sıddıkgil”(12-2), bibimgil“halamgil”
(34-15)

5)+II+/>**+nI+/>**+rI+/>**+TI+******

Bu ek bölge ağızında bütün sözcüklere -li şeklinde bağlanmaktadır. Bu durum hem düzlük-yuvarlaklık uyumunun hem de kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olmuştur. Bu ek “t, n, r” ünsüzüyle biten sözcüklere geldiğinde benzeştirme yoluyla “l” sesinin yerini “t, r, n” sesi almaktadır.

İsimden isim yapan bu ek genel itibariyle kendinde bulundurma, sahiplik veya bağlılık ifâde eder (Ergin,2006:159).Yörede kalın ya da ince sözcük sonuna genellikle +li+ yapım ekinin geldiği görülmektedir. +li+ eki ise sadece birkaç örnekle sınırlıdır. Aşağıda bu ekin metinlerden alınan sözcüklerine yer verilmiştir.

çiçekli miçekli (2-43), devamlı “devamlı”(8-20), cehézli “çeyizli”(8-20), süreklî (8-20), ağgıllı “akıllı”(7-24), rahmetli (13-7), nikâhli (14-30), nişanlı (2-64), kehküllü “kaküllü”(25-36), saçli (25-36), ühli “yükü”(1-16), yaşli (8-3), hünerli (12-10), sevgüli (28-32), yaralı (22-19), merhemeTTi “merhametli”(4-49), daTTi “tatlı” (12-12), lezzeTTi “lezzetli”(5-13), sabırri “sabırlı”(33-24)

6)+IIk+/>**+IUk+/>**+IUğ+/>**+IIg+/>**+IUg+/>**+IIğ+/>**+TIğ+/>**+riğ+/>**+niğ+/>**+/niğ+******************

-lık eki bölge ağızında oldukça sık kullanılmaktadır. Ses benzeşmesinden dolayı bu ekin diğer şekillerinin de kullanıldığını görülmektedir. İnce seslerden oluşan bazı sözcüklere -liğ şeklinde bağlanması kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olmuştur. Ek “r, t, n” sesleriyle biten kelimelere geldiğinde benzeşme yoluyla ekin başındaki ünsüz ses de “r, t, n” seslerine dönüşür.

Ekin başlıca fonksuyonları isimlerden yer, âlet, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfat yapmaktır (Ergin,2006:155). Aşağıda bu ekin metinlerden alınan sözcüklerine yer verilmiştir.

yeşillik “yeşillik”(15-5), ğarannığ “karanlık”(4-6), rahmeTTiğ “rahmetlik” (4-38), mezarrığ “mezarlık”(5-15), gelinliğ “gelinlik” (5-26), helallik “helallik”(9-18), çobanlığ “çobanlık”(11-59), ğıTTığlığ “kıttıklık”(11-70), yeşillik (33-5), hazırlığ “hazırlık”(14-12), insanlığ “insanlık”(26-6), éyiliğ “iyilik”(26-6), yoğsul- luğ “yoksulluk”(26-10), zebzeciliğ “sebzeçilik”(26-1), yömsüzlüğ “ağlamak”(27-39), esgerlik “askerlik”(29-11), ğurbetliğ “gurbetlik”(32-2), düzlük (4-28), zorluğ “zorluk” (22-29), zenginliğ “zenginlik”(35-16), yanlışığ “yanlışıklık”(22-22), ayrı- calığ “ayrıcalık”(22-32), ğarılığ “karılık”(14-71)

Bu eklerle oluşturulan sözcükler çekim eklerini aldıklarında ekin son sesi “ğ” ünsüzüne dönüşmektedir.

sağlığı (26-12), hoşluğı (26-13), birliği (6-6), yeşilliği (22-31), analığı (25-20), parasızlığın (32-9)

7)+ti+

Nadir görülen bir ektir. Tabiat taklidi seslere gelmektedir. Metinlerde sadece bir örneği bulunmaktadır.

ğörulti “horultu”(4-64)

8)+ncI+

Sıra sayı sıfatı olarak kullanılan (Ergin,2006:168) bu ek bölgede düz-dar-ince ünlülü haliyle kullanılmaktadır. Aşağıda bu ekin metinlerden alınan sözcüklerine yer verilmiştir.

birinci (7-3), üçüncü “üçüncü”(7-5), doğguzuncu “dokuzuncu”(22-26)

9)+sız+ / +siz+

İsimden isim yapma eklerinden olan -II, -IU eklerinin olumsuzu olan bu ek bir nesnede bir şeyin bulunmadığını ifâde eder (Ergin,2006:160). Ekin ince ünlülerden oluşan sözcüklere kalın ünlülü haliyle bağlanması kalınlık-incelik uyumunun

bozulmasına sebep olmaktadır. Aşağıda bu ekin metinlerden alınan sözcüklerine yer verilmiştir.

habersiz “habersiz”(8-15), rehatsız “rahatsız”(10-10), parasız (32-9), sessiz “sessiz” (26-11), insiz cinsiz (25-45)

10)+nAn+

Yazı dilinde daha çok zaman isimleri yapan isimden isim yapma eki olan -layın,-leyin eki bölge ağzında -nan,-nen şeklinde kullanılmaktadır. Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

sabbahnan “sabahleyin”(11-63), sabanan “sabahleyin”(17-5), dün “dün” (28-4)

3.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

İsimden fiil yapma ekleri isim kök ve gövdelerinde fiil yapmak için kullanılan eklerdir (Ergin,2006:179).

1) +A-

İsim köklerine kalınlık-incelik uyumuna göre -a,-e şeklinde gelmektedir. Yapma ve olma anlamında kullanılmaktadır (Ergin,2006:181). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

yaş+a- “yaşa-”(6-10), boş+a- “boşa-”(10-1)

2) +Al-

Sıfatlardan fiil yapan bir ektir. Yalnız olma ifâde etmektedir (Ergin,2006:181). Metinlerdeki örneği sınırlıdır. Tek örneğine rastlanılmıştır.

boş+al- “boşal-”(5-20)

3) +Ar-

İsimlere gelip yapma ve olma bildiren fiiller türeten bir ektir. Renkle ilgili olan fiiller de türetmektedir (Ergin,2006:182). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

gög+er- “göger-”(8-12), suv+ar- “sula-”(10-5), ot+ar- “otar-”(11-30)

4) +IA-

Yaygın olarak kullanılan bir ektir. Bu ek işteşlik ve dönüşlülük eklerini alıp biraz daha genişleyerek -IAş, -IAn şeklinde tek bir ek halini de almaktadır (Ergin,2006: 180). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

şış+le- “şışle-”(4-40), yol+la- “yolla-”(5-3), yer+leş- “yerleş-”(8-11), zehèr +len- “zehirlen-”(2-63), güzel+len- “güzellen-”(4-83), pas+lan- “paslan-”(14-5), koma+laş- “komalaş- ”(19-13), ğaba+laş- “kabalaş- ”(25-24), top+laş- “toplaş- ”(28-22), yah+laş- “yaklaş- ”(30-8), temiz+le- “temizle- ”(3-5), top+lan- “toplan- ”(1-29), bağ+lan- “bağlan- ”(1-30), geniş+le- “genişle- ”(11-45), koma+lan- “koma lan-”(19-15), yaş+lan- “yaşlan- ”(3-25), hop+lan- “hoplan- ”(19-16), kibir+ len- “kibirilen- ”(9-9), geniş+let- “genişlet- ”(11-45)

Ekin -nAş şeklini aldığı da görülmektedir: çirkin+neş- “çirkinleş- ”(4-93)

Bu ek şimdiki zaman ekinden önce geldiğinde ünlü seste daralma meydana gelir: saħli-yî“saklıyor”(1-44), topliyî “topluyor”(1-51), söyliyî “söylüyor”(11-13), zehèrliyî “zehirliyor”(25-8), bağliyîlar “bağlıyorlar”(28-15), sızliyî “sızlıyor”(28-15), illağliyîlar “illağlıyorlar”(2-72), parėaliyî “parėalıyor”(16-11), ağliyî“ağlıyor” (28-15)

3.1.3. Fiilden İsim Yapan Ekler

Fiilden isim yapan ekler fiil kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan eklerdir (Ergin,2006:184).

1) -AcAk+/-AcAh+

Sıfat-fiil eklerinden olan bu ekle hem kalıcı isimler hem de geçici isimler yapılmaktadır (Ergin,2006:199). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

atacağ “adım atacak yer”(22-22), galacağ “kalacak yer”(22-24), bitireceğim sıra (6-2), olmayacağ bi hayat“olmayacak bir hayat”(6-10), yaşanmıyacağ bi hayat “yaşanmayacak bir hayat”(6-11)

2) -An+

Aşağıda bu ekin geçtiği sözcüklere yer verilmiştir.

gal-an+lari “kalanları”(4-37), gaç-an+lar “kaçanlar”(4-42), gel-en+ler (4-47) yatağ ver-en “yatak veren”(5-27), namaz gıl-an “namaz kılan”(11-52), geç-en o fakır “geçen o fakir”(9-8), gümüş galadan yen-en gız “gümüş kaleden inen kız”(2-69), gel-en adam(17-1), gümüş ibrîğ götür-en gız “gümüş ibrik götüren kız”(2-70), içeri gir-en yer(25-16), bu gıyafeti giy-en adam “bu kıyafeti giyen adam”(9-12), yazıl-an+lari siler(2-45), ileri gel-en+leri omuş(29-9)

3) -dIk+

Bu ek kendisinden sonra ünlü sesle başlayan bir ek aldığında ünsüz sesi ötümlüleşir. Aşağıda bu ekin geçtiği sözcüklere yer verilmiştir.

giyin-diğ+in elbiseler (9-9), yap-dığ+ım ibadet (9-15), ağla-dığ+ın için (9-20), sennen iste-dig+ım “senden istediğim”(16-1), de-diğ+ımız “dediğimizi”(27-10), giy-diğ+ım esbab “giyindiğim elbise”(9-14), çığ-dığ+ını “çıktığını” (15-14), yeterli olma-dığ+ı için (32-6), gutar-dığ+ın çocuk “kurtardığım çocuk”(20-13), habar gel-diğ+i için(4-5)

4) -h+/-g+/-ğ+/-h,+/-k+

Yazı dilinde -k şeklinde olan bu ek bölge ağzında -ğ,-g,-ğ,-h seslerine dönüşmüştür. Aşağıda bu eklerin geçtiği sözcüklere yer verilmiştir.

böyü-g+ ‘‘büyük’’(11-4), öya-h+ ‘‘uyanık’’(15-13), sâvû-h+ ‘‘soğuk’’(7-32), ört-ü-k+ (4-26), ıra-h+ ‘‘uzak’’(12-7), del-i-k+ (11-43), ylh-ı h+ ‘‘yıkık’’(16-14), yırt-ı-h+ ‘‘yırtık’’(22-10), ör-g-ü+(1-73), parla-h+‘‘parlak’’(27-38), ğır-ı-h+ ‘‘kırık’’(28-14)

5) -mA+

Aşağıda metinlerden derlenen kullanımlara yer verilmiştir.

otur-ma+ya (7-28), götür-me+ye (17-17), ğutar-ma+ya ‘‘kurtarmaya’’(20-11), gel-me+dır (8-1), iç-me+ye (14-22), geç-me+ye (14-22), çalış-ma+sı (32-10), öldür-me+ye (16-20), ör-me çorap (5-29), yap-ma+si için (16-22)

6) -mAğ+/-mAğ+

Fiilden isim yapan mastar ekidir. Kalın ünlülü kelimelere -mağ, ince ünlülü kelimelere -meğ şeklinde gelmektedir. Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

ğutar-mağ ‘‘kurtarmak’’(20-3), evlen-meğ ‘‘evlenmek’’(25-7),çalış-mağ ‘‘çalışmak’’(32-3), gel-meğ ‘‘gelmek’’(32-6), yap-mağ ‘‘yapmak’’(7-31)

Bu eke ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde son ünsüz sesi bu iki ünlü ses arasında kaldığından ötümlüleşir.

otar-mağ+a ‘‘oturmaya’’(2-9), iste-meğ+e ‘‘istemeye’’(3-6), çalış-mağ+a ‘‘çalışmaya’’(32-1), ser-meğ+e ‘‘sermeye’’(17-7), gez-meğ+e ‘‘gezmeye’’(34-8), yat-mağ+a ‘‘yatmaya’’(4-64)

7) -mİş+/-mUş+

Bölge ağzında bu ekin hem düz ünlülü şekli hem de yuvarlak ünlülü şekli kullanılmaktadır. Aşağıda örneklerine yer verilmiştir.

yetiş-miş bir adam(8-4), oħu-muş bir eyi ayle ‘‘okumuş bir iyi aile’’(8-5), paslan-miş paħır ‘‘paslanmış bakır’’(14-5)

8) -gA+

Yörede farklı örneklerine rastlanılmış olup metinlerde tek örneği bulunmaktadır.

süpür-ge (27-35)

9) -m+

Metinlerde tek örneğine rastlanılmıştır.

doğ-u-m (1-72)

10)-Ağ,+

Metinlerde tek örneğine rastlanılmıştır.

yat-ağ ‘‘yatak’’(4-62)

11)-ç+

Derlenen metinlerde tek örneğine rastlanılmıştır.

ğazan-ç ‘‘kazanç’’(10-13)

3.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

Fiil kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir (Ergin,2006:200).

1) -AIA-

Fiilden fiil türeten kuvvetlendirme ekidir. Aşağıda ekin geçtiği örnek sözcüklere yer verilmiştir.

gov-ala-‘‘kovala’’(18-6), t-ele- ‘‘itele’’(11-15)

2)-I-

Bu ek yuvarlak ünlü kelimeye geldiğinde genellikle yardımcı ünlü de uyuma uyar. Nadir olarak bazı sözcüklerin bu uyumun dışında kaldığı da görülür. Ek

ince ünlülü kimi kelimelere -ıl şeklinde bağlandığında kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olur.

Fonksiyonu pasiflik ve meçhul ifâde eden fiiller yapmaktır (Ergin,2006:204). Aşağıda ekin geçtiği örnek sözcüklere yer verilmiştir.

yılı-ı-l-“yıkıl-”(22-1), sars-ı-l- “sarsıl- ”(22-8), ayır-ı-l- “ayrıl- ”(22-40), aç-ı-l- “açıl-”(11-46), yap-ı-l- “yapıl-”(8-17) sar-ı-l- “sarsıl-”(27-36), kır-ı-l-“kırıl-”(22-12), üz-ü-l- “üzül- ”(20-12), yar-ı-l- “yarıl- ”(1-16), gur-u-l-“kurul-”(14-61), seç-ı-l-“seçil- ”(2-13), boğ-u-l- “boğul-”(2-38), yaz-ı-l- “yazıl-”(2-45), ser-ı-l-“seril-”(8-20), yığ-ı-l- “yığıl-”(11-65), kap-ı-l-“kapıl-”(11-74), yen-ı-l- “yenil- ”(14-45), kes-ı-l- “kesil-”(17-8), tök-ü-l-“dökül-”(1-73), aç-ı-l- “açıl-”(1-18)

3) -n-

Dönüşlülük eki olarak bilinen bu ek kendi kendine yapma veya olma ifâde eden fiiller yapmaktadır (Ergin,2006:202). Bölge ağızında kullanımı yaygındır. Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

sığ-ı-n- “sığın-”(4-57), geç-ı-n- “geçin-”(11-29), giy-i-n- “giyin-”(9-2), sev-ı-n- “sevin-”(14-11), oku-n-“okun-”(18-1), gizle-n- “gizlen-”(4-10), dola-n-“dolan-”(15-9), bağla-n- “bağlan-”(1-30), çıp-ı-n- “çırpın-”(1-57), topla-n-“toplın-”(1-29), daşı-n-“taşın-”(1-23), sirk-i-n- “sirkin-”(1-25), gö-n-“kon-”(15-4), öya-n-“uyu-a-n-”(15-6), saħla-n-“saklan-”(1-41)

4) -r-/-Ir-/-ır-/-Ur-/-Ar

Kullanımı yaygın olan ettirgenlik ekidir (Ergin,2006:209). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

çık-ar-“çıkır-”(17-18), şaş-ı-r- “şaşır-”(23-4), göp-ar-“kopar-”(16-12), piş-i-r- “pişir-”(11-34), geç-ı-r- “geçir-”(11-76)

5)-ş-

İşteşlik ekidir. Bu ek daha çok karşılıklı ya da ortaklaşa yapılmakta olan işleri belirtmek için kullanılmaktadır (Ergin,2006:207). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

yığ-ı-ş- “yığış-”(4-6), topla-ş- “toplaş-”(28-22), yet-ı-ş- “yetiş-”(1-56), anla-ş- “anlaş-”(22-33), ğar-ı-ş-“karış-”(4-89), döy-ü-ş-“dövüş-”(28-29), gör-ü-ş- “görüş-”(11-75), bağ-ı-ş-“bakış-”(11-76)

6) -t-

Eylemi daha çok başkasına yaptırma anlamında kullanılmaktadır. Ettirgenlik ekidir. Ekin sonuna gelen başka bir ekin yapısından dolayı ötümlüleşme oluşur (Ergin, 2006:211). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

büyü-t- “büyüt-”(2-30), tanı-t- “tanıt-”(11-75), çık-ar-t- “çıkart-”(17-18), yat-ır-T- “yatırt-”(17-18), şaş-ır-t- “şaşırt-”(23-4), oku-T-“okut-”(3-21), ayır-t- “ayırt-”(27-21), boşal-T- “boşalt-”(7-22), ğayna-t-“kaynat-”(5-17)

7) -dIr-/-dír-/-dUr-/-tIr-/-tír-/-tUr-

Eylemi başkasına yaptırma görevinde kullanılan fiilden fiil yapan ektir (Ergin, 2006:212). Aşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

giy-dır-“giydir-”(5-26), dol-dur-“doldur-”(5-5), yan-dır-“yandır-”(10-15), evlen-dır-“evlendir-”(11-4), yerleş-tır- “yerleştir-”(11-56), öl-dür-“öldür-”(25-9), ğonuş-dur-“konuştur-”(27-4), yen-dır-“indir-”(10-11)

3.2. ADLAR VE AD ÇEKİMLERİ

3.2.1. Çokluk Ekleri

Çokluk ekleri -lAr şeklinde olmakla beraber bu ek “t, n, r” ünsüzüyle biten kelimelere geldiğinde benzeşmeye uğrayarak ilk ünsüz seslerin “t, n, r” seslerine dönüşmesine sebep olur. Bu şekildeki kullanımı da bölge ağzında oldukça yaygındır. Aşağıda bu ekin geçtiği metinlerdeki sözcüklere yer verilmiştir.

alma-lar “elmalar”(1-40), heyva-lar “ayvalar”(1-41), nar-lar(1-41), ğuş-lar“kuşlar” (1-42), ğomşi-lar “komşular”(5-16), uşağ-lar “çocuklar”(10-8), ineh-ler “inekler” (3-12), bun-nar “bunlar”(27-20), ğaçan-nar “kaçanlar”(4-20), ğün-ner “ğünler”(5-24), altın-nar “altınlar”(4-32), aT-Tar “atlar”(5-25), davar-rar “davarlar”(4-79)

3.2.2. İyelik Ekleri

Teklik I. şahıs

Bu iyelik eki kalın ve ince ünlü kelimelele “-ım” şeklinde gelmektedir. Bu sebepten dolayı ünlü uyumu bozulmuştur. Aşağıda bu ekin geçtiği kullanımlara yer verilmiştir.

ğız-ım “kızım”(19-3), vezırım “vezirim”(2-46), hayat-ım “hayatım”(3-28), hal-ım “halim”(3-15), zaman-ım “zamanım”(3-20), ayağ-ım “ayağım” (4-72), yer-ım “yerim”(7-6), öğretmen-ım “öğretmenim”(7-10), arđadař-ım “arkadaşım”(7-14) nesıb-ım “nasibim”(11-26), legen-ım “leğenim”(14-21), ibrığ-ım “ibrığım”(14-20), ğar-ım “karım”(19-17), menım cüce-m “benim cıvcivim”(28-30)

İlk hecesi yuvarlak ünlü olan kelimeler iyelik eki aldığında bu ekteki ünlü ses de yuvarlak ünlüye dönüşür (Gökçur,2006:91).

oğl-um “oğlum”(11-5), ğoyun-um “koyunum”(2-11), boyn-um “boynum” (3-23), yuhum “uykum”(15-2), ruh-um “ruhum”(15-9), suç-um “suçum”(3-23), boyn-um “boynum”(3-22), ğol-um “kolum”(24-3)

Teklik II. şahıs

Bu iyelik eki ünlü ile biten kelimelere doğrudan, ünsüz ile biten kelimelere yardımcı ünlü ile bağlanır. Bu iyelik ekini almış olan bazı sözcükler yönelme ekini aldığında yönelme eki düşer ve bu düşme sebebiyle II. Tekil şahıs iyelik ekinin ünlü sesinde genişleme meydana gelir (Gökçur,2006:92). Aşağıda örnek kullanımlara yer verilmiştir.

bosTan-ın ‘‘bostanın’’(8-14), gız-ın ‘‘kızın’’(19-3), nişan-nın ‘‘nişanlın’’(2-72), tufağ-ın (1-34), anne-n (7-37), başı-n (1-13), göz-ün (1-13), goyun-un ‘‘koyunun’’(2-12), esbaplar-ın ‘‘elbiselerin’’(1-56), senin ğarşı-n ‘‘senin karşın’’(9-8), gözan ‘‘gözüne’’(7-11), goynan ‘‘koynuna’’(14-44) , elin yeran ayağın öpüm ‘‘elinin yerine ayağını öpeyim’’(22-15), senin canan ‘‘senin canına’’(24-11)

Teklik III. Şahıs

Bu ek ünlü ile biten kelimelere -si; ünsüz ile biten kelimelere -i şeklinde bağlanmaktadır (Ergin,2006:222). Ekin yuvarlak ünlülü haliyle bağlanması gereken kelimelere dar ünlülü haliyle bağlanması ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmuştur. Yine aynı şekilde kalınlık-incelik uyumunda da bozulma söz konusudur. Aşağıda örnek kullanımlara yer verilmiştir.

guyruğ-i ‘‘kuyruğu’’(1-19), dağın teref-i ‘‘dağın tarafı’’(1-20), ğoca-si ‘‘kocası’’(1-52), ğardaş-i ‘‘kardeşi’’(1-65), müjde-si (1-76),üzüg-i ‘‘yüzüğü’’(1-77), babas-i (3-22), mal-i (27-2), ana-si (4-84), ağz-i (5-5), hoca-si (7-30), söz-i ‘‘sözü’’(11-79), tufağ-i (12-7), şans-i (12-9), oğl-i (14-3), gız-i (14-7), dad-i duz-i ‘‘tadı tuzu’’(5-9)

Bu eki alan sözcükler çekim eklerini aldığında -i sesi, yerini ı-i arası ses olan -í sesine bırakmaktadır. Bu durum kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olmuştur.

can-í-ni ‘‘canını’’(20-6), abè-sí-ni ‘‘abisini’’(22-21), mal-í-ni ‘‘malını’’(4-23), halhal-í-ni ‘‘halhalını’’(1-4), üzüg-í-ni ‘‘yüzüğünü’’(1-4), çare-sí-ni ‘‘çaresini’’(1-6), baş-í-ni ‘‘başını’’(2-43), el-í-ni ‘‘elini’’(2-49), ğapi-sí-na ‘‘kapısına’’(2-17), esger-í-ni ‘‘askerini’’(4-20), davar-í-ni ‘‘davarını’’(4-23), ğazac-í-ni ‘‘kazancını’’(10-13), ací-sí-ni ‘‘acısını’’(12-4), düğün-í-ni ‘‘düğününü’’(14-65), mülk-í-ni ‘‘mülkünü’’(4-52), kül-í-ni ‘‘külünü’’(5-8)

Bazı sözcüklerde uyuma uygunluk olduğu görülmektedir.

üst-ü (1-7), ön-ü (22-9), göks-ü (14-63)

Çokluk I. Şahıs

Bu eki alan sözcükler çekim eklerini aldığıında -i sesi, yerini ı-i arası ses olan -í sesine bırakmakta ve sözcüklere -míz şeklinde bağlanmaktadır. Bu durum kalınlık-incecik uyumunun bozulmasına sebep olmuştur.

oğulları-míz-i “oğullarımızı”(3-21), gençleri-míz “gençlerimiz”(3-27), rızgı-míz-i “rızgımızı”(4-45), yerí-míz-e “yerimize”(4-46), başı-míz-i “başımızı”(5-20), sırları-míz-i “sırlarımızı”(8-6), ‘ekrabaları-míz-i “akrabalarımızı”(22-18), balaları-míz-i “çocuklarımızı”(10-12), turşuları-míz-i “turşularımızı”(5-6), özü-míz-i “kendimizi”(4-10), esgerí-míz-i “askerimizi”(4-17), derdí-míz-i “derdimizi”(35-2), toyu-míz-i düğünü-míz-i “toyumuzu düğünümüzü”(3-9)

Ayrıca yöre ağzında “-mız”/ “-muz” biçimli kullanımlar da mevcuttur. Bu bağlamda kullanımların uyuma uygun olduğu da görülmektedir.

ana-mız baba-mız (3-5), hayat-ı mız (3-13), imkân-ı-mız (3-20), mal-ı-mız (4-30), halı-mız (23-5), üstü-müz (22-4), durumu-muz (22-10), soyu-muz (8-1), okulu-muz (22-9), mülkü-müz (4-30)

Çokluk II. Şahıs

Bu iyelik ekinde ekleşme meydana gelmiştir ve bu ekleşme sonucunda da ekin başındaki “n” sesi düşmüştür. Kelimelere eklenme şekli de iki şekilde olmaktadır. Ünlü ile biten kelimelere “z”, ünsüz ile biten kelimelere de “-íz” şekliyle getirilmektedir (Gemalmaz,1995:270). Aşağıda örnek kullanımlara yer verilmiştir.

annez “anneniz”(7-33), esgerí-níz-i “askerinizi”(4-17), ruhu-níz-i “ruhunu-zu”(28-32), özü-níz-e “kendinize”(4-16)

Çokluk III. Şahıs

Bu ek ince ünlüden oluşan kelimelere “-leri”; kalın ünlüden oluşan kelimelere de “-lari” şeklinde gelmektedir (Ergin,2006:223). “t” ünsüzüyle biten sözcüklere bu ek geldiğinde ekin başındaki “l” sesi t’ye ya da yarı ötümlü “T” sesine dönüşür. Aşağıda söz konusu kullanımlara yer verilmiştir.

ömür-leri (3-26), nesip-leri (10-11), adam-lari (4-25), insan-lari (4-28), düğün-leri (2-47), ses-leri (4-11), cam-lari (22-12), saç-lari (1-74), yer-leri (4-49), mal-lari mülk-leri (4-50), ev-leri (13-16)

Bu ekten sonra çekim ekleri geldiğinde ekteki ünlü ses, ı-i arası ses olan -i sesine dönüşür.

ad-ları-ni “adlarını”(4-70), nişan-ları-ni (14-13), derT-Terí-ni “dertlerini” (35-7)

3.2.3. İlgi (Tamlayan) Durumu

Bir ismin başka bir isimle ilişki içerisinde olduğunu gösteren tamlama ekidir (Ergin,2006:228). Bu ek ünlü ile biten kelimelere “-nIn,-nín,-nUn” şeklinde, ünsüz ile biten kelimelere “-In,-ín,-Un” şeklinde bağlanır. Aşağıda örneklerine yer verilmiştir.

duvar-ın dibinde (11-60), sen-ín elín “senin elin”(1-58), anası-nın yanına (1-46), bire-nín ürüzgâri “yaşlı kadının rüzgâri”(4-154), ğaya-nın dibi“kayanın dibi”(2-8), oğlum-un düğünü(1-78), suyun içi (1-52), bulağ-ın başı “çeşmenin başı”(2-1), onun başına (11-66), çocuğ-un ağzına (2-9), ğoyun-un içinde “koyunun içinde”(2-10), sürü-nün içi(2-13), ğundağ-ın içi “kundağın içi”(2-14), degirman-nın boğazına (2-32), oğlu-nun göksüne “oğlunun göğsüne”(14-63), onnar-ın mali“onların malı”(4-51), tendír-ín küli“tandırın külü”(5-8), taħsı-nın içi“taksinin içi”(12-15), süpürgeÇi-nin yanı(14-4), ğızı-nın elíne “kızının eline”(14-63), çeşme-nín başı“çeşmenin başı”(2-66), deníz-ín ğumunda “denizin kumunda”(15-26), daş-ın altında “taşın altında”(15-10), narlar-ın içi (18-17), şıpana-nın içi “kapının içi”(28-13)

Bazı kullanımlarda ilgi ekinin düştüğü görülmektedir. Bu durum daha çok II.tekil şahıs iyelik ekinden sonra gelen ilgi ekinde görülür.

anne-n ğedrini bilecegem “annen-in kadrini bileceğim”(11-62), başı-n biTTerini topladım “başının bitlerini topladım”(4-98)

3.2.4. Belirtme Durumu

Bölge ağzında belirtme eki olarak -i ve -ni ekleri kullanılmaktadır. Bu eklerin bütün sözcüklere dar ünlülü şekliyle bağlanması ünlü uyumunun bozulmasına neden olmuştur. Aşağına belirtme ekinin geçtiği sözcüklere yer verilmiştir.

üzüg-i, halhal-i, bilezig-i “yüzüğü, halhalı, bileziği”(1-42), keşiş-i (1-64), toyu-ni “düğününü”(1-66), başı-ni “başımı”(2-12), südü-ni “sütünü”(2-17), çocuğum-i “çocuğumu”(2-27), açılanlar-i “açılanları”(2-35), tarlalar-i “tarlaları”(8-3), suçum-i “suçumu”(3-23), köy-i “köyü”(4-1), malı-ni, davarı-ni “malını davarını”(4-23), bura-y-i “burayı”(4-2), yatahlar-i, buğdalar-i “yatakları buğdaları”(4-33), gardeşim-i “kardeşimi”(7-6), su-y-i “suyu”(7-31), küpesi-ni “küpesini”(1-77), ğabuğlar-i “kabukları”(1-80), ğundağı-ni “kundağını”(2-17), çocuğ-i “çocuğu”(2-19), düğün-ler-i-ni “düğünlerini”(1-48), sesi-ni “sesini”(8-4)

Kimi kullanımlarda, özellikle II. tekil şahıs iyelik ekinden sonra gelen belirtme ekinin düştüğü görülmektedir.

Allah işin gücün ras geTsın “işin-i, gücün-ü”(3-28), elin ğaparsa “elin-i kaparsa”(1-39)

3.2.5. Yönelme Durumu

Bölge ağzında yönelme eki yazı dilinde olduğu gibi -A şeklindedir. Aşağıda örnek teşkil eden sözcüklere yer verilmiştir.

bağça-y-a “bahçeye”(1-1), havuz-a (1-2), dalı-n-a (1-2), yerler-e (2-56), çocuğ-a(2-20), boğazın-a(2-32), anam-a, babam-a(3-20), özleri-n-e “kendilerine”(4-24), yerimiz-e “yerimize”(4-46), köy-e (4-69), vatanımız-a (4-76), sebet-e “sepete”(5-11), ırgat-a (5-2), sabbah-a “sabaha”(8-13), aşşāği-y-a “aşağıya”(11-44), ayahlarım-a “ayaklarıma”(4-72), esbabı-n-a “elbisesine”(9-3)

Kimi kullanımlarda II. Tekil şahıs iyelik ekini almış olan kelimelerin yönelme ekine bağlanması sonucunda yönelme eki düşer ve düşen bu ek iyelik ekindeki yardımcı ünlünün genişlemesine sebep olur.

altın kasa alasan elan “altın kâse alasin elin-e”(2-64), o ĩneler senin gözün dege “o ĩgneler senin gözün-e dege”(7-11), elin yeran ayağın öpüm “elinin yeri-n-e ayağın öpeyim”(22-15), torpağ başan ola, kül başan ola “toprak başın-a ola, kül başın-a ola” (33-57), goynan “koynun-a”(33-58)

Şahıs zamirlerinde de yönelme ekinin düştüğü görülmektedir.

sen o esbapların ver man “sen o elbiselerini bana ver”(1-56), hiç man demeden meni verdiler “hiç bana demeden beni verdiler”(3-2), aħşam san nişan taħıl̄lar “akşam sana nişan takıyorlar”(3-5), man örgetmiȳisiz “bana öğretmiyorsunuz”(7-26), san nol̄i “sana ne oluyor”(22-4), süpürgeÇi oğli sen olmasan man demezsen “süpürgeci oğlu sen olmazsan bana demezsin”(14-20)

3.2.6. Bulunma Durumu

Bulunma eki -dA şeklindedir. Aşağıda kullanımlarına yer verilmiştir.

ayağım-da (4-72), sonbahar-da (5-3), tendir-de “tandırda”(6-3), damların-da (10-3), yanın-da (10-3), ğarşın-da “karşında”(12-11), ğapi-da “kapıda”(13-7), su-da (20-5), dalın-da (1-3), başın-da (2-5), küpe-de (5-6), tarralar-da “tarlalarda”(5-8), evim-de (11-2)

Türkiye Türkçesinde sert ünsüz sesle biten kelimelere bulunma eki geldiğinde bu ekin başındaki ünsüz ses de sertleşmeye uğrayarak -tA şeklini almaktadır; ancak bölge ağzında bu ekin sertleşmeye uğramayarak sözcüklere -dA şeklinde ya da yarı tonlu olarak -TA şeklinde bağlandığı görülmektedir.

dolap-da “dolapta”(5-13), melmekeT-de “memlekette”(2-5), hayaT-Ta “hayatta” (3-26), bi teref-de “bir tarafta”(4-80), sınıf-da “sınıfta”(7-7)

3.2.7. Ayrılma Durumu

Ayrılma ve uzaklaşma bildiren bir durum ekidir (Ercilasun,2006:228). -dAn ekinin yanı sıra -nAn eki de kullanılmaktadır. Sonu “n, m” sesleri ile biten kelimeler -dAn ekini aldığıında bu ekin başındaki “d” sesi “n” sesine dönüşmektedir. Aşağıda kullanımları örneklendirilmiştir.

ğarşın-dan “karşıdan”(9-8), göğ-den “gökten”(11-55), gova-dan “kovadan” (12-13), gözler-den (11-69), için-den (2-13), or-dan(17-1), mezar-dan (11-43), sürü-den(2-12), ğaza-dan, bela-dan “kazadan beladan”(10-13), yer-den (11-54), ğuyi-dan “kuyudan”(11-15), ğala-dan “kaleden”(2-69), tendir-den “tandırdan”(4-132), ğarşın-nan“karşıdan”(9-5), anan -nan“annenden”(11-62), serum-nan “serumdan” (12-16), şişin-nen “şişinden”(2-61), sen-nen “senden”(16-1), için-nen “içinden”(19-13), bi yan-nan “bir yandan”(23-5), ğının-nan “kımından”(25-26), için-nen “içinden”(33-12), bayram-nan sora “bayramdan sonra”(26-12), soyun-nan “soyundan”(27-24), terefin-nen“tarafından” (27-12), ğızın-nan “kızından”(27-12), on-nan sora “ondan sonra”(5-3), adam-nan “adamdan”

(9-18), ğerbin-nen “harbinden”(29-5), biten-nen sora “bittikten sonra” (29-2), ağızın-nan “ağızından” (15-36), ğolun-nan “kolundan”(31-5), elim-nen “elimden”(31-6), cebin-nen çıkarır “cebinden çıkarır”(2-45)

Yapılan inceleme sonucunda bölgede -nAn ekinin -dAn ekine oranla daha çok kullanıldığı görülmektedir.

Bölge ağızında ayrılma eki tonsuz ünsüzle biten kelimelere tonlu ya da yarı tonlu bir şekilde bağlanmaktadır.

ipek-den “ipekten”(27-35), çobanlığ-dan “çobanlıktan”(11-59), yavaş-dan (4-9), arvatlığ-dan “kadınlıktan”(12-11), delik-den “delikten”(11-43), ğabağ-dan “kabak-tan”(33-50), naıırcılığ-dan “naıırcılıktan”(33-65), sabah-dan “sabahtan” (27-36), ğış-dan “kıştan”(28-12), ekmek-den “ekmekten”(6-2)

3.2.8. Vasıta (Araç) Durumu

Hareketin veya oluşun kendi vasıtasıyla yapıldığını ifade etmek için kullanılan eklerdir. Bir işin kiminle yapıldığını veya hangi araçla yapıldığını ifade etmede kullanılır. Vasıta eki bölge ağızında -IA, -nAn şeklinde kullanılmaktadır; ancak -nAn şeklindeki kullanımı daha yaygındır (Gemalmaz,1995:287). Aşağına örnek sözcüklere yer verilmiştir.

ekmekleri-nen, gehveleri-nen “ekmekleriyle, kahveleriyle”(1-27), gül-nen nergis topliyi “gülle nergis topluyor”(1-51), onnar-nan uğraşidih “onunla uğraşıyorduk” (3-14), un-nan haşşıl etdi “unla lapa etti”(4-74), siyah su-nan “siyah suyla”(4-92), kelem-nen tutardih “lahanayla tutardık”(5-6), gomşilar-nan barabar “komşularla beraber”(5-16), oğlum-nan gelinim “oğlumla gelinim”(11-5), birbirleri-nen “birbirleriyle”(11-5), gelinleri-nen “gelinleriyle”(11-23), satıl-nan “kovayla”(12-14), men-nen barabar “benimle beraber”(14-17), ben-le “benimle”(22-6), sen-nen arvadın “seninle karın”(25-3), vezir-nen “vezirle”(25-2), ğarım-nan çoçuğlarımı “karımla çocuklarımı”(25-49), elbise-nen yazma-nan “elbiseyle yazmayla”(27-29), legen-nen “leğenle”(28-24), kór-nan “kórle”(31-14), avucumuz-nan “avcumuzla” (31-32), ohlav-nan “oklavayla”(33-31), kindırağ-nan “kindırakla”(33-32), bun-nan uşahlarını “bununla çocuklarını”(25-44), anam-nan babam“annemle babam”(33-56)

3.3. SIFATLAR

Nesneleri, varlıkları pek çok yönden niteleyen ve onların bazı yönlerini vasıflandıran ve belirten sözcüklerdir. Genel olarak sıfatlar vasıf ve belirtme isimleri olarak kullanılır (Ergin,2006:244).

3.3.1. Niteleme Sıfatları

Nesnelerin, varlıkların özelliklerini çeşitli yönlerden belirten ve daha anlaşılır bir şekilde ifade eden sözcüklerdir. Nesneleri renk, biçim, boy, yapı, ağırlık gibi birçok yönden ifâde etmektedirler (Ergin,2006:246). Aşağıda derlenen metinlerdeki örneklerine yer verilmiştir.

yeşil çadır (1-25), büyük mektup “büyük mektup”(1-47), büyük ğardaş “büyük kardeş”(1-47), siyah ğarga “siyah karga”(4-84), altın şamdan (1-53), gümüş şamdan (1-53), hoş ğoğhuli sular “güzel kokulu sular”(4-82), siyah su (4-92), şekal ayağgabi “bol, geniş ayakkabı”(4-103), güzel ğız “güzel kız”(4-113), yaşli adam (8-3), oğumuş bir eyi ayle “okumuş bir iyi aile”(8-5), ğuri ağaç “kuru ağaç”(8-12), yetişmiş bir zat (8-11), has altın, yakut gümüş, paslanmış pağır (14-5), siyah elbise, siyah çadır (14-24), boz at (14-40), altın ibriğ (2-67), yihğ duvar “yıkık duvar”(16-

14), yabancı eşşeg (18-6), ğara gün “kara gün”(22-3), ğara bulut (22-4), küçük bizav “küçük inek yavrusu”(28-33), beyaz daş (15-1), mavi bez (25-15)

3.3.2. Belirtme Sıfatları

Nesneleri çeşitli şekillerde belirten sıfatlardır. Varlıkları sayı şeklinde, işaret ederek, soru şeklinde ve belirsizlik şeklinde ifade eden sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnelerin vasıflarını göstermezler, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler (Ergin,2006: 247).

3.3.3.Belirsizlik Sıfatları

Varlıkların niteliklerini, sayılarını kesin olarak belirtmeyen ve bu ifadeleri belli belirsiz şekilde gösteren sıfatlardır. Nesnelerin dış vasıflarını, özellikle sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak bildirirler ve belirsiz ifadelerle gösterirler (Ergin,2006:254) Aşağıda derlenen metinlerdeki örneklerine yer verilmiştir.

filan yer (1-60), filan melmeket (1-76), bütün millet (8-17), ğarğın oğulları “yabancıları oğulları”(13-13), hePPi insanlar “bütün insanlar”(16-19), filan adam (20-9), bi gün (24-9), bi adam (24-9), bezzi insanlar “bazı insanlar”(27-26), başğa çobanlar“başka çobanlar”(11-32), filanesin ğizi“filanca kişinin kızı”(21-8), hemmi evler “hepsi evler”(4-34), her gün (7-26), her ev (4-23), bütün tıkanlar “bütün dilekler”(4-72)

3.3.4. Soru Sıfatları

Varlıkları soru yoluyla gösteren sıfatlardır (Ergin,2006:252). Soru anlamı Türkiye Türkçesinde kullanılan sözcüklerin yanı sıra bölge ağzında kullanılmakta olan farklı sözcüklerle de sağlanmaktadır. Aşağıda örneklerine yer verilmiştir.

hansi daş “hangi taş”(15-13), hangi hekim (2-66), hansi nar “hangi nar”(18-17), hansi mehle “hangi mahalle”(33-42), ğaş gün “kaç gün”(4-12), hangi köy (4-69)

3.3.5. İşaret Sıfatları

Varlıkları ve nesnelere işaret ederek gösterip ifade eden sözcüklerdir (Ergin, 2006:247) Türkiye Türkçesinde olduğu gibi bölge ağzında da işaret sıfatları bu, şu, o işaret zamirleriyle oluşturulmaktadır. Aşağıda kullanımlarına yer verilmiştir.

o siniler “o tepsiler”(1-29), o eşşeg (1-29), o ğız “o kız”(1-32), o günner “o günler”(5-24), bu balıh “bu balık”(11-33), bu adam (20-9), o deniz “o deniz”(20-11), o zaman (31-31), o hoş sular (4-83), o yeşil ğuş “o yeşil kuş”(1-57), o çocuğ “o çocuk”(2-9), bu gece (14-44), óbürü ğarım “øbürü karım”(26-2)

3.3.6. Sayı Sıfatları

Nesnelerin sayısını göstermektedirler. Sayı sıfatları nesnelere sayı bakımından ya yalnız adet olarak, ya da dereceli olarak, ya bölük bölük, ya parça halinde veya topluluk halinde belirtmektedirler. İşlevleri bakımından çeşitli gruplara ayrılmaktadır (Ergin,2006:249)

3.3.6.1. Asıl Sayı Sıfatları

Nesnelerin sayısını gösteren sıfatlardır. Bu sayı isimleri ya tek kelime halinde, ya sıfat tamlaması halinde ya da sayı grubu şeklinde kelime grubu ile bulunur (Ergin, 2006:249). Aşağıda kullanımlarına yer verilmiştir.

üş tene ğuş “üç tane kuş”(1-3), bi tene lokanta “bir tane lokanta”(1-7), üş tene atlas çadır “üç tane atlas çadır”(1-21), bi desTe gül “bir deste gül”(1-50), iki ğuş “iki kuş” (1-55), yeddi sene “yedi sene”(1-74), on beş yaş (2-20), on beş tene oğlan “on beş tane oğlan”(2-52), on seğgiz yaş “on sekiz yaş”(3-2), iki oda bi salon (3-10), iki ğün (5-2), iki kilo altın (4-117), doğsan yaş “doksan yaş”(9-1), beş sene (7-28), ön beş girmi sene “on beş yirmi sene”(25-5), bi metre “bir metre”(25-15)

3.3.6.2. Sıra Sayı Sıfatları

Erciş ve çevresinde sıra sayı sıfatının ince ünlülü (-nci) kullanımı mevcuttur. Yuvarlak ünlülü sözcüklere de bu şekli ile bağlandığı için ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmaktadır.

Nesnelerin derecesini gösteren sayı sıfatlarıdır. Nesnelerin derecesinin adedini değilde derecesinin kaçınıcı olduğunu gösteren sayıdır (Ergin,2006:251). Aşağıda örneklerine yer verilmiştir.

üçüncü heFTe “üçüncü hafta”(1-48), birinci sınıf (7-3), üçüncü gün (7-5), doğguzunci sınıf (22-26)

3.3.6.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Sayı isimlerine -Ar yapım eki getirilerek oluşturulan sıfatlardır. Bölme, ayırma, paylaşırma, dağıtma anlamı taşıyan nesnelerin sayısını bölük bölük gösterme işlevinde kullanılan sıfatlardır (Ergin,2006:251). Aşağıda örneklerine yer verilmiştir.

birer tene davar “birer tane inek”(4-23), birer tene çörek “birer tane çörek”(7-15)

3.3.6.4 Kesir Sayı Sıfatları

Nesnelerin parçalarını belirten sayı sıfatlarıdır. Tek kelime halinde değil de bir kelime grubu şeklinde bulunmaktadırlar (Ergin,2006:252). Aşağıda kullanımı örneklendirilmiştir.

üç buçuğ ay (10-9), bir buçuğ yaş (14-57), yarım saat (21-9)

3.4. ZARFLAR

Yükleme nasıl sorusu sorularak bulunan ve cümleyi çeşitli bakımlardan etkileyen kelimelerdir. Sıfatların ve zarfların anlamlarını kuvvetlendirmektedir. Yer-yön, zaman, nasıllık-nicelik, azlık-çokluk (miktar) zarfları olmak üzere dört gruba ayrılır. Zarflar ya doğrudan zarf olarak kullanılan kelimelerden ya da sıfat ve isimlerden türetilmiş eklerle oluşturulmaktadır (Karahana,1999:57).

3.4.1. Yer - Yön Zarfları

Fiillerin yerini, yönünü belirtmek için kullanılan sözcüklerdir. Bu zarfların anlamı ileri, geri, aşağı, yukarı, içeri, dışarı, beri gibi sözcüklerle sağlanmaktadır (Ergin,2006:259). Bölge ağzında da bu sözcükler kullanılmakla birlikte bir takım ses farklılıkları göstermektedirler. Aşağıda kullanımlarına yer verilmiştir.

moz moloz ufaḥ daşlar çih̄i **yuḥari** “moz moloz ufak taşlar yukarı çıkıyor”(30-5), başın baş **aşşāgi** ayaḥların baş **yuḥari** “başın baş aşşāgi ayakların baş yukarı”(33-7), ayaḥların baş **aşşāgi** başın baş **yuḥari** “ayakların baş aşşāgi başın baş yukarı”(33-9), girī **içeri** ğapiyi baḡliyī “içeri giriyor kapıyı baḡlıyor”(14-14), buḡda serende anami at **aşşāgi** “buḡda serdiğinde annemi aşşāgi at”(11-7)

3.4.2. Zaman Zarfları

Eylemleri, sıfatları ya da diğer zarfları zaman bakımından etkileyen zarflardır. Dün , yarın, gece, gündüz, yazın, kışın, güzün, önceden, sonradan, evvela, hep gibi birçok sözcükle zaman anlamı sağlanmaktadır (Ergin.2006:260). Aşşāğıda örnek kullanımlara yer verilmiştir.

gündüzün ordan geTdih̄ “gündüz vakti ordan gittik”(4-21), **devürsi günü** gelile “ertesi gün geliyorlar”(4-126), **günde** yapardıḥ “her gün yapardık”(5-2), **sonbaharda** bi davar çih̄ardırdılar keserdik (5-3), **hindi** getiriler gübreyi vurılar “şimdi getiriyorlar gübreyi vuruyorlar”(5-9), **hindi** dolaplara bıraḡılar “şimdi dolaplara bırakıyorlar”(5-12), **yarın** gelecem “yarın geleceğim”(7-13), **sabahnan** ğaḡi gidi “sabahleyin kalkıyor gidiyor”(14-11), bi zaman ğalī “bir zama kalıyor”(14-18), **tez erken** diyediler “çabuk erken diyeydiler”(17-20), **sora** geliler “sonra geliyorlar”(19-8), **esgiden** biz diyemezdiḥ “eskiden biz diyemezdik”(21-3), **aşşam** çih̄diḥ geldiḥ “akşam çıktık geldik”(21-11), **sabah erkennen** ğaḡardıḥ, “sabah erkenden kalkardık” (26-9), **bayramnan sora** ge “bayramdan sonra gel”(26-12), **tezze** geldim “az önce geldim”(28-31), **gece** istediler **gündüz** istediler (28-9), **ğışdan** ğışa gidī “kıştan kışa gidiyor”(28-12), **deḡgesinde** ğoḡī “dakikasında kokuyor”(5-14), **ğarşıda tez** ğaḡī “karşıda çabuk kalkıyor”(33-37), **aşşam** geldi “akşam geldi”(2-40), **tezze** Antalya’ya yenipler “yeni Antalya’ya inmişler”(26-12)

3.4.3. Nitelik Zarfları

Yükleme “nasıl” sorusu yönelti olarak bulunan bu zarflar eylemin işaret ettiği hareketlerin niteliğini belirtmek için kullanılmaktadır. Bu zarflar, isimleri ya da

nesneleri nitelerse niteleme sıfatı, fiilleri nitelerse durum zarfı olur (Karahan,1999:58). Aşağıda kullanımını örneklendirilmiştir.

ğarnını **yavvaş ayırıl**ar “karnına yavaşa ayırıyorlar”(4-142), **sevîne sevîne** oğluni ğarısını alî gidi “sevine sevine oğlunu, karısını alıyor, gidiyor”(4-143), **ğırç ğırç ğırç** çeyniyî “kırç kırç kırç çıĝnıyor”(4-90), **bële** üzünü yıhıyî “böyle yüzünü yıkıyor”(4-83), su arĝi çamurdan **bële uzun uzun** yapılar “su arkı çamurdan böyle uzun uzun yapmışlar”(4-66), **ğorultinan** düşdiler yatmaĝa “horultuyla yatmaya düştüler”(4-64), anasi **tez tez tez** Fatma’yi gine ğoyî tendire “annesi çabuk çabuk Fatma’yı yine tandıra koyuyor”(4-127), **melül melül** elîni ğoyî yüzüne “melül melül elini yüzüne koyuyor”(14-6), **temmîz temmîz** ğetîrîrdîĝ “temiz temiz ğetirirdik”(5-17), **ële** koma olîlar “öyle bütün oluyorlar”(4-80), **eşşek kibi** durî baĝî“eşşek gibi duruyor, bakıyor”(27-6), bi sene biznen Ermeni **ğarışĝ** ĝaldĝ “bir sene bizimle Ermeniler karışık kaldık”(4-47), **dilden dile** dolanî“dilden dile dolanıyor”(1-10), ĝabaĝ **dıĝrana dıĝrana** gidi “kabak yuvarlana yuvarlana gidiyor”(33-6), **ële** üzülü “öyle üzülüyor” (20-7), **ğoş** olurdi “hoş olurdu”(5-9), bi ĝuş **ële** öti **ële** öti “bir kuş öyle ötüyor öyle ötüyor”(18-13), **ğoş ĝoş sesler** veri “güzel güzel sesler veriyor”(18-13), **üzi ĝuyli** düşî “yüzü üzerine düşüyor”(2-58), **bayĝın** ĝalî “bayĝın kalıyor”(2-59), **kefnen sefanan** aparîlar “keyifle sefayla ĝötürüyorlar”(2-59), **hęc man demeden** meni verdiler “hiç bana demeden beni verdiler”(3-2), **bële** biTTi “böyle bitti”(3-26), **dolaşdi dolandi** ĝeldi “dolaştı dolandı ĝeldi”(15-9), **yavaşdan** ĝet “yavaşa ĝit”(4-9), **ële temmîz** ĝidek “öyle temiz ĝidelim”(1-14), **ëyi** davrandılar “iyi davrandılar”(4-28), ilan **heybetnen** ĝelî “yılan heybetle ĝeliyor”(25-24)

3.4.4. Nicelik (Azlık-Çokluk-Miktar) Zarfları

Yüklemi daha çok sayı, derece, miktar bakımından belirten zarflardır. “ne kadar” sorusunun yanıtıdır. Diĝer zarflardan farklı olarak tek başına bir şey ifade etmezler ve isim gibi kullanılmazlar. Bu şekliyle edat özelliĝindedir. Ancak sıfatların ve zarfların önünde kullanılabilirler. Aşırılık ifade edesi taşıyan zarflardır. Önüne

geldiği sıfat veya zarfın azlık-çokluk bakımından en yüksek derecesini bildirirler (Ergin,2006:262). Aşağıda kullanımını örneklendirilmiştir.

çok çekdik gine de **çok** şükür “çok çektik yine de çok şükür”(5-33), **birez** yarısını boşalttı **çok** “biraz yarısını boşalttık”(7-23), **çok** okumuş “çok okumuş”(8-5), **bi süre** galıplar “bir süre kalmışlar”(8-2), **çok** üzülü “çok üzüyor”(20-7), **hêç bişe** galımadı “hiç bir şey kalmadı”(22-2), **az** yattım **çok** yattım “az yattım çok yattım”(4-63), bilgisi **çok** olacık “bilgisi çok olacak”(30-11), **birez** nefes alık “biraz nefes alalım”(18-16), **epeyi** süründürü “epeyce süründürüyor”(4-134), **hêç** okur yazar da öğrenemedim “hiç okumayı yazmayı da öğrenemedim”(7-8), **az** gidiler **çok** gidiler “az gidiyorlar çok gidiyorlar”(30-1)

3.4.5. Soru Zarfları

Cümlelerin anlamını soru yoluyla karşılayan sözcüklerin yer aldığı zarflardır. Bölge ağızında farklı sözcüklerle oluşturulmuş soru zarfları da bulunmaktadır. Aşağıda kullanımını örneklerle gösterilmiştir.

niye bèle ediz “niçin böyle ettiniz”(1-79), **nêce** tanıdık “nasıl tanıdınız”(4-18), bütün millet şaşırı diyi **nasıl** “bütün millet şaşırıyor diyor nasıl”(14-65), duvarı **niye** yapık “duvarı niçin yapalım”(16-16), **nêce** gezmiyecem “nasıl gezmeyeceğim”(16-17), **neden** gelmiye “neden gelmeye”(17-15), durumu **nêcedir** “durumu nasıldır”(27-7), keyfi **nêcedir** “keyfi nasıldır”(27-7), **nêce** seçecem **nêce** tanıyacām “nasıl seçeceğim nasıl tanıyacağım”(27-15), menem sensen tezbah **nêce** oldi “benim sensin tesbih nasıl oldu”(18-10), orya **nêce** geTdim **nêce** mayana etdi “orya nasıl gittim nasıl muayene etti”(28-20), ğarımın sözünü **ye** tutmadım “karımın sözünü niçin tutmadım”(31-11), kóri **ye** atadım atıma “körü niye ataydım atıma”(31-12), masaya **niye** vurısan “masaya niye vuruyorsun”(22-6)

3.5. ZAMİRLER

Zamirler nesnelere, adları çeşitli yönlerden karşılayan sözcüklerdir. Tek başlarına kelime olarak manaları bulunmamaktadır. Geçici olarak isimlerin yerini tutan sözcüklerdir (Ergin,2006:263). Bölge ağızında hem yalın bakımdan hem de almış

oldukları ekler sonucunda oluşmuş olan şekliyle Türkiye Türkçesinden birtakım farklılıklar göstermektedir.

3.5.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri şahısları karşılayan, vatlıkları şahıslar halinde ifade eden sözcüklerdir (Ergin,2006:265). Şahıs zamirleri, yalın ve çekimlenmiş şekliyle Türkiye Türkçesinden farklılıklar göstermektedir. Aşağıda şahıslara göre kullanımları gösterilmiştir.

Teklik I. Şahıs: men, ben

a)Yalın durumda:men, ben

men yeddi senedir senin ḥesretin çekidim “ben yedi senedir senin hasretini çekiyordum”(1-74), men nedim “ben ne edeyim”(1-28), men ekmek de yememişem “ben ekmek de yememişim”(1-33), men ële bi hikmete ras gelmişem “ben öyle bir hikmete rast gelmişim”(1-33), men ğaldım yolda“ben yolda kaldım”(4-53), men buni etdim özüme ana “ben bunu kendime anne ettim”(11-32), ben buni bu gede yerlere bu gede çöllere “ben bunu bu kadar yerlere bu kadar çöllere”(2-56), ben ona selam verim “ben ona selam vereyim”(9-10), ben sevirem aliram “ben seviyorum alıyorum”(4-115)

b)Belirtme durumunda: meni, beni

meni verdiler “beni verdiler”(3-3), meni gönderdiler “beni gönderdiler”(7-2), istersen meni öldür “istersen beni öldür”(1-73)

c)Yönelme durumunda: mana, man, bana

süpürgeÇi oĝli sen olmasan bana demezsens “süpürgeci oĝlu sen olmazsan bana demezsins” (14-16), bana selam verdin “bana selam verdin”(9-11), mana bi kilo altın ver “bana bir kilo altın ver”(4-116), mana anlatı “bana anlatıyor”(24-6), ğızlar man çoĝ çatılar“kızlar bana çok çatıyorlar”(3-22), başınnan gelenleri man desin“başından gelenleri bana desin”(1-8), sen o esbapların ver man “sen o elbiselerini bana ver”(1-57), sen ol man ana “sen bana anne ol”(11-31), içi size ğabuĝlari man “içi size

kabukları bana”(25-21), sen man iftira atısan “sen bana iftira atıyorsun”(28-32), man demeden “bana demeden”(3-2)

Yukarıdaki cümlelerde görüldüğü gibi yönelme ekini aldığında mana şeklini alan şahıs zamirleri çoğu kullanımda yönelme ekini düşürerek man şeklini almıştır; ancak cümledeki anlamında yönelme ifadesini korumaktadır.

d)Ayrılma durumunda: mennen, menden

mennen sormiyacaḥsan“benden sormayacaksın”(16-8), mennen habersiz “benden habersiz”(8-15), mennen ‘eciz olmamış “benden aciz olmamış”(26-7), menden sormadi “benden sormadı”(17-10)

e)Bağlama durumunda: mennen

mennen sen “benimle sen”(16-9), mennen barabar “benimle beraber”(14-17)

f)İlgi durumunda: benim, benim

benim giyindiğim (9-10), benim ruhum (15-9), benim gızım (4-121), benim ibrigimi (14-20), benim balalarım (4-161)

Teklik II. Şahıs: sen

a)Yalın durumda: sen

sen bu çocuḡı satısan “sen bu çocuḡu satıyorsun”(2-7), sen burda ne yapısan “sen burda ne yapıyorsun”(2-2), sen bilmezдің (15-13)

b)İlgi durumunda: senin

senin ḥesretin çekidim “senin hasretini çekiyordum”(1-74), senin sahabın olam “senin sahibin olayım”(1-28), senin tufaḡın dağılmasın (1-34), senin elin(1-58), senin goyunun (2-12), senin gızın (2-3)

c)Yönelme durumunda: san, sana

sana ële emir geldi (20-5), san nolî “sana ne oluyor”(22-4), men ğapiyi san açaram “ben kapıyı sana açarım”(14-49), kimse san baħmaz “kimse sana bakmaz”(26-10), aħşam san nişan taħīlar “akşam sana nişan takıyorlar”(3-5), padişah san da yardım eder “padişah sana da yardım eder”(4-157), san diyeceħ “sana diyecek”(25-18)

Yukarıdaki cümlelerde görüldüğü gibi yönelme ekini aldığında sana şeklini alan şahıs zamirleri çoğu kullanımda yönelme ekini düşürerek san şeklini almıştır; ancak cümledeki anlamında yönelme ifadesini korumaktadır.

d)Bağlama durumunda: sennen

sennen arvadın“seninle karın”(25-3), sennen gezmiyeceğem“seninle gezmeyeceğim (16-18)

e)Ayrılma durumunda: sennen

ne Allah’dan saħliyim ne sennen“ne Allah’tan saklayayım ne senden”(11-47), sennen istediğim “senden istediğim”(16-1)

Teklik III. Şahıs: o

a)Yalın durumda: o

o da onun ğuyruğuni tutdı “o da onun kuyruğunu tuttu”(1-18), o da onnan barabar ğeTdi “o da onunla beraber gitti”(1-19), o diyî “o diyor”(25-26)

b)İlgi durumunda: onun

onun peşine geldi (1-77), onun ğuyruğı (1-18), onun ğızı (25-9)

c)Belirtme durumunda: oni

oni arıyam “onu arıyorum”(1-35)

d)Bağlama durumunda: onnan

onnan barabar ‘‘onunla beraber’’(1-19)

e)Ayrılma durumunda: onnan

onnan sora ‘‘ondan sonra’’(5-2)

f)Yönelme durumunda: ona

Çokluk I. Şahıs: biz

a)Yalın durumda: biz

biz ancağ tortop olduğ ‘‘biz ancak toparlandık’’(4-5), biz yerimize sahap duracayığ
‘‘biz yerimize sahip duracayız’’(4-46), biz altı bacıdığ ‘‘biz altı kız kardeşdik’’(3-1)

b)İlgi durumunda: bizim

bizim esgerimiz (4-17), bizim köy (29-8), bizim gelin (26-11)

c)Belirtme durumunda: bizi

Allah bizi gine ğutarTTi ‘‘Allah bizi yine kurtardı’’(4-75), bizi öldürecekğ (27-20), bizi
bu ğede öldürüpler ‘‘bizi bu kadar öldürmüşler’’(4-44)

d)Yönelme durumunda: bize

bize ğabar verdi (4-1), bize de verirler (4-8), bize yardımÇi olur (4-8), bize eyi
davrandılar (4-28), bize heç ne ğuran oğúTTurdi (3-1)

e)Bağlama durumunda: biznen

bi sene biznen Ermeni ğarışığ ğaldığ ‘‘bir sene bizimle Ermeniler karışık kaldık’’(4-
47)

Çokluk II. Şahıs: siz

a)Yalın durumda: siz

siz gidin (8-14), gelin siz kesin siz de götürün (4-49), siz çalışsınız (34-33)

b)İlgi durumunda: sizin

sizin esgeriniz (4-17)

c)Belirtme durumunda: sizi

sizi daş ederem (1-48), sizi öldürürler (4-21)

d)Yönelme durumunda: size

size diyim (4-43), size yer vereh (4-30), Allah size gâbul etmesin (1-78)

Bağlama durumu: siznen

Çokluk III. Şahıs: onlar, onnar

a)Yalın durumda: onlar, onnar

onnar da daha birağıplar “onlar da daha bırakmışlar”(4-54), ne de onnar meni ‘eciz eTsın “ne de onlar beni aciz etsin”(10-2)

b)İlgi durumunda: onların, onnarın

onnarın ayağına giydir “onların ayağına giydir”(4-111)

c)Belirtme durumunda: onlari, onnari

onlari men sahlamışam “onları ben saklamışım”(25-51), ne men onnari ‘eciz edim “ne ben onları aciz edeyim” (10-2), onlari teğıp edip “onları takip etmiş”(1-53)

d)Bağlama durumunda: onnarnan

onnarnan uğraşidih “onlarla uğraşıyorduk”(3-14)

e)Yönelme durumunda: onnara, onlara

ne onnara kötü laf diyî “ne onlara kötü laf diyor” (11-21), onlara görüş edî “onlara görüş ediyor”(11-75), onlara buğda verî (11-56), onlara özünü tanıtmıyî (11-75)

3.5.2. Dönüşlülük Zamirleri

Bu zamirler asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip olan, onların mânâ bakımından daha kuvvetlileri olan şahıs zamirleridir. Bugün dönüşlülük zamiri kendi sözcüğüdür (Ergin,2006:272).

Dönüşlülük zamiri olarak kendi sözcüğü ve Azeri Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak kullanılan öz sözcüğü kullanılmaktadır. Bölge ağzında öz sözcüğünün kullanımı kendi sözcüğüne göre daha yoğundur. Aşağıda örnek kullanımlara yer verilmiştir.

özüme oturum ekmegimi yım (1-12), özlerine dam yapılar “kendilerine ev yapıyorlar”(15-16), özünü sahlıyî “kendisini saklıyor”(1-44), öz özüne altın siniler (1-23), huyi güzel özi güzel (27-17), sizin öz ördeginiz (34-16), özümize idar eTdîh “kendimize idare ettik”(4-25), mezari özüne göre genişletî (11-44), öz odasının içinnen (14-33), öz gızını beziyî “kendi kızını süslüyor”(4-121), yemeği biz kendimiz gelirdîh yapardîh “yemeği biz kendimiz geldik yapardık”(17-14)

3.5.3. İşaret Zamirleri

Varlıkları ve nesnelere işaret etmek, göstermek amacıyla sözcükleri karşılayan zamirlerdir. İşaret zamirleri nesnelere bir yer içinde göstermektedirler(Ergin,2006:276) Bölge ağzında işaret zamirleri Türkiye Türkçesinde olduğu gibi bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar zamirlerinin yanı sıra bunnar, şunnar, onnar zamirleriyle de karşılanmaktadır.

3.5.3.1. Bu

İşaret edilen varlığın ya da nesnenin en yakında olduğunu belirten işaret zamiridir (Ergin,2006:273). Aşağıda çekim eklerini alış şekillerine göre değişen kullanımları örnekler üzerinden gösterilmiştir.

a)Yalın durumda: bu

bu baĥi ‘‘bu bakıyor’’(1-11)

b)Belirtme durumunda: buni

buni ğonuřduraĥ ‘‘bunu konuşturalım’’(4-61),buni ğaldırı̄di ‘‘bunu kaldırıyordu’’(1-55)

c)Yönelme durumunda: buna

buna bi avuĥ da altın verī ‘‘buna bir avuĥ da altın veriyor’’(11-53)

d)Bulunma durumunda: bunda

bunda bir hikmet var (1-22)

e)Ayrılma durumunda: bundan, bunnan

f)İlgi durumunda: bunun

bunun ğocasi ĥırpını̄ ‘‘bunun kocası ĥırpınıyor’’(1-57)

g)Vasıta durumunda: bunnan

bunnan uřaĥları̄ni ‘‘bununla ĥocuklarını’’(25-44)

3.5.3.2. şu

Bu işaret zamiri biraz daha uzakta olan nesnelere belirtmek iĥin kullanılır (Ergin,2006:273). Bölge aĥzında bu zamir şu, şunun, şundan, şunna, şuni, şunda, şundan vb. şeklinde kullanılmaktadır. Kullanımı yaygın deĥildir.

3.5.3.3. O

Uzakta olan nesnelere göstermek iĥin kullanılmaktadır (Ergin,2006:273). Ařaĥıda ĥekim eklerini alış şekillerine ğöre deĥiřen kullanımları örnekler üzerinden gösterilmiştir.

a)Yalın durumda: o

o da onun peşinde gidī (14-52), idarem o bi göyündür (2-11)

b)Belirtme durumunda: oni

oni almam (4-113)

c)Yönelme durumunda: ona

ona gine bi oğul evladi verī “ona yine bir oğul evladı veriyor”(14-46)

d)Bulunma durumunda: onda

onda ne var (14-9)

e)Ayrılma durumunda: ondan, onnan

onnan sora “ondan sonra”(26-1), onnan sora men Mehbule’yi aldım (26-4)

f)İlgi durumunda: onun

onun peşinde (14-52), onun yerine bi kere meni gönderdiler (7-2)

g)Vasıta durumunda: onnan

onnan barabar alī gidī “onunla beraber alıyor gidiyor”(14-73)

3.5.3.4. Bunlar, Bunnar

Aşağıda çekim eklerini alış şekillerine göre değişen kullanımları örnekler üzerinden gösterilmiştir.

a)Yalın durumda: bunlar, bunnar

bunlar gidīler “bunlar gidiyorlar”(1-46), bunnar urusdurlar “bunlar rusturlar”(4-60)

b)Belirtme durumunda: bunlari, bunnari

bu gece bunlari bekle (31-8), bunnari pişir “bunları pişir”(11-40)

c)Yönelme durumunda: bunlara, bunnara

bunlara yeti̇̄ “bunlara yetişiyor”(1-59)

d)Ayrılma durumunda: bunnardan, bunlardan

bunnardan nece ğutalacam “bunlardan nasıl kurtulacağım”(27-20)

e)İlgi durumunda: bunnarın, bunların

bunnarın sesini bi dinne “bunların sesininbir dinle”(4-9), bunların yoluna gidi̇̄
“bunların yoluna gidiyor”(1-57)

f)Vasıta durumunda: bunlarla, bunnarın

3.5.3.5. Şunlar, Şunnar

Şunlar, şunlara, şunlari, şunnari, şunların, şunnarın vb. şeklinde kullanılmaktadır. Fazla bir kullanım alanına sahip değildir.

3.5.3.6. Onlar, onnar

Aşağıda çekim eklerini alış şekillerine göre değişen kullanımları örnekler üzerinden gösterilmiştir.

a)Yalın durumda: onlar, onnar

onlar da oni padişah etmek istemiẏ̄iler (11-67), onnar da biz de ğaçdığ “onlar da biz de kaçtık”(4-27)

b)Belirtme durumunda: onlari, onnari

onnari getiri̇̄ “onları getiriyor”(11-41), onlari geçirdi (11-76), onlari teğip edip
“onları takip etmiş”(1-53)

c)Yönelme durumunda: onlara, onnara

onnara demiẏ̄ “onlara demiyor”(27-24), ne onnara kötü laf diẏ̄i “ne onlara kötü laf diyor”(11-21), sebep olduğ onnara “onlara sebep olduk”(4-17)

d)Bulunma durumunda: onlarda, onnarda

e)Ayrılma durumunda: onlardan, onnardan

f)İlgi durumunda: onların, onların

onların aşşağıdadır (12-2), onların malını mülkünü (4-51)

g)Vasıta durumunda: onnarnan, onların

onnarnan uğraşdığığ ‘‘onlarla uğraşıyorduk’’(3-14), onların barabar galıdı ‘‘onlarla beraber kalıyordu’’(34-1)

3.5.4. Belirsizlik Zamirleri

Nesneleri, varlıkları belirsiz şekilde karşılayan zamirlerdir (Ergin,2006:279). Aşşağıda örnek sözcüklere yer verilmiştir.

hemmi ‘‘hepsi’’(4-35), bessi ‘‘bazısı’’(4-61), hepimiz ‘‘hepimiz’’(6-6), birisi (6-7), heppi ‘‘hepsi’’(8-17), herkes (8-7), herkeş ‘‘herkes’’(3-2), kimisi (12-8), heç kimse (30-14), heresi ‘‘her birisi’’(31-8), öbüri ‘‘öbürü’’(26-2), heremiz ‘‘her birimiz’’(28-24)

3.5.5. Soru Zamirleri

Nesneleri ve isimleri soru yoluyla ifade eden zamirlerdir (Ergin,2006:276). Farklı sözcüklerle oluşturulmuş kullanımlar da bölge ağzında görölmektedir. Yörede ‘‘nerede’’ soru zamiri yerine çoğunlukla ‘‘harda’’ zamiri kullanılmaktadır. Aşşağıda kullanımları örneklendirilmiştir.

hardan gelisen? ‘‘nereden geliyorsun’’(1-60), **hardadır?** ‘‘nerdedir’’ (2-5), **kimin** başında? (2-23), gızımın geder **harda?** ‘‘kızımın kaderi nerde’’(2-37), **kim** var **kim** yok? (4-35), bu nedir (4-36), **nerde** bulabüllem? ‘‘nerde bulabilirim’’(9-18), **nerye** gidisen? ‘‘nereye gidiyorsun’’(11-25), **harya** yolluyacağ? ‘‘nereye yollayacak’’(11-25), **hangisini** yapım? ‘‘hangisini yapayım’’(18-3), be eşşegi **kim** geTdi? ‘‘be eşşegi kim getirdi’’(18-6), **hani** benim ğarım **hani** çocuğlarım? ‘‘nerede benim karın nerede çocuklarım’’(25-48), **kime** verisen? ‘‘kime veriyorsun’’(28-10),

hansini kes̄iler “hangisini kesiyorlar”(18-17), **harya** gid̄isen? “nereye gidiyorsun”(14-26), **kimin** başına ḡondi?“kimin başına konu”(11-66), **harayi** gez̄imişler“nereye geziyormuşlar (35-6)

3.6. EDATLAR

Edatlar tek başlarına anlamları olmayan; ancak sözcüklere, sözcük öbeklerine geldiklerinde bir anlam ihtiva eden kelimelerdir (Ediskun,1992:284). Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat mânâlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler (Ergin,2006:348). Bölge ağzında edatlar, kibi, kimin, ḡede, gibi, doğri, ḡarşi, göre, için, için, için vb. sözcüklerle sağlanmaktadır. Aşağıda cümle içerisindeki kullanımları gösterilmiştir.

örtükleri etd̄ih çadır **kibi** içinde s̄itar olduḡ “öttükleri çadır gibi ettik içinde s̄itar olduḡ”(4-26), on güne **ḡede** belli edecek “on güne kadar belli edecek”(10-8), imkânımız o **ḡetemdi** “imkânımız o kadardı”(3-20), bizim **kimin** ḡoniş̄ilar “bizim gibi konuşuyorlar”(4-69), o **ḡede** eşya “o kadar eşya”(4-118), onnan **sora** iki gün ḡalardı “ondan sonra iki gün kalırdı”(5-2), özan **göre** elbise giydir̄idiler “kendine göre elbise giydirdiyordular”(5-26), okula ne **için** çörek **için** gel̄iȳih “okula ne için geliyoruz çörek için” (7-23), o **ḡede** gururlan̄i ki “o kadar gururlanıyor ki”(9-2), onunçün (16-21), yapması **üçün** (16-22), onun **üçün** (16-23), eşşek **kibi** dur̄i baḡi “eşşek gibi duruyor bakıyor” (27-6), baḡ **göre** bu ne biçim giyini “bak bakalım bu ne biçim giyiniyor”(27-30), çalışmah̄ **için** ḡetmişd̄ih “çalışmak için gitmiştik”(32-3), men de senin **kibi** ağayam (30-15), be me bu **ḡede** atın verd̄im seni aldım neye (33-54), o **ḡedde** ḡonuş̄duz ḡonuş̄duz “o kadar konuştuğunuz konuştuğunuz”(35-17), bi ḡuş **gibi** biş̄e çıḡdı “bir kuş gibi bir şey çıktı”(15-3), ḡabar geldiḡi **için** “haber geldiği için”(4-5)

3.7. BAĞLAÇLAR

Cümle içindeki iki sözcüğü, iki yargıyı veya iki cümleyi birbirine bağlayan sözcüklere bağlaç denir.Bağlaçlar isim unsurlarını sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme şekillerinde birbirlerine bağlanmaktadır (Özkan ve Sevinçli,2009:88). Bu şekildeki kullanımlar ayrı başlıklar altında örneklendirilmiştir.

a) Bölge ağzında kullanılan karşılaştırma bağlaçları (ne....ne, hem....hem, ya....ya):

ne yesen **ne** içmiyesen bunların Hüsn-i Cemaline bahasan “ne yiyesin ne içmeyesin onun güzelliğine bakasın”(1-25), **ne** ğuran oĥúTTurdi **ne** okul oĥúTTurdi “ne kur’an okutturdu ne okul okutturdu”(3-1), **hem** okul oĥúrdum **hem** ğuran oĥúrdum “hem okul okurdum hem kur’an okurdum”(3-16), o vaĥıT **ne** ğübre vurardılar **ne** bi bişe vurardılar “o vakit ne ğübre vururdular ne bir bir şey vururdular”(5-7), **ne** ğoĥardi **ne** bişe ederdi “ne kokardı ne bir şey ederdi”(5-13), **ne** bu dünyada **ne** óbür dünyada (10-19), bacım **ne** ğülü **ne** ĥemi olı̄ “kız kardeşim ne ğülüyor ne de umursuyor”(34-30), ğabaĥ gine o **yana** bu **yana** ğaĥı̄ “kabak yine o tarafa bu tarafa kaçıyor”(33-31)

b) Bölge ağzında kullanılan karşı ve zıt bağlamlı bağlaçlar(hege, heger, hama, ama, eyer):

hege benim dediğimse “eĝer benim dediğimse”(1-35), sabbah oldi; **hama** daha yatamadıĥ “sabah oldu; ama daha yatamadık”(4-12), **hama** diyı̄ bütün ğırıplar “ama diyor bütün kırmışlar”(4-33), oĥúr yazar da örgenemedim **hama** ğeneFçe, el işine çoĥ meraĥdım “okuma yazmayı da öĝrenemedim ama kanaviçe, el işine çok meraklıydım”(7-8), **hama** giyindiĝi elbiselere çoĥ gururlanı̄ “ama giyindiĝi elbiselere çok gururlanıyor”(9-2), **hege** çıĥarmiyacaĥlarsa geleceĥ “eĝer çıkarmayacaklarsa gelecek”(10-6), **hege** men seni yendim “eĝer ben seni yendim”(14-28), **heger** ki sen meni yendin “eĝer ki sen beni yendin”(14-43), **hama** devamlı o ğabaĥın içine ğiri miş “ama devamlı o kabaĥın içine ğiriyormuş”(33-25), **ama** ğız ördekleri ğetirdiĝini demiyı̄ “ama kız ördekleri ğetirdiĝini demiyor”(34-22), **ama** rüyadır ne bilim (15-14), senin ğoyunun **hama** éle başını alı̄ sürüden çıĥı̄ ğidī “senin koyunun ama öyle başını alıyor sürüden çıkıyor ğidiyor”(2-12)

Bölge ağzında hama bağlacı ama bağlacının yerini tutmaktadır; ayrıca bu bağlaç bazı kullanımlarda zamanı ifade etmektedir. Ulaşılmak istenilen noktaya çok az bir sürenin kaldıĝını ifade etmektedir.

senin gızın gederı **hama** açılacağ (38-2): kızın kaderinin açılmak üzere olduğunu ifade etmektedir. Derleme metinlerde örneği sınırlı olan bağlacın yörede kullanılan bazı örnekleri aşığıda belirtilmiştir.

Yemek **hama hama** pişeceğ: yemek pişmek üzere

hama hama geli: gelmek üzere

c) Bölgede kullanılan açıklama bağlaçları(keşke, meger, satan, halbuki, velhasılı, elese, ya...)

gelin diyı **keşgem** senin o anan da olmiyadi “gelin diyor keşke senin o annen de olmayadı”(11-14),bi yannan **keşge** gétmeseydım”bir taraftan da keşke gitmeseydim (23-5), esgerden ğaşımdı **keşge** gidedin ğo esgerde şehit düşedin “askerden kaçmıştı keşke gideydin bırakaydın da askerde şehit düşeydin”(4-39), ğazan dolup göz yaşı su halbuki nene getiri suyu doldurı “kazan dolmuş göz yaşı halbuki nene getiriyor suyu dolduruyor”(33-51), bir ihTiyar ğadının ğoyunudur **meger** “bir yaşlı kadının koyunudur meğer”(2-10), onnan sora dönüp bi daha Erciş’e geldiğ **velhasılı** parasızlığın önemi sora aklımıza, başımıza vurdi (32-8), men kındırağnan, oğlavnan vurmuşam annamiyi; **halbuki** oğlan da annati da “ben kındırakla, oklavayla vurmuşum anlamıyor; halbuki oğlan da anlatıyor da”(33-45), diyı onun içinde **elesi** “diyor onun içinde öyleyse”(33-62), dedi **elesi** biz ğuşanağ “dedi öyleyse biz kuşanalım”(4-19), olmazsa satan geleceğ “olmazsa zaten gelecek”(10-8), göz yaşı şordur **ya** şor ola“göz yaşı tuzludur ya tuzlu ola”(33-36)

d) madem, çünkü vb. oluşturulan “neden” belirtme bağlaçlar:

o zaman gétsin özi nişanı tağsın gelsin **madem** öz işini özi halledipse “o zaman gitsin kendisi nişanı taksın gelsin madem kendi işini kendisi halletmişe”(21-8), o zaman **madem** rüyanda beledi gördün “o zaman madem rüyanda böyle gördün”(15-11)

e) de, da, ki bağlaçlarıyla oluşturulan bağlaçlar:

bi daha **da** gahdıh yol gëtdih “bir daha da kalktık yol gittik”(4-14), gine **de** ahiri ële lezzetti olurdi “yine de öyle lezzetli olurdu”(5-13), ële **de** edidim ële de yetişdiridim “öyle de ediyordum öyle de yetiştiriyordum”(10-17), bezzi insanlar var **ki** gonusdurursan “bazı insanlar var ki konuşturursun”(27-25), baği **ki** yolda bi tene keşiş “bakıyor ki yolda bir tane keşiş”(1-54), garsi gelemeriğ **ki** bişe diyemeriğ **ki** “karşi gelemeyiz ki bir şey diyememiz ki”(3-5)

3.8. ÜNLEMLER

Acıları, sevinçleri, özlemleri, heyecan verici duyguları ifade etmek için kullanılan sözcüklere ünlem denir. Ünlemler cümle içerisinde başta bulunmaktadır. Yani önce ünlem sözcüğü sonra isim unsurları gelmektedir. Hitaplarda da sıklıkla kullanılmaktadırlar (Ergin,2006:390). Bölge ağızında kullanılan belli başlı ünlemler vardır. Aşağıda bu ünlemlerin kullanımına yer verilmiştir.

heyvah! Diiyi bu olmadı “eyvah! Diyor bu olmadı”(1-49), vay o ineler senin gözan dege “vay o igneler senin gözüne dege”(7-11), bey! Diiyi onun içinde ëlesi “bey! Diyor onun içinde öyleyse” (33-62), vā! Diiyi gabağdan çığıp o gede ağliyip “vā! Diyor kabaktan çıkmış o kadar ağlamış”(33-50), hey Allh’ım man bi tene ğız evladi verginen (33-3), heyvah! Diiyi ben bu giyindiğim esbabıma güvendim (9-14), ula! Dedim(22-6), hāy! Diiyi torpağ başan ola, kül başan ola “hāy! Diyor toprak başına ola, kül başına ola”(33-57), vala men gahiram gidim dudvaneline “valla ben kalkıyorum gidiyorum dudvanaline”(14-38), ē! Dedi abla ële olur “ē! Dedi abla öyle olur mu”(17-5), yō! Vala gelin melin yoğdur “yok valla gelin melin yoktur”(17-6), vayle! Bu ğız deyil bu çoğ çirkindir (4-123), vala bi nağırçının iki ğızı var (4-110), ā diyi men gidiiyem dudeline (14-21), vulan dedim (22-4)

3.9. EK-FİİL (İSİM FİİL)

İsimleri fiilleştiren, tek başına hiçbir manası olmayan durumlardır. Ek-eylem ekleri isimlere gelerek isimleri yargı bildiren bir konuma getirip isimlerin cümle içerisinde yüklem görevinde kullanılmasını sağlamaktadırlar (Durmuş,2010:220). Zamanlara göre çekimlenmiş şekilleri aşağıda gösterilmiştir.

3.9.1. Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

Şahıslara göre kullanılışı aşağıda gösterilmiştir.

vala men-dí-m “valla bendim”(1-73), diyî demek sen-dí-n “diyor demek sendin”(1-73), cevız bol-di “ceviz boldu”(5-23), o vaht bèle şe yoğ-di “o vakit böyle şey yoktu”(5-3), boş zamanım-di “boş zamanımdı”(3-20), iki oda bi salon var-di(3-10), zengin-di-k (11-72), iki ğız ğardeş-dí-ğ “iki ğız kardeşlik”(13-1), alti bacı-di-ğ “altı kız kardeşlik”(3-1), o civarda var-di-lar “o civarda vardılar”(28-16)

3.9.2. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

bi tene padişah var-mış“bir tane padişah varmış”(1-1), eshaba-mış (27-18), heç evladi yoğ-muş “hiç evladı yokmuş”(25-1), ğocasi zengin-miş “kocası zenginmiş”(11-3), çoğ sabırri bi insan-mış “çok sabırlı bir insanmış”(33-24), derdi pantor gömlekte-miş “derdi pantolon gömlekteymiş”(21-11), fakır-mış-lar “fakirmişler”(15-15)

3.9.3. Ek-Fiilin Geniş Zaman Çekimi

Bölge ağzında bu çekimin şahıslara göre çekimi farklı eklerle yapılmaktadır.

Teklik 1. Şahıstaki çekimi -(y)am, -(y)em şeklindedir.

Teklik 2. Şahıstaki çekimi -san, -sen şeklindedir.

Teklik 3. Şahıstaki çekimi -dır,-dır şeklindedir.

Çokluk 1. Şahıstaki çekimi -îğ şeklindedir.

Çokluk 2. Şahıstaki çekimi -sız şeklindedir.

Çokluk 3. Şahıstaki çekimi -dırlar, -dırlar, -dUrlAr şeklindedir.

men-em (28-28), güzel-dır (28-7), fiKere-dır“fukaradır”(14-11), hesTe-dır
“hastadır” (2-72), çirkin-dır (4-123), esger-dır (28-6), ğardeş-ıh “kardeşiz”(17-11),
ac-ıh “açız” (16-16), kim-sız “kimsiniz” (11-72), evli-dırlar (28-6), aj-dırlar
“açtırlar”(16-13), büyük-dürler (14-58), mutlu-durlar (11-5)

3.10. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ

Bu fiiller iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden oluşan ve yeni bir çekim türü meydana getiren fiillerdir. Hikâye, rivayet, ve şart çekimleri olmak üzere üç şekli bulunmaktadır (Ergin,2006:320). Aşağıda ayrı başlıklar altında örnek sözcüklerle kullanım şekilleri gösterilmiştir.

3.10.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Hikâye birleşik çekiminde asıl fiil kipinin göstermiş olduğu hareket görülen geçmiş zamanda meydana gelmiştir. Bu çekimde konuşan kişi tanık olduğu, gördüğü olayı, hareketi anlatmak için bu çekim şeklini kullanır (Ergin,2006:322). Bu çekimin ekleri bölge ağzında -dI,-dİ,-dU şeklindedir. Zamanlara göre çekimlenişi aşağıda örnek sözcükler üzerinden gösterilmiştir.

Şimdiki Zamanın Hikâyesi:

uç̄ıdı “uçuyordu”(1-55), çırpın̄ıdı “çırpınıyordu”(1-55), gel̄ıdı “geliyordu”
(1-55), ğaldır̄ıdı “kaldırıyordu”(1-55), dağıd̄ıdı “dağıtıyordu”(4-15), al̄ıdılar
“alıyordular” (7-2), işliȳıdım “işliyordum”(7-9), demliȳıdım “demliyordum”(10-
16), doldır̄ıdım “dolduruyordum”(15-10), ver̄ıdım “veriyordum”(16-10), yat̄ıdım
“yatıyordum” (12-4), yetişdir̄ıdım “yetiştiriyordum”(10-17), ğıymiȳıdı “kıymıyordum”
(33-41), ed̄ıdım “ediyordum”(10-17), ğonişid̄ılar “konuşuyordular”(4-19),
almiȳıdılar “almıyordular”(7-1), suvar̄ıdı “suluyordu”(18-6), yandır̄ıdım “yandı-
rordum”(10-15)

Geniş Zamanın Hikâyesi:

yağardı “yakardık”(5-1), ederdım “ederdim”(5-1), vurardı “vururdu”(5-1), ğalırdı “kalırdı”(5-2), olurdi “olurdu”(5-2), doldururduğ “doldururdık”(5-5), açardı (5-5), tutardığ “tutardık”(5-6), aparırdılar “götürüdüler”(5-8), giderdım “giderdim”(7-5), çııardı “çıkardı”(7-5), çalışırdım (10-17), ğağardığ “kalkardık”(26-9), giderdih “giderdik”(26-9), giyerdım (28-27), götürürdüğ “götürürdük”(31-28), behlerdih “beklerdik”(31-27), alırdığ “alırdık”(31-31), dönerdih “dönerdik”(31-28), ğaçardı “kaçardı”(31-31)

Gelecek Zamanın Hikâyesi:

yapacağdım “yapacaktım”(6-4), olacağdı “olacaktı”(8-16), oynıyacağdığ “oynaya- caktık”(22-9), gideceğdih “gidecektik”(32-1), gideceğdi “gidecekti”(34-16), vere- ceğdi “verecekti”(35-20), hıslayacağdı “çalacaktı”(24-11)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi:

aparmışdığ “götürmüştük”(4-26), ğaşmışdı “kaçmıştı”(4-39), öldürmüşdiler “öldür-müştüler”(4-41), ğıtalmışdı “kurtulmuştu”(4-42), şışlemişdiler “şışlemişti-ler”(4-40), atmışdım “atmıştım”(6-4), şaşırmışdığ “şaşırmıştık”(6-7), ğalmamışdı “kalma-mıştı”(6-9), oturmuşdım “oturmuştum”(12-12), büyümüşdüm “büyümüş-tüm”(13-11), ğetmişdih “gitmiştik”(32-3), gelmişdi “gelmişti”(33-40)

Genel itibariyle yukarıdaki çekimlerin tümünde ek-fiilin ünlüsünün düştüğü görülmektedir.

İstek Kipinin Hikâyesi:

gidedin “gideydin”(4-39), düşedin “düşeydin”(4-39), diyediler “diyeydiler”(17-20) pişiredim “pişireydim”(17-20), yıhıladı “yıkılaydı”(22-1), aladığ “alaydık”(22-10), göredin “göreysin”(28-7), oladı “olaydı”(28-22), atadım “ataydım”(31-12), yapı- şadı “yapışaydı”(31-12), aparadım “götüreydim”(31-12), ededih “edeydik”(33-21) gidedih “gideydik”(33-21)

Yukarıdaki sözcüklerde görüldüğü gibi istek ekiyle görülen geçmiş zaman ekinin arasına gelecek olan “y” yardımcı ünsüzü düşmüştür.

Şart Kipinin Hikâyesi:

olmasadım“olmasaydım”(15-13), etsedín“etseydin”(17-8), olmasadi “olmasaydı”(22-30), gelmeseydi (23-5), gètmeseydím “gitmeseydim”(23-6), istesedíz “iste-seydiniz”(35-17), yalvarsadiğ “yalvarsaydık”(35-20)

Yukarıdaki sözcüklerde görüldüğü üzere şart ekiyle görülen geçmiş zaman eki arasındaki “y” yardımcı ünsüzü bazı kullanımlarda düşmekte bazılarında ise varlığını korumaktadır.

3.10.2. Rivayet Birleşik Çekimi

Rivayet birleşik çekim -miş, ekiyle oluşturulmaktadır. Bir olayı, durumu başkasından duyarak diğerine anlatma söz konusudur. Bu çekimdeki amaç zaman bildirmek değil, bir nakil, bir anlatma, bir sonradan farkına varış ifade etmektir (Ergin,2006:323). Zamanlara göre çekimlenişi aşağıda örnek sözcükler üzerinden gösterilmiştir.

Şimdiki Zamanın Rivayeti:

gid̄miş “gidiyormuş”(14-1), gir̄miş “kırıyormuş”(14-1), topliȳmiş “topluyormuş” (14-1), apar̄miş “götürüyormuş”(14-2), sat̄miş “satıyormuş”(14-2), sev̄miş “sevi-yormuş”(22-39), gör̄mişler “görüyormuşlar”(14-2), ayrılamiȳmiş “ayrılmıyor-muş”(22-40), diȳmiş “diyormuş”(27-19), gir̄miş “kırıyormuş”(33-26), gid̄mişler “gidiyormuşlar”(35-6), yaz̄miş “yazıyormuş”(35-8), çalış̄mış “çalışıyormuş”(35-1), dolaş̄mışlar “dolaşıyormuşlar”(35-7), annat̄mişler “anlatıyormuşlar”(35-7), gel̄mişler “geliyormuşlar”(35-7), getir̄miş “getiriyormuş”(35-2)

Gelecek Zamanın Rivayeti:

açılacah̄mış “açıklayacakmış”(22-30)

Geniş Zamanın Rivayeti:

gidermiş (12-5), getirirmiş ‘‘getirirmiş’’(12-5), diyermiş ‘‘dermiş’’(12-5)

şart Kipinin Rivayeti:

şart kipinin rivayeti bölge ağızında kullanılmasına rağmen metinlerde örneğine rastlanılmamıştır. ‘‘gelsemiş, gêtsemiş, gonusamış’’ şeklinde kullanılmaktadır.

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti:

Bölge ağızında kullanımı yaygın değildir. Metinlerde örneğine rastlanılmamıştır.

3.10.3. şart Birleşik Çekimi

Birleşik çekimin şart kipi asıl fiil kiplerinin karşılamış olduğu hareketi şart şeklinde ifade etmektedir (Ergin,2006:325).Bölge ağızında şart birleşik çekim Türkiye Türkçesinden bir takım farklılıklar göstermektedir. Türkiye Türkçesinde şahıs ekleri en sondaki zaman ekinden sonra getirilmekteyken bölge ağızında şahıs ekleri birinci zaman ekinden sonra getirilmektedir. Aşağıda zamanlara göre çekimlenişi örnek sözcükler üzerinden gösterilmiştir.

şimdiki Zamanın şartı:

gonuşılarsa ‘‘konuşuyorsalar’’(35-8), istiyilerse ‘‘istiyorsalar’’(16-14)

Görülen Geçmiş Zamanın şartı:

yenmedimse ‘‘yenmediysem’’(14-28), ğaldisa‘‘kaldıysa’’(17-4), hısladisa ‘‘çaldıysa’’ (34-29)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın şartı:

nolupsa ‘‘ne olmuşsa’’(4-95), halledipse ‘‘halletmişse’’(21-9), yazıpsa ‘‘yazmışsa’’ (2-26)

Bölge ağzında -mİş, -mUş eklerinin kullanımı da görülmektedir; fakat metinlerde örneğine rastlanılmamıştır. Aşağıdaki sözcüklerdeki şekliyle kullanılmaktadır

yazmışışsa “yazmışsak”, konuşmuşsam “konuşmuşsam”, götürmüşse, aparmışışsa “aparmışsak, götürmüşsek”, getmişsem “gitmişsem”

Geniş Zamanın Şartı:

olursa (4-109, 25-39), gaparsa “kaparsa”(1-39)

Gelecek Zamanın Şartı:

olacaışsa “olacaksa”(10-6)

Geniş Zamanın Olumsuzunun Şartı:

getirmezsens “getirmezsens”(14-60), olmazsa (10-7), bilmesens “bilmezsens” (14-6)

Bölge ağzında bu birleşik çekimlerin yanında -dİr,-dUr,-dİr bildirme ekiyle oluşturulan kullanımlara da sıklıkla rastlanılmaktadır; ayrıca Eski Anadolu Türkçesine ait metinlerde sıklıkla görülen -İp,-Up öğrenilen geçmiş zaman ekiyle -dİr,-dUr bildirme ekinin birleşik çekimlenmiş şekli bölge ağzındaki günlük konuşmalarda pek rastlanılmasa da bölgeden derlenmiş oldunan masal ve hikâyelerde kalıplaşmış cümleler içerisinde varlığını koruduğu görülmektedir.

ala balıḡ uTupdur saç gerdani tutupdur beg oḡli MehemeT ğucaḡımda yatıpdır“ala balık yutmuştur saç gerdanı tutmuştur bey oḡlu Mehmet kucaḡımda yatmıştır”(4-138)

bildirme ekinin geçtiği diğer sözcükler:

evdİR “evdir”(28-2), esgerdİR “askerdir”(28-6), tükendedİR “dükyandadır” (28-12), beledİR “böyledir”(30-20), geçdİR “geçtir”(25-33), soyunnandır “soyundandır”(27-23), ön senedİR “on senedir”(27-39), ğızıdır“kızıdır”(27-11),

samanlıhdadır“saman-lıktadır”(24-2), odasındadır (25-22), sessizdir “sessizdir”(26-11), yohtdur “yoktur” (27-10), güzeldir“güzeldir”(28-7), yazzıhdır“yazıktır”(31-4), üş gündür“üş gündür” (33-63), içerdedir “içerdedir”(34-22)

3.11. FİİL KİPLERİ

3.11.1. HABER KİPLERİ

3.11.1.1. Şimdiki Zaman Çekimi

Bölge ağzında derlenen metinlerde şimdiki zaman eki olarak Türkiye Türkçesinde kullanılan “yor” ekinin yanı sıra “ī, ir” eklerinin de kullanıldığı görülmektedir. Şahıslara göre çekimlenişi aşağıda gösterilmiştir.

Teklik I. Şahıs:

Bu şahsın çekimi -ī(yam), -ī(yem) ekleriyle sağlanmaktadır. Şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sonucunda oluşmuştur; ayrıca Azeri Türkçesinin etkisiyle “ir” şeklindeki ek de kullanılmaktadır (Gemalmaz,1995:353;Erten,1994:45).

otariyam “oturuyorum”(11-29), gidīyem “gidiyorum”(11-25), istiīyem “istiyorum” (16-2), biraḥīyam “bırakıyorum”(28-17), yaḥīyam “yakıyorum”(28-17), yapıyam “yapıyorum”(7-11), beklīyem“bekliyorum”(7-12), bilmīyem “bilmiyorum”(22-33) gidīyem “gidiyorum”(14-22), biliyem “biliyorum”(7-16), öriyem “örüyorum”(7-16), görīyem “görüyorum”(12-17), saḡmiram “saḡmı-yorum”(2-11), yazıram “yazıyorum”(2-36), ḡalıram “kalıyorum”(11-49), çalışıram “çalışıyorum”(11-29), bilmirem “bilmiyorum”(7-6), gelirem “geliyorum”(14-27), atıram “atıyorum”(4-90), yirem “yiyorum”(4-91), tanımiram“tanımıyorum”(4-59), diyirem “diyorum” (3-23), istemirem “istemiyorum”(16-26)

Teklik II. Şahıs:

Bu çekim “-īsan, -īsen” ekleriyle sağlanmaktadır. Ekin yuvarlak ve kalın ünlülerden oluşan kelimelere gelmesi ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmuştur.

yap̄ısan “yapıyorsun”(7-19), yapm̄ısan “yapmıyorsun”(7-36), at̄ısan “atıyorsun” (28-33), sat̄ısan“satıyorsun”(2-7), sağ̄ısan“sağıyorsun”(2-11) ȳısen “yıyorsun”(2-11), ariȳısan “arıyorsun”(2-48), gelmiȳısen “gelmiyorsun”(7-10), ğal̄ısan “kalıyor-sun”(11-53), boşalTTır̄ısan “boşalttırıyorsun”(7-22), vur̄ısan “vuruyorsun”(22-7), ğonuştur̄ısan “konuşturuyorsun”(27-7), ver̄ısen “veriyorsun” (28-11), yat̄ısan “yatıyorsun”(33-58), getirmiȳısen “getiriyorsun”(33-62)

Teklik III. şahıs:

Bu çekim şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sonucunda oluşan “ı̄” ekiyle sağlanmaktadır.

yap̄ı “yapıyor”(1-9), birağ̄ı “bırakıyor”(1-10), bağ̄ı “bakıyor”(1-11), diȳı “diyor” (1-11), tut̄ı “tutuyor”(1-30), bul̄ı “buluyor”(2-28), ığır̄ı “ağırıyor”(4-81), rt̄ı“r-tüyor”(4-104), yapışd̄ır̄ı “yapıştırıyor”(1-63), sylȳı “sylüyor”(28-23), yalvar̄ı “yalvarıyor”(9-17), sağlıȳı “saklıyor”(11-9), yemiyl̄ı imiyl̄ı “yemiyor imiyor”(9-16), ğor̄ı “ğorüyor”(11-22), otur̄ı “oturuyor”(14-7), dn̄ı gel̄ı “dnüyor geliyor”(19 -12), istiȳı “istiyor”(20-5), apar̄ı “gtryor”(28-23), gid̄ı “gidiyor” (19-16), bul̄ı “buluyor”(35-3)

okluk I. şahıs:

okluk I. şahısın çekiminde “ıđ” eki kullanılmaktadır.

gstermiȳıyl̄ı “gstermiyoruz”(4-11), geliyl̄ı “geliyoruz”(7-38), bilm̄ıyl̄ı “bilmi-yoruz”(22-7), yapam̄ıyl̄ı “yapamıyoruz”(22-20), uğraşıyl̄ı “uğraşıyoruz” (26-5), ȳıyl̄ı “yıyoruz”(28-25), ğal̄ıyl̄ı “kalıyoruz”(10-3), gid̄ıyl̄ı “gidiyoruz”(33-64), ed̄ıyl̄ı “ediyoruz”(35-10), annat̄ıyl̄ı “anlatıyoruz”(35-10), aam̄ır̄ıyl̄ı “aamı-yoruz”(3-17), bildiremir̄ıyl̄ı “bilmiyoruz”(3-17), yap̄ır̄ıyl̄ı “yapıyoruz”(7-33)

okluk II. şahıs:

okluk II. şahısın çekiminde “-sız” şahıs eki kullanılmaktadır.

dağıtısız “dağıtıyorsunuz”(7-26), örgetmiyısız “öğretmiyorsunuz”(7-27), dövısız “dövüyorsunuz”(7-27), diyısız “diyorsunuz”(7-27), gelısız “geliyorsunuz” (7-28)

Çokluk III. Şahıs:

Çokluk III. Şahsın çekiminde “î” şimdiki zaman ekiyle “-lAr” çokluk ekinin birleşmesiyle oluşan “-îlAr eki kullanılmaktadır.

gidîler “gidiyorlar”(1-65), sahlânîlar “saklanıyorlar”(1-41), yatîlar “yatıyorlar”(1-51), tahtîlar “takıyorlar”(3-5), gışmiyîlar “koşmu-yorlar”(4-80), toplanîlar “toplani-yorlar”(4-119), bahtîlar “bakıyorlar”(4-143), ayırî-lar “ayırıyor-lar”(4-143), gidirîler “giydiriyorlar”(4-126), sarîlar “sarıyorlar”(4-143) beziyîler “beziyorlar”(4-133), kesîler “kasiyorlar”(1-45), bırahtîlar “bırakıyorlar” (35-4), diyîler “diyorlar”(35-5), düşünmiyîler “düşünmüyorlar”(35-11)

Yukarıda oldukça örneği bulunan şimdiki zaman ekinin -yor biçimli kullanımları da mevcuttur. Ancak bu kullanım diğer eke göre (î) daha nadirdir.

söylüyor (8-4), gidiyor (6-13)

3.11.1.2. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi: Eylemin tam olarak gerçekleştiğini ya da gerçekleşmek üzere olduğunu bildiren zaman ekidir. “p, ç, t, k” ünsüz sesleriyle biten sözcüklere bu zaman eki geldiğinde ek sözcüklere tonsuz ünsüz olan “t” sesiyle bağlanmalıdır; ancak bölge ağzında bu ekin kullanımını bu kuralın dışında kalmaktadır. Sert ünsüzle biten sözcüklere bu ek geldiğinde ek sertleşmeye uğramamakta “-d” ünsüzüyle sözcüklere bağlanmaktadır. Şahıslara göre çekimlenişi aşağıda gösterilmiştir.

Teklik I. Şahıs:

Teklik I. Şahsın çekiminde “-dım, -Tım, -Tım -dım, -dUm” ekleri kullanılmaktadır.

behledim ‘‘bekledim’’(2-18), götürdüm (2-24), aTTim ‘‘attım’’(2-24), saTTim ‘‘sat-tım’’(2-27), badım ‘‘baktım’’(4-66), gldım ‘‘kaldım’’(4-67), girdim (4-67), yaTTim ‘‘yattım’’(4-63), yetidım‘‘yetitim’’(4-69), gedım‘‘geçtim’’(4-69), yaladım‘‘yak-latım’’(4-73), buldum (4-73), yadım ‘‘yaktım’’(6-2), yaptım ‘‘yaptım’’(6-2), dedim ‘‘dedim’’(7-14), oyamadım ‘‘okuyamadım’’(7-4), rgenemedim ‘‘ğrenmedim’’(7 -8), geyibeTTim ‘‘kaybettim’’(9-15), piirdim (11-58), bıradım ‘‘bıraktım’’(11-59), idım ‘‘içtim’’(12-17), yaptım ‘‘yaptım’’ (7-34), gvendim ‘‘gvendim’’(9-14)

Teklik II. ahıs:

Teklik II. ahsın çekiminde ‘‘-dın, -dın, -Tın, -Tın, -dUn’’ ekleri kullanılmaktadır.

geyibeTTin‘‘kaybettin’’(9-13), vermedin‘‘vermedin’’(9-10), kibirlendin ‘‘kibirlen-din’’(9-9), badın ‘‘baktın’’(11-7), geldin ‘‘geldin’’(11-47), çağırmadın (17-13)

Teklik III. ahıs:

Teklik III. ahsın çekiminde ‘‘-di’’ eki kullanılmaktadır. Bu ek yuvarlak ünlülerden oluan sözcüklere de dar ünlülü ekliyle bağlanmaktadır. Bu durum ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmutur.

tutdi ‘‘tuttu’’(1-19), suvardi ‘‘suladı’’(18-5), aldi ‘‘aldı’’(1-77), ddi ‘‘dt’’(1-77), gdi ‘‘kaçtı’’(4-68), giydi (14-40), geldi (4-45), çıdı ‘‘çıktı’’(1-16), söylemedi (17-9), gdi ‘‘kalktı’’(1-38), geçdi ‘‘geçti’’(1-20), öldi ‘‘ld’’(12-3), bıradı ‘‘bıraktı’’ (2-28), durdi ‘‘durdu’’(21-9), çağırmedi (17-12), gnudurdi ‘‘konuturdu’’(15-22), gezdi (15-5), doladı ‘‘dolatı’’(15-5), götürdi ‘‘götürdü’’(4-32), vurdi‘‘vurdu’’(4-37)

Çokluk I. Şahıs:

Çokluk I. Şahsın çekiminde “-dıĥ, -dıĥ, -Tıĥ, Tıĥ, -dUĥ,” ekleri kullanılmaktadır.

yetiřdiĥ “yetiştik”(4-15), gizlendiĥ “gizlendik”(4-10), geldiĥ “geldik”(4-6), dediĥ “dedik”(4-9), yığıřdıĥ “yığıştik”(4-6), çıĥdıĥ “çıktık”(4-6), düşünmediĥ “düşün-medik”(4-3), ĥaldıĥ “kaldık”(4-6), baĥdıĥ “baktık”(4-6), yolladıĥ “yolladık”(4-9), bořaTTıĥ “bořalttıĥ”(7-24), dövdiĥ “dövdük”(7-24), götördüĥ “götürdük”(7-24), geldiĥ “geldik”(16-18), görüřdüĥ “görüştük”(17-13), oturduĥ “oturduk”(4-22)

Çokluk II. Şahıs:

Çokluk II. Şahsın çekiminde “-dız, -dız, -Tız, -dUz” ekleri kullanılmaktadır.

eTdız “ettiniz”(1-79), annatdız “anlattınız”(35-10), ĥonuřduz “konuştunuz”(35-18), süründürdüz “süründürdünüz”(4-135), bıraĥmadız “bırakmadınız”(28-26), sor-duz “sordunuz”(33-40), tanıdız “tanıdınız”(4-18), usandız “usandınız”(35-12)

Çokluk III. Şahıs:

Çokluk III. Şahıs sözcüklere “-dılar” şeklinde baĥlanmaktadır. Yuvarlak ve kalın ünlü bütün sözcüklere bu şekilde baĥlanması ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmuştur.

verdiler (4-15), getirdiler“getirdiler”(4-24), düşdiler“düştüler”(4-64), ĥaçdılar“kaç-tılar”(4-37), öldürdiler “öldürdüler”(4-75), sirkindiler (1-25), oldılar “oldular”(1-25), danışdılar “danıştılar”(3-7), gördiler “gördüler”(3-8), götördiler “götürdüler” (3-9), geldiler (28-10), istediler (28-9), vurdılar “vurdular”(29-7), ĥaçdılar “kaçtılar” (29-7)

3.11.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

Başkasından işitilen, duyulan önceden meydana gelen olayları ifade eden zamandır. Şahıslara göre çekimlenişi aşağıda gösterilmiştir.

Teklik I. Şahıs:

Teklik I. Şahsın çekiminde “-mişAm ” eki kullanılmaktadır. Yuvarlak ve kalın ünlü bütün sözcüklere bu şekilde bağlanması ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmuştur.

almışam “almışım”(11-25), ğalmışam “kalmışım”(11-30), saħlamışam “saklamı-şım”(25-51), yemişem “yemişim”(28-4), gelmişem “gelmişim”(28-16), olmuşam “olmuşum”(29-9), vurmuşam “vurmuşum”(33-45), almışam “almışım”(24-6), dev-retmişem “devretmişim”(26-1), ğonuşmışam “konuşmuşum”(21-1), unutmışam “unutmuşum”(18-18), gitmişem “gitmişim”(11-30), yapmışam “yapmışım”(7-22), iş-lemişem “işlemişim”(2-57), böyütmişem becermişem “büyütmüşüm becermişim”(2-30)

Teklik II. Şahıs:

Bölge ağzında Azeri Türkçesinde de kullanılmakta olan “-ıp, -íp” ekleri hem zarf-fiil eki olarak hem de öğrenilen geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Teklik II. Şahıs -san, -sen eklerini alarak “-ıpsan, -ípsen ” şeklinde kullanılmaktadır.

geberdípsen “gebertmişsin, öldürmüşsün”(28-30), alıpsan “almışsın”(31-18), gelíp-sen “gelmişsin”(2-47)

Teklik III. Şahıs:

Teklik III. Şahsın çekiminde “-mİş, -mUş, -Ip, -íp, -Up” ekleri kullanılmaktadır. -Ip, -íp, -Up eklerinin kullanımı daha yaygındır.

geçmiş (22-28), gidip “gitmiş”(10-9), diyip “demiş”(9-11), gelíp “gelmiş”(8-4), ğutalıp “bitmiş”(14-63), yapıp “yapmış”(2-64), dayanıp “dayanmış”(1-76), böyü-yüp “büyümüş”(2-29), bıraħıp “bırakmış”(2-32),

ğalmiyip “kalmamış”(4-34), sağ-ıanıp “saklanmış”(4-40), tanımiyıp “tanımamış” (4-56), bağıp “bakmış”(4-57), de-miyip “dememiş”(4-56), bilip “bilmiş”(4-56), şişip “şişmiş”(4-72), güzellenip “gü-zellenmiş”(4-85), atıp “atmış”(4-106), yetişip “yetişmiş”(15-16), diyip “demiş” (4-56), balaliyip “doğum yapmış”(4-166)

Çokluk I. şahıs:

Çokluk I. şahsın çekiminde “-mış, mUş” öğrenilen geçmiş zaman ekine “-ıh, -Uh” şahıs ekleri getirilerek kullanılmaktadır.

giymişih “giymişiz”(22-9), doldurmuşuh “doldurmuşuz”(4-2), atmışih “atmışiz” (4-3), ğalmışih “kalmışiz”(3-17), etmişih “etmişiz”(3-7), getmişih “getirmişiz”(31-10)

Çokluk II. şahıs:

Çokluk II. şahsın çekiminde “-Ip, -ıp, -Up” öğrenilen geçmiş zaman eklerine “-sIz, -sız, -sUz” şahıs ekleri getirilerek kullanılmaktadır.

bırağıpsız “bırakmışsınız”(8-15), çalıpsız “çalmışsınız”(34-33), getiripsız “getirmişsiniz”(34-33)

Çokluk III. şahıs:

Çokluk III. şahsın çekiminde “-Ip, -ıp, -Up” öğrenilen geçmiş zaman eklerine “-lAr” şahıs eki getirilerek çekim gerçekteşmektedir. Nadir olarak “-mışlar, mUşlar” şeklinde de kullanım mevcuttur.

yığıplar “yakmışlar”(4-33), devırıpler “devirmişler”(4-33), ğırıplar “kırmışlar”(4-33), getirıpler “getirmişler”(4-23), öldürüpler “öldürmüşler”(4-44), bırağıplar “bırakmışlar”(4-54), gidipler “gitmişler”(4-54), gelıpler “gelmişler”(8-1), yerleşipler “yerleşmişler”(8-2), ğalıplar “kalmışlar”(8-2), yendırıpler “indirmişler”(14-64), çekıpler “çekmişler”(26-8), yenıpler “inmişler”(26-12), vazgeçmiyipler “vazgeçmemişler”(27-19), gelmişler (29-2), vuruplar “vurmuşlar” (4-22), töküpler “dökmüşler”(4-34)

3.11.1.4. Gelecek Zaman Çekimi

Gelecek zaman çekiminde “-(y)AcAḥ” eki kullanılmaktadır. Şahıslara göre çekimlenişi aşağıda gösterilmiştir.

Teklik I. Şahıs:

Teklik I. Şahsın çekiminde “-(y)acām, -(y)ecem, -AcAḡAm, -ecegēm” ekleri kullanılmaktadır.

yatacām “yaracaḡım”(15-2), gelecem “geleceḡım”(7-13), alacām “alacaḡım”(1-64) behliyecem “bekleyeceḡım”(2-12), soracām “soracaḡım”(14-4), gelecem “gelece-ḡım”(14-13), aparacām “yapacaḡım”(14-13), seçecem “seçeceḡım”(27-15), tanıyacām “tanıyacaḡım”(27-15), ğutalacām “kurtulacaḡım”(27-20), gezmiyecem “gez-meyeceḡım”(16-17), evlencem “evleneceḡım”(21-7), gidecem “gideceḡım”(24-3) istiyecem “isteyeceḡım”(24-3), alacām “alacaḡım”(24-8), görmiyecem “görmeye-ceḡım”(25-42), atacām “atacaḡım”(28-34), görecem “göreceḡım”(13-10), açacām “açacaḡım”(14-60), sormiyacām “sormayacaḡım”(16-13), ğalacaḡam “kalacaḡım”(11-3), verecegēm “vereceḡım”(11-38), gezecegēm “gezeceḡım”(9-2), ğızınacaḡam “ısınacaḡım”(25-23)

Teklik II. Şahıs:

Teklik II. Şahsın çekiminde “-AcAḥsAn” eki kullanılmaktadır.

göreceḡsen “göreceksin”(9-17), diliyeceḡsen “diyeceksin”(9-18), gideceḡsen “gideceksin”(9-6), vereceḡsen “vereceksin”(14-28), giyeceḡsen “giyeceksin”(9-6), gececeḡsen “gececeksin”(9-7), yapacaḡsan “yapacaksın”(17-2), bildireceḡsen “bildireceksin”(25-30), ğutaracaḡsan “kurtaracaksın”(20-6), alacaḡsan “alacaksın”(20-6) çalışacaḡsan “çalışacaksın”(28-2), ğaḡacaḡsan “kalkacaksın”(28-3), olacaḡsan “olacaksın”(12-16), söyleyeceḡsen “söyleyeceksin”(16-18)

Teklik III. Şahıs:

Teklik III. Şahsın çekiminde “-(y)AcAḥ” eki kullanılmaktadır.

açılacak “açılacak”(2-37), oğumiyacak “okumayacak”(3-22), basacak “basacak” (4-2) olacak “olacak”(11-66), yolluyacak “yollayacak”(11-26), atacak “atacak”(11 -26), aparacak “götürecek”(10-7), tutacak “tutacak”(10-7), geleceğ “gelecek”(25-17), diyeceğ “diyecek”(21-6), vereceğ “verecek”(28-3), susacak “susacak”(30-19), konuşmayacak “konuşmayacak”(30-19), büyüyeceğ “büyüyecek”(16-23)

Çokluk I. Şahıs:

Çokluk I. Şahsın çekiminde “-(y)acayış, -(y)eceyış” ekleri kullanılmaktadır.

götüreceyış “götüreceğiz”(7-21), çıkaracayış “çıkacağız”(8-5), alacayış “alacağız” (8-6), duracayış “duracağız”(4-46), evleneceyış “evleneceğiz” (21-3), yapacayış “yapacağız”(16-15), kıracayış “kıracağız”(16-9)

Çokluk II. Şahıs:

Çokluk II. Şahsın çekiminde “-acağsız, -eceğsız” ekleri kullanılmaktadır.

göstermeyeceğsız “göstermeyeceksiniz”(17-6)

Çokluk III. Şahıs:

Çokluk III. Şahsın çekiminde “-AcAğlar” eki kullanılmaktadır.

geleceğler “gelecekler”(4-126), kaçacaklar “kalkacaklar”(1-51), etmeyeceğler “etmeyecekler”(30-11), yeceğler “yiyecekler”(30-17), bildirmeyeceğler “bildirmeyecekler”(30-12), olacaklar “olacaklar”(30-14), yapacaklar “yapacaklar”(16-24), evleneceğler “evlenecekler”(16-25), yıkacaklar “yıkacaklar”(16-24)

3.11.1.5. Geniş Zaman Çekimi

Geniş zaman çekimi “-r, -Ar, -ır, -ır, -Ur” ekleriyle sağlanmaktadır. Şahıslara göre çekimlenişi aşağıda gösterilmiştir.

Teklik I. Şahıs:

Olumlu geniş zaman teklik I. Şahsın çekiminde “-ArAm, -iram, -irem, -Uram” ekleri kullanılmaktadır. Olumsuz geniş zaman çekiminde ise “-mAm, -mArAm, -mAnAm” ekleri kullanılmaktadır.

Olumlu geniş zaman çekimi; çekerem “çekerim”(1-74), ataram “atarım”(1-48), aparıram “götürürüm”(28-31), çıhardıram “çıkartırım”(28-32), ederem “ederim”(1-48), yandırırım “yandırırım” (1-49), açaram “açarım”(14-17), vererem “veririm” (17-4), verrem “veririm”(19-9), bağlaram “bağlarım”(28-31), getirirem “getiririm” (34-5), vuraram “vururum” (24-5), tutaram “tutarım”(22-44), gapanıram “kapanırım”(22-43), olûram “olurum” (22-43), yedîrîrem “yedîrîrim”(22-44), içîrîrem “içîrîrim”(22-44), yatîrîram “yatîrîrim”(22-43)

Olumsuz geniş zaman çekimi; açmam (14-21), edemem (17-14), yapamam (17-14), vermem (19-4), demem (21-5), yemem (22-43), gêtmem (22-2), almam (24-4)

Metinlerde örneğine rastlanılmamıştır; ancak apar-manam, ver-menem şeklindeki kullanımlar da bölge ağızında görülmektedir.

Teklik II. Şahıs:

Olumlu geniş zaman teklik II. Şahsın çekiminde “-ArsAn,-ırsan, -îrsen, -Ursan” ekleri kullanılmaktadır. Olumsuz geniş zaman çekiminde ise “-mAzsAn” eki kullanılmaktadır.

Olumlu geniş zaman çekimi; istersen (1-74), vurarsan (2-41), bülürsen “bilirsin”(2-15), görersen “görürsün”(16-5), yaparsan “yaparsın”(19-9), tanırsan “tanırsın”(33-63), evlendirîrsen “evlendirîrsin”(11-60), yetişîrsen “yetişîrsin”(1-56)

Olumsuz geniş zaman çekimi; demezsen “demezsin”(14-20), getîrmezsen “getîrmezsin”(14-60)

Teklik III. Şahıs:

Olumlu geniş zaman teklik III. Şahsın çekiminde “-Ar,-ır, -ır, -Ur” ekleri kullanılmaktadır. Olumsuz geniş zaman çekiminde ise “-mAz” eki kullanılmaktadır.

Olumlu geniş zaman çekimi; verir “verir”(1-9), diyer “der”(2-3), düşer (2-14), doldurur (2-31), aparır “götürür” (2-32), gider (2-32), bakar “bakar”(2-32), bular “bulur”(2-35), gelir “gelir”(11-41), yapdırır “yaptırır”(11-64), eder (2-6), gider (2-6), bırakır “bırakır”(2-8), keser(2-34) yazar (2-40), yener “iner”(2-44), görer “görür”(2-45)

Olumsuz geniş zaman çekimi; vermez (25-10), bahmaz“bakmaz”(26-10), kesmez(2-34), istemez (17-10), gelmez (25-26)

Çokluk I. Şahıs:

Çokluk I. Şahsın çekiminde “-Arıh, -UrUh” ekleri kullanılmaktadır.

diyeriş “deriz”(6-3), annatamariş “anlatamayız”(35-12), galamariş “kalamayız”(8-7), gelemeriş “gelemeyiz”(3-5), diyemeriş “diyemeyiz”(3-6)

Çokluk II. Şahıs:

Olumlu geniş zamann çokluk II. Şahsın çekiminde “-Arsız, -UrsUz” ekleri kullanılmaktadır. Olumsuz geniş zaman çekiminde ise“-mAzsız” eki kullanılmaktadır.

tanımaızsız (17-8)

Derlenen metinlerde olumlu geniş zamanın çokluk II. Şahsın çekimine rastlanılmamıştır; ancak bölge ağzında yaparsız, görersız, götürürsüz, oturursuz şeklinde kullanılmaktadır.

Çokluk III. Şahıs:

Olumlu geniş zaman çokluk III. Şahsın çekiminde “-Arlar, -UrlAr, -rlar, -irler” ekleri kullanılmaktadır. Olumsuz geniş zaman çekiminde ise “-mAzlar” eki kullanılmaktadır.

Olumlu geniş zaman çekimi;gavuşurlar “kavuşurlar”(1-44), düşerler (1-44), bayılırlar (1-44), geçerler (2-8), gid-erler (2-8), telerler “itelerler”(2-33), atarlar (2-33), koşarlar “koşarlar”(2-34), vur-arlar “vururlar”(25-33), dögerler “döverler”(25-33), oturur-lar (2-43), verirler “ver-irler”(4-8), öldürürler (4-11)

Olumsuz geniş zaman çekimi; pişirmezler (7-33) neTmezler (25-33), vurmazlar(34-14)

3.11.2. TASARLAMA KİPLERİ

3.11.2.1. Emir Ekleri

Bölge ağızında emir kipinin çekiminde tekil ve çoğul II. ve III. şahsın çekimleri görülmektedir. Şahıslara göre çekimlenişi aşağıda gösterilmiştir.

Teklik II. Şahıs:

Erciş ve çevresinde II. tekil şahsın emir çekiminde iki çeşit kullanım söz konusudur. Birincisi Türkiye Türkçesinde olduğu gibi eksiz kullanım vardır. Fiillerin kök ve gövdeleri ek almaksızın doğrudan doğruya emir ifadesi taşımaktadır. İkinci kullanım ise “-ginan, -ginen” ekleriyle sağlanan emir çekimidir. Bu Eski Türkçede de yaygın olarak kullanılmış olan -gıl, -gil ekinin benzeri veya biraz daha genişlemiş şeklidir denilebilir. Bölgede de oldukça sık kullanılan bir ektir.

Eksiz kullanım; yap (2-46), götür (2-50), ver (2-50), gêt “git”(4-92), sen gal “sen kal”(4-86), yardım et (4-86), ge “gel”(4-88), topla (4-89), ba “bak”(4-90), garışma “karışma”(7-18), tele “itele”(11-15), ol (11-31), pişir (11-34), al (14-69), ge “gel” (17-5), gör (17-5), apar “götür”(25-3), isde “iste”(25-16), çıh “çık”(25-19), at(11-8), görset “göster”(17-2), getir “getir”(1-32), bağ “bak”(1-48)

-ginan, -ginen ekleriyle sağlanan emir çekimi; yatginan “yat”(15-3), yılgınginan “yı-ka”(4-92), gêtginen “git”(4-91), äffeTginen “affet”(9-17), hedye etginen “hedye et”(17-3), görhmaginan “korkma”(25-14), atginan “at”(25-17), deginen “de”(25-18), aparmaginan “götürme”(31-13), verginen “ver”(33-3), sorginan “sor”(33-41), tanıginan “tanı”(33-42)

Teklik III. Şahıs:

Teklik III. Şahsın emir çekiminde “-sın, -sIn, -sUn” ekleri kullanılmaktadır.

yesın “yesin”(1-7), içsın “içsin”(1-7), gêtTsın “gitsin”(2-33), görsün (1-8), desın “desin”(1-8), etmesın “etmesin”(1-78), ğurusun “kurusun”(1-14), aparmasın “gö-türmesin”(10-1), düşürmesın (10-1), uTsın “yutsun”(2-32), salmasın (10-1), eTsın “etsin”(10-2), eylesın “eylesin”(10-12), versın “versin”(11-75), gelmesın “gelme-sin”(17-15), gelsın “gelsin”(17-16), alsın (17-16), tutsın (17-20), evlensın “evlen-sin”(21-7), taşsın “taksın”(21-8), almasın (27-41), görsün (27-41), evlendirsın “ev-lendirsin”(27-42), barsın (27-42), ğalsın “kalsın”(27-42)

Çokluk II. Şahıs:

Çokluk II. şahsın emir çekiminde “-ın, -In, -Un” ekleri kullanılmaktadır.

getirın “getirin”(1-32), sahap olun “sahip olun”(1-36), durmayın (1-47), gelin “ge-lin”(1-47), gidin “gidin”(1-64), verin “verin”(1-70), ğahın “kalkın”(3-3), temizle-yin “temizleyin”(3-5), gêtmeyin “gîtmeyin”(4-29), yerleşin “yerleşin”(4-29), diğ-ğet edin “dikkat edin”(4-16), öldürmeyin “öldürmeyin”(4-43), çıhın “çıkın”(4-46), gidin “gidin”(4-46), kesin “kesin”(4-79), götürün (4-49), taşın “takın”(4-123), demeyin “demeyin”(11-79), tutun (11-79), söyleyin “söyleyin”(21-10), verin “verin”(25-3), oynayın (14-65), yin “yiyin”(25-3), gidin “gidin”(4-123)

Çokluk III. Şahıs:

Çokluk III. şahsın emir çekiminde “-sInlAr, sInler, -sUnlAr” ekleri kullanılmaktadır.

aparsınlar “götürsünler”(25-15), götürsünler (31-5), görmesinler “görmesinler” (33-38)

3.11.2.2. İstek Kipi

Teklik I. Şahıs:

Teklik I. şahsın istek çekiminde “-ım, -Im, -Um,-ûm” ekleri kullanılmaktadır.

oturum “oturayım”(1-12), yım “yiyeyim”(1-12), yıhıyım “yıkıyayım”(1-14), serım “sereyım”(1-14), ğurban olım “kurban olayım”(1-21), gelım “geleyım”(1-64), sa-tım “satayım”(2-30), baħım “bakayım”(4-10), sığınım “sığınayım”(4-58), yatırım “yatırayım”(4-64), gönderım “göndereyım”(4-85), verım “vereyım” (4-117), ğan-dırım “kandırayım”(4-120), edım “edeyım”(10-2), bıraħım “bırakayım”(11-33), gelım “geleyım”(11-33), alım “alayım”(11-34), saħlıyım “saklayayım”(11-47), ge-tırım “getireyım”(14-18), evlenım “evleneyım” (14-60), görsedım “göstereyım”(17 -3)

sahabın olam “sahibin olayım”(1-28): bu sözcükte görülüğü gibi nadir olarak -Am eki de kullanılmaktadır.

Teklik II. Şahıs:

Teklik II. şahsın istek çekiminde “-AsAn” eki kullanılmaktadır.

baħasan “bakasın”(1-26), ne yesen ne içmiyesen “ne yiyesin ne içmeyesin”(1-25), göresen “göresin”(4-96), etmiyesen “etmeyesin”(10-13), veresen “veresin”(10-13) ğorıyasan “koruyasın”(10-14), olasan “olasın”(11-46), dökesen “dökesin”(12-14), alasan “alasıın”(2-65), giyesen gelesen “giyeesin gelesin”(2-65), edesen yesen “ede-sin yesin”(28-4)

torpaħ başan ola kül başan ola (33-39): bu cümlede II. Tekil istek çekimi -a ekiyle oluşturulmuştur.

gidedın düşedın “gideydin düşeydin”(4-39): bu sözcüklerde çekim -e ekiyle sağlanmıştır.

Teklik III. Şahıs:

Teklik III. şahsın istek çekiminde “-A” eki kullanılmaktadır.

gele (1-78), ola (2-5), etmiye (10-12), ala apara (25-32), teslim ede (25-33), geberedi “gebereydi, öleydi”(31-12)

Çokluk I. Şahıs:

Çokluk I. Şahsın istek çekiminde “-Ağ, -Ak” ekleri kullanılmaktadır.

vereh “verelim”(4-30), gалаğ “kalalım”(4-30), vurağ“vuralım”(4-61), alağ“alalım” (4-5), öldüreh “öldürelim”(4-61), gonusdurağ “konuşuralım”(4-61), süründüreh “süründürelim”(4-135), götüreh “götürelim”(4-137), açağ “açalım”(14-43), gideğ “gidelim”(11-75), yapağ “yapalım”(16-16), görsedeğ “gösterelim”(17-7), alağ “a-lalım”(18-16), çığarağ “çıkartalım”(22-15), getیرهğ “getirelim”(25-28), oturağ “otu-ralım”(18-16), göreğ “görelim”(1-22), yetişek “yetişelim”(4-7), yek “yiyelim”(11-40), götürek “götürelim”(18-12)

Çokluk II. Şahıs:

Çokluk II. şahsın istek çekiminde “-Asız” eki kullanılmaktadır.

Bu şahsın çekimine metinlerde örneğine rastlanılmamıştır; ancak bölge ağzında getiresiz, görsetmeyesiz, taşıyasiz, gonusasiz şeklinde kullanılmaktadır.

Çokluk III. Şahıs:

Çokluk III. şahsın istek çekiminde “-AlAr” eki kullanılmaktadır.

getireler (33-2), yeler “yiyeler”(18-17), götüreler (4-126), gideler (1-51)

3.11.2.3. Şart Kipi

Şart kipinin çekiminde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “-sA” eki kullanılmaktadır. Şahıslara göre çekimlenişi aşağıda gösterilmiştir.

Teklik I. Şahıs:

Teklik I. şahsın şart çekiminde “-sAm” eki kullanılmaktadır.

desem (22-32), yapsam (16-8), gêtsem “girse” (25-33), çiharsam “çikar sam” (33-63)

Teklik II. Şahıs:

Teklik II. Şahsın şart çekiminde “-sAn” eki kullanılmaktadır.

gêtsen “gitsen” (1-55), bilsen (11-78), yapsan (11-78), olmasan (14-20), getirmesen “getirmesen” (14-21), gidersen (16-3), vermesen (19-8), bilmesen (14-6)

Teklik III. Şahıs:

Teklik III. Şahsın şart çekiminde “-sA” eki kullanılmaktadır.

olmasa (5-14), olsa (19-6)

Çokluk I. Şahıs:

Çokluk I. Şahsın şart çekiminde “-sAğ” eki kullanılmaktadır.

Metinlerde örneğine rastlanılmamıştır; ancak otursag, görseğ, görüşeğ tarzında kullanılmaktadır.

Çokluk II. Şahıs:

Çokluk II. şahsın şart çekiminde “-sAz” eki kullanılmaktadır. Metinlerde sadece bir sözcükte örneğine rastlanılmıştır.

dağıTsaz “dağıtsanız” (7-26)

Çokluk III. Şahıs:

Çokluk III. Şahsın şart çekiminde “-sAlAr” eki kullanılmaktadır.

verseler (4-8), atsalar (11-67)

3.12. FİİLİMSİLER

3.12.1. İsim - Fiiller (Ad - Eylem, Mastar)

İsim-fiil, fiillerin isimleşmiş halidir. Türkiye Türkçesinde -mak, -mek, -ma, -me, -iş, -iş ekleriyle sağlanan bu yapı fiilleri isimleştirerek bir olayı, bir durumu anlatır hale getirmektedir (Bayraktar,2004:7). Bölge ağızında da bu isim-fiiller kullanılmakla beraber bir takım ses farklılıkları göstermektedir.

-mAḥ, -mAğ

ḡoyunlari aparī otarmaḡa “koyunları otarmaya götürüyor”(2-9), geldiler istemeḡe “istemeye geldiler”(3-6), düşdiler yatmaḡa “yatmaya dğştüler”(4-64), gelīler ḡızı aparmaḡa “kızı götürmeye geliyorlar”(4-130), gidī tarlalari gezmeḡe “tarlalari gezmeye gidiyor”(8-3), ḡutarmaḡ istiyī “kurtarmak istiyor”(20-3), evlenmeḡ istiyī “evlenmek istiyor”(25-7), çalıḡmaḡ için “çalışmak için”(32-3), gelmeḡ zorundadıḡ “gelmek zorundaydık”(32-6), ehmeḡini yapmaḡa (33-31), gezmeḡe gidipler “gez-meye gitmişler”(34-8), pişirmeḡe gidī “pişirmeye gidiyor”(34-20)

-mA

Eylemlerin köklerine ve gövdelerine getirildiğinde iş adları oluşturmaktadır. Bu ek Türkiye Türkçesinde kullanılan şekliyle bölge ağızında kullanılmaktadır.

gelīyīḡ oynamaya “oynamaya geliyoruz”(7-28), oturmaya gelīyīḡ “otarmaya geliyoruz”(7-28), namaz ḡılmaya (11-36), ḡız geTdi daddi getirmeye “kız tatlı getirmeye gitti”(12-12), içmeye (14-22), geçmeye (14-22), ḡutarmaya “kurtarmaya”(20-11), kendi işinde çalıḡması (32-10), kesme kesme daşlar (30-4)

-Iş, -Uş

İş ve hareket isimleri yapan eklerdendir.

onlara görüş edī, baħış edī ‘‘onlara görüş ediyor, bakış ediyor’’(11-75), senin yatışın yapaħ ‘‘senin yatışını yapalım’’(28-21), dönüş için (32-4)

3.12.2. Sıfat - Fiiller (Partisipler, Ortaçlar)

Sıfat -fiiller nesnelere hareket halindeyken ifâde eden kelimelerdir. Hem zaman ifâdesi taşımakta hem de hareketlerin özelliklerini ifâde etmektedir. Sıfat-fiiller ekleri isim kök ve gövdelerine gelerek isim gibi çekimlenmekte ve isim gibi kullanılmaktadır (Ergin,2006:334).

-mİş, -mUş

Bu ek hem sıfat - fiil hem de zaman işlevinde kullanılan eklerdendir.

yetişmiş bir adam (8-4), yetişmiş bir zat(8-11), paslanmış paħır ‘‘paslanmış bakır’’(14-5), oħumuş bir eyi ayle ‘‘okumuş bir iyi aile’’(8-5)

-An

Geniş zaman ifade eden bu ek geniş ölçüde kullanılan sıfat-fiil ekidir. Şekil ve zaman eki durumuna geçmeyen ve sadece sıfat-fiil eki olarak kalan bir ektir (Ergin, 2006:334)

gelen giden ekmeğini yesin (1-7), geçen yuvadan (1-30), o dağdan giren yerde (1-39), saħlayan Allah saħliyi ‘‘saklayan Allah saklıyor’’(2-38), içeriye giren yerde (2-61), al-tın ğaladan yenen ğız, altın ibrîħ götüren ğız ‘‘altın kaleden inen kız, altın ibrık götüren kız’’(2-67), ğaşmiyanları öldürmişdiler (4-42), o gelenler (4-46), yataħ veren verirdi, ħali veren verirdi (5-27), olan zaman (7-25), geçen o faħır (9-8), giyen adam (9-12), ğarşıma çıħan bi adam ‘‘karşıma çıkan bir adam’’(9-19), üzüm kesen zaman (12-5), yolda ğalanlara ‘‘yolda kalanlara’’(23-6), istiyen varmış (27-18), kındırag dögen meħlesinnenem ‘‘kındırak döven mahallesindenim’’(33-43)

-dIk, -dUk

Geçmiş zaman anlamı taşıyan eklerdendir. Bu ekin en belirgin özelliği iyelik eki olarak kullanılmasıdır. İyelik eki bu ekle kaynaşmış bir durumda bulunur (Ergin, 2006:335)

hege menim dedigimse “eğer benim dediğimse”(1-35), habar geldiği için (4-5), tendırde yaptığımız “tandırda yaptığımız”(6-3), giyindiği elbiselere (9-2),geçtiği zaman (9-8), yaptığım ibadetimi(9-15), ağladığım için(9-20), bu yaptıkların“bu yaptıkların” (16-17), gütardığın çocuğı “kurtardığın çocuğtu”(20-13), yeterli olmadığı için(32-6) ördekleri getirdiğini (34-23)

-AcAğ, -AcAk

Gelecek zaman ifade eden bu ek en sık kullanılan sıfat-fiil eklerindendir (Ergin, 2006:336)

ekmeği bitireceğim sırada (6-2), ne yapacağımızı şaşırtdığ (6-4), olmiyacağ bir hayat (6-10), yaşınmıyacağ bi hayaTTi (6-10), gét bileceğin yap “git bileceğini yap”(20-15), adım atacağ yer yoğ (22-22), huyuna hşyetine gelecek insan “huyuna haysiye-tine gelecek insan”(27-9)

-r, -Ar, -Ur

Metinlerde örneğine rastlanılmamıştır.

-mAz

Metinlerde örneğine rastlanılmamıştır.

-AsI

Metinlerde örneğine rastlanılmamıştır.

3.12.3. Zarf - Fiiller (Gerundium, Ulaçlar)

Ulaçlar, yüklemeleri nitelemekte ve hareket halinde olan fiillerin durumlarını göstermektedirler. Bu nedenle de cümleler içerisinde zarf görevini üstlenmişlerdir. Fiil kök ve gövdelerine ulaç ekleri getirilerek yapılmaktadırlar (Ergin,2006:338).

-A

Bu eklerin kullanımı daha çok ikilemeler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Hareketlerin, oluşların yapılış şeklini göstermektedirler.

dıgırana dıgırana gidī “yuvarlana yuvarlana gidiyor”(33-6), sallana sallana düşī nenenin peşine “sallana sallana ninenin peşine düşüyor”(33-37)

-r.....-mAz

Cümle içerisinde eylemlerin hem olumlu hem de olumsuz şekillerinin bir arada bulunduğu eklerdir. Yaşanmakta olan olayın aynı zamanda gerçekleşmekte olduğunu bildiren ulaçlardır.

daşınır daşınmaz “taşınır taşınmaz”(1-23), ister istemez (17-10), girer girmez (1-19), pencereyi açar açmaz (19-15), ağlar ağlamaz (1-43), gelir gelmez (25-26), gönderir göndermez (7-3), çalır çalmaz (14-15), gider getmez (12-15)

-IncA, -UncA

Ulaç durumundaki yargıyla cümledeki asıl yargının aynı zamanda meydana geldiğini ifade eden eklerdir (Ergin,2006:341).

Çelebbağı'na yetişince (32-2), iş bulamayınca (32-4), gün ışınınca (32-7)

-Ip, -íp, -Up

Bu ek bölge ağızında hem öğrenilen geçmiş zaman eki olarak hem de ulaç eki olarak kullanılmaktadır.

onlari teğíp edíp gidī “onları takip edip gidiyor”(1-53), Allah yol veríp doğum yapmi-yasan (1-58), gidip almam (4-115), hayat sürüp gidiyor (6-13), gállıp

tekrar Çelebbağ'ı nan çih̄ilar “kalkıp tekrar Çelebibağın'dan çıkıyorlar”(8-7), gelip tekrar dön̄i “gelip tekrar dönüyor”(8-4), gidip giyinip gezeceğem (9-1), oğuyup bildirmiyeceğler (30-11), iş bulup çalışmağ için gêtmişdiğ (32-3)

-dUkçA, -TUkçA

Eylemlere devam etme ve tekrarlama gibi anlamlar yüklemektedir. Metinlerde örneğine fazla rastlanmamıştır.

ananın elin̄i öpTükÇe “annenin elini öptükçe”(11-77)

-mAdAn

Bu ekler cümlede eylemin daha önceden gerçekleşip bitmiş olduğunu ifade eder.

man demeden meni verdiler (3-2), görmeden almazdım (3-16), gezmeden gel̄i (2-53)

-AndA

Daha çok gelecek zamanı işaret eden ektir.

derdimiz olanda (35-3), ehmek yapanda (33-61), çadırdan çığanda (1-58), keşiş babo gelende (1-70), el ele verende (1-72), havuza girende (1-2), davarrari aparanda “davar-ları götürende”(4-65), damda buğda serende (11-7), guyidan su çekende (11-15), oynayın diyende (14-65), ağşam gelende yerik (11-34), dönende sen bülürsen (33-27), yatanda anasi gel̄i rüyasına “yatanda anası rüyasına geliyor”(25-13), gonusduranda èle dur̄i “konuşturanda öyle duruyor”(27-4)

-ArAğ

Metinlerde tek örneğine rastlanılmıştır.

misafir olarak “misafir olarak”(34-3)

-mAktA, -mAhdA

Metinlerde tek örneğine rastlanılmıştır.

gelişmekte zorluğ çekiyor “gelişmekte zorluk çekiyor”(22-29)

3.13. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Çalışma alanı olan Erciş ve yöresinde kurallı cümle kullanımının yanında devrik cümlelerin de yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle yüklem yerine göre cümle kullanımlarına da kısaca değinmek gerekli görülmüştür.

Yüklemler genellikle cümlelerin sonunda bulunmaktadır. Bu durum Türkiye Türkçesinin söz diziminin belirgin özelliklerindedir. Kimi kullanımlarda çeşitli nedenlerden dolayı söz diziminde değişiklikler olmaktadır. Söz diziminde en belirgin öge yüklemidir. Yüklem bulduğu yere göre cümleler kurallı ve devrik cümleler olarak sınıflanmaktadır (Karahan,2016:100).

3.13.1. Kurallı Cümle: Yüklemi sonda olan cümlelere kurallı cümle denir. Bu cümle yapısında cümle içerisindeki diğer öğelerin tümü yüklemden önce gelmektedir (Aktan, 2006:120).

bi tene padişah varmış (1-1), dağın terefine geçdi (1-20), üç tene atlas çadır guruludur (1-21), menim göyunumi sağisan yisen “benim koyunumu sağıyorsun yiyorsun”(2-11), behliyecem bahım nerye gidī “bekleyeceğim bakayım nereye gidiyor”(2-12), ço-cuğa sahap olī “çocuğa sahip oluyor”(2-20), gahdıh temizlik yapıdıh (3-6), iki oda bi salon vardı (3-10), bize de bişeler verdiler (4-15), anami babami itirmişem (4-59), bi fırtına bi üzügâr çıhī (4-144), o vahıT dolap yoğdi (5-13)

3.13.2. Devrik Cümle: Yüklemi cümlenin sonunda olmayan cümlelere devrik cümle denir. Bu cümle yapısı daha çok cümlede dile getirilen düşüncelere, yargılara duygusal boyut kazandırmak amacıyla kullanılır. Daha çok şiir dilinde kullanılan cümle yapısıdır. Bununla birlikte atasözlerinde, hikâye ve romanlarda, günlük konuşmalarda sıklıkla kullanılmaktadır (Özkan ve Sevinçli,2009:168).

o daş gelī ğapanī onun üstüne“o taş geliyor onun üstüne kapanıyor”(1-31), o da onnan barabar gēTdi girdi içeriye “o da onunla beraber gitti içeriye girdi”(1-19), ğoyuni saĝī yedirdi çocuĝa “koyunu saĝıyor çocuĝa yediriyor”(2-20), abıd gine yazī atī suya “abit yine yazıyor suya atıyor”(2-22), baĝdım geldiler istemeĝe “baktım istemeye geldiler (3-6), meni verdiler ğocaya “beni kocaya verdiler”(3-8), eşki tökerdiler üstüne “üstüne ekşi dökerdiler”(5-12), gidī tarlaları gezmeĝe “tarlaları gezmeye gidi-yor”(8-3), gelinīn yanındayam men (10-3), birinin adını ğoyī dudeli “birinin adını du-deli koyuyor”(14-47), baba bayramnan sora ge burya (26-12), sen nenen vurdun eh-mek yapanda “se ekmek yapanda neyle vurdun”(33-61), bi satıl su tökī ğazanın içine “kazanın içine bir kova su döküyor”(33-35), duz atī ğazanın içine “kazanın içine tuz atıyor”(33-35)

4. METİNLER

1

Derlenen Kişi : Gülperi İŞLEYEN

Yaşı : 76

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Gölağzı Mahallesi

Konular : Masal

Bi tene padişah varmış padişahın ğızı bi gün gidī has bahçaya yıhana orda halhalını üzügini küpesini birañi gülün dalına, giri havuza, havuza girende bañi havadan üş tene ğuş geldi ğondi o gülün dalına, gülün dalında biri yeşildir, biri beyazdır biri sarıdır o yeşil olan halhalını üzügini küpesini alī ağzına yallah çihī gidī.

- 5 Bu ğız geli günü gününnen aĝliyi sızliyi firar figan edi. Babasi padişahdır toħdor ğalmiyi loħman hekim ğalmiyi gezdiri dolandiri bunun çaresini bulamiyi diyi baba mana yeddi yolun üstünde bi tene lokanta yap gelen giden ekmeğini yesin çayini içsin, ihtiyacini görsün getsin başınnan gelenleri man desin belki Allah'dır özine diyi o ğuşlardan biri man cevap verir. Baba padişahdır yoħdur yapī gidī bi tene lokanta yapī
- 10 buni birañi başına işda seyisleri çalışdıranlari Allah'ın emrinen bu dilden dile dolani dolananda bu bañi bi tene kel ğız varmış bi kór anasi varmış diyi men hekâye çoħ biliyem gidim ele orya bi tene diyim özüme oturum ekmegimi yim ğañi geli, serçe çoĝi gibi bi yere bele bi su añi diyi ana ele ge seni kiddi bu sunan senin başın gözün çat matın yihiyim serim ğurusun. Men de ter merimi yihiyim ele temmiz gidek. Bunun
- 15 anasının çatını çutuni yihiyi seri güneşe. Anasının başını yihiyi gidiri arħasına, oturi öz başını yihiyi bañi ne daĝ yarildi āfedersen bir ühli eşşeK çihdi daĝdan ükli eşşeK çihdi. keller fena olur ğaçi gidī o eşşeğin yanına bañi ki ne bi tene daş bele böyük bi

caba daş bèle ğahdı bi büyük delik bèle açıldı. Ordan o eşşeK girdi içeriye. O da onun
guyruĝını tutdı o da onnan barabar ğeTdi girdi içeriye, içeriye girer girmez daĝın
20 terefine geçdi. Baĝdı ne bir ĥas baĝçadır. Rabbim Alemin Allah ne yaratıp   içinde
var. Üş tene atlas çadır ĝuruludur. Çiçekler, b lb ller ne diyim işda ĝızıma ĝurban
ol m, bu b le saĝlanı diyi baĝım ĝerek bunda bir hikmet var. Bu nedir eşşegin  ki a ılı
 z  z ne altın sinilerde yemekler ĝehveler daşını o çadırlara, daşınır daşınmaz baĝı ki
ne havadan  ş tene ĝuř ĝeldi. Sari ĝeTdi sari çadıra, beyaz ĝeTdi beyaz çadıra, yeşil
25 ĝeTdi yeşil çadıra sirkindiler oldılar birer babagid ne yesen ne içmiyesen bunların
H sn-i Cemaline ba asan, girdiler içeriye. Bu kel ĝız da b le aradan durup bunlara
seyred . Onlar ekmeklerin, ĝehvelerinen bele o yeşil ĝuř olan otur  aĝliyi aĝliyi o
halhali  z gi k peyi biraĝı. Men nedim. Men senin sahabın olam diyi bu da diyi bunda
bi hikmet var. Gine ĝuř olılar çıĝılar gidiler gine o eşşegin  ki toplanı o siniler toplanı
30 baĝlanı gine ayni ge en yuvadan gine eşşegin ĝuyruĝunnan tuti onnan barabar ayni
yerden çıĝı baĝı anasi, gine o daş ĝeli ĝapanı onun  st ne, çıĝılar gidiler lokantaya, o
ĝızın yanına, diyi ĝetir bu misafirlerimize yemek ĝetirin, ekmek ĝetirin diyi. Anam
diyi patrona diyi men  le bi hikmete ras ĝelmiřem. Men ekmek de yememişem. Dedi
nece, diyi halheval hal b leken b le e diyi senin tufaĝın daĝılmasın. Yeddi senedir men
35 oni ariyam diyende vala bu ĝahı diyi hege benim dedigimse men orda ĝalac m
ordakilere diyi baĝ bu adam buranın sahabıdır. Burasi bunundur anasına sahap  olun
bu gelene ĝede ordan ĝahılar ĝeliler o suyun başına  vle ezani oĝunı baĝı ki ne gine o
daş  le b le yarıldı. O eşşeK gine çıĝdı ĝeldi  hli bi eşşeK. ĝeldi o daş b le ĝahdı. O
eşşeK o daĝdan ĝiren yerde orda ĝızı tuti diyi baĝ  le elin ĝaparsa ĝalırsan burda daha
40 çıĝamazsan. Gidi baĝı ki ne heĝgeTTen  ç tene çadır, ĥas baĝça ne diyim almalar,
heyvalar, narlar oda ne biçim orda saĝlanılar. N ce baĝı, diyi vala bu ĝuřlar o ĝuřlardır,
ĝuřlar ĝeli orda yeni. Herkes ĝiri  z çadırına. O yeşil gidi  z çadırına o  z gi, halhali,
bilezigi biraĝı ĝarřına aĝliyi. Aĝlar aĝlamaz b le çadırın şeyini ĝaldiri bu ĝız ĝiri
içeriye. O kel ĝız  z ni saĝliyi. Bu ikisi birbirine ĝavuřurlar. Orda d şerler bayılırlar.
45 ĝardařlari ĝeli baĝı ki ne geliler bunların ikisinin nik hını kesiler bu iki ĝardař u lar
gidiler o kel ĝız da çıĝı gidi anasının yanına, bunlar gidiler bi ĝuni bi n me bi b y k

mektuP gelī dūṣī bōyūk ġardaṣın önüne dedi oġlum hēç ‘ecele durmayın hemen gelin
üçünci sefer gelī diyī baḥ sizi daṣ ederem üçünci heFTe diyī ataṣ ataram sizi hePPi
yandırırım. Heyvaḥ! diyī bu olmadı bu ġaḥī getiri ġardaṣına diyī halheval hal beleken
50 bele bu ġız da hamle ġalī bunlar ġaḥīlar getiriler ġızın ġocasi aġliyi dolani ġaḥī gidī bi
desTe gülnen nergis topliyi getiri. Yatılar gece ġaḥacaḥlar gideler. Bu ġız yatī baḥī ki
ne ġocasının boynunun altınnan çekī, bu gülnen nergisi biraḥī suyun içine altın
şamdani geçirdi, gümüş şamdani yandırī bu ġız da dūṣī bunların peşine onları teġip
edip gidī baḥī ki yolda bi tene keşiş diyī keş babo ne vardı. dedi vala ġızım üş tene ġuş
55 uçidi bi tenesi düşdi yere çırpınidi iki ġuş gelidi buni ġaldırīdi. Bi daha, ġetsen
yetişirsen ġız diyī keş babo sen o esbapların ver man. Esbaplarını giyi olī keşiş dūṣī
bunların yoluna gidī. Gidī baḥī bunun ġocasi çırpini, o yeşil ġuş gelī buni ġaldıra,
çadırdan çıḥanda da diyī ġari senin elin elime degmiyene gede Allah san yol verip
doġum yapmiyasan. Bu gidī bunlara yetişi ġocasına, ġayınlarına yetişi. ġocasi sorī
60 diyī keş babo sen hardan gelisen diyī. Diyī vala filan yerden geliyem. Diyī ne gördün
hēç. Diyī vala ġardaṣ ne gördüm neler gördüm daṣ baġrimi deler gördüm, atlas çadır
çat gördüm içinde bi gelin yatar gördüm, gülünen nergisi solar gördüm, altın şamdan
geçer gördüm, gümüş şamdan yanar gördüm. Bu keşiş basi yapışdri gösgüne ġardaṣ
diyī siz gidin men keşiş alacām gelim, keşişnen bereber gelecem. Tek gidiler çıḥilar
65 periler padişahının oġulları da gelip oraya, asgerliğe gidiler evvel bōyūk ġardaṣını
evlendiriler, toyuni ediler, gelini getiriler ortancayı da evlendiriler getiriler küçügi
evlendirende bu oġlan ele aġliyi fırgan edī. Diyī keş babo ne gördün ne gördüm neler
gördüm daṣ baġrimi deler gördüm, atlas çadır çat gördüm içinde bi gelin yatar gördüm,
gülünen nergisi solar gördüm, altın şamdan geçer gördüm, gümüş şamdan yanar
70 gördüm. Anasına diyī keşiş babo gelende meni gelinnen el ele verin. Keşiş babo gidī
oġlanın elini tuti ġızın elini tuti bunlar el ele verende Rabbil Alemin bunlara yol verī,
ġari doġum yapı. Gelin bi yana oġlan bi yana ġaçi. Başının ġabini ġaldiri baḥī altın
örgülü saçları tökülī boynuna. diyī, demek sendin, diyī vala mendim. İstersen meni
öldür istersen kes. Men yeddi senedir senin ḥşretin çekidim bi sene daha çekerem.
75 Gidiler padişaha diyiler halheval hal mesele bele. Keşiş doğdi. Diyī nece keşiş doğdi?

Gelî bahî ne, bi gelîn dayanıp duvara. Gelîn onun müjdesi olî. Filan melmeketîn padişahının ğızı geldi. Üzüğünü, küpesîni aldı getirdi a bu ğız düşdi onun peşîne geldi. Dedi e Allah size ğabul etmesîn Türk evladi gele mením oğlumun düğününe niye bêle eTdíz. Vala gelîni ğahî yolliyî ğırğ gün ğırğ gece toy düğün edî. Yî içî muratına geçî.

80 Havadan üş alma düşî biri man biri Gülperi'ye ğabuğlari da san.

Derlenen Kişi	: Cemile ÇALIŞIR
5 Yaşı	: 89
Öğrenim Durumu	: Okur – Yazar değil
Yer	: Gölağzı Mahallesi
Konular	: Hikâye

Evvelki padişahlar çıhılar seyhaha geziler bañılar bi bulağın başında bi abıd oturı. Abıd hoca sen burda ne yapısan bu çeşmenin başında. Diyer gederleri yazıram diyer benim de gızımın gederini yaz diyer he senin gızın gederi bi nañırçı oğlunun başındadır. Diyer men bi padişah olum benim gızımın gederi bi nañırçı oğlunun başında ola yoñ diyer, hardadır diyer filan melmekeTde filan yerde nañırçı diyer salıñ eder. Bu padişah gider orya, gider nañırçının evine çocuñ da oğul evladi tezze olup. Diyer sen bu çocuğı satısan? Bir avuç altın verır çocuğı alır gider. Bi dağın başına gider birañır bi gayanın dibine geçerler giderler. Devirsü günü bi çoban da geyunlari aparı otarmağa geyun memelerini birañı o çocuğun ağızına çocuñ emı iki üş gün bele, bir ihTiyar gadının geyunudur meger, diyı çobana bu gede geyunun içinde sen benim geyunumi sağısan yisen benim idarem o bi geyundur, e diyer vallah men sağmiram senin geyunun hama ele başını alı sürüden çıñı gidı. Men behliyecem bañım nerye gidı çoban devirsü günü bañar geyun sürünün içinden seçıldı çıñdi gèTTi, bi gayanın dibinde durdi. Çoban düşer bunun arhasına gider bañar ne bi çocuñ gundağın içinde bi oğlan çocuğı memelerini birañıp ağızına emı. Diyer Yarabbi sen bülürsen. Çocuñ emı toñ, çoban çocuğı alı gucağına çobanlara diyı geyuna moğaT edın men gelene gede. Bu çocuğun gundağını alı gucağına gidı nenenin gapısına senin geyunun südüni yen bu çocuğdur. Behledım behledım gèTdi bi gayanın dibinde bacağını ayırdı memelerini godi ağızına çocuñ yedi. Nene çocuğı alı öpi, sevi diyı Allah man çocuñ verdi. Daha geyuni sağı yedirdi çocuğa. Çocuğa sahap_olı. Çocuñ böyüyı giri on beş yaşına

padişahnan vezîrler gine gidîler çîhîlar seyeha gezmeğe gidîler gine o bulağın başına
rast gelîler, bañîlar abıd gine yazî atî suya, diyî abıd bu nedîr? Diyî gederleri yazıram
è diyer menîm gızımın gederî kimin başında? Diyer senîm gızın gederî yañındadır
açılacāñ o nañırçı oğlunun başında. Diyer men nañırçı oğlunu aldım götürdüm aTTım
25 dağın başına guş mi yedi gurt mi yedi nece oldi. Nece men bi padişah olum gızımın
gederî nañırçı oğlunun başında ola. Diyî Allah yazırsa heç kimse bozamaz çîhî gidî
gine o nañırçıyı ariyî bulî. Evîne gidî nañırçı diyî vala men çocuğumi saTTım bi adam
gèTTi, birañdı evîne mi neTTi bilmîyem ariyî sorî bireyi bulî sora çîhîlar gidîler
birenîm evîne oğlan böyüyüp babagid_olup. Olup on beş yaşında, bireye diyî sen bu
30 çocuğı satmisan? Diyî vala men bu çocuğı böyütmişem becermişem nece satım.
Doldurur çocuğun ağırlıgınca altın verîr, çocuğı bireden alır aparır gider bañar
degirman geldi. Yanındakılara diyer oğlani atın bu degirmanın boğazına uTsun gèTsın
oğlani telerler atarlar suyun içine geçerler giderler. Allahın emrinen degirman suyuni
keser, keser kesmez hemem goşarlar çocuğı ordan çıhardırlar. Bi sene gede aradan
35 geçer padişah gine gider abıdı bular. Abıd diyer gederleri yazıram gederî açılanlari
atıram suya añî gidî açılmıyanlari yazıram gederleri açılî. Diyer bê menîm gızımın
gederî harda? Diyer senîm gızın gederî hama açılacāñ nañırçı oğlunun başında e diyer
nañırçı oğlı öldi gèTdi aTTıñ suya boğuldi gèTdi. Diyer yoñ sañliyan Allah sañliyî
senîm gızın gederî nañırçı oğlunun başındadır. Gider degirmanın yanına bañar oğlan
40 degirmancının yanında. Kağıdı yazar verîr oğlana diyer vezîr añşam geldi añşam
boynuni vurarsan sabah geldi sabah boynuni vurarsan. Oğlan kağıdı birañđı cebîne,
oğlan oñumayı bilmiyî, oğlan iki üş tene arhadaş alır giderler. Gider padişahın evini
bular çiçekli miçekli havuzun yanında otururlar, nefes alır birez başını goyar orda
uzanır geçer yuhuya yatar. Padişahın gızı da pencereden bañđı, yener gelir aşşāgiya
45 çocuğa bañar çocuğun cebinde bi kağıt görer, cebinnen çıharır bañar yazılanlari siler,
yazar diyer vezirîm sağolsun añşam geldi añşam dūğünlerini yap, sabah geldi sabah
dūğünlerini yap. Gız birañđı oğlanın goynuna oğlani uyadî oğlan gañđı, hoş gelipsen, sen
buralarda ne ariyîsan. Meni padişah gönderdi ki vezirîm evîne gideceñsen vezirîm evini
de tanımiyam gız vezirîm evini gösterîr oğlan gider çıñar vezirîm sarayına, vezirîm elini

50 öper kağıdı verír vezírín elíne diyer buni padişahım verdi dedi buni götür ver vezíre.
Vezír oñúr bañar sabbah geldi sabbah düğünlerini yap, añşam geldi añşam düğünlerini
yap. Çocuğın boyuca on beş tene oğlan topliyi yanına oğlana toy düğün edí bunlar
muraTlarına ğavuşılar, padişah gezmeden geli oğlana elbise kesdirí gidirí ğuşandirí,
padişahım sağolsun senín ğızın evlendirmişem gelínnen güvev geleceñler ğarşınnan
55 geçeceñler ğızı elini öpi geçi oğlan da padişahın elini öpi padişah diyí Yarabbi sen
bülürsen ğelbínde diyí ben buni bu ğede yerlere bu ğede çöllere bu ğede dağlara aTTım
gine Cenab-ı Allah bunun ğederi menín ğızımın başındadi men ne ğünah işlemişem
sen meni áffedesen Yarabbi. Orda üzi ğuyli düşi yere. Padişaha getiriler su sepiler orda
baygın ğalı alılar aparılar tohdora gelín güvev kefnen sefanan aparılar yendiriler
60 sarayına yi içi muratına geçi. b) Ğıznan oğlanın ğözleri düşi birbirine oğlan geli ğızı
sevmeye oğlanın düşmanı var. Pencereleñin şişini zeherliyí pencereñin şişinnen içeriye
giren yerde oğlan zehereni çihí gidí melmekete ğız ğahí bañı oğlan pencerede
zeherenip ğızın da ğollari zehereni.Yarabbi diyí benim düşmanım kimdir,kim bele
yapdi.oğlan da kağıda yazı goyi şeyin üstüne ele bilí nişanlisi yapıp diyí altın kasa
65 alasan elan, pañır çarıñ giyesen gelesen meni aramaya ğız diyí men ğahacām gidím
onun peşine gidí bi çeşmenín başında oturí diyí eceba o harda yatí, hangi hekimin
yanında yatí, diyí altın ğaladan yenen ğız,altın ibriñ götüren ğız sen bi su ver içím,ğız
doldurí veri içi, diyí senín nişannın altın ğaladadır,ğız gidí o ğede gidí çarıñ ayağında
delini, gidí ğümüş ğalaya bi çeşmenín başında oturí, ğümüş ğaladan yenen ğız ğümüş
70 ibriñ götüren ğız emir yemeninin sadağasına bi su ver içím.ğız su doldurí,veri içi. gidí
pañır ğalaya, pañır ğaladan yenen ğız pañır ibriñ götüren ğız bi su ver içím. İçi,diyí
senín nişannın hekimler elindedir, hekimler illaçliyılar hesTedir.

Derlenen Kişi : Sacide BAYRAM

Yaşı : 64

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Yukarı Çınarlı Mahallesi

Konular : Anı

Biz alti bacıdık anam babam bize hiç ne ğuran oğurTTurdi ne okul oğurTTurdi
 5  le herke e oğlav eTdim dolandım on seĝgiz yaşında geldiler meni isTediler hiç man
 demeden meni verdiler. Aħşam oldi. Anam babam geldi. dedi. Ğaħın buralari
 temizleyin, aħşam san nişan taħılari e biz de anamızın babamızın ĝarşına gelemerik ki
 biş  diyemerik ki ĝaldi ĝaħdik temizlik yapdik baħdım geldiler istemeĝe  le babam
 biş  de demedi dedi. Bi ĝızdır size ĝurban etmişik hiç ne geldiler man ne danışdilar
 ne g rdiler, meni verdiler gocaya. bi sene nişanni ĝaldım hiç ĝocami g rmedim. ne o
 10 meni g rdi ne men oni g rdim. toyumizi, d g n mizi yaptilar. bizi g turdiler evin
 i ine. beş tene ĝaynım vardı,iki g r mcem vardı,bi ĝaynanam vardı,iki oda bi salon
 vardı. yeddi sene onun yanında ĝaldım  oħ iş g rd k,davar, heyvan saħladik,ayran
  aħladik,davar saĝdik,inehleri mi neyse senede bi tene de  ocuħ doĝduħ onnan sora
  amur  ıĝniydik,tendir yapıdik neyse hayatımız  le ge di. ekmek yapıdik ayran
  aħliyidik, ĝamur edidik işda onnaran uĝraşdik neyse ayrıldik  oluĝumuznan
 15  ocuĝumuznan onnan sora hayatım hiç g zel ge medi şimdiki halim oladi hayaTTa
 ĝocayi g rmeden almazdım,ĝacaya da ĝetmezdim. Hem okul ĝ urdum hem ĝuran
 oğurdum  oħ cahil ĝaldik şimdi bi telefon a amirik bi yere bildiremirik,evde ĝalmışik.
 şimdiki gen ler g zel biş  yapilar. okul oğuyilar her imk nlari var ellerinde,bizde  le
 biş  yoħdi ki şimdi  oħ peşman olmişam. Ne ĝuran oh mişam ne okula ĝeTdim
 20  a şimdi anama,babama devir ohuyadım boş zamanımdı hama ne yapaħ imk nımız o

ğetendi vala oğullarımızi oğúTTurduğ ğızlarımızi gine men oğúTTurmadım beşe
ğetem oğúTTurdum babasi birağmadi dedi ğız ğısmi oğúmiyacağ. Ğızlar mana çoğ
çatılar men diyirem suçumi aliram boynuma diyirem vala sizi oğúTTurmadım ama
oğlanlarımızi ohúTTurduò maşallah elhamdülillah çoğ şükür biri müdür   oldi biri
25 polis   oldi.Allah yardımcıları olsun inşallah,anama diyım vala daha yaşlandığ daha
hayatımız bèle biTTi a şimdi hayaTTa Cenab-ı Allah ömürlerini uzun  
eTsın,gençlerimizín Allah işlerini güçlerini ras gètsın.işda bu ğetem vallah hayatım
hèç güzel değil, hayatımnan da hèç memnun değilem hadè Allah işin gücün ras geTsın
bacım.

Derlenen Kişi : Miyeser ÇELEBİOĞLU
Yaşı : 66
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Yukarı Çınarlı Mahallesi
Konular : a)I.Dünya Savaşı - b)Masal - c)Efsane - d)Masal

a)Babamın annesi diȳi.urus köyi basdi,Türk esgeri bize habar verdi.dedi böyün burdan kaçın burayı urus basacağ. bi çölmek yarpağ dolmasi doldurmuşuğ tendir yanıp atmışiğ tendire hiç düşünmedih̄ ele o dolmayi götüreğ hiç düşünmedih̄ özümüze
5 biréz ehmeg alah yolda yerik habar geldiği için biz ancağ tortop_ olduğ arhadaşlar bütün yığışdıh̄ çıhdıh̄ yola, geldih̄ geldih̄ garannih̄ çökdi,yari geceye galdıh̄,bağdıh̄ bi gurup esger sesi gel̄i,gece garannih̄ dedih̄ eceba bizim esgerdir ,bizim esgere yetişek hiç yoğ bize yardımÇi olur ,esgere ehmeg verseler bize de ver̄irler,garannih̄ kimse kimseyi görmiyi. bizden bi tene erkek yolladıh̄ dedih̄ bele yavaşıdan gêt bunnarın sesini
10 bi dinne bahım göre Türk esgeridir yoğsa urus esgeridir, biz tabi gizlendiğ özümüzi göstermiyīyih̄, bizi öldürürler bi genç gêtDi dedi vala sesleri gel̄idi gavurdurlar, urusdurlar. diȳi biz o gece yol gêtDih̄, gaş gün yol gêtDih̄ ışih̄ çökdi, sabbah _oldi hama daha yatamariğ harya yatah, bağdıh̄ urus esgeri orda, alay çadır gurdılar orya biz kaçdıh̄, sabbağ ışındi orda biréz galdıh̄, diyi bi daha da gağdıh̄ yol gêtDih̄ vala Türk
15 esgerine yetişdiğ, Türk esgeri alaya bişeler dağıdidi bize de bişeler verdiler, Türk esgerine dedih̄ filan yerde urus esgeri sesini eşiTdiğ Allah_ışkına özünüze diğget edin, burda sizin esgerinizi vururlar, diȳi biz sebep_ olduğ onnara yoğsa bizim esgerimizi orda urus esgeri vuracağdi, dedi vā siz nece tanıdız, dedi gavurdılar gavur dilce gonişidilar, diȳi esger orda önnemini aldı, dedi elesi biz guşanağ. bizim alay o gece
20 orayi basdi urusun esgerini vurdi bize de dediler burda durmaym bekē gaçannar_ olur

sizi öldürürler, diȳ biz günüzün _ ordan gèTdîh gâç gün gèTdîh sora diȳ bi yere de göş birağdıh oturduh sora bağdıh urusun davarını elinnen _ alıp bizim esger, vuruplar gırıplar urusun malını, davarını getirip her eve birer tene davar verdiler ama diȳ aÇ bişè yoğ diȳ vala getirdiler herkeş o davarını kesdi gāvurdılar özlerine diȳ oranın
25 adamları bize sahap durdi, gāzan mazan verdiler,yazdi sıcağdı özümüze idar eTdîh, çadır madır gūrduh, diȳ bez de yoğdı bële örtük aparmışdıh, örtükleri eTdîh çadır kibi içinde sıtar olduğ bi heFTe sora emir geldi dedi burdan gāçın onnar da biz de gāçdıh gèTdîh gonyaya yetişdiğ, gonyanın _ insanları bize èyi davrandılar, bi düzlüğe çadır verdi devlet, yemek ehmeğ verdiler, devlet bize dedi siz gètmeyin daha burda yerleşin
30 size yer vereğ e bizim malımız mülkümüz Erdiş'de var biz nece burda gālağ biz gālamariğ sora Erdiş'e geldih, diȳ benim ön tene , ön iki tene babamın altını duvarda sallalı bi tene de çeket birağıp üstüne, diȳ vala şimdi gāvur şeyi götürdi altınları götürdi hama diȳ bütün gırıplar,yatağları yığıplar, buğdaları devirip, yiyecekleri tüküpler,ğapıları gırıplar, bi tene gāpi gālmıyıp hemmi evleri dolanmışdılar diȳ
35 Erdiş'in içini gezdih dolağdıh kim var kim yoğ, diȳ kimse yoğ hemmi gāçıp, diȳ gèTdîh bi gāvur hāsesine rasladıh ihTiyar bi gāri dedih bu nedir sen bize herşeyi andır, dedi vala Türkler burdan bütün gāçdılar, gālanları da urus vurdi, gāri olsun, erkek olsun bütün vurdi, rahmeTdîh benim babamın anası da diȳ benim bi dayım _ esgerden gāşmışdı keşge gidedin go esgerde şehit düşedin, niye gāşdın, gelip bi ambarın içinde,
40 buğdanın içinde sağlanıp bi kere o buğdanın içinde urus esgerleri şişlemişdiler dayımı öldürmüşdiler, üç dört tene dayım vardı öldürmüşdiler, üç dört tene kızları vardı öldürmüşdiler,ğāşmiyanları öldürmüşdiler, gāçanlar gutalmışdı. Diȳ gèTdîh o çeket orda altınlar da orda gāvur hāsesi diȳ men hemmisini size diyim meni öldürmeyin, diȳ dedih vala bizi bu gēde öldürüpler bu da gāla sağ, diȳ biz de vala oni öldürdüğ.
45 yazdi bi daha da ekdiğ rızgimizi Allah verdi. Ermeniler bi daha da döndi geldi, dedi biz yerimize sahap duracayih Erdiş bizimdir. Türklere diymişler çihın gidin, diȳ o gelenler bi sene biznen Ermeni gārişih gāldih bizim erkekler de bütün esgerdir, savağa gèTTi daha gelip Erdiş'e sahap duramadi diȳ Ermenilerden bi sene gāldih, diȳ merhemeTdidiler de mal keserdiler, diyerdiler gelin siz kesin, siz de götürün, yerleri

50 vardi, mallari mülkleri vardi bi sene sora bi gecede Ermeniler Erdiş'i terkeTTiler, gaçdilar hêç bilmedih bunnar nerye gèTdiler harya gaçdilar. Devlet geldi onnarın malını mülkünü Türklere teslim etdi. Uruslarnan gididih, diyî gèTdih anamgil diyî yürüdüler men galdım yolda diyî gèTdım gèTdım garannih çökdi, anami babami bulamadım, onnar da daha birağıplar gidipler, gelip aramiyiplar, diyipler uruslar bizi

55 öldürür, diyî bağıdım gavurlar bi gurup çadır guruplar sesleri geli. Esgerlerinín leşgerlerinín sesleri geli. bi kere onnan sora bu tanimiyip ele bilip Türkdürler diyip men gidim ele Türklere sığınim beke anami babami bularam, gidip bağıp gavur urusdurlar, diyî dedi sen hardan gelisen, diyî dedim men gelmişem size sığınim daha demiyip men anami babami itirmişem, diyip men anami babami tanimiram, men

60 gelmişem size sığınim orda bilip ki bunnar urusdurlar, biri diyip bu Türk uşağıdır, vurağı öldüreğı, bessi de diyî yoğı yoğı öldürmiyeğı, dur buni gonusdurağı, hele bunun ağzınnan laf alağı, diyî garannih çökdi, yatağı serdiler meni birağıdilar yatağı men yaTTım, işda 'eceli gelmiyip vayle vurmuyuplar, az yaTTım çoğı yaTTım dedim bunnari yatırım men gaçım, diyî bunnar yaTTılar hórultinan düşdiler yatmağı men

65 gağıdım düşdüm yola geldim gün_ işındi dedim vala bunnar meni gine öldürürler, diyî bağıdım bi tene su ardi çamurdan bele uzun uzun yapıplar men girdim orya o arğın içine girdim, men orda galdım ağışama gede, diyî sesleri gelidi Türk uşağını öldürmedih gağıdi, garannih çökdi men ordan çığıdım yoli teğıp eTdım, gèTdım bi şehri geğıdım Türk köyüne yetiğıdım, bağıdım Türkler bizim kimin gonişilar, daha hangi köye

70 gidip adlarını bilmirem, dedim muhacirlar harya gèTdiler, dedi vala burdan gağıdilar filan köye gètdiler vala men gètdim bağıdım anamgil bi düz ovaya çadır birağıplar hama diyî ayağıgabi yoğı ayağımda bütün tıkanlar batıp ayağılarım, ayağılarım şişip daha yol yeriye miyem vala çadıra yağılaşdım anami babami buldum. Anam geTdı filtekennen üş sahat ayağılarımın tıkanlarını çıkarTTı, unnan hağışıl etdi çekdi

75 ayağılarım Satan anam dedi buni öldürdiler 'ecelim gelmemişdi Allah bizi gine gıtarTTı, geldih vatanımıza büyük babagid oldum, gine evlendim , çolum_ oldi çocuğum_ oldi, zürriyetim_ oldi. b) Bi tene çoban varmış, çobanın gari olı, gidı bi gari daha alı, Fatma isminde bi gızı varmış bi tene de Eşe adında gızı olı, sabanan gağı

davarrari veri Fatma'nın eline, Fatma gidî davarrari otarî baĥî ne davarrar hêç
80 ğoşmiyîlar êle koma olîlar bi terefde oTTîyîlar, bi tene de ğarga gelî diyî filan yerde
nene seni çığırî, ğız gidî baĥî bi tendîr evi, bi yîhî ev, bi tene nene oturî ğapiyi açî,
Fatma'yi ali içerye, diyî balam ba burada bêle oş ğoðuli sular var üzün yîðaginan,
Fatma o ĥoş sularnan bêle üzünü yîhîyî güzellenî bi kere onnan sora nene diyî Allah
işin ras getsîn çîĥî gelî, olî aĥşam davarrari topliyî alî gelî ğapiya, öge anasi diyî vâ bu
85 Fatma bu gede güzellenîp sabanan da men öz ğızımı gönderîm, sabanan da Fatma'ya
diyî sen ğal evde man yardım et, böyün de men Eşe'yi yolluyum, Eşe gidî baĥî ne
davarrarin her birsi ğaçî bi yana, davarrari tutamiyî getiremiyî bi tene siyah ğarga gelî
diyî nene seni orda çığırî ğız gidî, nene diyî balam başıma êle bit düşüp ge başımın
biTTerini topla, başını verî Eşe'nın ğucağına, Eşe barmağınan bêle ğarışdırî, bi yannan
90 da cebindeki çedeneleri atî ağzına ğırç ğırç ğırç çeyniyî, diyî ba nene biTTeri atiram
ağzıma yirem, ba başında bit ğalmadı hemmi topladım e diyî balam balam ğetginen
orda bi siyah su var ğet orda bi üzün yîĥaginan, gidî siyah sunan üzünü yîhîyî bi tene
de burnunda bi bîhî çîĥî dolî ağzına eme eme gidî, ğız çirkinneşî, gidî davarrari topliyî
gidî evine, anasi baĥî ne, bu ğız êle çirkinneşîp burnunnan bi bişe çîĥup ağzında emî
95 emî bitî bi de, diyî vâ bu ğız ğeTTi çirkinneşdi, bu ye bêle oldi. fatma'ya diyî nolupsa
senin işindir êlesi sen göresen ne devadır menim ğızım bêle oldi, ğız diyî vala men
ğeTTim bi neneye, dedi ge menim başımın biTTerini topla men de bêle elimnen ğırç
ğırç etdîm dedîm nene başın biTTerini topladım aTTım ağzıma, nene dedi ğet bi tene
suda üzün yîĥa, men yîĥadım bêle oldum. Ğızına diyî daha sen ğetme Fatma ğetsîn,
100 Fatma gidî gine ğarga gelî bu gine gidî sunan üzünü yîhîyî güzellenî, nene diyî balam
senin arĥadaşın geldi êle çirkinneşdi, çirkin sunan yîĥadı ğeTTi. bi kere davarrari
aparanda bu ğızın ayağı ğayî ayagğabîsi düşî bi ğuyiya nene bi çut ayagğabi verî ğız
giyî, diyî bu tekini nedîm oni da çîĥarî atî ğuyiya, o şekal ayagğabilari giyî çîĥî gelî
evine, Fatma'nın da bi ğoyuni bi ĥorôzi var, öge anasi ğızı biraĥî tendîre ağzını örtî
105 bi kere ĥorôz êle bağırî, Fatma ĥanım tendîrde Eşe bılık duvarda, babasi gelî diyî
Fatma sen ye burdasan daha demiyî analığım atıp tendîre, çîĥî devürsi ğünü davarrari

daha babasi apari biraħmiyi ğızı gide, padişahın   oğli gidi aTTarına ğuyidan su  eki
baħi bi tene ayađđabi  ıħdi, padişahın   oğlunun da gece ruyasına geli diyi bu
ayađđabi kimin ayağına olursa o ğızı alginan bu dolani dolani bi k yi dolani baħi
110 ayađđabi kimsenin ayağına olmadı birileri diyi vala bi naħır ının iki ğızı var apar
onnarın ayağına giydir, naħır ının geli ğapısını d gi, naħır ı  ıħi diyi ħerdır, diyi senin
ğızların var? Diyı he iki tene ğızım var. Baħi ğızın biri g zel  b r ne de diyı vala o
 irkindir men oni almam, o g zel ğızın ayağına taħi, baħi iki  ut da ğızın ayağına oli,
padişahın oğli vurulı bu ğıza, babasına diyı ge g t o naħır ının ğızını man al, babasi
115 diyı o naħır ıdır men gidip   almam, oğlan diyı yoħ ben sevirem   alıram o da
Allah'ın yaraTTığı değil diyı, daha oğlunu ğırmıyi gidi istiyi. Naħır ı diyı mana bi
kilo altın ver sora men ğızımı vererem, diyı bi kilo deyil iki kilo altın verim terhal sen
ğızı ver, getiri iki kilo altını veri naħır ıya, geliler ğıza nişana padişahdır daha o gede
eşya, taħım, dezgah ğadınlar toplanılar hedyeli geliler, getiri  z ğızını giydiri,
120 ke indiri, ne ek  rti başına, y z ni  eki diyı beke ğandırım men  z ğızımı verim,
Fatma g zeldir benim ğızımı kimse almaz. Fatma'yi getiri soħi tendire ağzını ğapadı,
 z ğızını beziyi biraħi duvara, millet geli diyı he  ğızın  z n ni a mayın ele
hedyelerini taħın gidin, oğlanın anası geli,  z ni a ı baħi diyı vayle! Bu ğız deyil bu
 oh  irkindir. ħor z ğapıda bağıri gagulagu gagulagu Fatma ħanım tendirde Eşe bılık
125 duvarda tendirin ağzını a ılar baħılar g zel ğız tendirde getiriler Eşe bılığı soħılar
tendire, Fatma'yi gidiriler biraħılar duvara, dev rsi g ni de geleceħler ğızı g t reler,
anası tez tez tez Fatma'yi gine goyi tendire ağzını ğapadı, ğızını beziyi biraħi orya ki
edi ğızını apara, padişahın anası  oħ ğafalımiş diyı vala değişik ğızı verirler gine o
 irkin ğızı verirler man, ğadınlar geli, padişahın anası gidi ğarşıda, bi tene goyun  ıħi
130 bi kere goyun diyı mee mee Fatma ħanım tendirde Eşe bılık duvarda daha dev rs 
g ni geliler ğızı aparmağa gine anası Eşe'yi Fatma'nın yerine veri alılar gidiler
padişahın oğli  z ni a ı baħi o deyil gine geriye geliler baħılar Fatma tendirde,
Fatma'yi tendirden  ıħardılar gidiriler, beziyiler, Eşe'yi de soħılar tendire alılar gidiler,
yeddi g n, yeddi gece toy edi, padişah atın ayağına ğarınan ğızını bağliyı epeyi

135 süründürî, diyî siz nêce bizi süründürdüz birez de biz sizi süründüreḡ, Fatma diyî
yazıḡdır, günahdır bağlama ölürler, bi gün de gelîler diyîler yoḡ biz daha Fatma'ya
zarar vermerîḡ, diyî ġızımızi götüreḡ denize, denize yıḡşılār gidîler, denizde öz ġızını
yılıyî çıḡardı, Fatma'yi da yılıyî atî denize, Fatma'yi ala balıḡ uTî, orda ġaynanasına
diyî vâ Fatma'yi ala balıḡ uTTi, menım ġızımı aparın yerine, ḡoröz dile gelî diyî ala
140 balıḡ uTupdur saḡ gerdani tutupdur beg oḡli MehemeT ġucaḡımda yatıpdır, ala balıḡ
uTupdur saḡ gerdani tutupdur beg oḡli MehemeT ġucaḡımda yatıpdır.padişahın oḡli
kervannari alî gelî diyî bu suyun içine girin baḡım bu balıḡ ne balıḡdır, balıḡi çekîler
getîrîler ġarnını yavvaş ayırîlar baḡılār Fatma balıḡın içinde doḡup ġucaḡında, sarîlar
çata, beze, sevîne sevîne oḡluni ġarısını alî gidî. c) Bire yolda gelîmiş bi de baḡî bi
145 fırtına bi üzügâr çıḡî. evelden tendîrre dışardadi bêle tendîrre de şeyi vardı daşdan
bêle uzun baca kibi yapıdılar, duman o bacadan çıḡıdı gidîdi. Bi fırtına bi üzügâr çıḡî,
torbasi elinde birenin, bire o yana gaḡî bu yana gaḡî, özünü ġurtaramiyî, bireyi üzgâr
vurî getîrî o tendîrîn külesínin bacasına o duman çıḡan yere tıḡî, bire orda öli, üzgâr
da durî, bi kere o köy toplanı, oḡullari düşüp analarını ariyîlar, anamız hardadır, o
150 yannan bi adam çıḡî diyî vala fırtına bireyi o yana vurdi bu yana vurdi, çırpdı o yana
çırpdı bu yana bireyi apardı soḡdı o küleye, oḡullari gelîler o bacadan çıḡardîlar baḡılār
bire ölüp. Orda ġuran ayati yenî. Allah diyî benim ġudretım çoḡdur baḡ bi üzgârnan o
küçük bacaya nêce bireyi sıḡdırdım o bireye baḡın birez ırbed alın. O zamannan beri
o üzgâr çıḡanda diyîler birenin ürüzgârî çıḡdı. d)yaşli bi adam varmış üş ġızı varmış,
155 iki tene de ġoyuni varmış, ġoyunlarını ġurt alî gidî, bu adam çarşıya gelî, kimse adama
yardım etmiyî, pişe vermiyî, adam iş de bulamiyi, sora adamlar diyî padişah millete
yardım edî, sen de ġet padişah san da yardım eder, pişeler verîr alır çalışdırır da, bu
ihTiyar gidî, padişah pişe vermiyî dönî geli, sonraki gün Allah o ġurda dil verî, diyî
ġetginen padişahın ġapısını döḡ, onnar aj ġalıplar padişahdan onların rızıklarını isde,
160 ġurt gidî padişahın ġapısını döḡî, diyî ġalaḡan yedım ġarnım toḡ, südügan yedım
südüm çoḡ, aç ġapıyı men geldım, padişah ġapıyı açî diyî nêce geldın, ġurt diyî menım
balalarım ajdır, südüm de azalıp gelmişem man yardım edesen, padişah diyî ġaş tene
balaların var, ġurt balalarının adını sayî diyî meḡmeḡi, ġıdġıdı, yarpacıḡ, külecîḡ ā bu

gede balam var, geyun verginen men aparım, dört gün gidi geyun istiyi geyun veriler,
165 dört günnen sora padişaha diyî sen geyun vermesedîn men seni yecehdîm verdiğîn için
yemedîm ā bu geyunlari da götürîyem verîyem o adama, o geyunlar balaliyîp adamın
bi sürü geyuni olup, adam o geyunnarnan çoluğ çocuğuni sahliyî, padişah diyî e gideğ
bağah bu yalan mi diyî, doğru mi diyî, bi adami gurtnan yolliyî, adam bağî orda bi sürü
geyun var, padişah diyî hey Allah'im meni äffeT men herkeşe istediğini verîdîm bu
170 adama niye vermedîm, padişah çoh pişman olî.

Derlenen Kişi : Güriye FENER
Yaşı : 87
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Kadıasker Mahallesi
Konular : Anı

Ehmāği hamur  ederd h tend r ya ard h men o lav ederd m  aynanam vurardi tendire onnan sora iki g n  alirdi bi daha da  le va ıT olurdi g nde yapard h b  ırgata ehme  yollard h onnan sora o va ıT b le  e yo di a urrar dolidi davar , sonbaharda bi davar  ı ardirdilar keserdik onnan sora  avurma ederdik ambar vardi b le a a  ambar yapmı d h doldururdu  orya a zi vardi annem   a ardi ordan  avurma  ı ardirdi m hla ederdi gelene gidene, tur ularımızı b y k k pede tutard h , kelemnen tutard h b y k ba lardan , hindiki kelemnerin dadi var, o va ıT ne g bre vurardilar ne bi bi e vurardilar, tend rin k l ni, sobaların k l ni aparirdilar t kerdiler tarralara, tarralarda bi kere  o    olurdi. hindi getiriler g breyi vurilar dadi duzi olmiyi b   ledir  o   o  tur i tutardilar neler ederdiler,  avurmal  keserdiler,  avurmayı  avurma ederdiler  alan o gemigleri sebet vardi doldururdilar sebete ederdiler basdırma bi kere o basdırmayı  aba basdı ederdiler onnan sora e ki t kerdiler  st ne hindi dolaplara bıra ilar dolapda ol  o va ıT dolap yo di gine de a iri  le lezzeTTi ne  o ardi ne Pi e ederdi  imdi eti bıra isan orya de gesinde  o i dolap   olmasa, o va ıT denize giderd h b y k  e vardi mezarri  orya  ala diyerdiler,  elebba 'ın  alasi giderd h orya  om ilara diyerd h,  om ilarnan barabar var on ki i giderd h, orda oca   urard h, elbise yı ard h,  ama ır yı ard h onnan sora orda  aynadird h temmiz temmiz getirird h evde durulard h sererdik i da  le o va ıT ehma , peynir, yumurta g t r rd k

özümüze, murtuğa diyerdik çalırđı, doldururduğ tePşilere götürürdüğ orda yerdik,
20 elbiseleri terziler tikerdi giyerdik, başımızi örterdiğ. samannığı boşaldırdılar oti
sererdiler ğış olurdi hege yaz olurdi otun üstünde otururduğ şimdi otun üstünde
oturur yoh herkes sandalyelerde ğoca şelerde, gelinın yanına özümüze çerez,
meyve, ğavurga, ceviz aparırđı, o vağıT cevız boldi herkes dağılırdi giderdi giderdiğ
gelinın yanında otururduğ yerdik bē özlemir adamın ađđılına düşı o ğünner, gelini
25 mindirirdiler toy beyleri onnan sora aTTar elli tene at üstünde adamlar körk aparırdılar,
o vağıT gelinliğ yohdi özan ğöre elbise giydirirdiler, başını bağlardılar ğirmizi çargati
çekerdiler başına, erkekler ğörmesin, cêhêz yatağ veren verirdi, ğali veren verirdi
onnan sora minder, çorap, işgurlara ğede âfedersen o vağıT tumannari beyaz beyaz
işlerdiler, örme çorap çoh aparırđı verirdiğ ğomşilar toğurdılar on çut ğirmi çut, otuz
30 çut êle sandığa bırağırdığ alırdığ giderdiğ, yenge ğelirdi, onnara elbise melbise
bırağırdığ, men de ğoşdum ğaynanam da êyidi. Demir beşik vardı çocuğlari bırağırdım
sallardım yatardılar, açardığ bellerdik o vağıT êledi ne vardı, sen hindiye bağ ğoca
bezler ğoca daha neler neler var, o vağıT biz çoh çekdik gine de çoh şükür.

Derlenen Kişi : Saliha HAKSEVER

Yaşı : 53

Öğrenim Durumu : İlkokul mezunu

Yer : Gölağzı Mahallesi

Konular : Anı

Deprem günü saat onda aħşam hamur eTdım he sabah altıda ğahdım tendiri yahdım ekmek yapdım tam ekmeği bitireceğim sırada, saaT bir buçuhdi, ekmekten ğutaldım, bizi tendırde yapığımız fetır diyeriħ bir ismi de ğalıdır, tam küntdedım yapacahdım tendire alav atmıığım o sırada deprem_oldi, ne yapacağımızı şaşıtdıħ 5 ekmeğim õlesine ğaldi fetırleri artıħ tendire yapamadıħ biraz sađa sola ğaçdıħ hep ğayınlarım geldiler ayle birliği hepımız bi araya toplandıħ bi anda baħdıħ ki ayleden birisi eksik artıħ ne yapacağımızı şaşırmııđıħ ğaynımın birisi yohdi o anda ğaynanam bağırdı, çağırdı oğlum yohdur, giTdıħ Erciı'e, Erciı'e baħdıħ gerçek deprem burada değilde Erciı'de olmuı, Erciı'de hiç biıey ğalmamıığı, ğaynım vefaT_etdi iıda o 10 sırada artıħ ne yapacağımızı şaşırtdıħ, olmiyacaħ bir hayat yaıadıħ yani yaıanmiyacah bi hayaTTı bi sene çadırdı ğaldıħ ğorħduħ evlerimize giremedik onnan sora iıda bu toki geldi tokilerin_evlerine bazılarıımız giTTıħ bazılarıımız gidemedik iıda hele hele õle hayat sürüp gidiyor.

Derlenen Kişi : Edebiye MACİT
Yaşı : 62
Öğrenim Durumu : : Okur – Yazar değil
Yer : Yeşilova Mahallesi
Konular : Anı

Beş yaşındakan evelin okula almiydılar, yeddi seğgiz yaşında oldi sora okula alıdılar. Menim gız ğardeşim girdi ön beş yaşına onun yerine bi kere meni gönderdiler. Meni gönderir göndermez birinci sınıfa bi kere yolladılar, geTdım okula, üç sene okula geTdım heç ğafama bişe girmede, oħıyamadım ele bi gün okula giderdım, iki 5 gün giderdım üçüncü gün öğretmen az çıhardı çoħ çıhardı sen yoħ, e diyerdım men bilmirem, benim yerime de ğardeşimi geçirdirdiler, men oħımazdım ğardeşim oħırdı benim yerime, babam giderdi diyerdi pişolmaz oğlani geçirdin gız ğalsın sınıfta, men gine beş sene devam eTdım okula heç oħır yazar da örgenemedim hama ğeneFçe, el işine çoħ merakdım ele bi gün oturmuşdum balğonda ğeneFçe işliyidim yoldan 10 kendi öğretmenim geşdi. Dedi se ne yapısan okula gelmiyisen, dedim men ğeneFçe yapıyam, dedi vay o ineler senin gözan dege, dedim vala heç degmiyi ele iş yapıyam gidı hocam. Dedi yarın seni okula beklıyem baħ ge okula, dedim hoca bişe annamıyam ki okula neden gelim e tamam yarın gelecem, çörek dağılı? Dedi he çörek dağılı, yarın çörek için men geTdım bi tene de arħadaşım vardı orda, arħadaşıma dedim hadê ge 15 gideħ çörek hıslıyaħ, bize birer tene veriler doymıyılħ, halbuki biliyem müdür içerde oturi, men o arħadaşa plan öriyem ki hırsızlığa gideħ çörek hıslıyaħ, müdür de biliy men içerededir, man işaret etdi barmağını vurdi girdi içeriye arħadaşım, işda müdür de durup baħı. müdür man işaret etdi ağzınan dedi ğarışma, doldurdi çantasına doldurdi

çantasına çörekleri, sonda öğretmen dedi ğızım sen ne yap̄isan, dedi hocam ben
20 yapmadım beni filan adam örgetdi arħadaşım, men mejbür çörekleri hısladım, dedi
daha boşalt, dedim neyini boşalta hoca biz acıħ, götüreceyih̄ yeh̄ bi daha
boşaltTır̄isan, halbuki kendim yapmışam bi daha da diyirem hocam yoħ yazzıħdır
götüreħ yeh̄ acıħ, gel̄iyih̄ okula ne için çörek için gel̄iyih̄, çörekleri birez yarısini
boşaltTıħ yarısini da götürdüh̄ ğizi da adam ağılli dövduħ, çörekleri de elinnen aldıħ
25 biz yedih̄, devürsi ğünü dedi vala bi daha okula gel, dedim vala çöreklerin vaħdi olan
zaman gelecem haFTada bi sefer dağıT̄ısız, her ğün dağıTsaz gelecem hama man
örgetmiȳısız oħur yazari gel̄iyih̄ oynamaya bizi de döv̄ısız, diȳısız gelin oħur yazari
örĝenin, siz oturmaya gel̄ısız biz de oturmaya gel̄iyih̄ ne yapaħ, vala beş sene ğeTdım
heç oħur yazari da örĝenmedim sonda ğeneFçeye devam etdım. ğeTdım yurda neden
30 daha yaş ğeçdi, men de mejbür okuli bıraħdım. Yurt hocasi bana söyledi ğaħ ğehve
yap e dedim hocam men ğehve yapmaħ bil̄iyem? Suyi ğarışdırdım ğehveyi aTTım
sāvũħ suya götürdüm verdim hocaya, e dedi sen heç pişirmedin? Dedim bizde ğehveyi
pişirmezler, biz beħe yapirih̄, dedi annez beħe yapı, dedim vala ben bilmirem pişirdiler
pişirdiler men de beħe yaptım ki dedim ğülmıyesız üstüme, yaptım verdim, için ğetsin
35 vala ğehveyi apardılar tökdiler, hoca dedi be sen ne yap̄isan, ğızım sen heç bi iş
yapm̄isan, dedim vala men el işi aħşama ğede yap̄iyam daha başğa bişe yapm̄iyam,
dedi ev işi de annen san örgetmiyip? Dedim ne yapım men örĝenem̄iyem, biz de bi
hayvanlar var ğid̄iyih̄ hayvanların ğarşına, gel̄iyih̄ eve, aħşama ğede hayvan otarmağa
ğid̄iyem, ğid̄iyem tarlaya.

Derlenen Kişi : Minadiye ÇALIŞIR

Yaşı : 64

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Gölağzı Mahallesi

Konular : Karışık

Bizim soyumuz Bağdat'dan gelmedir. Yusuf'nun Sileman gelipler Erdiş'in Çelbbağı'na yerleşip bi süre galıplar, bu Sileman'nun Yusuf, ikisi gardaşdırlar, bunların ikisi de çobanlıq yapılar. Bi yaşlı adam gidî tarlaları gezmeğe bağı bunlar yetişmiş bir adam görüniler gelip tekrar dönî cuma namazında camide söylüyor. Biz 5 bu Yusuf'nun Sileman'i çobanlıqdan çıkaracayıq, bunlar çoq oğmuş bir eyi ayledirler, bunları çobanlıqdan alacayıq. Bu Yusuf'nun Sileman diyi artıq sırlarımız herkes bildi, biz artıq Çelebbağı'nda galamarıq. Bunlar galıp tekrar Çelebbağı'nun çılılar. Yusuf uvan'nın başgale'ye yerleşî, Sileman da hederbey'e yerleşî, Sileman heyderbey'den evlenî orda galî, oğli olî. Derviş Abdullah bi de oğli Nebi olî, bi gızı 10 olî, gızını yekmal'e evlendirî verî, Derviş Abdullah purmağ'dan evlenî purmağ'a yerleşî, Nebi purul'dan evlenî purul'a yerleşî. Derviş Abdullah çoq yetişmiş bir zat olî, guri ağacı ekî o ağaç gögeri, bosTan ekî bosTanına gece hırızlar girî ne yapılar bosTannan çıhamilar sabbaha gede bosTanın içinde oturılar, sabbah olî Derviş Abdullah'a diyiler biz senin bosTanın çaldıq ne yapıdıq çıhamadıq, dedi siz gidin, siz 15 torbalari bırahipsız orya götürün, siz mennen habersiz götüremezsiniz. 2011'de Erdiş'de deprem oldi, depremden on gün önce anamın gaynının düğünü olacağdı cehzi serildi, pastaları yapıldi, bütün millet heppi cehzdedi anam vefaT etdi, bu düğün geri galdi, on beş günü doldi Erdiş'in depremi oldi, Erdiş'in depreminde anamın gaynının oğli

vefaT_etdi, gelin ğaldi, evi barhi serili ğaldi, eşyasi serili ğaldi, ğız hele ğocaya
20 ğetmiyip durı̄, annesi devamlı, sũrekli evden ışmiyī, Bilal'ın evi cehẽzli, serili ğaldi.

Derlenen Kişi : Leyla CANPOLAT

Yaşı : 72

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Latifiye Mahallesi

Konular : Kıssa

Bir tene doḡsan yaşındaki bir adam diȳ ben ḡaḡıp bēle bi gidip giyinip gezeceḡem, bu ēle gūzel bir giyinī hama giyindiḡi elbiselere çoḡ gururlanī o gete gururlanī ki Cenab-ı Allah Hızır Aleyhisselam'a emīr edī, diȳ bu adam o esbabına niye bu ḡede gururlandı bēle kibirlendi, çoḡ faḡır bi ḡılıḡda ḡetginen o adamın ḡarşına geç, Hızır faḡır ḡılıḡında gelī, onun ḡarşınnan ḡeçī, baḡī selam vermedi, ḡeçī gidī, Canab-ı Allah Hızır Aleyhisselama emīr edī giyī ēle bi ḡıyafet giyeceḡsen tekrar gidip o adamın ḡarşınnan ḡeçeceḡsen, Hızır ēle giyinī ki gidī o adamın ḡarşınnan ḡeçī, ḡeçdiḡi zaman o adam selam verī, selamīni alī, diȳ birēz önce senin ḡarşından ḡeçen o faḡıra niye selam vermedin, sen giyindiḡin elbiseleren mi kibirlendin ona selam vermedin, diȳ kendimi ona layıḡ ḡörmedim ben ona selam verim, diȳ benim giyindiḡim bu elbiselere mi bana selam verdin, diyip evet, diyip o faḡır ḡılıḡına giren adam da bendim şimdi bu ḡıyafeti giyen adam da benem ḡine yazılıḡlar olsun, sen giyindiḡin elbiselere kibirlendin sen çoḡ çoḡ ḡeyibeTTin, baḡī ne ḡarşında ḡeyiboldi, ḡörünmedi daha, orda adam heyvaḡ! diȳ ben bu giyindiḡim esbabıma ḡüvendim, kendi yapıḡım ibadetimi hePPi ḡeyibeTTim, o Hızır Aleyhisselam midi? Demek benim ḡarşınnan geldi ḡeçdi, orda Allah'a çoḡ yalvarī üç ḡün geceli ḡündüzli yemiyyi içmiyyi Allah'a yalvarī, diȳ beni āffeTginen, diȳ sen adami gidip ḡine ḡöreceḡsen, o adamnan helallıḡ diliyeceḡsen mi men seni āffedim e diȳ men faḡır adami nerde

bulabüllem? Geçim gine giyimim ğarşıma çıhan bi adama selam verim meni äffeT, diyĩ
20 seni bu ağladığın için äffeTdım, burada tamam olĩ.

Derlenen Kişi : Azize İŞLEYEN
Yaşı : 81
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Gölağzı Mahallesi
Konular : Karışık

Çoğ şükür Allah 'emeğimizi boşa aparmasın, ele ayağa düşürmesin, salmasın
ne men onnari 'eciz edim ne de onnar meni 'eciz eTsın heredin burda galı bilisen
biz Vahyedın'nın damlarında galıyih gelinin yanındayam men, dedih gideh gapıyı
5 açah kiddi gül mülü var suvarah, o şimdi Antalya'dadır, buradadi lokantadadi ele
birden nesipleri gahdi geTdi orya şimdi ihalesi var neyi var, olacaħsa hege
çiharmiyacaħlarsa geleceħ birgaç parça eħya aparacaħ, orda bi yer tutacaħ hā olmazsa
satan geleceħ, on güne gede belli edecek, uşahlari da burda okula gidı, arvat da şimdi
Antalya'dadır, arvat da ele üç bucuħ aydi gidip İstanbul'a, babasi evime geTdi, birez
10 rehetsızdi memesi, memesinnen doħdor moħtora geTdi şimdi o da Antalya'dadır, bi
aydır Antalya'dadır, artıh bahım görek nolacaħ, nesipleri nerededir, Rabbim hara
ħerrise oni miyesser eylesin balalarımızi perişan pişman etmiyeseñ, ekmeğe
muhtaç etmiyeseñ, bütün ümmeti Mehemed'in ğazancını bol vereseñ, ğazadan
beladan ğoriyasan bizimkilerini de barabar, alti ğızım üç oğlum var, Çelebbağı'na ğızı
15 aparıdılar tendiri yandırđđm, demliği doldurđđm su çay demliyđđm toyÇulara
verđđm, makina mi vardi, süpürge mi vardi, fırın mi vardi ne vardi ğurban olum san,
vallahi ele de edđđm ele de yetısdırđđm, çalışırdım toğğaya ğaçardım, düze ğaçardım,
yoğurda ğaçardım, tavuh yatırđđm, hindi yatırđđm, bahça ekerđđm her arvat edemez,
Allah heç kimseyi ne bu dünyada ne óbür dünyada mehrum etmesin.

Derlenen Kişi : Pakize CANPOLAT

Yaşı : 89

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Gölağzı Mahallesi

Konular : Hikâye

Bir nazlım ğadın varmış ğocasi öli, üş tene oğli varmış, oğlanlari böyüdi, oğlanlar yetişi, ğadın diyî men ğocaya ğetmem, men çoçuğlarımnan evimde ğalacağam, ğocasi zenginmiş, ğadın da parali, ğadın çoçuğlarını böyüdi, geli vahdi böyüg oğlani evlendirî, düğününi yapı, ğetiri odasına, gece gidî dinniyî, ğörek

5 oğlumnan ğelinim birbirlerinen mutludurlar, ğelin ğocasına diyî senin neyin var neyin yoğ, diyî neyim var bi anam var, kimsem yoğdur, ğelin diyî keşgem o anan da olmiyadi, diyî bağdın ki anam ğoşan ğelmiyi ele bi ğün damda buğda serende anami at aşşāği, anam_ölür yağan ğutalır, eyvağ diyer, diyer demek ğelin man bele diyer, heç ğarnında sağliyi ne ğeline diyî ne oğluna diyî ele ğali yanlarında, ğerriginen iki

10 sene sora oğlunun biri de yetişi, oni da evlendirî onun da düğününi yapı yendirî odasına, diyî o ğelin eyi deyil, bu ğelin bekê eyi olur meni sağlarlar, diyî ğörek ğelinimnen oğlum mutludurlar, duvarın dibinde dinliyî, baği o ğelin de ğocasına söyliyî senin neyin var neyin yoğ, diyî vala neyim var bi anam var, kimsem yoğdur, ğelin diyî keşgem senin o anan da olmiyadi, diyî heyvağ! Demek bu ğelinim de bele

15 söyledi, diyî anam ğuyidan su çekende anami tele at ğuyiya yağan ğutulsun, heyvağ! Demek bu ğelin de bele söyledi, Yarabbi çoğ şükür evlaTlarımıdır, aradan bi iki sene ğeçi küçük oğlani evlendirî ğetiri, diyî bekê bu ğelinim eyi olur, gidî duvarın dibinde dinliyî, diyî inşallah ğelinimnen oğlum mutlu olurlar meni de sağlarlar, ğelin ğocasına söyliyî senin neyin var neyin yoğ, diyî vala bi anam var, ğelin diyî keşgem o anan da

20 olmiyadi, gelíne diyî anam çoĥ söyliyende, ekmek yapanda anami tele at tendíre,
demek bu küçük gelín de man béle diye, gelínlerin ne yüzüne vurî ne onnara kötü laf
diyî ne oĥullarına diyî, éle gelbínde ġalı, ġadın tedbirini görî, tederegini görî,
hazırlıġını görî, ne varsa ġoyî ġoyununa, gelínlerinen görüŝî, oĥullarınan görüŝî, başını
alî gidî, az gidî çoĥ gidî bi sürü ġoyun bi çoĥuġ ġarŝında, çoĥuġ gelî diyî nene sen
25 nerye gidísen? Diyî vala oġul éle başımı almışam gidíyem, gör Allah meni harya
yolluyacaġ, gör Allah harya nesibími atacaġ, oġlan diyî nene ge mením yanımnda ġal,
senín kimsen yoĥdur sen gidisen, diyî vala mením kimsem yoĥdur, éle gidíyem Allah
meni harda sítar edeceġ, oġlan diyî nene mením de kimsem yoġ, mením babam da
geçíníp, men âmîmin ġarŝında çalışıram, ġoyun otarıyam, éle babamın ġapısı baġlı,
30 gitmişem âmîmin ġapısında ġalmıŝam, ġoyun otarıyam, olmişam çoban, nene éle ge
seni götürüm evíme evde ġal men de ġalım, sen ol man ana, nene diyî he olsun başım
üstüne, ġoyunlarî verî başġa çobanlara moġaT edín, men buni etdím özüme ana,
aparım bıraġım eve gelím, yolda baġılar balıġ satılar, diyî ana bu balıġdan iki üş tene
alım pişir, aġŝam gelende yerik, diyî he oġlum iki üç tene balıġ alî, babasının ġapisíni
35 açî, anasını bıraġî eve, oġlan özi çíġî gelî ġoyunlarının ġarŝına, ġadın da ġaġî balıġları
piŝirî bıraġî seleye aġzını örtî, abdest alî namaz ġılmaya bi pişik gelî vurî balıġları alî
gidî daha namazdan da elíni açmiyî, ġadın aġlıyî diyî Yarabbi aġŝam oġlan gelende
men ne cevap verecegem, pilav bıraġî oġlannan yiler, hêç ne oġlan sorî ne de ġari diyî,
daha anasi demiyî ki balıġları pişik apardı, ġalı sabahnan bu oġlan gidî ġoyunlarına
40 baġî gine balıġ satılar, iki tene alî getirî, diyî ana ana bunnari pişir aġŝam yek, diyî he
oġlum, onnari getirî piŝirî, kindi vaġdi gine bıraġî teŝdi çevirî üstüne diyî pişik gelír
aparır gine, ġorġî, durî namaza baġî pişik gelî teŝdi çevirî balıġları da alî gidî, ġadın
daha namazdan elíni açî düşî pişigin arġasına, pişik gidî mezardan bir delikten yenî
aŝŝaġiya balıġlar da aġzında, Yarabbim diyî sen bilirsen, açî mezari özüne ġöre
45 genişletî böyüdî o mezardan yenî aŝŝaġiya, diyî Yarabbim sen mením yardımcım
olasan, yenî baġî bi oda açılî, odada bi abıd ġuran elinde oĥuyî, abıd diyî sen ĥoŝ
geldín, sen buraya neye geldín, diyî vala abıd ne Allah'dan saġlıyım ne sennen saliyım

bi tene yetim çocuğun yanında ğalīyam, iki gündür balıḡ pişiriyem pişik gelī balıḡlari
alī gelī men de düşdüm pişigin arḡasına, éle dedīm men çocuġa ne cevap verecegem,
50 çocuġ da yetim çocuġdur beni saḡliyi, yanında ğaliram, namazdan elimi açdım düşdüm
pişigin peşine, dedīm balıḡlari nerye götürī, onun için gelmişem burya, hā diyī, sen
namaz ğılan bi ğadınsan, sen éyi bi ğadınsan, demek sen yetim bi çocuğun yanında
ğalīsan, getirī buna bi avuç da altın veri, balıḡlari da veri, ğapi açılı, Allah'ın emrinen
ğadın çıḡı gelī evīne daha namazını ğılı, Allah diyī san çoḡ şükür yerden göġe göġden
55 yere, öpi yeri, ğaḡı bi pilav pişiri, aḡşam olī oġli emisinin ġoyunlarını aparī yerleştrī
gelī eve, ana diyī sen nécesen, éle yeke ğalīsan, e diyī men nedīm oġul, işda balıḡlari
bıraḡı ġarşılarna yīler, diyī ana dünən balıḡ o gedə yoḡdı ġarşıda, dünən balıḡlari ye
yemedik, orda meseleyi açī, diyī ne Allah'dan saḡlıyım ne sennen, pişirdīm bıraḡdım
orya pişik aldı ġetdi, oġli diyī anne çobanlıḡdan çıḡacam sen meni evlendirīrsen, oġlani
60 evlendirī, düġününi yapı yendirī odasına gidī duvarın dibinde dinliyi, gelīn ġocasına
diyī senīn neyin var, diyī babam ġeçindi éle bi anam var, gelīn diyī Allah ananın razı
olsun, anan başımın tacı edecegem, senīn annen ġedirini bilecegem, Cenab-ı Allah
onları éle mutli edī éle zengin olīlar, sabbahnan annesīnin banyosuni yapdırır, minder
atar altına, yemegini, çayını, ġeḡvesini yapar ġoyar ġarşına, annesine çoḡ baḡar, gel
65 zamani meydana millet yıġılı bi ġuş atarlar bu ġuş kimin başına ġondi o padişah
olacaḡ, oġlan da gidī orya, ġuşı atılar, ġuş gelī ġonī onun başına, hayana atsalar ġuş
gelī ġonī onun başına, onlar da oni padişah etmek istemiyīler, vezirler diyīler o
padişah olacaḡ, getirīler oġlani edīler padişah, varyeT olī, yüze gelī, onun üç oġlı
da biri total olī, biri gözlerden mehrum olī, üçü de ḡestelige ġapilīlar, buġda baha olī,
70 ġıTTıḡlıḡ düşī milletīn içine, Diyīler filan yerde filan padişah buġdayı éle faķırlara,
millete bedeva veri, bunlar da gidīler analarını tanımıyīlar, analari da üçünü tanıyī, diyī
siz kimsiz, diyiler vaḡdımız ḡoşdı zengindik bi anamız vardı anamız da başını aldı
ġetdi, hēç bilmedik anamız néce oldi, ḡabarımız olmadı, özümüz de ḡestelige
ġapıldıḡ, dediler ġıTTıḡlıḡdır, filan yerde buġdayı bedava verīler biz de dedik gideḡ
75 bize de versīn, onlara özünü tanıtmiyi, onlara ġörüş edī, baḡış edī, yüzlerini öpi, onlara

buğda verĩ, altın verĩ, onlari geirdĩ gidĩler, onlar yĩ iĩ muratına geĩ. ananın elĩni
öpTükÇe, cennet ananın ayağının altındadır, ne ğede ananın ğedrini bilsen, anneye bi
hizmet yapsan , ananın sözünü yerine getsen çoğ çoğ mutli olursan, anaya pişe
demeyin, analar yazıldılar, anaların sözünü tutun, ana hağgi bêledir oğul.

Derlenen Kişi : Mürüvvet IŞIK
Yaşı : 90
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Yukarı Çınarlı Mahallesi
Konular : Karışık

Menim oğlan da Bursa'dadır, Sıdge eze de ordadır, heci Eledin de ordadır, Sıddıhgilin evi onların aşşāğıdadır men gēTdım Eli'nin babasi da menim āmīm gelī o da 'ekrabamızdır yani yabancı değil, heci Sileman öldi nēce gidemedim, Peri geldi menim ğardaşım arvadı ölmüşdi men orda yatıdım hestedim, herkes acısını bilī 5 rāhmetlih menim babam üzüm kesen zaman gidermiş nazo bibiyi getirirmiş diyermiş ğasım menim bibim oğludur, ğasım menim babamın bibisi oğludur, yabancı deĝiller, ırāh deĝiller be fereze şimdi daha babam öldi, babamın tufaĝı daĝıldı, anam öldi, iki tene bekār ğızım var gētmediler, kimisi dünya yüzünde zevk alī kimisinin de ğaradır 10 şansı kötüdür, onun şansı ğomiyi ki elesi var hanımdır, hatındır, saraylardadır, gezmektedir kimisi de var arvattır, hūnerlidir onun şansı yoħdur, şans piyangodur herkese vurmaz, kimisinin arvatlıħdan ğabari yoħdur şansı var er ğarşında köle olī, ğul olī, remezan bayramidi oturmuşdum erik açıdım bizim ğomşı geldi, ğız gēTdi daTTi getirmeye diyesen meni ğovadan yıldırım vurdı ele ğaldım suyun içinde ğıza baĝırdım dedim man esbap get, diyesen man satılan su dokesen, gelin taħsınan geldi meni 15 aTdılar taħsının içine apardılar hesTeħanaya, hesTeħanaya gider gētmez dediler 'emelyeT olacaħsan, yeddi ay serumnan başĝa bişe yemedim, üç dört ay da çorba işdım oni da roboTTan çekin sora, şimdi ĝahmişam eyi kötü idaremi görüyem.

Derlenen Kişi : Safiye AKÇA
Yaşı : 57
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Gölağzı Mahallesi
Konular : Karışık

İki ğız ğardeşdiĥ annem hastadi vermiydi meni en sonunda geldim bu avcalara nesip oldum, üç tene erkek iki ğızğardeşih, ğızın biri evlendi onnar da aldı ğetdi İzmir'e, inekleri çoĥdi ayran çahladıĥ, ineh sağdıĥ, ğapi süpürdüĥ, aĥıra ğede ğirdih yani, beş alti ay sora hamile ğaldım, büyük oĥlani doğdum, oldi jandarma ğomando, 5 ğözi düşdi esetlerin ğızına, ilk oĥlumi evlendirdim bi tene bekârımız var veterinerdir, şimdi annaşilar ana babasi da veri; ama o zaman o ğede de diyidiler heç eve de gelmiydi, annem rahmetli söyliyidi herif sen ye heç ele ğapida bacada yoĥ diyisen, herkes ğızına elçi arTTiri biri ğaĥi binbiri geli elçi, babaannem dedi son ğararın nedir, dedim yoĥ men ğocaya ğetmiyem annem hastadır, şükür dedi annen sanki yerededir, 10 felçdir, dedim yoĥ babaanne men oĥlani görecem he dedi ĥarseye baĥ hā er begeni hā, babaannem meni çoĥ severdi, onun yanında böyümüşdüm, he dediler yüzük taĥTilar bi hafta sora Cemal geldi birbirimizi gördüĥ, uşahlar diyi anne sen babayi görmeden nasıl aldın, nasıl he dedin, dedim he şimdiki ğızlar gibi he ĥarĥın oĥullarınan annaşilar sora babalarını annelerini araya sohilar, biz esgi zaman usuli, dede baba usuli öyle, 15 ğızğardeşimi de çoĥ istediler onnan sora bi tene emekli öğretmene verdih, annem babam vefaT_eTdi evleri bomboş ğaldi.

Derlenen Kişi : Saniye HAKSEVER

Yaşı : 82

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Gölağzı Mahallesi

Konular : Hikâye

Bi tene süpürgeÇi varmış günde gid̄miş özüne süpürge ğır̄miş, topliȳmiş, apar̄miş çarşıda sat̄miş get̄irmiş özüne idarelerini gör̄mişler, bi ğizi da varmış, bi günü iki günü üç günü padişahın_ oğli çih̄ dolan̄i bêle o yana bu yana, geli süpürgeÇinin yanına, diȳ süpürgeÇi men sennen bi sori sorac̄am, diȳ sor padişahım 5 sağolsun, diȳ ğas_ altın, yakut gümüş, paslanmış paħır nedir, diȳ men ne bilüm nedir, sabah vaħıda ğede bildün bildün bilmesen senin başın celladıdır, gel̄i eve melül melül elini ğoyi yüzüne otur̄i, ğizi diȳ baba san noldi bêle, diȳ vala balam hal mesele bêle, sabah bu vaħıT menim başımın celladıdır, diȳ niye, diȳ işda padişahın_ oğli mennen bu soriyi sorup e diȳ tamam onda ne var, sen deĝinen ğas_ altın senin kimin 10 padişahdır, yakut gümüş senin vezir vüzerandır, paslanmış paħır da bizim k̄imin faħır fiKeredir, sevin̄i sabahnan ğaħ̄i gid̄i, padişahın_ oğli gel̄i orya diȳ nedir, adam cevabi ver̄i, diȳ buni sana kim diyip, diȳ menim ğızım diyip, diȳ sabah hazırlıħ gör men gelecem senin ğızın aparac̄am kendime edim ğari, gel̄iler nişanlarını taħ̄ılar, buni al̄ılar apar̄ılar, süpürgeÇinin ğizi giri içeri ğap̄iyi baĝliȳi, aħşam ol̄i padişahın oğli gel̄i ğap̄iyi 15 çal̄i, çalır çalmaz diȳ o kimdir, diȳ süpürgeÇi ğizi aç ğap̄iyi men gelim, o da diȳ süpürgeÇi oğli sen_ olmasan bana demezsen, sabahnan hege ibriĝimi, legenimi mennen barabar ğamama getir̄irsense açaram getir̄mezsense açmam, diȳ vala sen bi süpürgeÇi ğizi men bi padişah oğli men nasıl getir̄im, bu ğap̄iyi açmiȳi, bi zaman ğal̄i

bu bi daha geli ğapiya diyî baò süpürgeÇi ğizi aç ğapiyi men gelím, diyî mením ‘eĥdím
20 ‘eĥdír süpürgeÇi oĝli sen_olmasan man demezsen, sabbahnan mením ibriĝimi,
legenimi mennen barabar ĥemama getírirsense açaram getírmesen açmam, ā diyî men
gidíyem dudeline yip içmeye ğonuT geçmeye sen ğal burda partdiyip çatda baĥalım,
arvat pencereden baĥî, bi tene siyah_ata mindi, bi ğat siyah_elbise giydi, bi siyah
çadır_aldı, düşdi yola, bu gidî dudeline, bu da ğaĥî eşige çıĥî bi ğat siyah elbise giyi,
25 bi tene siyah_at, siyah çadır_alî, padişahın oĝli düz yoldan gidî, bu daĝdan daşdan
gelî bunun ğarşına, selamün eleküm padişah oĝli harya gidîsen, diyî dudeline gidíyem,
diyî men de dudelinnen gelirem, ge bugün çadırlarímizi ğuraĥ, ge bi cirit oyniyaĥ
hege men seni yendím belindeki ğılinci vereceĥsen man, yenmedímse men bu gece bi
ĝız ğoyacām senín ğoynan, ğaĥîlar gelîler çadırlarını ğurîlar, heç ğizi yener, yenebülür,
30 ğız buni yeni ğılincini alî, bi daha oyniyîlar ğız özünü yendiri buna, tabi nikâhli ğarısı
gidî gece giri bunun yataĝına, sabbahnan çadırını topliyî o gine gelî evine o da gidî
dudeline, Allah’ın_emrinen o geceden bu ğız hamile ğalî, ğaĥî getirî nedî padişah
evidír bi ĥelbír_altın veri beş on tenenín eline, öz odasının içinnen babasının evine
ĝede yerden tünel ğazdirî, sancısı tutî, gidî orya, orya gidennen sora orda doĝî, teslim
35 edî babasına çıĥî gelî, babasi buni böyüdü senesi dolî bi daha gelî ğapiya, diyî
süpürgeÇi ğizi aç ğapiyi men gelím, diyî vala süpürgeÇi oĝli sen_olmasan man
demezsen, mením ‘eĥdím var sen mením legenimi ibriĝimi mennen barabar
getírirsense men ğapiyi açaram, getírmezsense men ğapiyi açmam, diyî vala men
ğaĥiram gidím dudvaneline yip içmeye ğonuT geçmeye sen ğal burda partdiyip çatda,
40 bu baĥî gine bi boz_ata mindi, bi boz çadır_alî, bi boz esbap giydi geTdi bu da ğaĥî
eynisini giyi düşî bunun peşine gine bu düz yoldan gidî o da daĝdan daşdan onun
ğarşısını alî diyî padişahın_oĝli harya, diyî vala gidíyem dudeline, diyî burda
çadırlarímizi açañ bi ğılınç satranç oyniyaĥ heger ki sen meni yendín men senín
ğoynan bu gece bi gelín ğoyacām, sen meni yenmedín gösgündeki saati vereceĥsen,
45 ğız buni yeni saati alî sora gine yenilî, gece bunun gidî giri yataĝına, o gelî evine, o
gidî dudvaneline, o gece o gine hamile ğalî, Allahu Teala ona gine bir oĝul_evladi

verî birinin adını goyî dudeli, birinin adını goyî dudvaneli, bi sene ortaya geçî gine gelî
ğapîyi çalî, diyî o kimdir, diyî süpürgeÇi ğizi menem, o da diyî süpürgeÇi oĝli sensen
menim ibriĝimi, legenimi getirîrsense men ğapîyi san açaram getirmezsense açmam,
50 diyî vala men gidiyem Bağdadeline yip içmeye ğonut geçmeye sen ğal burda partdiyip
çatda, çihî gidî gine bi ğat al esbap giydi, bi ğirmizi ata mindi, bi ğirmizi çadır aldı
çihdi yola, o da onun peşinde gidî, gine ğarşına geçî, gine diyî oyniyağ heger sen meni
yendin men senin ğoynan bu gece bi arvat ğoyacam, heger ki me seni yendim
gösgündeki mendili verecehsen man, bu gine yeni mendilini alî, gine yenilî gidî giri
55 bunun ğoynuna, sabbahnan ğız gine gidî evine, oĝlan da gidî bağdadeline, Allah'ın
emrinen bu ğız gine hamle ğalî, doĝi bi ğız, adını goyî bağdatgüzeli, oni da aparî goyî
babasının evine bi zaman geçî oĝlanlar giri iki yaşına üç yaşına, ğız giri bir buçuğ
yaşına bele böyükdürler, herif senesi dolî gine gelî diyî aç ğapîyi bağ men gidecem
evlenim, diyî gêt evlen, benim ibriĝimi, legenimi mennen getirîrsense men san ğapîyi
60 açacâm, getirmezsen açmam, diyî vala men gidiyem evlenim, vala bu gidî evlenî, toy
dügün estek köstek, duvağhâne ğuruluP, bu ğağî gidî bi ğat esbap bi oĝluna bi ğat
esbap bi çocuĝuna bi ğat da ğızına giydiri, ğılinci tağî bi oĝlunun beline, saati tağî bi
oĝlunun göksüne, mendili verî ğızının eline ğağîlar gidîler, toy ğutalıp gelini
yendiripler, gidî toya onnarın yanına padişahın yanına, diyî dudeli, dudvaneli,
65 bağdatgüzeli babanızın düğününü gelin tutun oynayın diyende bütün millet şaşiri diyî
nasıl, diyî filan yerde bi ğız senin ğoynan girdi mendim bu senin oĝlundur,
dudvaneline gidende bir arvat ğoydum bu da senin oĝlundur, bu da son zamanda
gididin Bağdad'a men de gêtmişem senin ğoynan bi ğari bırakmışam bu da senin
ğızındır, dudeli, dudvaneli bağdatgüzeli al çocuğların men gidiyem, padişahın oĝli
70 ğağî yapışî bunun eline ayağına diyî ver Allah'ın ğetrine harya gidisen, diyî 'eğdimi
yerine getirîrsense sana ğarılığ ederem, getirmezsense men gidirem, diyî vağdola men
senin sabbahnan ibriğnan,legenin alacâm gelim, vala sabbah olî ğağîlar gidîler
ibriĝini, legenini onnan barabar alî gidî hemama ordan çihîlar gelîler, yî içi muratına
geçî.

Derlenen Kişi : Şadiye DAĞDELEN
Yaşı : 76
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Yukarı Çınarlı Mahallesi
Konular : a) Hikâye - b) Menkîbe

a) İki adam yol gidiler gidiller bi beyaz daşın yanında, bi böyüg ğayanın yanında bunların yuħulari gelī, biri diyī menīm yuħum gelī men burda yatacām, o zaman diyī tamam sen yatginan, o yatī diğeri baħī bunun ağzınnan bi ğuş gibi bişe
5 çıħdı geTdi gezdi yeşillihlere ğondi, orya ğondi burya ğondi gezdi dolaşdı geldi beyaz daşın üstüne de ğondi geTdi adamın ağzına girdi, adam asğırdı öyandi, óbürsü de diyī sen yatīdın senın ağzınnan bi ğuş bi ğuş çıħdı geTdi yeşillihlere ğondi gezdi geldi bu beyaz daşın üstüne de ğondi, diyī nece, rüyanda ne ğördün, diyī ne ğördüm baħdım menīm ruhum çıħdı geTdi yeşillihlere ğondi, dolaşdı dolandı geldi o beyaz
10 daşın üstüne ğondi, mana dediler bu beyaz daşın altında hışırnan altın var, adam diyī o zaman madem rüyanda beıe ğördün ge bu daşın altını ğazaħ ğaldıraħ baħaħ bunun altında altın var mi, ğetirīler bu daşın dibini ğazīlar baħīlar iki kıız altın, adam diyī demeKKē men öyaħ olmasadım sen bilmezдің hansı daşa ğonmuşdı, yoħ diyī, he ruh ağzınnan çıħdıđını bilmezдің; ama rüyamda dediler burda altın var; ama rüyadır
15 ne bilim hangi daşa ğondi, altınları çıħardīlar ğetirīler bu ikisi bölīler, fağırmışlar Allah nesiplerini bol edī, altını alīlar gidiler özlerine dam yapılar, daş yapılar, evlenīler, her herat edīler. b) ğencın biri bi alimin yanında yetişip, ğuran oħıuyup, dine yaħın ibadete yaħın, alim oni yetişdirip, bunun da ne anasi varmış ne babasi varmış, anasi babasi ölup, bu ğenç bi ğün diyī bu adamın evine ne ğede beıe millet gelī gidī, meħluđu ne
20 ğede çoħdur, elini açī dua edī, diyī ben de ele zengin olım, benim evime de beıe millet

gele, ekmek ye, bu alimin mehlūğu mením evíme gele, men de genşleri yetiřdírim,
sora başını birağı̄ yatı̄ bağı̄ Cebrail geldi başının ucunda durdi, ğonuşdurdi dedi sen
Allah'dan ne istiyisen, dedi men Allah'dan hem zenginlik istiyirem hem de ibadetimi
daha artırsın bunun milleti mehlūğu nece burya gelı̄, mením evíme de bu mehlūđdan
25 daha çoğ millet gele, diyı̄ ğet denızde yığan senın nesıbın orda Allah vereceğ, denızde
yığanırsan çığarsan orda da denızın ğumunda da iki hekat namazın ğılarsan sora dua
edersen, isteklerin söylersen, o deKKè Allah senın nesıbını denızden vereceğ, denızde
yığanı çığı̄ ğıyıya, iki hekat namazını ğılı̄, birez oturı̄, diyı̄ acaba bu denız mi mením
nesıbımı vereceğ, mením nesibim nerden geleceğ, oturı̄ düşünü düşünü bağı̄ heç bişe
30 yoğ, sora bi ses duyı̄ diyı̄ Allah neyi dilese oni vereceğ, sen otur bekle senın nesibin
bol olacağ, adam tezbah çekı̄ gine iki hekat namaz ğılı̄, diyı̄ Allah'ım ğerrisini
verginen, ordan bağı̄ bi ilan çığdı, ğaba, böyük , ğısa, iri, ğalın bi ilan, oğlan ğaflanı̄,
ilan denızın ortasınnan gelı̄, denızı yara yara gelı̄, denız ikiye ayrılı̄, oğlan diyı̄ bu nedir
bu ejdahadır nedir ğorđı̄, bağdı ilan geldi denızın ğıyısına ğuma çađđıla çığdı durdi, bi
35 nefes aldı bi de nefes verdi, ağzınnan almaslar tóküldi, üş sefer ağzını açı̄ nefes verir
vermez torbanan almaslar ağzınnan tókülī, ağzını yumdi gine denızı yara yara ğeTdi,
ordan gine bi ses duyı̄, diyı̄ senın nesıbını verdım ğet doldur torbaya ğötür kimse gelip
seni ğörmesın, seni vururlar, orda pişe yoğ ğötüre, oğlan diyı̄ men neye dolduracām,
atletini çığardı başlarını bağliyī o almaslari onun içine doldurı̄ ğidī, o almaslari ayri
40 ayri ğuyunculara satı̄, o paralari birikdirı̄ cami yapıdı̄ bi de ev yapıdı̄, o alimin milleti
bütün orya gelı̄, daha alimin evíme ğetmiyīler, orda telebelere ders verī, o alim de rüya
ğorī, rüyasında diyı̄ler o ğencin yanına ğet, adam ertesi ğünü ğidī o ğence diyı̄ seni men
yetiřdírdım, sen ne yapıdı bu millet hep burya gelı̄, alimin elını öpī içeri ğötürı̄, diyı̄
men dua etdım, dedım bu millet mením evíme dolsun, o da diyı̄ gine dilek et mením
45 evım bomboş ğalıp bu milletin yarisi da mením evíme gelsın, dua edı̄ diyı̄ milletin
yarisi da onun evíme ğetsın, alim diyı̄ senın derecen çoğ yükseldi, orda helallaşılar,
alim çığıp evíme ğidī

Derlenen Kişi : Şükran DAĞDELEN
Yaşı : 80
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Yukarı Çınarlı Mahallesi
Konular : Kıssa

Musa peygamber Cenab-ı Allah'dan diȳ tek sennen istedigim Hızır Aleyhisselam'ın sırrına yetik olmayı istiyem bu bele üş dört gün bele üst üste dua ed̄ yatı Allah'ın emrinen Musa peygamberin rüyasına gid̄, diȳ gidersen iki denizin
5 ortasında sen Hızır Aleyhisselam'i görersen, bu ğah̄ kendisine birez ekmek alı gid̄ iki denizin ortasına bah̄, diȳ men acam getir̄ bi ateş yah̄ kendisine balı biraħ̄ ki pişire bah̄ ateşden balı sıçradi denize oldi adam gid̄, dedi Hızır Aleyhisselam budur veri peşine gid̄, gid̄iler ğaraya çıh̄ılar Hızır diȳ ki men ne yapsam mennen sormiyacaħ̄san, orda diȳ ge bu gemiyi mennen sen ğıracayıħ̄, diȳ bu gemi yeni gemi sen ye bu gemiyi
10 ğırısan, diȳ ğıracayıħ̄, o gemiyi Musa peygambernen Hızır Aleyhisselam ğırılar parçalıyılar, ğah̄ılar gid̄iler yolda bah̄ılar ön, ön bir yaşlarında alti yeddi tene çocu oynıyılar, Hızır orda tutı bi çocuğun boynuni ğopard̄, Musa peygamber diȳ ben buna söz verdım sormiyacām, gid̄iler tekrar bir köye misafir olılar çoħ ajdırlar kimnen ehmeħ istiyilerse kimse ehmeħ vermedi, bi tene yıhıħ duvarın dibinde oturılar, diȳ
15 ğah̄ mennen sen bu duvari yapacayıħ̄, diȳ biz bu köyü dolandıħ bize ehmeħ vermediler biz acıħ biz bu duvari niye yapah̄, diȳ söyleme söz verdın, ğah̄ılar duvari yapılar, diȳ ben sennen daha gezmiyeceğem; hama söz nece gezmiyecem sen bu yaptıħların bana söyliyeyeħsen ben sennen gezmiyeceğem, diȳ geldih̄ o denizden çıhdıħ ğaraya gemiyi ğırdıħ o gemide bi tufan olacahdi heppi insanlar batacaħdılar ğırdım ki o insanlar

20 batmiyalar, geldih o çocuği öldürmeye, o çocuğun anasi babasi o ğede dindardi o
çocuğ anayi babayi kötü yola sürüklüyeceğdi ben onunçün o çocuği öldürdüm, geldih
bu duvari yapmasi için anne ölüp, baba ölüp ne varyetleri varsa hePpi bu duvarın
altındadır onun için bu duvari yaptım, o iki çocuò büyüyeceğ ađđıl buluç olacağlar
bu duvari yışacağlar babalarının varyeTlerini bulacağlar kendilerine ev yapacağlar,
25 evleneceğler onun için bu duvari yaptım, diyē Allah sennen razi olsun, ben sennen
gezmeyi daha istemirem, baği ne Hızır ğarşında ğeyiboldi.

Derlenen Kişi : Miyeser ÇALIŞKAN

Yaşı : 57

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Örene Mahallesi

Konular :Anı

Ordan bi tene yaşli adam çıldı, dedi illah gelini men görüm, gelen adama gelini görset gelini görset, men de dedim abe sen gelini ne yapacañsan, dedim bi tene altın hediye etginen geline ben gelini getirim görsedim, bu ön kişinin içinde ne bileceñsen gelin kimdir, e sabbahnan vererem altını, dedim sabaha ğaldisa o zaman gelinin görüşü de sabaha ğalsın, sabanan ge gör, e! dedi abla ele olur, gelini şimdi man görsetmeyeceñsiz, dedim yö! vala gelin melin yoñdur bizde ädeT deyil gelini şimdi san görsedeñ; hama geTdih oda sermeğe bi daha gelini alacayih gideñ; hama tanımazsız kimdir, altını hazır etsedin görsedirdim, ele adamın dili kesildi daha söylemedi, damaT da ğaldırdı dedi abla Allah sennen razi ola, o ğede girmi kişi burdan 5 çıldı heç demedi adamın cevabını vere, altını ister istemez adam daha menden sormadi. Dört ğız ğardeşih, dört erkek ğardeşih, benim büyük ğızğardeşim ğızını ğocaya verdi düğüne bizleri çağırmedi ne ğardeşlerini çağırdı ne ğızğardeşlerini çağırdı onnan sora görüşdü dedi sen heç düğüne bizleri neden çağırmadın, e dedi vala men edemem yemek memek yapamam, e yemegi biz kendimiz gelirdih yapardih, 10 onnan sora aòşam oldu, dedi yenge gelmesin, yenge neden gelmiye, dedi vala biz aħşamnan yatirih sabbahnan yengez gelsin gelini alsın ğetsin, sabbah oldi yenge geldi gelini götürmeye dediler hani anne e dedi vala men ancañ yer buldum özüm yatım, annemi de arħamda yatırdadım, onnan sora yenge heç sesini çıkartmedi oturdi, 15 övle vahti oldi geldiler gelinin peşine yengeye de hele heç yemek vermiyip, e diyi tez

20 erken diydiler men yemek pişiredim, alın iki tene şekereme yın bari yüreğiniz tutsun,
gidin ğaynata evinde yın.

Derlenen Kişi : Pakize AKÇA
Yaşı : 75
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Alkanat Mahallesi
Konular : Menkıbe a) - b)

a)Adam ezan oĥûnî namaz ğılacaĥ, diyî Yarabbi men namaza mi gidîm, men degirmana mi gidîm, uni mi getirîm, men baĥçaya su veripler suyi mi suvarîm, hangisini yapîm, en éyisi gidîm namazi ğılım, gidî namazî ğilî, gelî baĥî ne arvadi ĥamur edî, diyî uni kim getirîdi, diyî vala ğomşîlar degirmana unlarını getirîdiler
5 bizimkileri de getirîdiler, gidî baĥçaya e diyî baĥçayi be kim suvardi, baĥçayi ğomşî suvarîdi atdıĥ baĥçaya, baĥça su içdi, be eşşegi kim geTdi, e diyî eşşegi bi yabani eşşeg ğovaladi getirîdi soĥdi aĥıra, Yarabbi diyî men senîn bi emrîn tutdum, sen menîm üç emrîmi yerine getdîn, Yarabbi san çoĥ şükürdar olsun. b) iki abıd baĥî tezbah yanlarında geyiboldi ğaĥîlar namaza tezbahi ariyîlar bulamiyîlar, iki abıd birbirine diyî
10 menem sensen tezbah néce oldi, tezbahi ariyîlar bulamiyîlar, tezbahi da ğarga alî gidî yanlarınnan haberleri olmiyî, diyî Yarabbim sen bilirsen, gidîler bi baĥçaya baĥîlar nar, o narları topliyîlar doldurîlar diyîler götürek buni yek, ordan gidîler baĥîlar bi ğuş éle öti éle öti, éle ĥoş ĥoş sesler veri, öti öti yenî dındıĥını batırî pise, pislere batırî Yarabbim diyî sen bilirsen bu keklik béle ötdi ötdi ğetdi dındıĥını pis etdi, orda diyî
15 Yarabbim sen bilirsen, gidiler baĥîlar bi nehir aĥî aĥî o suyi bi adam içi içmiyî doymiyî, diyî Yarabbim sen bilirsen ordan gidîler diyîler oturaĥ birez nefes alaĥ, narları kesîler yeler narların hansını kesiler baĥîlar içi pis, narların hepsi pis, Yarabbim

diyî sen bilirsen, diyîler reĤeT etdik özümüze yek, baĤîlar narların içi pis, unutmişam
çohdur bu çohdur, çohda hoşdur unutmişam.

Derlenen Kişi : Ayşe SİNOĞLU

Yaşı : 73

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Kışla Mahallesi

Konular : Hikâye

Bi tene adam gidî baĥî bi suyun başında bi adam oturup ġederlere baĥî, o padişahdır, padişah sorî diyî sen burda nedîsen, ġızların, gençlerin ġederine baĥîyam diyî, senin ġızın ġederi bi naĥırçı oġlunun başındadır, o da diyî vala men ġızımı ona vermerem ġalî bi ara zamanî gelî dolanî firranî gidî baĥî ġine bi ihTiyar bi adam çayın 5 başında, diyî menim ġızımın ġederi kimin başındadır,diyî naĥırçı oġlunun başındadır, men ġızımı vermem diyî, e diyî sen vermesen sen ġedere ġarşı geleceġsen ġeder olsa sen meġbur vereceġsen zamani gelî ġız da oġlan da böyüyi, bu oġlan ġızı bi baĥçada görî aşıġ olî sora gelîler padişaha diyîler, diyî men vermem, padişah diyî dur men nêdîm nêTmiyim diyim denizin içinde bi ev yaparsan sora men ġızımı verrem, bunlar 10 getiriler denizin ortasında ev yapîlar, gelîler ġızı istiyîler; hama o adam da diyî düġün gecesi ġızın öleceġ bu getirî bu ġızı veri düġün edîler götürîler, bi ġayıġa mindirîler, yiyecek alîlar, üzüm alîlar götürîler evine bıraĥîlar, anasi babasi dönî gelî, ġıznan oġlan uykudaken üzümün içinnen yılan çîĥî gidî gelîni sancî, komalaġî bi yerde durî, sabah olî adam ġaĥî seslenî seslenî baĥî ġarısının sesi çîĥmiyi, ne terpenî ne sesi çîĥî, 15 pencereyi dayiyî baĥî ne o köşede bi yılan komalanıp durup pencereyi açar açmaz hoplanî denizin içine gidî, vallahi diyî bu yılan menim ġarımı sancıp, menim ġarın ölüp, ġızın anasına, babasına ĥabar veri, gelin diyî menim ġarım ölüp, babasi diyî heyvah men Allah'a ne ġede ġarşı geldim, demek 'ecelin ġarşına kimse geçemez.

Derlenen Kişi : Mürüvvet AKGÜL

Yaşı : 80

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Örene Mahallesi

Konular : Kıssa

Bir gemi millet bële doli gömpile denizde gidiler bi fırtına çığı, o gemide ne ğete insan varsa hePPi boğulılar bi tene ğutulmiyi, Cebrail Aleyhisselam orda bağı ne bir tağtanın üstünde bir anne çocuğuni эле ğutarmağ istiyi эле ğutarmağ istiyi Allah-u Teala emir edi diyi annenin canını al çocuği ğutar, Cebrail Aleyhisselam diyi ki o anne suda nasıl çırpini nasıl çırpini, nasıl çocuğuni ğutarmağ istiyi, diyip sana эле emir geldi sen o annenin canını alacağsan çocuği ğutaracağsan, annenin canını ali çocuği ğutari, orda çoğ üzülü äzrail эле üzülü diyi ben ne yaptım, ğali seneler aradan geçi o adam böyüyi bi ülkenin başı oli, o ğette insanların başını vuri, Allah u Teala emir edi diyi ğetginen o filan adamın canını alginan, gidi o adamın canını ali, bu adamın canını alanda äzrail çoğ sevini, geli diyi sen necelerin canını alanda üzülisen, necelerin canını alanda sevinisen, diyip ben o denizde anne çırpini di çocuğuni ğutarmaya ben annenin canını aldım o çocuği ğutardım orda çoğ üzöldüm, burda geldi men bu adamın canını aldım sevündüm, diyip senin o denizde ğutardığın çocuğdi böyüdi bu ğete insanların canına hePPi kast etdi şimdi de onun canını aldın bağ şimdi diyisen sevündüm, ğet bileceğin yap heç bişeye üzülme, heç bişeye sevinme, orda äzrail diyi her şey senin bileceğindir.

Derlenen Kişi : Veyis HAKSEVER

Yaşı : 58

Öğrenim Durumu : Öğretmen

Yer : Salihye Mahallesi

Konular : Anı

Men ğıznan ğonuşmişam anangile ğeTdım ğonuşduğ halleTTiğ şartumuzi şurtumuzi, dedi ağşam ğelın şarta, eve ğeTdığ, şimdi ğençler babalarına diyı̄ biz evleneceyığ, esgiden biz diyemezdığ efeye evlenecem yirmi beş, yirmi yedi 5 yaşındayam ama efeye diyemedım evlenecem, o diyı̄ men demem bu diyı̄ men demem e be kim diyeceğ bu adama kimse demiyı̄, ses çığmiyı̄ herkes ğorđı̄ efeden, neyse ğızlardan birisi dedi vala haci dedi Veyis diyı̄ men evlenecem, e de ğetsın evlensın, dedi kimi, dedi filankesın ğızını, e dedi o zaman ğetsın özi nişani tağsın ğelsın madem öz işini özi halledı̄pse, herkes yarım saat bēle durdi bekledi ğorđduđ pişe demediğ, 10 dedi söyleyın ğetsın man bi tene pantor ğömlek alsın, ğeTdım çarşıya bi tene pantor ğömlek aldım, meğer adamın derdi pantor ğömlekdemiş, ağşam çığdığ ğeldığ.

Derlenen Kişi : Sefa AYGÜN
Yaşı : 27
Öğrenim Durumu : Öğrenci
Yer : Kışla Mahallesi
Konular : Anı

Erciş , Erciş vay evın yihıladı Erciş éle hoşdi Erciş, Allah vurdi talan eTdi
gèTdi hêç bişe ğalmadi, taş üstünde taş ğalmadi, o gün günlerden yirmi üç ekimdi ne
ğara gündi, herkesin evını yihdi hêç bişe ğalmadi, seeT biri ğırh bir geçidi, bi de baħdıh
ne bi ğara bulut üstümüzden geçi, vulan dedim Erciş san nolı beıe, baħdım ne bir
5 sarsıntı bir ğıj vıjır sesler demekki deprem olı, 7,2 şiddetinde bir deprem vurdi, o gün
tükenin önünde oturmuşduh benle bir arħadaş, ula! dedim mısde sen masaya niye
vurısan, yā dedi olım men masaya niye vurum, biz de bilmıyih yaşımız on yeddi, on
seggiz ne bileh deprem nedir babam neyse beıe bi hafifTen bi sarsıldı geçdi, biz de bi
tene küçük okulumuz vardı onun önünde top oynıyacaħdıh çarıhlarımızı giymişih,
10 esbablar yırtih bişe yoħdı aladıh babam maddi durumumuz iyi değil, neyse baħdım
bizim arħadaşlar geldi bi sefer deprem vurdi Allah Erciş'i aldı bizden hêç bişemiz
ğalmadi, durduh ğaçdıh pireket parçaları değdi ğafamıza, arabanın camları ğırıldı bi
de baħdım ne arħami döndüm bi toz bi duman vula Erciş san ne olup ğurban olum, bi
de baħdıh hêç bişe ğalmıyıp, bi arħadaşın abesi ğalıp enkazın altında, dedi sefo ğurban
15 olum, elin yeran ayağın öpüm bi tene araba el eT mineh gideh abemi enkazdan çıħarah,
anam perişandır, babam perişandır kimsemiz yoħdur, mindih arabaya geTdih bütün
öğretmenler ğalıplar enkazın altında, vay evın şen ola Erciş, Erciş başımıza bi boyah
açdı, geTdih 'ekrabalarımızı çıħardıh enkazın altınnan, kimisinin başı ğırılıp, kimisine
şiş batıp, kimisi ölüp, kimisi yaralıdır, kimisi can istiyi, kimisi yardım istiyi Allah

20 rızası için, elímízden pişe gelmiyî pişe yapamiyîh, burdan gèTdiñ yollar gápali, gèTdiñ
enkazdan abésini çihardıñ ölmüşdi, gèTdiñ birañdıñ hesTeñanaya, heTeñanada adım
atacañ yer yoñ, men de yanlılıñnan gèTdim basdım bi cesedın üstüne bismillah
peygamberi çağırdım, öldüm éle dirildim, ter aòdi, bi heFTe yatamiyîdim rüyalarım
gelîdi, galacañ yerimiz yoñdi, çadır dağitîdilar, yardım gelîdi, bir lokma ekmeğe
25 muhtaçdıñ, aradan iki gün geçdi çadırlarımızi gürduñ parklara, kimisi evínın önüne
gürdi, kimisi batıya gèTdi, o zaman okul oñuyîdiñ dogguzunci sınıfdadıñ lise bir, beş
ay okula gidemediñ, geldiñ çadırlarımızi gürduñ, her gün bi yerden yardım gelîdi Allah
razi olsun çoñ da memnun olduñ minneTTarız onlara, beş yıldır geçmiş aradan halen
Erciş gelişmiyor, geliştirmekte zorluñ çekiyor, hêç pişe yapamirîh bi hesTeñane
30 açılacañmış on beş senedir açılamiyî neyse gardaşım diyim Erciş deprem olmasadi
çoñ hoş olurdi, yeşilliğiyle çoñ meşurdur, yöresel yemekleri var keledoşi mi desem
guri fasulyesi mi desem, ekinleri mi desem, tarihi mi desem çoòdi, şimdi ayrıcalıñ var,
bilmiyem neyi var, kimse kimseyi çekemiye burda anlaşıamiyî, zorluñ çekî, yerli aileler
yoñ daha batıya göç arTdi, esgiden çelebbağlı çoñ vardi, çelebbağlı gelişip, şimdi
35 çelebbağlı da esgisi gibi değıl, kimse görñi añşamlari dışari çıñamiyî, esgiden giderdin
bir merkez vardi, bir toplantı vardi, bi pişe olurdi herkes giderdi toplanırđı gırgır
şamata şimdi éle yoñ, şimdi herkesin imkânı olsa Erciş'i terk eder kaçır gider, yüzde
yetmiş birañıp gidiyor, aşıñlarımız vardi Emrah ile Selvi gısa bi özetliyim, Emrah
Selvi'yi, Selvi de Emrah'i çoñ sevîmiş, bunlar birbirlerini o gete çoñ sevimişler ki
40 birbirlerinden ayrılamiyîmiş, ikisinin gözi birbirinden ayrılamiyîmiş, Emrah Selvi'nin
üzerine bir türki yazî, Erciş şivesinen bi türki yazî, gine yöresel şeyimizden Ahmet
Poyrazoğlu var çoñ tanır, Erciş çoñ misafirperverdir, éle bi misafirin gelmiyî eve
ağın oluram, köşen oluram, ayañlaran gapanıram, öz odamda yatırıram, yemem
yedírem içirírem, başımın üstünde tutaram, misafirperverliğimiz çoñdur.

Derlenen Kişi : Hüseyin AYGÜN

Yaşı : 59

Öğrenim Durumu : İlkokul Mezunu

Yer : Kışla Mahallesi

Konular : Anı

Yirmi üç ekim tepremini anlatım, yirmi üç ekimde bi tene ev daşıydım, devlet hastanesinde çalışıdı evini daştdım götürdüm bıraıdım sevgi apartmanının yanına onnan sora ben evini daştdım bitirdim geldim gulube çııdım, gulupde bi salladi bi salladi bi de baıdım şaşırttdım ğaldım. Dün patnosa geTdım yolda ğar yağıdı ğaldım 5 perişan ya ğara yollari gelmeseydi bizim halımız nolurdi, bi yannan keşge getmeseydım, Allah yolda ğalanlara yardım eTsın, dönüş yoli gine ayni yağmur, çamur, ğar, buz,sāvũh, Allah yoldakılarına yardım eTsın.

Derlenen Kişi : Ayşe AYGÜN

Yaşı : 57

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Kışla Mahallesi

Konular : Anı

Bahdım Hissen geldi, dedi Eşo, dedim ne, dedi efe diȳ kerandiyi versin, dedim
 vala hissen gêt samanlıhdadır, dedi men gêtmem sen de ge, onnan sora geldim, benim
 Hissen golumi tutdi, dedi bah men gidecem asgere gelecem seni istiyecem,hā dedim
 vala men seni almam, sen girmizi mirmizisan, dedi bah etme eyleme guran-i kerim
 5 gelsem seni de vurarām o senialani da vurarām, dedim Hissen men iri sen ufaḥ, dedi
 eşşeK benim evim tekdır kimse yoḥ, bi tene buz dolabi almişam, masa almişam mana
 anlati, sora gızlar geldi dedi Eşo sana Hissen bişe yapmadi, dedim gız gêt, dedim gızlar
 Hissen man ne dedi, ge men seni alacām, Hülya da dedi sen iri Hissen ufaḥ, men dedim
 oni almam biraḥ gêtsin, bi gün de bahdıḥ yağmur yaḡi, efe dedi gız Eşo bi adam geldi
 10 bizim eve o ne ağgillidi, ceyrani gıpadıp, Hülya da dedi efe bi tene it gelip gıpiya, aba
 da diȳ Hılo gelim senin canan, gız diȳ vayle olur geldi patatesleri hıslayacaḥdi geldi
 götürdi, vula diȳ Sano o ne ağgilli bir insandı, geldi ceyrani gıpaTdi geldi, sora biréz
 galdi Hılo dedi eşşeK dedi, Hissen gelip ceyrani gıpadıp birez bize muz muz getirip,
 vala san da vermem, muzi da geTdih tendirin başında oturduḥ, efe dedi burda ne
 15 ariȳsiz, dedih vala Hissen muz getirip, dedi he men dedim bunnar bi haltlar garişdiri.

Derlenen Kişi : Ziyet CANPOLAT

Yaşı : 78

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Beyazıt Mahallesi

Konular : Hikâye

Zamanın birinde bi padişah varmış, padişahın hêç evladi yoĥmuş, bi gün gidîler
 vezirnen barambar çihîlar seyahate bahîlar bi derviş geldi buna bi alma verî, almayı
 getirî diyî apar bunun yarısını sennen arvadın yın, birini de ata verin, herîf alî getirî yî,
 Allah'ın emrinen o geceden arvat hamile ğalî, arvat doĝî bi ilan, ilani saĥliyîlar, ilan
 5 böyüyî, bu ilan ön beş girmi senelîĥ olî, bu ilan sabbah gidî aĥşam gelî, sabbah gidî
 aĥşam geli, bilmiyîler nedî neTmiyî bi günü ilan gelî evi barĥî bêle vurî, cami ğirî,
 ğapiyi pacayi ğirî, diyî vala êlesi bu erkekdîr, bu evlenmeĥ istiyî bi tene vezîrîn ğızını
 alî oni zehêrliyî öldürî, öz memleketinde, öz mahiyetinde kim varsa ğızlarını alî,
 sabanan ğahîlar bahîlar zehêrliyip öldürüp, bi nahîrçi varmış diyî men onun ğızını
 10 gidîm istiyîm başga kimse vermez, gidî nahîrçi ğızını istiyî, ğızın da anasi yoĥmuş,
 buni gelîler istiyîler, sabbahnan gelîp götüreceĥler, diyî men gidîm anamın mezarının
 üstüne gelîm, anasının mezarının üstünde aĝlyî aĝlyî başını biraĥî anasının mezarının
 üstüne yatî, yatanda anasi gelî rüyasına, diyî ğızım o ilan değil o ilanlar padişahıdır êle
 bi igiddir ki hêç dünyaya gelmiyip, sen gêtginen ğorĥmaganan bi kilo findıĝın
 15 ğabuĝuni al bi metre de mavi bez al gêt, seni aparsınlar, seni aparanda onlardan bi
 mangal köz ataşî isde bahîsan yer gürüldedi gök şaĝĝıldadi ilan geleceĥ, içeri giren
 yerde sen o ğabuĝi atginan ataşın üstüne findıĝ ğabuĝlari yansın, yananda mavi bezi
 de atginan içeri dolsun duman, o geleceĥ san diyeceĥ ĝınınnan çih sen de deginen sen
 ĝınınnan çih, olacaĥ bi igiT ğalacaĥ senin yanında hêç meraĥ etme, ayilî bahî rüyadır,

20 ğaĥı̄ babasına diyı̄ baba, diyı̄ ne diyı̄ man bi kilo findıĥ al, analıĥı̄ diyı̄ he gönli findıĥ
istiyı̄, diyı̄ içi size ğabuĥı̄ man, bi de bi metre mavi bez man al, bunlari alı̄lar, buni
gelın edı̄ler,işda alı̄lar aparı̄lar, aparanda odasındadır, diyı̄ man bi mangal ataş getırın,
men üşüdǖm ğızınacaĥam, bi köz ataş getırı̄ler odaya bıraĥı̄lar çıĥı̄lar, aĥşam olı̄ yer
gürüldiyı̄ gök şaĥĥı̄ldiyı̄ ilan heybetnen gelı̄ girī içeriye ğabalaşı̄ on yeddi, on seĥĥız,
25 on doĥĥuz yaşlarındadır, baĥı̄ ki ne duman, şeyi atıp ya findıĥ ğabuĥuni, mavi bezi de
atıp, bu gelır gelmez diyı̄ ğınınnan çıĥ, o da diyı̄ sen ğınınnan çıĥ, o diyı̄ o diyı̄, ilanın
başı bele gelı̄ çıĥı̄, ilanın posti çıĥı̄ gidı̄ orda durı̄, sabbah olı̄ ğaĥı̄lar getırı̄ler diyı̄ler
ğaĥaĥ su ğızdıraĥ, gelını şimdi öldürüp getیره̄ yıĥı̄yah, gidı̄ler odayı açıl̄ar baĥı̄lar ne
bi babagid oĥlan, ikisi yataĥda yatı̄, bi zaman sora padişahın oĥlı gidı̄ asKerlige, bu
30 ğız da hamile ğalı̄, diyı̄ baba benim ğarımın neyi oldisa sen man bildireceĥsen, bunun
vaĥdi gelı̄ doĥı̄ bi altın keĥkülli oĥlan, bi sırma saçli ğız, padişah mektubi yazı̄ verı̄
seyisine, seyis ala apara oĥluna teslim ede, gidı̄ bi tene eve misafir olı̄ diyı̄ sabah olsun
sora gidım geçdir men ğetsem meni vururlar, döĥerler, nederler neTmezler, orda yatı̄,
o evın sahabi olan arvat baĥı̄ şapĥasi içinde bi kaĥıt o kaĥıdı yavvaş onun içinnen çekip
35 alı̄ oĥı̄yı̄ baĥı̄, diyı̄ ki oĥlum gözlerın aydın olsun ğarım ğutaldi çocuĥın oldi, bi sırma
saçli ğız, bi altın keĥkülli oĥlun oldi, bu ğaĥı̄ mektubi alı̄ yazı̄ diyı̄ oĥlum senın arvadın
doĥum yapdi, it kutugi biri oĥlan biri ğız, biri dişi biri erkek, buni bıraĥı̄ şapĥanın
içine, seis aparı̄ verı̄ padişahın oĥlunun elı̄ne, padişahın oĥlı oĥı̄yı̄, ne yazı̄ diyı̄ baba
hege it kutugi hege mit kutugi benim arvadıma pişe olursa gellem ataş ataram sizi
40 yandırırım, yazı̄ gine buna verı̄, gine gelı̄ o evde misafir olı̄, arvat mektubi alı̄ oĥı̄yı̄,
arvat yazı̄ diyı̄ baba hege altın keĥkülli hege sırma saçli sen o iki tene iti de benim
ğarımı da ele yere atacaĥsız men gelıp görmiyecem bıraĥı̄ şapĥanın içine padişah alı̄
oĥı̄yı̄ ele aĥlıyı̄ ele aĥlıyı̄ diyı̄ men ne halt edım, men nece edım diyı̄ mejburlar atacām,
menem bi oĥlan, bi evlaTTır, ğaĥı̄ getırı̄ buni verı̄ o seisin elı̄ne diyı̄ bunnan uşaĥlarıni
45 apar bıraĥ insiz cinsiz yere, bu seyis nedı̄ alı̄ aparı̄ onlardan gizli onlardan uzaĥa bi
kolluh yapı̄ bunlari bıraĥı̄ onun içine aĥşam yemeklerini onlardan gizli aparı̄, sabanan
aparı̄, uşaĥlar böyüyı̄ler, yeriüyı̄ler, padişahın oĥlı zamani gelı̄, vaĥti gelı̄ çıĥı̄ gelı̄

oturı̄lar, diȳi baba hani menım ğarım, hani ocuğlarım, diȳi oğul sen dedın men de
atdım ğeTdı, oğlan diȳi nasıl men niye diyım, baba diȳi men ğarımnan ocuğlarımı
50 gormiyene ğede senın babalığın bana ıerem olsun, ğağı ki evden ııa seyis diȳi
padişahım sağolsun onlari men sağlamışam ğetir̄iler bunun ocuğlarını, balalarını
ver̄iler, ğırđ ğun ğırđ gece dığun ed̄iler, ȳiler, iiler muratlarına ğeiler.

Derlenen Kişi : Ahmet BİLEN
Yaşı : 75
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Gölağzı Mahallesi
Konular : Karışık

Zebzecılış yapıdım, onnan sora şimdi emehli olmişam ocuřlara devretmişem, buri ğarım ğanserdi ‘emeliyeT_oldi, geTdım apardım Erzurum’a, Erzurum’dan apardım Ankara’ya, Ankara’dan apardım İstanbul’a bi türlü ğurtaramadım, ğanser kötü bir işdir, onnü sene sürdi, onnü sene sora vefat eTdi, onnan sora men 5 Meřbule’yi aldım, tükenim var uğraşıyış, boř dünya, dünya bele gelip bele gideceş, Cenab-ı Allah herkeşe iman ğuran nasip_etsın eýiliř başğadır, insanlış, eýiliř başğadır, şimdiye ğede kimse mennen ‘eciz olmamiş, ğırş kiřiýiř vallahi benim üstüme yemin ierler, benim ğızlarım da fiķeredir, analarına çekipler, insan geveze olsa özüne eder, sabah erkennen ğaşardış giderdiş aşşam beşde altıda gelirdiş, 10 yoşsulluş zordur, ilerde kimse san başmaz, gelinlerim de şoşdur alışılar, benim uşaşlarım sessizdir, bizim gelin de Norve’tedi evvel, şimdi gelip Antalya’ya, diyi illah baba bayramnan sora ge burya, a tezze Antalya’ya yenipler, Allah can sağlıği, gönül şoşluği versin.

Derlenen Kişi : Gülperi İNCİ
Yaşı : 73
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Kasımbağı Mahallesi
Konular : Hikâye - Menkîbe

a)Bi adamın üş tene ğızı varmış, adamın biri gelî ğızını istiyî, o ğızını veri
5,düğünü olî götüriler, bi tenesinin de düğünü olî götüriler, bi ğızının da gine düğünü olî
götüriler, bi kere onnan sora ğarı ğoca tedbirlerini göriler, görmeklerine gidiler, diyî
bizim ğızımızın heç huyi hesyeti durumi necedir, diyî vala ğonuşduranda ele durî
5 insana baĥî, heç cevabımızı vermiyî, diyî demeKKê eşşegin soyunnan gelip, eşşeK
nece durar baĥar adama bu da eşşeK kibi durî baĥî, şindi ğalî birine de gine gidî ‘ecaba
ĝızımın hali keyfi necedir, diyî vala ğonuşdurisan nece it insani tutar ya, it kibi adami
tutî, orda diyî tamam, ğalî bi tenesinin evine de gine giyiniler keçiniler gidiler diyî
bizim ĝızımızın hali keyfi necedir, diyî valla onun huyuna hesyetine gelecek insan
10 yoĥdur, çoĥ güzel bi huyi var, dediĝimizi yapar. Demek bu adamın da o ĝız onun
ĝızıdır, bu adamın ĝızını çoĥlari istiyî adamın bi eşşegi varmış bi de iti varmış, Allah
terefinnen diyî Yarabbım man zürriyet ver, iti de eşşegi de olî ona ĝız, o ĝızınnan daha
seçemiyî, ‘eyni güzellikde ‘eyni biçimde, daha ĝızınnan seçemiyî, Allah emîr eTdi mi
ne daşı da evlad eder be, bi kere onnan sora daha seçemiyî, diyî ‘eceba men ĝızımı
15 daha nece seçecem nece tanıyacām, adam bi kere elelîhnen hansının evine gidî, o diyî
eşşeK kibi bele durî baĥî, o da diyî satan it olî adamı tutî ğonuşduranda, óbürî diyî bele
huyi güzel özi güzel, o da diyî bu benim ĝızımdır, sahar olup bele bunnar he,
eshabamış çoĥ ĝızını istiyen varmış, ğarisi iĥTiyar, adam da iĥTiyar çocuĥlari

olmuyup, vazgeçmiyipler, o diȳmiş ver man ğızın, o diȳmiş ver man oda Allah'a dua
20 edip diyip Yarabbım men bunnardan nēce ğutalacām, bunnar bizi öldürecek, adamın
bi eşşegi varmış bi de iti varmış, Allah terefīnnen onnar ğız olī, ğızını tanıyamıyī, ayırt
edemiyyī, diyī men ğızımı nēce tanıyacām, ğocaya verennen sora tanıyī, o zaman bu
huyi güzel olan odur, demeKKè ğızını tanıyī, bu itin soyunnandır, bu da eşşegin
soyunnandır, daha onnara demiyī eşşegim olup insan, itim olup insan, ğarınan ğocanın
25 ğelbінде ğalī, heyvah diyī demeKKè Cenab-u ğuda ğerri evlad versın, bezzi insanlar
var ki ğonuşdurursan it olur adami tutar, bezzi insanları da ğonuşdurısan mağ kibi
eşşeg kibi durar insana bağar demekkè Allah herşeyi ğuralında verip, ye diyī Yarabbım
alım zürriyet ver, ğerri evlad ver. b) bi avradın iki tene oğli varmış, bi tenesi Allah'ın
rahmetine gidī bu avrat tam ön sene bēle siyah elbisenen gezī, siyah yazmanan gezī,
30 Cenab-u ğuda da senede bi sefer Cebrail'i ğönderī diyī ğet bağ ğöre bu ne biçim giyinī,
diyī vala gine siyah yazma başında gine siyah elbise üsdünde, ön sene tamam olī bi
ğün Cenab-u Huda Cebrail'e diyī bi tene ğırmızı ipek ip ğötür, avrad da tendirini
yandırı, yemeğini pişiri, ekmeğini pişiri, tendirin üsdünü ğapadı, süpürgenen bi kere
evini barğını süpürī, demek o tabi Cebrail'i ğörmiyī, Cebrail oni ğörü, Cebrail bi tene
35 ipekden ip yere atī, onun ğarşına atī, o süpürgenen süpürī bağı bi tene ipek ip süpürgeye
sarıldı, süpürgeye bağı diyī men sabahdan süpürīdim bu ip hēç ğarşımda yoğdı, bu ip
ğardan geldi, ipe havasi geli, o diyī bu ipe yazlığ deyil, ipi temmizliyī başına atī,
ğırmızı ipek parlağ ip parıldıyī, Cebrail gildī daha, Allah diyī äzraili ğöndereğ ğeTsın
onun canını alsın ön senedir ye yömsüzlüğ edī, siyah giyī, siyah bişe örtī, Cebrail diyī
40 ben onun önüne o ipi aTdım, o da ipi süpürgeden aldı temizledi aTdi başına, dedi
äzraile de onun canını daha almasın, bi tene oğli var, onun ğörkünü ğörsün, oni
evlendirsın çoluğı çocuğı olsun, onun yanında da barınsın ğalsın.

Derlenen Kişi : Şükriye ŞEVKETOĞLU

Yaşı : 72

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Camikebir Mahallesi

Konular : Karışık

GêTđím biberi yardım êle çigden etđím, êle doldurdum poşetlere dolaba atđım, evdír di ge çalışma ôlene ğede mejbur çalışacaşsan, sabbahdan_ahşama ğede burda otur senín evde de kimse olmiya san kim bi tike ekmek vereceş, mejbur ğaşacaşsan edesen yesen, men dünén Allah da bülür sabbah ekmeğini yemişem, kindi namazını 5 ğılmişam, bir de cıgara içmişem, işda bêle dünya işi Allah tóbasi ola, onun dört uşaği var, Rehber'in üş ğızı bi oğlı var, oğlı şükür esgerdír, ğızlar hePPi evlidírler, ğızları güzeldír, satan řefo'nun oğluna veren bêle on dört yaşında, bêle ğoredín ađđılın giderdi, biri Sevim'in gelínídír, yeddi sene bi arada ğaldılar, ğız êle baladi, gece istediler gündüz istediler, Allah'ın ğederini hêç kimse bilmez, onnan Irfet hocanın 10 arası êyidi, ğız ğetmiyēdi ađlıyēdi, geldiler bizim herifi çağırdılar, dedi sen kime verisen, dedi řefo nedir oğlı nola, sen o ğızı nêye verisen ona, ğetmedi, ğeder, nesip, birini de verip Erciş'e, oğlan tükendedír, ğışdan ğışa gidē orya kıralityē, Gulnaz evde şıpananın içinde düşüp ayağı ğırılıp, gelini de iki defa belden 'emelyeT olup, o gideceş tokilere, yazın burda ğalılar, onun da iki tene babagid ğızı var, ğırışciyi ğetíriler 15 bağliyiılar ā tuti çeki ati, ağlıyi sızliyi biraşmiyiılar, elli alti senedir menim toyum olup gelmişem burya, êle bunlar ğırış beş yaşlarındadi o civarda vardılar hele fazladi menim toyum olanda, ordaki sobayı biraşiyam burya yaşiyam, her teref açlı ğalı sıcağ olī, ne sıcağa dayanabiliyem ne soğuğa dayanabiliyem, böyün iki gündür sabah namazına ğaşamiyam, şubatın on birinde evden çığım mayısın_altısında eve geldim,

20 bacım_ogluna dedim meni apar dohtora gorsset sora gelim eve, orya nece getdim nece
mayana etdi dedi senin yatishin yapah, getdiler giydirdiler, dert var deler gezer dert var
deger gezer, onceden toplasirdih o baga balih oladi, cacih_oladi, simdi birine
merhaba verisen diyi bu ne soyliyi, harya getsem oglan meni apari, gedir gahdi, buyuk
25 gahdi, kucuk gahdi, legennen ayrani yapardi ihine soğan dogrardi heremizin elinde
gashih_yiyih, legeni aldım gahdim ele yirem ele yirem, avratlar ele gulliler, bilmiyem ne
dediler men dedim zigim zigim siz birahtmadiz men yim, nisan bir gelirdi
erkek_esbabi giyerdim, mistogilin aradan getdim nahircinin avradina sarildim dashi
galdirdi man vura dedim menem menem, dedi Allah senin canin_almiya sen benim
bagrimi caddatdim, bi guni mennen o ele doyuşduh men getdim baga Cemle abla geldi
30 yapışdi yahama, dedi sen benim cucemi geberdipsen, dedim vallah benim habarım
yohdur men tezze geldim, haci geldi dedi şart olsun sizi apariram baglaram ahura sizi
o gede vuraram, sizin ruhunizi chardiram, dedim bi tene sevguli malın getsin sen man
iftira atisan, o guni onların bi kucuk bizavlari geberdi, heciye dedi bu avrat diyi men
tayanıza atas atacam, dedim vallah men dememisem.

Derlenen Kişi : Mehmet ALIŐIR

Yaşı : 94

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Gölağzı Mahallesi

Konular : I. Dünya Savaşı

Birinci savaş on dördte olup, dedelerimiz te Urfa'ya ğede muhacır olarak
gidipler, o zaman savaş bitenнен sora dedeler gelmişler, esgi ismi Purmanık'dır,
Purmanık köyüne, o zaman dedeler bizler ğaleden gelmedir, 400 senedir Erdiş ğalesi
dağları, o zaman ğale Erdiş'miş burası Eganık'miş şimdi ğale dağlarında ğalmaz burası
5 Erdiş olmuş, bizim köyde birinci cihan herbinnen evvel Ermeniler varmış, o zaman
Ermenileri nasıl vurdılar hatırlamıyız; ama dedeler hatırlıyılar, o zaman Ermenilerin
bir kısmını vurdılar bir bir kısmı da Rusya'ya ğaçdılar, o zaman Ermeni köylerini
heppi millete verdiler, bizim köyde en ileri gelenleri de Ermenilerin Gazo varmış,
Ermenilerin ileri gelenleri omuş, 1951'de esger olmuşam, o zaman genel ğurmay
10 başğani Cemal Gürsel'di, Adnan Menderes de başbağandi, reis-i cumhur da Celal
Bayar'di, bizim esgerlik zamanımızda 60'da 61'de Cemal Gürsel ıngılap yapıdi o
zaman hükümet dağıldı, Adnan Menderes'i cezalandırdılar.

Derlenen Kişi : Hediye ÇEVİK
Yaşı : 70
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Tekevler Mahallesi
Konular : Kıssa

Peygamber efendimiz sahabelerinden çıḡılar gezmeḡe az gid̄iler çoḡ gid̄iler baḡılar bi tuluḡ çıḡıdi ḡarşılarna o tuluḡ gıj gıj gıjıldiȳi köppüK at̄i eşige, içersine gid̄iler egil̄iler baḡılar içine pişe yoḡ içinde köppüKlen̄i küppüKlen̄i pişe yoḡ içinde, az gid̄iler çoḡ gid̄iler bi daḡ gel̄i ḡarşılarna, baḡılar daḡdan kesme kesme daşlar
5 aşşāḡıya töküli, aşşāḡıdan moz moloz ufaḡ daşlar çıḡı yuḡari, Yarabbım diȳi sen bilirsen, orda gid̄iler bi köye yaḡlaşıl̄ar degirman gel̄i ḡarşılarna, degirmanda baḡılar diȳiler acıḡ acıḡ acıḡ, degirman doli buḡda unlar öḡün̄i, içinde baḡırıl̄ar acıḡ acıḡ, peygamber efendimiz diȳi sen bilirsen, ordan bi köye gid̄iler, köye yaḡlaşıl̄ar baḡılar bi tula yat̄i balalari ḡarnında ürüdi bunlara Yarabbım diȳi sen bilirsen, o eshabalar
10 diȳiler Cellim Celalim Hak için h̄eç biz anlayamadıḡ bu sırlari, o tuluḡ geldi ḡarşımıza o ḡede ḡocaların bilgisi çoḡ olacaḡ millete sarf etmeyeceḡler, millete oḡıyup bildirmiyeceḡler, o keflendi ayran at̄idi eşige o, o ḡocalardır, geld̄iḡ kesme daşlar töküldi moz moloz çıòdi yuḡarıya èle zaman geleceḡ faḡırlar, naḡırçılar, bizavçılar_olacaḡ aḡa, aḡalar maḡkum_olacaḡlar, h̄eç kimse mehel almayacaḡ
15 bunlari, diyeceḡ men de senin kibi aḡayam, bi köye yaḡlaşıl̄ar baḡarlar degirman degirmanda un öḡünü acıḡ acıḡ èle zaman geleceḡ millet èle toḡ olacaḡ gine diyeceḡ acıḡ acıḡ gözleri doymiyacaḡ yeceḡler yemiyeceḡler gözleri doymiyacaḡ, gözleri aÇ olacaḡ, geld̄iḡ o köye yaḡlaşdıḡ Peygamber o ashabalara anlat̄i, o tula da yat̄i balalar

ğarnında ürüyī, èle zaman geleceğ büyükler susacağ ğonuşmayacağ, küçükler
20 ğonuşacağ, devran geleceğ küçüklere, bu dünya bèle gelip bèle geçeceğ işda bèledir.

Derlenen Kişi : Fatma GÜRBÜZ
Yaşı : 70
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Yukarı Işıklı Mahallesi
Konular : Hikâye - Anı

a)Ġari ğoca yolda atnan gid̄iler baĥ̄ılar bi k̄or ĥerif yolda durup, o k̄or ĥerif illahım diȳi meni aparın emniyetin önünde yendirin, arvat da erine diȳi yoĥu aparmiyah bu gelir bizim başımıza bela olur, ĥerif de yoĥu diȳi atah atın terkine götüreĥ, adam yazziĥdır, alılar gid̄iler emniyetin önünde yendir̄i, adama diȳi abe dur meni içeriye
5 götürsünler sora siz gidin, ğolunnan tutılar aparılar emniyete teslim ediler orda ğaldiri emniyetin müdürüne diȳi vala benim arvadımı da atımı da bu adam elimnen aldı, ğariyi da ğocayı da tutılar getiriler, ğariyi bi odaya ğocasını bi odaya k̄ori da bi odaya biraĥılar, heresine de üş tene esger biraĥılar, müdür esgerlere diȳi bu gece bunlari bekle baĥım ne ğonuşacaĥlar, adam diȳi yoĥu benim ğarımdır, benim atımdır, yolda
10 yazziĥımız gelip, atmışiĥ terke ğetmişiĥ, k̄or diȳi arvadımı elimnen alıp, atımı elimnen alıp baş edemiȳi, esgerler dinniȳi, o adam diȳi vula men ğarımın sözünü ye tutmadım k̄or ğo geberedi, men k̄ori ye atadım atıma aparadım k̄or ye ğahadi yapışadi ayaĥıma, arvat da diȳi men erime dedim aparmaginan baĥ başımıza bela olur ğocam meni dinnemedi, a şimdi bu k̄ornan başımız aĥrıyacaĥ, k̄or da diȳi eyyi eTdım atını da
15 elinnen aldım arvadını da elinnen aldım kef benim kefim vala sabanan ğaĥılar esgerler bütün ğeleme geçirdiler, üş esger de yazılar aparılar müdüre diȳiler hal mesele beĥe, müdür bu k̄ori çıĥiri diȳi vula be sen niye yalan ğonuşdun sen adamın hem atını elinnen alıpsan hem ğarısını elinnen alıpsan, ğariyi da çıĥiri, ğari da diȳi men ğocama dedim

almyah başımız ağrır, herif de diyî vala ğarımın sözünü tutmadım, kór edi şimdi
20 arvadımı da elínnen ala atımı da elínnen ala, orda kóri tutılar aparılar atılar mepise,
ernen arvat atını alî geçi gidi. b) bizim ğomşumuz vardı, arisi vardı, ğonşu da diyî ğet
birez bal çıhart men aparım yim, o da diyî men şimdi çıhardamam, ğonşi da diyî mením
ğönlüm istiyî şimdi birez çıhart men aparım yim, adam da oni ğırmıyî diyî bi tas ğede
çıhardım aparsın yesín, ğovani açî o arılar bütün bu adamın başına dolî, adam ğaçî gidi
25 özüni guletenín içine atî, o ğöl suyun içinde sağlanî sora o arılar ondan vaz geçi. o
zaman babam yonca ekerdi, bosTan ekerdi, giderdîh yonca behlerdîh, bosTan
behlerdîh, o zaman su yoğdi arđların suyi ağardi, o arđların suyuni içerdik, ağşama
ğede ekmek ğötürüdüh poşette, ağşam dönerdîh bi daha evímize, sıcağın, ğüneşin
ğarşında otururduh bosTan behlerdîh övle sıcağında ğağardîh özümüzi atardîh o
30 arđların suyuna çimerdîh gine giderdîh bosTanımıza, ön tene ğıznan behlerdîh, o
arđların sularını alırdîh avucumuza içerdik içinde de soğurcanlar ğaçardi; ama sular o
zaman temmizdi, şelbik de yoğdi avucumuznan içerdik.

Derlenen Kişi : Halil ÇALIŞIR
Yaşı : 55
Öğrenim Durumu : İlkokul Mezunu
Yer : Gölağzı Mahallesi
Konular : Anı

Erciş'den üç arhadaşnan 1970-1975 civarlaridi Mersin'e çalışmağa gidecehdih onnan sora arhadaşın biri Çelebbağı'na yetişince hemen gurbetlih, özlem çekdi velhasılı sonunda Mersin'e yetişdih orda işde iş bulup çalışmağ için getmişdih, orda iş bulamayınca yalnız üzerimizde de dönüş için paramız yeterli değildi, orda da normal
5 yiyeceğimiz de günde iki simit parasi ancağ harcadiğ, onnan sora Erdemli'ye getdih, Erdemli'den iş bulamayınca Mersin'e gelmeğ zorundadiğ paramız yeterli olmadığı için aşşamleyin meğriP zamani çıhdih yola sabbah gün ışıncıca Mersin'e yetişdih, Mersin'de otobüs bileti bi daha elimize geçdi, onnan sora dönüp bi daha Erciş'e geldih velhasılı parasızlığın önemi sora aklımıza, başımıza vurdi, geldih bi daha kendi
10 işimizde çalışmağa devam etdih, insanın kendi işinde çalışması daha rahatdır.

Derlenen Kişi : Hediye KAYA

Yaşı : 70

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Salihiye Mahallesi

Konular : Masal

Evvel zamanda bi naħırçi varmış bu naħırçının çocuğı olmiyimiş getiri bi tene iri ğabağı edip özüne çocuğ, meħlenin ğızları toplanı gidiler yeşillik getireler bu da Allah'a ele yalvarı ele yalvarı hey Allah'im man bi tene ğız evladi verginen, getiri buni özüne ğız edı, bu da dile geli Allah terefinnen, ana ana diyı bi tene peşdamal bağla menim gösgüme men gidim san yeşillik getirim, bu ğabağın gösgüne bi tene peşdamal bağliyi ğabağ dığırana dığırana gidı, ğızlar hansı bağçaya giri bu da orya giri, bağçada bağı bi tene erkek, erkege diyı bağın bağ aşşadı ayağların bağ yuğari, o da padişahın oğludur, ayağları ğadı yuğariya bağı yeni aşşadıya, ğız yeşilligini bitiri gine diyı ayağların bağ aşşadı bağın bağ yuğari, padişahın oğli gine eyni seviyeye geli, bu dığırana dığırana anasının yanına geli, üş gün ele gidı, üş gün padişahın oğluna diyı bağın bağ aşşadı ayağların bağ yuğari, bu padişahın oğli bağı ne ğabağın içinnen çığı yeşilligini topliyı, ğabağın içine giri dığırana dığırana geli, anasının yanına geli padişahın oğli bağı ğabağ naħırçının ğapısına geli, naħırçının ğarisi çığı buni alı içeri, oğlan gidı anasına diyı ana gidin naħırçının ğızını man isteyin, oğlan diyı illahım istiyecehsız heç imkân değil, ğari ğoca gidiler naħırçının ğapısına elçiliğe, naħırçının arvadi diyı menim ğızım yoğdur, menim ğızım bi ğabağdır, oğlana geliler diyiler vala naħırçının ğızı yoğdur, diyı bi tene ğabağdır ğızım, e diyı siz gidin o ğabağa elçilih edin, naħırçının ğapısına gine devürsü günü geliler, naħırçi diyı man elesi iki kilo altın verin ğabağı vereğ aparın, getiriler iki kilo altın veriler ğabağı alılar gidiler, ğabağı

20 aparî oğlana verî, vay diyî torpağ başan ola, kül başan ola, a bu gabağa para verdîh, bu
gabaği alasan sen nedesen, gidedîh masraf ededîh san bi tene gız aladıh, e diyî olsun
men gabaği sevirem oğlan diyî, halbuki oğlan görüp gız gabağın içinnen çıhıp, oğlan
bilî, neyse getirîler verîler oğlan gabaği alî, yatanda aparî birağî goynuna özüne yatî,
oğlan da çoğ sabırri bi insanmış, bu nahırçının arvadının bi tene gönşisi varmış ihTiyar
25 bi gari, nahırçının arvadi da bilî o gabağın gız olduğuni; hama devamlı o gabağın içine
gırımış, o ihTiyar gadına diyî gêt menım gızımın halını sor; hama gabağın içine girî,
ğılıfın içine girî o bêle dönende sen bülürsen, diyî tamam, gadın getirî ehmek yapî,
tendire ataş atî, tendiri ataşliyi bağî ne gabağ o terefe gaçî bu terefe gaçî, diyî bunun
içinde demek insan var bu bêle gaçî oğlunun görhusunnan da gıramiyî, pişe edemiyî,
30 onnan sora tendirden kösevli çıhardî gabağa bi tene yapışdırî gabağ girî orda durî,
getirî ehmeğini yapmağa gabağ gine o yana bu yana gaçî bi tene de oğlavnan vurî
gabağ gidî o yanda durî, bağî gine o yana bu yana gaçî bi tene de kındırağnan vurî,
gabağ gidî orda durî, padişahın hanımınan da gızını düğüne çağırîlar bu gadın da bi
tene boş gazan birağî gabağın garşına diyî biz gelene gede ağla ağla bu gazani su
35 doldur, nene getirî bi gazani su doldurî, bi satıl su tükî gazanın içine kıddi da duz atî
gazanın içine göz yaşı şordur ya şor ola, nene giydırıp keçindırıp süslenip, nene elbise
getirdi gız giydi, sallana sallana düşî nenenın peşine toya gidî, toydan da garşıda tez
gağî diyî bunnar meni görmesınler, nene buni garşıda alî gelî, birağî evine gidî,
padişahın garisi gelî oğluna diyî vay torpağ başan ola, kül başan ola, diyî böyün bi tene
40 gözel bi gız gelmişdi adam gıymiyîdi bağa, e diyî ana sorduz kimdir, diyî sorduğ dedi
kösevl dögen meğlesinnenem, diyî ana üş gün toya gidecehsız sorginan eyice
taniginan, diyî tamam oğul, devürsü günü de gidîler, gıza diyî sen hansı meğledensen,
diyî men kındırag dögen meğlesinnenem, devürsü günü gine gidîler, gıza diyî sen hansı
meğledensen men seni tanıyım, diyî oğlav dögen meğlesinnenem, arvat gine ayılmiyî
45 ha, men kındırağnan, oğlavnan vurmuşam annamiyî; halbuki oğlan da annatî da bi kere
oğlan getirî o gün onun gabağını, gılıfını ya, nene getirî birağî içeriye bağî ne bi duman,
gız da bilmiyî gılıfını yandırî, padişahın oğlı çıhî diyî vala men senın gılıfın yandırdım,

e diyî şindi senín anannan bacın geleceğ men harda saħlanacām, sen mením ğılıfımı
ye yandırdın, ğız aĝliyi, üş ğün de geliler baħılar o ğazan su dolı, padişahın ğarisi dilini
50 vuri baħi şor, vā! diyî ğabaħdan çıhp o ğede aĝliyip aĝliyip bu ğazan dolup ğöz yaşı
su; halbuki nene getiri suyi dolduri bi ğaşığ da duz atı, ğızı alı ğidi düğüne, ğız diyî
men harda saħlanacām, e diyî ge mením palsomun altında seni saħlaram, diyî men
palsunun altında nece durıyam durulur mi, oĝlan da diyî sen ele devamlı ğabağın içine
mi gireceğsen, be men bu ğede altın verdım seni aldım neye, diyî senín anangilden
55 saħlanıdım senín anangil meni begenmiydiler diyidiler naħırçının ğızisan, sen
padişahın oĝlisan, daha bıraħırlar men seni alım, yoğ diyî anannan babam pişe
demezler, palsunun altında saħliyi anasınan bacısı geli, hāy! diyî torpağ başan ola, kül
başan ola, diyî o ğede altını verdın bi ğabağa, ğabaği alısan ğoynan yatısan bizi
ĝandırdın o ğede altını verdın naħırçıya, oĝlan diyî ana sen tanıyısansa gideğ o eve
60 elçiliğe ğabaği men nedecem, anasi da dedi ğız diyî men kındırağ meħlesinnenem, men
oħlav meħlesinnenem, e diyî ana sen nenen vurdun ehmek yapanda, diyî balam men
ğabaği vurdum, e diyî ana sen heç aĝğılan getirmiyisen bey! diyî onun içinde elesi,
diyî ana çıħarsam o ğızı tanırsan toydaki ğızı, e diyî balam nece tanimiram üş gündür
toya gidiyiğ be tanımam, ele bele ĝaldiri şeyini palsosuni sarılı, ğıznan ana bayılılar, o
65 ğede ğüzel, ayılılar, ğızın babasi da zengin oli naħırçılığdan çıhi, o köyün aĝasi da o
olı, yeddi ğün yeddi gece toy ediler, yiler içiler muraTına geçiler.

Derlenen Kişi : Mürüvvet KAYA

Yaşı : 80

Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil

Yer : Salihye Mahallesi

Konular : Anı

Bizim köyde bi kór adam vardı, hanımı ölmüşdi, iki tene gelini vardı onlardan barabar galidi, bi de tek göz pişigi vardı, babamın İzmir'den bacısınan oğli gelmişdi, misafir olarak gelmişdiler, babam üç gün gèTdi o pişigi hıslıya getire hıslıyıp getiremedi, benim bacım babama dedi dur men gidim getirim, biz dedih sen getiremezsen, on iki on üç yaşındadi, dedi men getirirem, bacım üç gün o kórun evine gèTdi hıslıyamıdi, o iki gelin gıza sorı diyı sen burta neye gelisen, sen gelisen bu pişigi hıslıyasan, gız diyı yoh bizim pişigimiz var pişigi hıslıyah nedeğ, senin pişigin mi hıslıyacam, ertesi gün gız gine gidı bahı gelinler evde deyil gezmeğe gidip, bi tendır evleri varmış, esgi yihıh bi tendır evi, kór da orda oturı, diyı sen gine geldin, diyı he men geldim, gidirem evime, ele kór óbür terefe dönı, gız yelegini çıardı pişigin üsdüne atı alı gelı, anam diyı sen buni hardan geTdın, diyı gelinler evde deyildi men pişigi getirdim, ertesi gün kór gelı diyı sizin gız geldi benim pişigimi hısladi getirdi, anam dedi gız pişikden gorhı getiremez, bizim pişigimiz var heç gızlar ellerini vurmazlar pişikden gorhılar, pişigi sahladıh bibim İzmir'e gideceğdi bi gutunun içine bırakdıh İzmir'e apardı, bi gün de bacım bibimgile gèTdi, bibimin gocasi dedi nece ola bi sizin öz ördeginizi bi de emcen ördeginin alasan getiresen, gedi men getirrem; ama dedi getirırsense meni deme, bacım gidı bi bizim ördegi dişi ördegimizi, emcemın de bi erkek ördeginin meşet çüt ola, bacım odunluòdan beyaz torba alı ördegi tutı torbanın içine atı, anamnan gizli emcemgile gidı, emcemın gırisini da fessalliyı

20 fessalliyî baĥî ortada kimse yoĥ ġarîsi iŖ ġorî yemek memek piŖirmeġe ġidî, onların
ördegini de torbanın içine atî torbayı arĥasına atî bibimgile aparî, bibim de ġapıda
oturî, diyî sen neye ġeldin,diyî hani menîm eniŖdem, diyî içerdedir; ama ġız ördekleri
ġetirdiġini demiyî, o iki ördegi eniŖdeme veri, eniŖdem ördekleri aĥura atî, ġız da çıĥî
eve ġelî, bibimin ġocasi da bibime diyî iki ördek satılîdi aldım, demiyî senîn ġardaŖın
25 ġızı ġetîrîp, diyî vala oni ġine menîm ġardaŖım ġızı ġetîrdi sen yalan ġonuŖısan, diyî
yoĥ uzunun ġapısında satılîdi ordan aldım ġeldîm, orda erkekler yıġılî orya uzunun
ġapisi diyîrîĥ, adam dedi ördekleri yarına aparacâm çarŖıda satım, dedîm ver man men
aparım, aldım ġeldîm, anam çıĥî diyî bizim ördek yoĥdur, emcem ġarîsi ġelî diyî bizim
ördek yoĥdur, anam dedi vala kim ĥısladisa ġeldi bizim ördegi ĥısladi senînkini de
30 ĥısladi ikisini bir aldılar ġeTdiler, menîm bacım da ne ġülü ne ĥemi olî ĥeç umursamiyî,
ĥeç demiyî men ĥıslamıŖam, bi ġün bibim ġelî, anam diyî ördegimizi ĥıslıyîplar o da
ĥeç demiyî, bi ġün babam bacısının evîne ġidî, baĥçada ördekleri ġorî, diyî bu ördekler
bizim ördeklere benziyî elesi siz çalıpsız ġetîrîpsîz, eniŖdem de diyî biz ye çalaĥ,
ördeklerînîz baŖını alıp ġelîp burya, onnan sora diyî sizin ġız ġetîrdi, biri senîndir biri
35 de onundur, bari ĥelal edîn.

Derlenen Kişi : Nejla ÇELEBİ
Yaşı : 72
Öğrenim Durumu : Okur – Yazar değil
Yer : Çelebibağı Mahallesi
Konular : Hikâye

Faķır ğari ğoca varmış yarı rışlarını ancağ ğünü ğününe adam alışımış
getirimiş, varyetleri yoğmuş, bi ğün ğarınan ğoca diyi biz gideğ derdimizi kime
annatağ, adam bi ğara daş, yuvarrağ daş dağdan buli ali geli, ğarisına diyi derdimiz
olanda bu daşa danışağ, odanın orta ğismına birağilar, ağşam olanda oturilar dertderini
5 o daşa annatilar, seneler yıllar annatilar, diyiler millet bele zengindir, varyetlidir, bele
faķirdir, milletin bele oluğ ucuğu var, ğizi var, oğli var, harya gidimişler harayi
gezimişler harayi dolaşimişlar, gelimişler dertTerini o daşa annatimişlar, bi meleke
bunnar ne ğonuşilarsa o daşa yazimiş, bi ğün ğari ğoca daşa diyi biz de usandığ sen de
usandın, biz de ‘eciz olduğ sen de eciz oldun, daş dile geli diyi siz derdini bu ğede
10 man annatdız man annatana ğede, onlar da diyi biz annatiyiğ birez reğet ediyiğ,
derdimizi kime annatağ, dışunmiyiiler ki Allah’a annatar, diyiler zengine
annatamariğ, faķira da annatamariğ, daş diyi men usandım siz de usandız, ğarınan ğaca
diy sen mi sabır biz mi sabır, daş diy siz daha sabır, yani daşa dertderini annatilar daş
da diy siz daha sabırlısız, annatın men dinniirem, seneler yıllar gei daş daha ‘eciz
15 oli bunnarın elinnen, o ğede annatıplar daş diy men daha usandım daha man
annatmayın, man neye annatısız Allah’a annatadız, Allah’dan zenginliğ istesediz
zenginliğ verirdi, zürriyet istesediz zürriyet verirdi, Allah meni daş yaratıp, o ğedde
ğonuşduz ğonuşduz men az ğaldım parTdiyim, ortadan part nece diy daş kül ufağ oli,

diyî daha annaTdîhlarınızdan men parTdadım, orda ğarınan ğoca heyvağ diyî, biz bu
20 ğede Allah'a yalvarsadığ Allah bize zürriyet de vereceğdi, zenginliğ de vereceğdi, biz
o ğede dağa annaTdîh dağ sabırdan kesıldı kül ufağ oldi, kırddi kırddi oldi.

SÖZLÜK⁵

- aba:** anne (24-10)
- ağgıl buluh:** kişinin aklının erdiği, doğru ile yanlış ayırt edebildiği yaşa gelmiş olması. (16-23)
- alav:** alev (6-4)
- alma:** elma (1-80)
- apar-:** götür (2-59)
- ataş:** ateş (1-48)
- atın terki:** atın sırtı (31-3)
- babagid:** boylu poslu, irice (2-29)
- baha:** pahalı (11-70)
- bala:** bebek (30-9)
- baḥ:** bak (1-36)
- bèle:** böyle (1-18)
- bereber:** beraber (1-64)
- bibi:** hala, kişinin babasının kız kardeşi (34-31)
- bire:** yaşlı kadın (2-29)
- bizav:** inek yavrusu (28-33)
- bizavçi:** inek besleyen kişi (30-14)
- bosTan:** bostan (8-12)
- boyaḥ aç-:** beklenmedik bir olayın, durumun meydana gelmesi (22-17)
- böyük:** büyük (1-18)
- böyün:** bugün (4-1)
- bulaḥ:** çeşme (2-1)
- çaḥla-:** çırpmaq, ayranın çırpılarak yağını çıkarma işlemi (3-12)
- çargati:** gelinlerin başına örtülen kırmızı renkteki örtü (5-26)
- çariḥ:** plastik ayakkabı (2-65)
- çat:** eski bez ya da eski giysi (1-14)
- çut:** çift (4-102)
- dıgırana dıgırana:** yuvarlanmak (33-6)
- duz:** tuz (5-9)
- düz:** tarla (10-17)
- ecele:** acele, çabuk (1-47)
- efe:** baba (24-1)
- èle:** öyle (13-18)
- esbap:** elbise, giysi (9-14)
- fetir:** Tandırda pişen bir ekmek türü (6-3)
- fiKere:** sessiz, yumuşak huylu (14-11)
- filteken:** kancalı iğne (4-74)
- ğabaḥ:** kabak (33-2)
- ğalın:** Tandırda pişen ve lavaşın biraz daha kalını olan ekmek türü (6-3)
- ğah-:** kalkmaq (1-18)
- ğardaş:** kardeş (1-49)
- ğaya:** kaya (2-18)
- geçin-:** vefat etmek (11-29)
- ğedir:** kadir, kıymet (11-62)
- ğeneFçe:** kanevice (7-9)
- ğete:** kadar (7-38)
- gine:** yine (4-75)
- ğo-:** koymak, bırakmak (2-19)

⁵ Sözlükte sadece ErcişYöresi ağzının yöresel sözcüklerine yer verilmiştir.

ğon-: konmak (1-3)
göger-: kök bağlamak, yeşermek (8-12)
göş: göç (4-22)
guleten : yeraltından çıkan kaynak suyunun etrafını çevrelemek için çamurdan yapılmış etrafı kapatılmış alan (31-25)
ğurban: kurban (1-21)
ğuri: kuru, ıslak olmayan (8-12)
ğuruli: kurulu (1-21)
ğuş: kuş (1-3)
ğuyruğ: kuyruk (1-19)
güvev, güvey: damat (2-54)
hama: ama (2-12)
hara: nere, neresi (10-11)
hardan: dereden (1-60)
hayan: hangi taraf (11-6)
heFTe: hafta (1-48)
hege: eğer (1-35)
hekâye: hikâye (1-11)
hemmi: hepsi (4-35)
hePPi: hepsi, tamamı (1-48)
heğgeTTen: hakikaten (1-40)
heyva: ayva (1-41)
heyvağ: eyvah (1-49)
hindiki: şimdiki (5-7)
hökümaT: hükümet (29-12)
igid: yiğit, cesur (25-14)
itir-: yitirmek, kaybetmek (4-59)
kasa: kâse (2-64)
kehkül: ka'kül (25-31)

kelem: lahana (5-6)
kıddi: biraz, birazcık (33-35)
kırdi kırdi ol-: parçalanmak, parçalara ayrılmak (35-21)
kibi: gibi (27-6)
kolluğ: yıkık dökük eski ev (25-46)
kór: kör (1-11)
kösevl: tandırın alevini arttırmak için ateşin içindeki odunları karıştırmak için kullanılan tahtadan sopa (33-30)
küntde-: Yoğrulan hamurun küçük yuvarlak parçalara ayrılması (6-3)
küpe: baklagillerin ya da kışlık erzakların içine konulup muhafaza edildiği çamurdan yapılmış saklama kabı (5-6)
mayana: muayene (28-21)
meğriP: akşama giriş vakti (32-7)
meğle: mahalle (33-42)
moğaT et-: sahip olmak, göz kulak olmak, mukayyet olmak (2-16)
nâme: mektup (1-46)
nağırçi: hayvan besiciliği yapan kişi (2-4)
nêce: nasıl (1-75)
ğarğ: yabancı (13-13)
ğarse: kadın (13-10)
ğas: has, kendine özgü (1-40)
ğelbír: un, buğda türü şeylerin elendiği leğen (14-33)
ğer ħeraT: hayır hasenat (15-16)

herp: savaş (29-5)	teşt: bakırdan ya da alüminyumdan yapılmış leğen (11-42)
herri: hayırlı (10-12)	tezbah: tesbih (18-9)
hesret: hasret, özlem (1-74)	tezze: taze, yeni (2-6)
ohlav: oklava (33-45)	tóba: tövbe (28-5)
ohú-: oku (1-37)	tohdor: doktor (1-5)
óyah: uyanık (15-13)	toy : düğün (33-37)
öge: üvey (4-84)	tula: köpek yavrusu (30-9)
öz: kendi (1-42)	tuluğ: çamurdan yapılan ve içinde ayran çaklanan kap (30-2)
peşdamal: ekinler toplanırken giyilen cepleri olan önlük (33-5)	tuman: iç çamaşırı, don (5-28)
pişik: kedi (34-7)	urus: rus (4-1)
sahat: saat (4-74)	uT-: yutmak (2-32)
salığ et-: anlatmak, tarif etmek(2-5)	üzüğ: yüzük (1-42)
sep-: serpmek (2-58)	ühli: yüklü (1-38)
şekal: bol, geniş (4-104)	ürü-: köpek havlaması (30-9)
şelbik: maşrafa (31-32)	üz: yüz (4-83)
şıpana: kapı eşiği (28-13)	üzi ğuyli: yüz üstü, yüzü üzerine (2-58)
şor: tuzlu (33-36)	vala: vallahi (1-54)
taya: ot yığını (28-34)	vağıT: vakit (5-7)
tederek: tedârik (11-22)	ye : niye (13-7)
tele-: itelemek (2-33)	yen-: inmek (11-43)
tendír: tandır (10-15)	yen: yiyen (2-17)
tene: tane (34-1)	
tePşi: tabak, yemek tabağı(5-19)	
teref : taraf (1-20)	

SONUÇ

Çalışmada derlenen metinlerden hareketle Erciş ağız dil incelemesi yapılmıştır. örnekler bağlamında ses, şekil, yapı bilgisi ele alınmış ve yörenin dil özelliklerine değinilmiştir. Üç bölüm halinde ele alınan çalışmada yöre halkının kullandığı sözcükler ve bu sözcüklerdeki yapılar değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; yerli halkın konuşmalarıyla, yöreye önceden gelen Güney Azerbaycan halkının konuşmalarının aynı şekil ve ses yapısı bağlamında olduğu görülmüş ve bu sebepten birbirlerini etkiledikleri düşünülmüştür. Çünkü yerli halkın konuştuğu pek çok dil özelliği bugün Azeri Türkçesinin dil özellikleri ile benzerlikler göstermektedir. Bundan dolayı çalışma yerli (Erciş Ağız) ve küresinli ağız (Azeri Türkçesi) olmak üzere iki ağız özelliğine ayrılabilir. Ancak bu iki ağız özelliği de birbirinden keskin çizgilerle ayrılmadığı için; örnekler, metinler ve değerlendirme sürecinde birlikte ele alınarak herhangi bir ayırım gözetilmemiştir. Yapılan çalışmada Erciş ağız özellikleri bağlamında yöre ağzının öne çıkan dil özelliklerini belirtmek gerekirse;

- 1) İlçe ağzında, yazı dilinde kullanılan ünlülerin yanı sıra ā, ä, å, è, í, î, ó, ò, õ, û, ù ünlülerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir.
- 2) Yazı dilinde kullanılan ünsüz seslerin yanı sıra Ç, F, ğ, ħ, K, k, ḱ, κ, P, T, ünsüz sesleri de kullanılmaktadır. Bu ünsüzler içerisinde de en yaygın kullanım alanına sahip olanlar ise ħ ve ğ sesleridir.
- 3) Yöre ağzında özellikle sözcük başında hem ünlü hem de ünsüz seslerin türediği urus “Rus”(4-1), ğızınacağam “ısınacağım”(25-23), uvan “Van”(8-8) gibi örneklere rastlanılmıştır.
- 4) Çalışmada sözcük başı “y” ünsüzünün düşmüş olduğu kullanımlar mevcuttur; uTsun “yutsun”(2-32), igid “yiğit”(25-14), üzüg “yüzük”(2-1)
- 5) Olmak ve etmek yardımcı fiilleri ile kurulan sözcüklerin orta hecesinde ünlü türemesi olduğu görülmektedir; ğeyiboldi “kayboldu”(16-26), ğeyibeTTin “kaybettin” (9-13)

6) Çalışma yöresinde farklı bir ses olayı olan sözcük başı ünlü düşmesi örneklerine sıkça rastlanmaktadır; tele “itele”(2-33)

7) Yöre ağızında daha çok şimdiki zaman ekinde görülen hece düşmesi olayı pek çok kullanımda karşımıza çıkmaktadır; yî “yiyor”(1-79), ye “niye” (13-7)

8) Ölçünlü Türkçede ve tarihsel Türkçe metinlerde örneğine çok fazla rastlamadığımız hatta d>t değişiminin daha çok olduğu ses olayı yani t>d değişimi yöre ağızında sıkça kullanılmaktadır; tökerdiler “dökerdiler”(5-8), tıkan “diken”(4-72), tikerdi “dikerdi”(5-20). Yine aynı şekilde “d” ünsüzünün varlığını koruduğu kullanımlar da vardır. Ancak bu kullanımlar Türkçenin tarihsel dönemleri göz önünde bulundurulduğunda sınırlı sayıdadır; daş “taş”(1-18), duz “tuz”(33-35)

9) Sert ünsüzle biten sözcüklere ek geldiğinde bu sert ünsüz sesin yumuşamadığı kullanımlar oldukça fazladır; düşdiler “düştüler”(4-64), ateşden “ateşten”(16-7), tutdum “tuttum”(18-7), geçdiler “kaçtılar”(4-37), yaklaşdım “yaklaştım”(4-73)

10) Sözcük başındaki “b” ünsüzü sedasızlaşmaya uğramıştır; paşır “bakır”(14-5). Ancak yöre ağızında “p” ünsüzünün sedalılışarak “b” ünsüzüne dönüştüğü kullanımların daha fazla olduğu da dikkat çekmektedir; barmaş “parmak”(4-89), basdırma “pastırma”(5-11), baha “paha, pahalı”(11-70)

11) Yöre ağızının en önemli özelliklerinden biri olan ve Azeri Türkçesi sahasında da sıkça kullanılan “b” sesinin genizleşip “m” sesine dönüştüğü sözcükler oldukça çoktur; mindi “bindi”(14-23), men “ben”(14-12) metinlerde rastlanmasa da muncuğ “boncuk” sözcüğü de bu şekilde kullanılmaktadır.

12) Türkiye Türkçesi ağızlarında da pek çok yerde karşımıza çıkan “n” sesiyle biten sözcükler “l” sesiyle başlayan ek aldıklarında ekin başındaki “l” sesi benzeşmeye uğrayarak “n” sesine dönüşmektedir; günner “günler”(5-24), altınnar “altınlar”(4-32)

13) Yöre ağızında “r” sesiyle biten kelimelerin “l” sesiyle başlayan ek aldıklarında benzeşmeye uğrayarak “r” sesine dönüştüğü görülmektedir; davarrar “davarlar”(4-

79), mezarlıh‘‘mezarlık’’(5-15), ahurrar ‘‘ahırlar’’(5-3), sa-bırri‘‘sabırlı’’(33-24). Aynı şekilde ‘‘t’’ sesiyle biten kelimeler ‘‘l’’ sesiyle başlayan ek aldıklarında ‘‘l’’ sesinin ‘‘t’’ ya da yarı tonlu ‘‘T’’ sesine dönüşür; aTTar ‘‘atlar’’(5-25), biTTer ‘‘bitler’’ (4-89)

14) Erciş ve yöresi ağızlarında göçüşme yani metatez sık kullanılan ses olaylarındandır; yarpaḥ‘‘yaprak’’(4-2), torpaḥ‘‘toprak’’(33-20), eşki ‘‘ekşi’’(5-12), yuḥu‘‘uyku’’(2-44), örget ‘‘öğret’’(7-20)

15) Bölge ağızında ses düşmesi sonucu oluşan ekleşmeler görülmektedir; nola ‘‘ne ola’’(28-11), nedī neTmiyī ‘‘ne ediyor ne etmiyor’’(25-6), nedīm ‘‘ne edeyim’’(1-28), onunçün ‘‘onun için’’(16-21)

16) Yörenin en belirgin ağız özellikleri arasında olan ‘‘h’’ ünsüzünün pek çok sözcükte başta, ortada, sonda ḥ ünsüzüne dönüştüğü görülmüştür; baḥça ‘‘bahçe’’(1-1), ḥabar ‘‘haber’’(28-30), ḥoş ‘‘hoş’’(18-13), ḥas ‘‘has’’(1-41)

17) Yörede çoğunlukla sözcük başı ‘‘k’’ ünsüzlerinin ‘‘ḡ’’ ünsüzüne dönüştüğü örneklerle sık rastlanmıştır; ḡuş ‘‘kuş’’(1-3), ḡız ‘‘kız’’(1-1), ḡapi ‘‘kapı’’(13-3), ḡala ‘‘kale’’(5-15)

18) Sözcüklerin bazısında k sesinin yerini ḥ sesi almıştır; oḥū ‘‘oku’’(3-19), yoḥ ‘‘yok’’(4-26), arḥadaş ‘‘arkadaş’’(4-5), bıraḥ ‘‘bırak’’(1-2)

19) Çokluk eki olan -lAr eklerinin yerini çoğu kullanımda -nAr ekleri almıştır; ḡaçannar ‘‘kaçanlar’’(4-20), ḡünner ‘‘günler’’(5-24), onnar ‘‘onlar’’(5-30)

20) -dAn ayrılma ekinin yanında -nAn ekleri de kullanılmaktadır; aḡzınnan ‘‘ağızından’’(15-14), erkennen ‘‘erkenden’’(26-9), içinnen‘‘içinden’’(19-13)

21) Vasıta durumu ekinin -nAn biçimli kullanımları daha sıktır; onnan barabar ‘‘onunla beraber’’(1-30), gelinimnen oḡlum‘‘gelinimle oḡlum’’(11-12)

22) Ünsüz ikizleşmesinin olduğu kullanımlar görülür; yeddi ‘‘yedi’’(7-1), yavvaş ‘‘yavaş’’(25-34), èyyi ‘‘iyi’’(31-14), sabbah ‘‘sabah’’(14-31)

23) Belirtme ekinin sözcüklere dar ünlülü şekliyle bağlanması oldukça yaygındır; toyu-ni “dügününü”(1-66), çocuğum-i“çocuğumu”(2-27), suçum-i“suçumu”(3-23)

24) Kimi ünsüz seslerin düşmesi sonucunda sözcük kökündeki ünlü sesler uzamıştır; ĩne “iğne”(7-11), ölüm “oğlum”(22-7), òle “öyle”(6-13)

25) Şimdiki zaman ekinin ekleşmesi sonucunda “ĩ” biçimli şimdiki zaman eki oluşmuştur. Bu ekin kullanımı bölge ağızında oldukça yaygındır; baħĩ “bakıyor”(14-23), sorĩ “soruyor”(19-2), istiyĩ “istiyor”(20-5)

26) Bölge ağızında devrik cümle kullanımı oldukça yaygındır.

KAYNAKÇA

- Aktan, B. (2006). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. (İkinci Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Abalı, İ. (2017). “Erciş’te Bicek Geleneği ve Bicek Manileri” *.Artuklu İnsan ve Topum Bilim Dergisi*, 2(2), 37-42.
- Buran, A., Oğraş, Ş. (2003). *Elazığ İli Ağızları*. (Üçüncü Baskı). Elazığ: Ofset Yayınevi.
- Buran, A., Alkaya, E. (2001). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Bayraktar, N. (2004). *Türkçede Fülmsiler*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1942). *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1944). *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Derlemeler*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1943). *Anadolu Ağızlarından Derlemeler*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1945). *Güney-Doğu İllerimiz İllerinden Toplamalar*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, T. (2011) “ Urmie Ağızları İle Doğu Grubu Ağızlarında Ortak Fonetik ve Morfolojik Özellikler ” . *Karadeniz Araştırmaları*, (30), 107-122.
- Dursun, M., Kirik, E. (2010). *Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızları*.(On Birinci Baskı). Ankara: Öncü Basımevi.
- Ercilasun, A. (2002). *Kars İli Ağızları, Ses Bilgisi*. (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erten, M. (1994). *Diyarbakır Ağzı*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Edishun, H. (1992). *Türk Dil Bilgisi*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökçur, E. (2006). *Van ve Merkez Köyleri Ağızları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Gülensoy, T. (1988). *Kütahya Yöresi Ağzları*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Günay, T. (1978). *Rize İli Ağzları*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli Ağzları*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T., Buran, A. (1992). *Tunceli Yöresi Ağzlarından Derlemeler*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Hamza, Z. (1978). *Van Gölü Çevresi Ağzlarının Özellikleri*, Ömer Asım Aksoy Armağanı, (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede Söz Dizimi*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1956). *Güney Batı Anadolu Ağzları*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir Yöresi ve Ağzları*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Olçay, S. (1995). *Erzurum Ağzı*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik, S. (1997). *Urfa Merkez Ağzı*. (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, M., Sevinçli, V. (2009). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. (İkinci Baskı). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Sağır, M. (1995). *Anadolu Ağzlarında Ünsüzler*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sağır, M. (1997). *Anadolu Ağzlarında Ünlüler*. (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağzları*. (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarıca, B. (2006). *Van Gölü Çevresi Ağzları Sözlüğü*. (İkinci Baskı). Ankara: Atlas Yayıncılık.
- Tosun, İ. (2012). “Doğu Anadolu Ağzlarında Ara Ünlüler”. *Diyalektolof*, (4), 53-57.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :ÇELEBİOĞLU Serpil
Uyruğu :T.C
Doğum Tarihi ve Yeri :1983-TUTAK
Telefon :0542 833 71 05
Faks :
E-mail :srplcelebioglu@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	.....	.....
Yüksek Lisans	.....	.....
Lisans	Tük Dili ve Edebiyatı	2013

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016-2017	İstanbul / Pendik	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

.....

Hobiler

Kitap okumak, doğada gezinmek

11.10.2019

Tezin Başlığı/Konusu:
ERCİŞ AĞZI

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 205 sayfalık kısmına ilişkin, 28/06/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 4. (dört) tür.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

11/10/2019
Serpil Çelebioğlu

Adı Soyadı: Serpil Çelebioğlu

Öğrenci No: 139201104

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili

Statüsü : Y.Lisans

Doktora

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Ü. Sevda Eratalay

11.10.2019
Sevda Eratalay

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

11.10.2019
B. Koclar
Doç. Dr. Bekir KOCLAR
Enstitü Müdürü